

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KENTSEL HAREKETLER: İSTANBUL'DA KENT
HAKKI MÜCADELELERİ**

YASEMİN SOLMAZ

**DOKTORA TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
ŞEHİR PLANLAMA PROGRAMI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. ASUMAN TÜRKÜN**

İSTANBUL, 2013

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KENTSEL HAREKETLER: İSTANBUL'DA KENT
HAKKI MÜCADELELERİ**

YASEMİN SOLMAZ

**DOKTORA TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
ŞEHİR PLANLAMA PROGRAMI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. ASUMAN TÜRKÜN**

İSTANBUL, 2013

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KENTSEL HAREKETLER: İSTANBUL'DA KENT
HAKKI MÜCADELELERİ**

Yasemin SOLMAZ tarafından hazırlanan tez çalışması 14.08.2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Asuman TÜRKÜN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

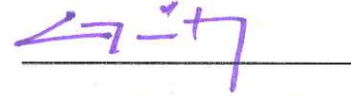
Doç. Dr. Asuman TÜRKÜN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. İclal DİNÇER
Yıldız Teknik Üniversitesi

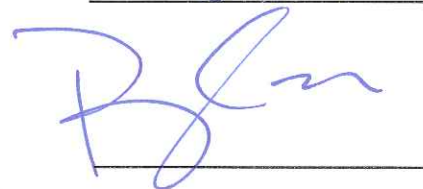
Prof. Dr. Esin KÜNTAY
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Dr. Zeynep ENLİL
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Besime ŞEN
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

ÖNSÖZ

Tezin hazırlanma aşamasında bilgilerini, zamanını, iyi niyetini ve özverisini benden esirgemeyen tez danışmanım Doç.Dr. Asuman Türkün'e, değerli fikirleriyle tezin biçimlenmesinde katkıları olan Prof.Dr. Esin Küntay ve Prof.Dr. İclal Dinçer'e ayrıca tezin içeriğinin belirleyicisi olan mülakat çalışmasına katılan Sulukule Platformu, Fener-Balat-Ayvansaray Yardımlaşma Derneği (FEBAYDER), Tarlabası Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Dayanışma Derneği, Derbent Güzelleştirme ve Yardımlaşma Derneği, Gülsuyu-Gülensu Yaşam ve Dayanışma Derneği (GÜLDAM), Başibüyük Doğa ve Çevreyi ve Tabiatı Koruma Derneği, Tozkoparan Derneği (TOZDER) yetkililerine; Şehir Plancıları Odası (SPO), Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Çevre Mühendisleri Odası, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Makine Mühendisleri Odası, Orman Mühendisleri Mühendisleri Odası yetkililerine; LGBTT (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Travesti, Transseksüel) İstanbul Dayanışma Derneği, STGM-Sivil Toplum Girişim Merkezi, GİKAP-Gökkuşuğu İstanbul Kadın Platformu, KADER-Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Merkezi, İÜÖÜD-İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği yetkililerine; SES- Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (KESK), DİSK - Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, TEKSTİL-SEN -Dokuma, Örme, Boyama, Trikotaj ve Giysi İşçileri Sendikası (Bağımsız) yetkililerine; 3.Köprü Yerine Yaşam Platformu, Haydarpaşa Platformu, İstanbul Kültür Sanat Varyetesi, S.O.S Girişimi, Kent Hareketleri Grubu ve İMECE Toplumun Şehircilik Hareketi yetkililerine teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs, 2013

Yasemin SOLMAZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
ÇİZELGE LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT.....	xii
BÖLÜM 1	
GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti.....	2
1.2 Tezin Amacı.....	3
1.3 Tezin Kapsamı	4
1.4 Hipotez.....	6
BÖLÜM 2	
KENTSEL TOPLUMSAL HAREKET SOSYOLOJİSİ	9
2.1 Sosyal Hareketlere İlişkin Teoriler	10
2.2 Küreselleşme ile Başlayan Yeni Teoriler	17
2.3 Kent Hakkı Kavramının Ortaya Çıkışı ve İstanbul’da Kent Hakkı Mücadelesi.....	19
BÖLÜM 3	
İSTANBUL METROPOLİTEN ALANDA EKONOMİK VE SOSYO-MEKANSAL YAPIDAKİ DEĞİŞİMLER İLE KENT HAREKETLERİ İLİŞKİSİ.....	29
3.1 1950-1980 Dönemi Ekonomik, Sosyo-Mekansal Değişim ve Kent Hareketleri	29
3.2 1980 Sonrası Ekonomik, Sosyo-Mekansal Değişim ve Kent Hareketleri .	36
3.3 2000 Sonrası Ekonomik, Sosyo-Mekansal Değişim ve Kent Hareketleri ...	44

BÖLÜM 4

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANDA KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARINA KARŞI GELİŞEN HAREKETLERİN KENT HAKKI ZEMİNİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ.....47

4.1 Mahalle ölçeğinde Gerçekleşen Kentsel Dönüşüm Uygulamaları.....	49
4.1.1 Sulukule	49
4.1.2 Tarlabası	52
4.1.3 Fener-Balat.....	56
4.1.4 Derbent	63
4.1.5 Gülsuyu-Gülensu	69
4.1.6 Başibüyük.....	73
4.1.7 Tozkoparan	78
4.2 Kent Ölçeğinde Gerçekleşen Kentsel Dönüşüm Uygulamaları.....	85
4.2.1 3.Köprü Projesi	85
4.2.2 Emek Sineması Yenileme Projesi.....	91
4.2.3 Haydarpaşa Dönüşüm Projesi.....	102
4.2.4 Kent Hareketleri Grubu	115
4.2.5 S.O.S Girişimi	115
4.2.6 İMECE-Toplumun Şehircilik Hareketi.....	116
4.3 Kentsel Dönüşüme Karşı Geliştirilen Hareketlerin Kent Hakkı Zemininde Değerlendirilmesi.....	117

BÖLÜM 5

SONUÇ.....	149
------------	-----

KAYNAKLAR	158
-----------------	-----

EK-A

MÜLAKAT SORULARI.....	165
-----------------------	-----

EK-B

SULUKULEDE YAŞANAN SÜREÇ.....	167
-------------------------------	-----

EK-C

BASINDA DERBENT MAHALLESİ DÖNÜŞÜMÜ.....	177
---	-----

EK-D

HAYDARPAŞA PROJEİ.....	180
------------------------	-----

ÖZGEÇMİŞ.....	182
---------------	-----

KISALTMA LİSTESİ

ASF	Avrupa Sosyal Forumu
COHRE	Centre of Housing Rights and Eviction
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ERRC	European Roma Rights Centre
FEBAYDER	Fener-Balat-Ayvansaray Yardımlaşma Derneği
GİKAP	Gökkuşuğu İstanbul Kadın Platformu
GÜLDAM	Gülsuyu-Gülensu Yaşam ve Dayanışma Merkezi
IUCN	Doğal Kaynakları Koruma Birliği
İAİ	Konut Hakkı Koalisyonu
İBB	İstanbul Büyük Şehir Belediyesi
İKK	İstanbul İl Koordinasyon Kurulu
İMDP	İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
İÜÖÜD	İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği
KADER	Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Merkezi
KST	Kaynakların Seferberliği Teorisi
LGBTT	Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Travesti, Transseksüel) İstanbul Dayanışma Derneği
MBSB	Makul olma, birlik, sayı, bağlılık
MSGSÜ	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
NO-VOX	Voiceless-no voix
SES	Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası
SPO	Şehir Plancıları Odası
STOP	Sınır Tanımayan Otonom Plancılar
STGM	Sivil Toplum Girişim Merkezi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TEKSTİL-SEN	Dokuma, Örme, Boyama, Trikotaj ve Giysi İşçileri Sendikası
TEM	Trans-European Motorway
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TOZDER	Tozkoparan Derneği

UIA	Uluslar arası Mimarlar Birliği
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UCL	University College of London

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 4.1 Fener-Balat yenileme projesi alanı 1	58
Şekil 4.2 Fener-Balat Yenileme Projesi Alanı 2	58
Şekil 4.3 Sarıyer ilçesi 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı	66
Şekil 4.4 Tozkoparan Kentsel Dönüşüm Alanı.....	80
Şekil 4.5 Tozkoparan Kentsel Dönüşüm Alanı ve Çevresi.....	81
Şekil 4.6 Yapımı Düşünülen 3. Köprü'nün Boğaz Geçiş Hattı	86
Şekil 4.7 Beyoğlu Belediyesi Yenileme Alanları-Tarlabaşı Bölgesi.....	93
Şekil 4.8 Proje Alanının Genel Görünümü 1	93
Şekil 4.9 Proje Alanının Genel Görünümü 2	93
Şekil 4.10 Emek Sineması- Şimdiki Görünümü	99
Şekil 4.11 Emek Sineması-Proje Sonrası Görünümü	100
Şekil 4.12 Topkapı Sarayı'ndan Simulasyon Görüntü	105
Şekil 4.13 Karaköy'den simulasyon görüntü	105
Şekil 4.14 Zeyrek'ten Süleymaniye Camisi ve Haydarpaşa'nın Simulasyon Görüntüsü	106

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 4.1 Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Karşı Eylemsel Mücadele Veren Kurumsal Yapılar.....	127
Çizelge 4.2 Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Karşı Hukuki Mücadele Veren Kurumsal Yapılar.....	128
Çizelge 4.3 Kent Hareketlerine Katılımda Bulunanlar ile Katılım Olmadan Destekleyenler.....	130
Çizelge 4.4 Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Karşı Destek Veren Kurumsal Yapılar ve Destekleme Şekilleri	131
Çizelge 4.5 Yerel Ölçekte Kentsel Dönüşüm Alanları	139
Çizelge 4.6 Yerel Ölçekte Kentsel Dönüşüm Alanları	140
Çizelge 4.7 Yerel Ölçekte Kentsel Dönüşüm Alanları	141
Çizelge 4.8 Yerel Ölçekte Muhalefet Gruplarının Mücadele Nitelikleri	142
Çizelge 4.9 Yerel Ölçekte Muhalefet Gruplarının Mücadele Nitelikleri	143
Çizelge 4.10 Ölçekte Muhalefet Gruplarının Mücadele Nitelikleri	144
Çizelge 4.11 Yerel Ölçekte Muhalefet Gruplarının Mücadele Nitelikleri	145

KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KENTSEL HAREKETLER: İSTANBUL'DA KENT HAKKI MÜCADELELERİ

Yasemin SOLMAZ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Asuman TÜRKÜN

Günümüzde “kentsel dönüşüm” adı altında gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmeye çalışılan planlama uygulamalarının, pek çok örnekte kentin tarihi, kültürel ve kimliksel dokusunu bozduğu görülmektedir. Bu düzenlemeler mekanın kullanıcılarının katılımı olmaksızın gerçekleşmekte ve mağduriyetlere neden olmaktadır. Ortaya çıkan mağduriyetlere karşı mahallelerde semt sakinleri tarafından dernekler kurulmuştur ve dönüşüme karşı mücadele verilmektedir. Bununla birlikte kentsel ölçekte kenti doğrudan ilgilendiren ve kentin kimliğini, yaşam alanlarını koruma çabasını üstlenen kentsel hareketler kent hakkı zemininde mücadele etmektedir.

Küresel etkileri yaşayan ve bütün dünya mekanları için mücadele eden çok farklı renklere, siyasal düşüncelere, farklı etnik ve kültürel yapılara sahip insanların aslında aynı amaçları paylaştıkları fakat ayrı ayrı mekanlarda ve alanlarda mücadele ettikleri gözlenmektedir. Tez çalışması ile yapılmak istenen, ortak tepkilerden ortak sentezler oluşturarak tüm kentlileri tarihsel ve kültürel mirasa, kamusal alanlara, kentin sokaklarına, caddelerine, yapılarına sahip çıkmaya davet etmektir. Böylece her bireyin ortak kullanım mekanı olan kentlerde, kent hakkı zemininde bir araya gelen gruplar büyük etkiler yaratabileceklerdir. Her ölçekte kent hakkı zemininde ortaya çıkan kentsel hareketlerin sınıflar arası dengeleri korumada, kentlerde yaşanan

parçalanmışlığı azaltmada, kentlere sahip çıkılmasında ve kent hakkının korunmasında önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada, kent hakkı mücadelesinin sözü edilen sonuca ulaşılmasına yol açacağı düşüncesi mahalle dernekleri, meslek odaları, çeşitli STK'lar, sendikalar ve platformlar ile yapılan görüşmelerle sorgulanıp denetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent hakkı, kentsel hareketler, kentsel dönüşüm.

**URBAN TRANSFORMATION AND URBAN MOVEMENTS: THE RIGHT OF
THE CITY MOVEMENTS IN İSTANBUL**

Yasemin SOLMAZ

Department of Urban and Regional Planning

PhD. Thesis

Adviser: Assoc.Prof. Dr. Asuman TÜRKÜN

Today, planning applications, which have been executed or being executed under the name of “urban transformation” appear to distort the city's historic and cultural heritage and its identity in most of the cases. These implementations are being made without the participation of the users, leading to the unjust treatments towards them. As an opposition to this injustice, the associations have been established by local residents in order to struggle against these transformations. On the other hand, there are also many urban movements, which undertake the effort of preserving the urban identity and public spaces of the city, struggling on the basis of the right to the city.

It is also observed that people under the influence of global impacts are struggling in different parts of the world. Although they have different ethnic and cultural backgrounds, they actually share the same goals but struggle in different places and regions. In this thesis, it is intended to invite all the citizens to take the responsibility of the historic and cultural heritage, public spaces, streets, roads and buildings against the disruptive transformation implementations in Istanbul by constructing common synthesis from common reactions throughout this thesis study. Thus, it is believed that groups who come together on the basis of the right to the city, which constitute a common ground for all the citizens can create profound effects. It is argued that urban movements which are undertaken on the basis of the right to the city at every scale are important to preserve the balance between social classes, to decrease segregation tendencies in cities, to take responsibility for cities, and to preserve the right to the

city. In this thesis study, the belief that the struggle for the right to the city on common grounds will lead to a success in reaching those outcomes have been questioned and evaluated during the interviews made with neighbourhood associations, chambers, various nongovernmental organizations, trade-unions and platforms.

Key words: Right to the city, urban movements, urban reneveal.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Kentsel dönüşüm uygulamaları 2000’li yıllardan sonra merkezi ve yerel yönetimlerin öncülüğünde “depreme karşı dayanıklı ve sağlıklı yapı yapma” gerekçesiyle hız kazanmıştır. Dönüşüm programı kapsamında kentin bazı bölgelerinde yıkımlar gerçekleştirilmektedir; bazı bölgelerde ise yeni dönüşüm kararları alınmaktadır. Ancak, bu uygulamalar mekanın sadece fiziksel özellikleri değerlendirilerek gerçekleştirilmekte, dönüşümün sosyal yaşama etkileri göz ardı edilmektedir. Sosyal adalet ve barınma hakkını yok ederek tüm gelir grubundan insanları etkilemekte ve özellikle alt gelir gruplarının mağduriyetlerine neden olmaktadır. Bu süreçte mahalle ve kent ölçeğinde dönüşüm uygulamalarına karşı mücadeleler ortaya çıkmıştır.

Tez kapsamında yerel ölçekte incelenen örnek alanlar Sulukule, Tarlabası, Derbent, Gülsuyu, Gülsu, Başbüyük, Fener-Balat, Tozkoparan mahalleleridir. Bu mahallelerin ortak özelliği ise rant potansiyellerinin yüksek olmasıdır. Mahalleler dernek kurmak suretiyle dönüşümde söz hakkına sahip olma, yaşam biçimlerini ve mülkiyet haklarını koruma konusundaki taleplerini ifade etmeye başlamışlardır. Dernekler kendi yerel sorunları için mücadele etmenin yanı sıra kentte noktasal ölçekte yapılan dönüşümlere karşı da kentli olma bilinciyle “kent hakkı” konusunu tartışmaya açmışlardır.

Kentsel ölçekte ise kamusal, tarihi ve doğal alanlar üzerinde dönüşüm adı altında gerçekleştirilen projelerin tüm kentlilerin ortak kullanımı için değil, gayrimenkul ve inşaaat faaliyetlerini teşvik etmek üzere yapıldığı ve bu kentsel mekanlardan toplumun sadece üst gelir grubundan kesimlerinin faydalandığı görülmektedir. Kente ait ortak alanların yapılaşmaya açılmasına karşı, meslek odaları, STK’lar, platformlar, çeşitli

girişimler, üniversiteler ve üniversitelerden bireysel olarak akademisyenler ve farklı dernekler kent hakkı zemininde mücadele vermektedirler.

Tez kapsamında kent ölçeğinde mücadele eden 3. Köprü Yerine Yaşam Platformu, Haydarpaşa Platformu, Emek Sineması için İstanbul Kültür Sanat Varyetesi, S.O.S Girişimi, Kent Hareketleri Grubu, İMECE-Toplumsal Şehircilik Hareketi, meslek odaları, sendikalar ve çeşitli STK'lar ile yapılan görüşmeler, kolektif bir gücün kurumsal düzeyde oluşturulmaya çalışıldığını ve mücadelelerin sürekliliğinin sağlandığını göstermiştir.

Bu tez ile amaçlanan kent hakkı zemininde tüm bu grupların katılım düzeyini belirlemek ve bir araya gelme potansiyellerinin olup olmadığını sorgulamaktır. Ortaya çıkan sonuç ise bu birleşmenin mümkün olduğu yönündedir. 27 Mayıs 2013 tarihinde Taksim Dayanışmasının önderliğinde Taksim Gezi Parkının yapılaşmaya açılmasına karşı başlayan Taksim Gezi Parkı hareketi tezin bulgularını doğrular niteliktedir. Gezi Parkı, hem kurumsal düzeyde farklı grupları hem de toplumun farklı kesimlerinden insanları biraraya getirmiştir.

1.1 Literatür Özeti

Tez çalışmasının kavramsal bölümü için, genel olarak, konu hakkında yazılan kitaplar ve makaleler değerlendirilerek literatür araştırması yapılmış, bu bilgiler internet araştırması ile de desteklenmiştir. Tez, temel olarak kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı kent hakkı zemininde mücadele eden kent hareketlerinin katılım düzeyini ve birlikte hareket etme potansiyelini, dönüşümün daha sağlıklı ve planlı yürütülmesinde katkısının olup olmadığını belirlemeye yöneliktir. Bu nedenle, literatür taramalarında öncelikle toplumsal hareketlere ilişkin teoriler incelenmiştir. Toplumsal hareketlerin sosyo-ekonomik koşullara göre değişimi, hangi teorilerin hangi ekonomik zaman diliminde ortaya çıktığı ve bu değişim içerisinde kent hareketlerinin nasıl geliştiğı araştırılmıştır. Toplumsal hareketler daha çok ekonomik nedenlerle açıklanabilecek gelir eşitsizliği, devlet politikalarında eşitsiz dağılım gibi farklı konulara ilişkin talepler doğrultusunda gerçekleşmektedir. Kentsel hareketler ise toplumsal hareketlerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır ve kamusal alandaki hizmetlerden yararlanma, konut talebi, kent hakkının kurulması gibi konular kentsel hareketlerin genel çerçevesini oluşturmaktadır.

Literatür araştırması ile kent hakkı kavramının ortaya çıkışı ve gelişimi ile günümüzdeki durumu incelenmiş ve İstanbul'da kent hakkı mücadelesinin nitelikleri değerlendirilmiştir. Bu nitelikleri belirlemede sosyolojik araştırmalar ile bu konudaki genel teoriler kullanılmıştır. Yapılan araştırmalar kentsel toplumsal hareketlerin sosyo-ekonomik ve mekansal değişimden bağımsız olmadığını göstermiştir. Öte yandan, bu teorilerin tez çalışmasında incelenen alanların ve ortaya çıkan kent hareketlerinin değerlendirilmesinde yeterli olmayacağını belirtmek gerekmektedir. Kentsel hareketler, bulunduğu ülkenin sosyo-ekonomik koşullarına ve toplumun beklentilerine göre değişim gösterdiği için gerçeğe doğrudan yaklaşmak yöntemi tercih edilmiştir [1]. Bu nedenle, İstanbul'da yaşanan kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı mücadele eden kent hareketleri sosyo-ekonomik ve mekansal değişimle birlikte incelenmiştir. İstanbul'da özellikle son 10 yılda, yerel ve kentsel ölçekteki dönüşüm alanlarında izlenen süreçler ve bu süreçte etkili olan aktörlerin mekanı nasıl şekillendirdiği araştırılmıştır. Bu alanlarda kent hakkı zemininde katılımın ne düzeyde sağlanabildiği sorgulanmıştır.

1.2 Tezin Amacı

İstanbul, hemen tüm toplulukları etkisi altına alan küreselleşme dalgasıyla başlayan yeni ekonomik ilişkilerin yarattığı mekansal dönüşümleri en yoğun yaşayan kentlerden biridir. Ekonomik ve sosyo-mekansal dönüşümler ile kentsel rantların yeniden bölüşümü söz konusudur [2]. Kentin yapıları kentsel dönüşüm adı altında yeniden düzenlenmektedir ve bunun sonucunda birbirine süreç ve mekan tasarımı olarak benzeyen, ancak kentin bütünlüğünden uzak, ayrılmış mekanlar ortaya çıkmaktadır. Dönüşüm, mülkiyet haklarının dağılımında tarafların ortak kararına dayanmadığı için kaybedenlerin artmasına ve sonucunda da karşı mücadelelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bu tez çalışmasında amaçlanan, toplumsal hareketler içinde kenti doğrudan ilgilendiren ve kentin kimliğini, yaşam alanlarını koruma çabasını üstlenen kentsel hareketlerin kent hakkı zemininde incelenmesi ve bunların bir arada hareket etme potansiyellerinin araştırılmasıdır. Özellikle günümüzde kentlere yapılan en büyük baskının kentsel dönüşüm adı altında gerçekleşen projeler olduğu gözlemlenmektedir. Bu projelerin

kentin daha sağlıklı ve yaşanılabilir olması için gerçekleştirildiği ya da gerçekleştirilmeye çalışıldığının altı çizilmektedir. Gerçekte ise bu projelerin tarihsel, kültürel ve kimliksel dokuyu bozduğu, büyük şirketlerin ve yerel yönetimlerin ortaklığıyla ve büyük ölçüde rant elde etme amacıyla gerçekleştirilmekte olduğu algısı kamuoyunda kaygı yaratmaktadır. Yerel yönetimlerin desteğini alan şirketlerin mekansal tercihleri, kentsel dönüşüm sürecinde belirleyici hale gelmiştir. Bu süreç kent mekanını yeniden biçimlendirirken özellikle yoksul kesimlerin yerinden edilmesiyle sonuçlanmakta ve kentsel ayrışmanın derinleşmesini tetiklemektedir. Katılımcılık ve sürdürülebilirlik vaadiyle gerçekleştirilen dönüşüm uygulamalarının kamusal hizmet anlayışıyla değil, doğal alanların yapılaşmaya açılması, tarihi yapıların koruma kriterlerini göz ardı ederek yeniden işlevlendirilmesi gözlemlenmektedir. Kentsel mekanda yaşanan yerinden edilmeye, kentsel ayrışmaya ve doğal, tarihi alanların korunmasına yönelik yerel ölçekte ve kentsel mücadeleler başlamıştır. Tez çalışmasında kent hareketlerinin bu sürecin daha sağlıklı yürütülmesinde katkısının olup olmadığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Kentsel dönüşüm projelerine karşı gelişen toplumsal hareketlerin hangi stratejileri ürettiği, yereldeki özgün kimliğin bozulmasına engel olmak üzere uzun ya da kısa vadeli hangi örgütlenme ve mücadele yöntemlerinin kullanıldığı, bu bağlamda hangi aktörlerin etkin olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Böylece, kentin çeşitli bölgelerinde aynı sorunlarla yüz yüze olan toplumsal kesimler ile kentin aynı mekanlarını kullanan ancak farklı talepleri olan dernek veya platformların örgütlenme ve mücadele yöntemleri kent hakkı zemininde değerlendirilmiştir.

1.3 Tezin Kapsamı

Tez çalışması beş ana bölüm olarak tasarlanmıştır. Giriş bölümünde tezin amacı, konuya ilişkin literatür özeti ve hipotez ortaya konmaktadır. İkinci bölüm kavramsal çerçevenin yer aldığı bölümdür. Kentsel toplumsal hareket sosyolojisine ilişkin teorik temel ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde kentsel hareketlerin nitelik ve niceliksel değişimi, İstanbul metropoliten alanında ekonomik ve sosyo-mekansal yapıdaki değişimler ile kentsel toplumsal mücadeleler üç farklı döneme ayrılmak suretiyle incelenmiştir. Dönemlere ayırmadaki en önemli neden, kent hareketlerinin niteliksel özelliklerinin hangi ekonomik ve sosyo-mekansal değişimle gerçekleştiğini yoklamaktır.

Kentsel mücadele biçimleri, dönemin ekonomik, sosyal ve mekansal yapısına bağlı olarak değişmekte, bu değişim sürecinde özellikle sosyo-politik ve sosyo-ekonomik istikrarsızlar nedeni ile kimi uyumsuzluklar yaşanmaktadır. Bu bağlamda, kentsel hareketlerin kentlerin gelişim sürecini ne şekilde etkilediği incelenmiştir. Hangi ekonomik zaman diliminin hangi sosyo-mekansal değişimleri oluşturduğu; kapitalizm / küreselleşme ve diğer dinamikler ile birlikte kent mekanının nasıl şekillendiği, bu dinamiklerin politik, ekonomik ve toplumsal yapıya etkisi ile birlikte sosyal hareketlerin değişimi irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise kavramsal çerçeve ve İstanbul’da yaşanan ekonomik ve sosyo-mekansal dönüşümlerin kentsel hareketler ile ilişkisi de göz önünde bulundurularak İstanbul metropoliten alanda özellikle 2000’li yıllardan itibaren gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı mahalle ve kent ölçeğindeki hareketler kent hakkı zemininde değerlendirilmiştir. Son bölümü oluşturan “Sonuç” bölümünde tez bütününde kavramsal ve gelişme bölümleri karşılıklı ilişkileri kurularak değerlendirilmiştir ve elde edilen sonuçlar ortaya konulmuştur.

Tez kapsamında mahalle ölçeğinde, tarihsel dokuya sahip Fener-Balat bölgesi; gecekondu bölgelerinden Derbent Mahallesi; Gecekondu Önleme Bölgesi olarak geliştirilen ve farklı dar gelirli kesimleri barındıran Tozkoparan Mahallesi’nde ilan edilen dönüşüm projelerine karşı kurulan dernekler ve çalışmaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Kentsel ölçekte ise, doğal alanlara olan etkisi açısından 3.Köprü, önemli bir kamusal alan olarak Haydarpaşa ve kentin belleğini oluşturan alanlardan biri olan Emek Sineması konusunda alınan dönüşüm kararlarına karşı yapılan platform çalışmaları da ayrıca karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Örnek olarak incelenen mahalle derneklerinin ve platformların diğer mahalle dernekleriyle ve platformlarla bir araya gelme potansiyelini sorgulamak üzere, alan araştırması genişletilmiştir. Yerel ölçekte mücadele eden Sulukule Platformu, Gülsuyu, Gülensu, Başbüyük ve Tarlabası Derneklerinin yetkilileriyle ve kentsel ölçekte mücadele eden S.O.S Girişimi, Kent Hareketleri Grubu ve İMECE Toplumun Şehircilik Hareketi yetkilileri ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu inceleme ile birlikte her iki ölçekte yer alan aktörlerin kimlerden oluştuğu (semt sakinleri, platformlar, meslek odaları, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, sendikalar gibi) hangi aktörlerin hangi

ölçekte ve harekette etkin olduğu, bir arada hareket ettiklerinde nasıl etki yarattıkları araştırılmıştır. Kent hakkı zemini ile farklı sosyal hareket gruplarının, kentsel dönüşüm projelerine karşı yürütülen ortak çabaya dahil olmasıyla oluşacak etkinin boyutu sorgulanmıştır.

1.4 Hipotez

Kentsel Dönüşüm Projelerine karşı kent hakkı zemininde yürütülen çalışmaların en önemli hedefi kent hakkının korunması ve geliştirilmesidir. Bu çabanın, farklılığın kabul edilmesine ve ayrışmanın önüne geçilmesine öncü ve örnek olacağı düşünülmektedir. Mülakat tekniği ile gerçekleştirilen niteliksel araştırma ile kent hakkı zemininde mücadele eden mahalle dernekleri, meslek odaları, STK'lar, sivil toplum kuruluşları ve çeşitli platformların mücadeleye katılım biçimleri, katılımcıların kimlerden oluştuğu ve bu katılımın farklı boyutları olduğu, mücadelenin sürekliliğinin olup olmadığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yapılan görüşmeler ile farklı grupların bir araya gelip gelemeyeceği, kent hakkı zemininde bir birleşmenin sağlanıp sağlanmadığı sorgulanmıştır. Anket soruları açık uçlu sorulmak suretiyle konu ayrıntılandırılmak istenmiştir. Bu tez kapsamında geliştirilen araştırma soruları dernekler, meslek odaları, STK'lar, platformlar olmak üzere 4 farklı grup için gerçekleştirilmiştir.

Mülakat yapılan guruplardan ilki derneklerdir. Yerel ölçekte dönüşüm alanı olarak belirlenen mahallelerin dernek yöneticileriyle yüz yüze görüşülerek hem mahallede yaşanan dönüşüm uygulaması hakkında bilgi edinilmiş, hem de dernekleşme sürecinin nasıl başladığı, hangi sorunlarla karşılaştıkları sorgulanmıştır. Ayrıca, aynı amaçla kurulan diğer derneklerle ve kentsel ölçekte gerçekleşen dönüşüm uygulamalarına karşı gelişen platformlarla ilişkilerinin ve işbirliğinin olup olmadığı, birbirleriyle nasıl iletişim kurdukları öğrenilmeye çalışılmıştır. Böylece dernekler arası ilişkinin niteliği sorgulanırken günümüzdeki kent hareketlerinde derneklerin ve dernekler arası etkileşimin nitelikleri belirlenmeye çalışılmıştır (Bkz.EK-A).

İkinci araştırma grubu TMMOB'a bağlı Meslek Odalarından oluşmaktadır. TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu (İKK), TMMOB'a bağlı Meslek Odalarının üst yönetimidir. Gazete, internet, dergi, afiş gibi kaynaklar üzerinde bir araştırma yapılarak TMMOB'a bağlı meslek odaları arasından kentsel dönüşümde doğrudan etkinliği

olduğu düşünölen yedi meslek odası seçilmiş ve üyeleriyle görüşölmüştür. Bunlar, Şehir Plancıları Odası (SPO), Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Çevre Mühendisleri Odası, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Makine Mühendisleri Odası, Orman Mühendisleri Mühendisleri Odası'dır. Meslek Odaları ile zaman darlığı ve iş yoğunluğunun fazla olması sebebi ile öncelikle e-mail aracılığı ile ancak daha sonra ise yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kentsel ve yerel ölçekte yaşanan ve yaşanmakta olan dönüşüm uygulamaları karşısında nasıl bir tavır aldıkları ve bunu hangi yöntemlerle dile getirdikleri, dönüşüm uygulamalarına karşı gelişen platformlarla ve derneklerle ilişkilerinin hangi boyutta olduğu sorularak birbirleriyle nasıl iletişim kurdukları öğrenilmeye çalışılmıştır (Bkz.EK-A). Böylelikle kentsel dönüşüm sürecinde meslek odalarının etkinliğı değerlendirilmiştir.

Üçüncü grup Sivil Toplum Kuruluşlarından (STK), dördüncü grup ise sendikalarından oluşmaktadır. Farklı sosyal hareket grupları ve sendikalar arasından farklı misyon ve amaçları olan kuruluşlar seçilmiştir. Seçilmiş olan STK'lar, LGBTT (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Travesti, Transseksüel) İstanbul Dayanışma Derneğı, STGM-Sivil Toplum Girişim Merkezi, GİKAP-Gökkuşuğı İstanbul Kadın Platformu, KADER-Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Merkezi, İÜÖÜD-İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneğı'nden oluşmaktadır. Mülakat yapılan sendikalar ise SES- Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (KESK), DİSK -Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, TEKSTİL-SEN -Dokuma, Örme, Boyama, Trikotaj ve Giysi İşçileri Sendikası (Bağımsız)dır. Yine STK'lar ve sendikalarla yapılan mülakatlar da önce e-mail yoluyla sonrasında ise yüz yüze görüşölerek gerçekleştirilmiştir (Bkz.EK-A). Böylece farklı ilgi alanları olan grupların kentsel dönüşüm projelerine karşı yürütölen ortak çabaya dahil olup olmadığı sorgulanmıştır.

Kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı mücadele eden farklı gruplar incelenirken, dönüşümü başlatan ilçe belediyeleriyle de öncelikle e-mail ve telefon aracılığı ile daha sonra ise yüz yüze görüşölerek bilgi edinilmiştir. Mülakat yapılan belediyeler, dönüşüm yada yenileme alanı ilan edilen mahallelerin bağılı bulunduğu belediyelerdir. Bunlar Fatih Belediyesi, Sarıyer Belediyesi, Güngören Belediyesi, Maltepe Belediyesi ve Beyoğlu Belediyesi'dir. Belediyeler ile yapılan görüşmelerde, dönüşüm alanlarında hangi yasal düzenlemeler ve nasıl bir yöntemin uygulandığı sorgulanmıştır ve bu süreci

gerçekleştiren aktörlerin hangi düşünelere sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca İstanbul 1 No’lu Kùltür Varlıkları Yenileme Alan Kurulu ile de Emek Sineması için alınan kararlar hakkında görüşölerek bilgi elde edilmiştir.

BÖLÜM 2

KENTSEL TOPLUMSAL HAREKET SOSYOLOJİSİ

İnsan topluluklarının tarihi incelendiğinde farklı dönemlerde farklı çatışmaların başkaldırıların ve isyanların olduğu görülmektedir. Bu başkaldırıların ortak özelliği ise ezilen insanların yönetici gruba karşı olmaları şeklinde özetlenebilir. 18.yy'dan ve özellikle 19. yy'dan itibaren sanayileşme ve kapitalist toplumsal ilişkilerin yaygınlaşmasıyla gerek işçilerin gerekse köylülerin eylemleri bir süreklilik kazanmıştır. Bu eylemler vergi ayaklanmaları, ekmek ayaklanmaları, grevler şeklinde gelişmiştir [3].

19.yy'dan önce baskılara muhalefet özellikle dinsel mezheplerin örgütlenmeleri yoluyla gerçekleşirken bu yüzyıldan sonra sistem karşıtı hareketlerin ortaya çıkışıyla örgütlü ve politik bağlamda gerçekleşmiştir. İnsanların gerçekleştirdiği başkaldırıları ise bazen kısmen etkili olmuştur bazen de bu etki hiç görülememiştir. Ayrıca sadece o zamana ilişkin olup süresiz kalmışlardır [4].

19.yy. boyunca başlıca iki tür hareket ortaya çıkmıştır. Bunlar toplumsal hareketler ve ulusal hareketlerdir. Her iki hareket tanımı birbirinden farklı olsa da ortak amaçları devletin iktidarını ele geçirmektir[4]. Tez kapsamında incelenen kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı gelişen kent hareketleri toplumsal hareket sosyolojisi içerisinde değerlendirilmiştir. Çünkü ulusal hareket, belli bir devletin başka bir devletin iktidarını ele geçirmek olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal hareketler ise genel olarak iktidarı belli biçimlerde dönüştürmeyi ve tamamen parçalamayı amaçlayan radikal dönüşüm taraftarı hareketler olarak iki grupta incelenmektedir [5]. İktidarı belli biçimlerde dönüştürmeyi amaçlayan hareketler çoğu kez başarılar elde etmiş olsalar da bu başarılarını, sistem içinde kendilerini kurumsallaştırarak sağlayabilmişlerdir. Ancak bu

çabayla iktidarı dönüştürme gücü ortadan kalkmakta ve hareket sınıfsal ideolojisini terk etmektedir. [5] Kadın, çevre, ırkçılık, gay...vb. hareketler bu sınıfa girmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı gelişen hareketler de bu sınıf içerisinde değerlendirmek mümkündür. Çünkü amaç, doğrudan iktidarı dönüştürmek değildir. İktidarın mekana ilişkin politikalarına ve uygulamalarına karşı olmaktır. Bu hareketin amacı kentin yaşam alanlarını, tarihi yapılarını, ormanlık alanlarını; kentin belleğini oluşturan yapılarını, sokaklarını korumaktır. Radikal dönüşüm taraftarı hareketler ise amaçlarını gerçekleştirene kadar sınıf ideolojisini savunmaya devam etmekte ve ezilenlerin örgütlü gücünü yaratmaya çalışmaktadır. Bu hareketler politiktir ve var olanın dışında başka bir yaşamın ve iktidarın mümkün olduğunu açığa çıkarma çabası içerisindeyler [5].

2.1 Sosyal Hareketlere İlişkin Teoriler

Sosyal hareketler teorik olarak 1930'lu yıllardan itibaren işçi hareketlerinin yükselmesiyle sosyolojik olarak incelenmeye başlanmıştır. Ancak sosyal hareketlerin başlangıç tarihi çok daha eskilere dayanmaktadır. Kapitalist toplumsal ilişkilerin yaygınlaşması, metalaşma süreci, hızlı kentleşme ve göç hem kırsal alanda hem de şehirlerde toplumsal kargaşanın ivmesini arttırmıştır. Ancak modernite öncesi toplumda hareketler, durağan ve çatışmasız değildir. Üstelik bu yapı sosyal hareketler üzerine ilk düşüncenin gelişmesine de kaynaklık etmiştir. Bu yaklaşıma bugün "kalabalıklar" kuramı ya da "kalabalıklar" ekolü denmektedir [3]. Kalabalıklar Ekolünün en tipik temsilcisi Gustave Le Bon'dur. Le Bon, kitlelerin, kalabalıkların yalnızca yıkıcı bir rol oynayacağını altını çizer. Bu noktada, Çetinkaya [3], kitle içindeki birey ile tek başına bireyin birbirinden ayrı olduğunu, ama her iki grubunda kalabalık içinde kolektif bir ruha sahip olduğunu belirtmektedir. Le Bon'a göre bu süreci yaratan, kitleleri harekete geçiren neden ise basındır. Hareket kalabalık kitleyi "aşırılık"a itmektedir. Bu bakış açısı, kendisini farklı ekollerde de hissettirmiştir. II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan Kitle Toplumu Kuramı'nda bu düşüncenin izlerini görmek mümkündür [3]. Kitle Toplumu Kuramı, en açık ifadesini Smelser'de bulmaktadır. Modernleşme Kuramlarından önceki dönemde ortaya çıkan bu kuram, kitle eylemlerini, başkaldırıları ve modernizmin nimetlerinin henüz yayılmadığı bir dönemin tepkileriyle doğmuş toplumsal hareketleri incelemektedir. Buna göre, modernite bazı toplumsal kesimleri

mağdur ettiği için tepkiler olmuştur ancak bu mağduriyeti yaşayanlar modernitenin olanaklarından faydalandıkça bu tepkiler yok olacaktır [3].

1930'lu yıllar Marksizmin etkisi altında devam etmiştir. Marksist yaklaşıma göre sosyal hareketlerin amacı, işçi sınıfının burjuva sınıfına karşı egemenliğini kurmaktır. Bu çaba, içinde sınıfsız ve devletsiz bir toplumu amaçlar. Marksist sistem bunu "anti-sistemik", sistem karşıtı olarak adlandırmaktadır. Marksizmin etkisi altında gelişen hareketlerin daha sonraki hareketlere manevi cesaret, örnek ve politik taktik konusunda katkıları bulunmaktadır[4]. 1930'lu yıllara damgasını vuran en önemli teori İtalyan sosyolog Antonio Gramsci tarafından oluşturulmuştur. Gramsci'ye göre devlete gereksinim kalmayacak özgürleşmenin yaygın hale gelmesi aydınlar aracılığıyla gerçekleşecektir. Yani aydınlar, toplumu ideolojik değişime uğratmakla görevlidirler. Gramsci'ye göre işçi hareketinin başarılı olabilmesi bazı toplumsal kesimlerle uzlaşma içerisine girmesiyle mümkündür[6]. 1930'lu yıllardan 1960'lı yıllara kadar sosyal hareketler sosyolojisi Marksist teoriler çerçevesinde gelişir. Avrupa'da özellikle Fransa'da bu dönemde ortaya çıkan işçi hareketlerinin toplumu dönüştürme, egemen düzeni yıkarak yeni bir düzen kurma çabalarının büyük çoğunluğu Marksist düşünceden etkilenmiştir.

1960'lı ve özellikle de 1970'li yıllarda ise çeşitli dünya ülkelerinde yeni bir tür sistem karşıtı hareket ortaya çıkmaya başlamıştır. Birleşik Amerika'da öğrenci ve siyah hareketleriyle savaş karşıtı hareketler, Japonya ve Meksika'da öğrenci hareketleri, Avrupa'da işçi, öğrenci ve kadın hareketleri buna örnek gösterilebilir. Bu hareketlerin her biri geliştikleri bölgenin dünya sistemi içerisinde farklı konumları tarafından farklı politik ve ekonomik süreçlerle şekillenmişlerdir. Bu hareketlerin her biri özdeş köklere sahip değildir. Ancak kendilerinden önceki hareketler ile karşılaştırıldığında ortak ideolojilere sahiptirler. Bu hareketlerin eş zamanlı olarak ortaya çıkmasındaki katalizör ise Vietnam'daki savaşın tırmanışa geçmesidir. Savaşın tırmanışa geçişi Amerikan gençlerine tehdit oluşturmakta, dünya para bunalımı nedeniyle işçileri etkilemektedir. [4] Savaş karşıtı hareketler doğrudan savaşa karşıyken diğer hareketler merkezdeki savaş sorunsalına asimetrik biçimde gelişmektedir. Bu ilişki hareketin ortaya çıkmasına neden olan sorunların hem sistem içi hem sistem dışı alanda aranması gerektiğinin de altını çizmesi açısından önemli görünmektedir. 1968'de yaşanan ve devam edecek olan işçi, öğrenci ve kadın hareketleriyle birlikte sosyal hareketlerin niteliğinde değişimler

başlamıştır. 1968 hareketleriyle egemen sınıfı yok ederek yeni bir düzen kurma amacı taşıyan sistem karşıtı radikal sosyal hareketler yeni sosyal hareketlere dönüşmeye başlamıştır. Böylece, sosyal hareketleri incelemede yeni bir sosyal teorinin gerekliliği hissedilmeye başlanmış ve buna bağlı olarak Fransa’da 1960’lı yıllardan itibaren Alain Touraine’in “yeni sosyal hareketler teorisi” ortaya çıkmıştır.

Yeni sosyal hareketler teorisine göre Avrupa, endüstriyel ile endüstrileşme sonrası toplum arasında bir geçiş aşamasındadır ve işçi hareketleri merkezi rolünü toplum içinde giderek kaybetmektedir. İşçi hareketi yerini, sınıfsal ideolojiler etrafında şekillenmeyen kültürel içerikli sosyal hareketlere bırakmıştır. Yeni sosyal hareketler işçi hareketinin sahip olduğu kitleye ve harekete geçirici mitlerine göre oldukça dağınık ve heterojen bir yapıya sahiptir ve işçi hareketindeki sabit merkezi çekirdek bu hareketlerde yoktur. Sanayi üretiminin kentlerde giderek azalması, işçi sınıfı ile sermaye sınıfı arasındaki ayrışmalar ve çelişkiler kültür, etnisite, yaşam kalitesi gibi boyutlarıyla daha karmaşıklaşmıştır. Bu da kentin sosyo-politik yaşamında ve toplumsal hareketlerde ilgi odaklarının değişmesine neden olmuştur[6]. Bu değişimler yeni kentsel hareketlerin araştırma konularına girmektedir. Claus Offe’ye göre 1970’li yıllarda Avrupa’da sosyal demokrasinin getirdiği göreceli refahlık, eğitim olanaklarının ve hizmetler sektöründe istihdamın artması yeni sosyal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Offe’ye göre özellikle bu gelişmelerle büyüyen eğitimli orta sınıflar bu hareketlerin evrensel içeriklerine en duyarlı kesimdir [7]. Bu dönem, ölçek ekonomisine dayanan fordizmin yerini esnek üretim sürecine bıraktığı bir dönemdir. 1960’ların sonuyla beraber tüketici tercihlerinin standart ucuz mala doyması talebin mal çeşitlenmesine kayması ve refah devleti politikalarının kar oranını düşürmesi fordist üretimin krizine neden olmuş ve bu da esnek üretimi ortaya çıkarmıştır. Sonuçta fordist üretim tam anlamıyla yok olmamış ancak hakim üretim ilişkisi esnek birikim çerçevesinde gelişmiştir[8]. Yeni sosyal hareketler de fordizmden post-fordizme geçişle birlikte ortaya çıkan ve genel olarak kültürel ve kimliksel özellikler taşıyan sosyal hareketlere verilen addır. Esnek birikim üretim tarzı çok yönlü haberleşmenin ve bilgi akışının sağlanmasına ve yeni mekansal organizasyonların oluşmasına neden olmuştur.

Alain Touraine’nin yeni sosyal hareketler teorisinde toplumun temellerini değiştirme-dönüştürme amacı bulunmaktadır. Touraine, her toplum tipi için tek bir merkezi sosyal

hareket öngörmüştür. Ona göre bir kolektif eylemin, sosyal hareket tanımlamasına sahip olabilmesi için, ortaya çıktığı toplumu dönüştürmesi gerekir. Ayrıca bu amaç gerçekleştiğinde sona erecek eylemler sosyal hareket olarak kabul edilemezler. Bu nedendir ki Touraine yeni sosyal hareketler teorisini ortaya çıkarmıştır. Bu noktada Tilly'nin toplumsal harekete bakışını da değerlendirmek yerinde olacaktır. Tilly [10], toplumsal hareketlerin organize halk girişimi (kampanya) ve çeşitli politik eylem türlerinin-repertuvarların- (özel amaçlı dernekler, birlikler, halk mitingleri, resmi kortejler, afişleme), MBSB'nin (makul olma, birlik, sayı, bağlılık) yenilikçi bir sentezinden doğduğunu belirtmektedir. 19.yy'ın değişik zamanlarında işçiler örgütlenme dernek kurma, toplu konuşma, girişimler ve MBSB ile önemli kazanımlar elde etmişlerdir. Tilly, toplumsal hareketten söz ederken, tüm halk eylemlerini, insanların ortak amaçları uğruna yaptıkları mücadeleleri, örgütleri, kahramanları kastetmemektedir. Birbiriyle bağlantılı kampanya, repertuar ve MBSB gösterilerinin birleşimini kastetmektedir [10]. Tilly'nin Alanin Touraine'nin teorisiyle benzeyen tarafı ise dönüştürmenin sağlanabilmesi için hareketin gerçekleşmiş olmasına bakılmaksızın devamlı olmasının sağlanmasıdır. Ayrıca Tilly'nin de altını çizdiği gibi birleşmenin olmasıdır. Diğer türlü parçalanmış eylemler farklı adlandırılacak ve toplumsal hareket olmaktan çıkacaktır.

Yeni sosyal hareketler, sınıf hareketinin bıraktığı boşluğu geçici olarak dolduran harekettir ve geçicidir. Çünkü sorunu sistem sınırları içerisinde çözmeyi amaçlar. Sorunları politik anlamda pasifize ederek düşük yoğunluklu çözümler getirmektedir. Yeni toplumsal hareketler, sonucun farkındadır. Çünkü sorunların özü kapitalist sistemden kaynaklanmaktadır ve sistem aşılmadan sorunları kati olarak çözmek olanaklı görünmemektedir. Olumsal açıdan bakıldığında ise Yeni Toplumsal Hareketler toplumsal yaşamın dönüştürülmesi bağlamında önemli katkılar sağlamaktadır. Yeni Sosyal Hareketler, devlete karşı olmaktan ziyade sivil topluma yönelik olup, kamuoyunu doğrudan etkilemeye çabalayan hareketlerdir ve evrensel konuların ifadesidir. Kültürel, kimliksel ve yaşam tarzlarıyla ilgili konulara yönelimi sosyo-ekonomik konulara yöneliminden fazladır. Devleti yok etmek yerine ona karşı özerk alanlar oluşturmaya ve bu alan içerisinde bağımsız bir toplumsallık konusunda ısrar etmektedir.

Çetinkaya [3], farklı oldukları iddia edilmesine karşın, eski ve yeni hareketlerin benzer özellikler taşıdığını belirtmektedir. Örneğin milliyetçilik geçmiş yüzyıllardan beri var olan ve kimlik inşa etmeye dayanan eski toplumsal hareketlerdendir. Bugün yeni toplumsal hareketler kimlik üzerine de mücadele vermektedir. Eski tamamen bitmemekte yeninin içerisinde öz ve nitelik olarak devam etmektedir, ancak eski kalabalık kitlesi yerine daha dağınık bir yapıdadır ve küçük gruplar halindedir.

Claus Offe'ye göre eskinin aktörleri grup olarak ekonomik büyüme ve toplumsal güvenlik temaları üzerinde hareket edip gelir dağılımı gibi çatışmalara müdahil olurken, yenisinde grup gibi davranmayan topluluklar çevre ve insan hakları gibi belli temalar etrafında bir araya gelmektedir. Eski hareketler resmi, büyük ölçekli birlikler halinde özgürlük ve maddi ilerleme ile ilgiliyken yenisini enformel, farklılaşmaya dayalı zayıf bir örgütsel hiyerarşi içerisinde bireysel özerklik ve kimlik üzerinde durmaktadır [3].

1970'li yıllarda Kalabalıklar ekolünün psikolojik indirgemeciliğe dayanan toplumsal hareketi tanımlamasına karşı kolektif eylem üzerine çeşitli teoriler ortaya çıkmıştır. Bu teoriler, sosyal hareketi dönüştürücü rolünden çıkarıp "rasyonel seçim" etrafında incelemeye başlarlar. Bu teorilerin önde geleni ABD'de "Kaynakların Seferberliği Teorisi" (Ressource Mobilisation Theory) olarak adlandırılan ekoldür. Temelini oluşturan ekonomist ise Mancur Olson'dur. Olson'a göre insanlar avantajlı olarak gördükleri taktirde bir sosyal hareket oluşturmayı kabul ederler. Bu durumda sosyal hareketin amacı, bir dönüşüm oluşturmak değildir. Bireylerin savundukları konu üzerinde en kısa sürede avantaj elde etmeleridir [7].

Olson'un bu açıklamasına göre sosyal hareket, belirli bir amacı gerçekleştirmek için bireylerin kolektif ve rasyonel olarak gerçekleştirdiği bir eylem biçimidir. Olson'a göre birey, hayatındaki her eylemde kâr-zarar hesabı yapan bir çıkarıcıdır. İnsanların sadece kişisel çıkarlarını maksimize etmek için harekete geçeceklerini iddia eder. Olson'un teorisi toplumsal hareketi Kalabalıklar veya Sürüler Ekolünden de kurtarmıştır. Ayrıca bu dönemde Ted Gurr'un "Göreceli Yoksunluk Teorisi" (Relative Frustration Theory) de Kalabalıklar Ekolüne bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. Göreceli Yoksunluk Teorisine göre, sosyal hareketler insan hakları, anayasal haklar, eğitim, iş, konut...vb. toplumsal yaşamı ilgilendiren konularda yoksunluk yaşayan kesimlerin, bu yoksunluğun belli bir seviyeye ulaşmasıyla oluşturduğu kolektif eylem biçimidir. Ted Gurr'un Göreceli

Yoksunluk Teorisine göre, bastırılmış, sindirilmiş, engellenmiş toplulukların başkaldırısı sosyal hareketleri doğurmaktadır. Ted Gurr her ne kadar karşı da olsa hareketleri kalabalıklar ekolüne göre yorumlamaktadır. Farklı olan ise harekete neden olanın “yoksunluk” olarak yorumlanmasıdır. Ancak Ted Gurr’un teorisi uzun ömürlü olamamıştır. Çünkü insanlar ne kadar eksik bırakılsa da eylemler kendiliğinden otomatik bir şekilde olamamaktadır. Ayrıca çeşitli sosyal hareketler üzerinde yapılan çalışmalar göstermiştir ki hareketler sadece yoksun kesimler tarafından değil, eğitilmiş, orta-üst düzey gelir gruplarca da aktif olarak yapılmaktadır. Bu nedenle de Ted Gurr’un Göreceli Yoksunluk teorisi zayıf kalmış, Olson’un Rasyonel Seçim Teorisi önem kazanmıştır. Bu teori, Kaynakların Seferberliği Teorisinin de gelişmesini sağlamıştır. Bu gelişim ayrıca Avrupa ve Kuzey Amerika arasındaki sosyal hareketlerin analizine dair fikir ayrılığını da derinleştirmiştir. Bu fikir ayrılığına rağmen Kaynakların Seferberliği Teorisi Avrupa’da özellikle İngiltere ve İtalya’da etkili olmuştur [7].

Amerikan ekolü olarak adlandırılan Kaynakların Seferberliği Teorisi, Charles Tilly, Anthony Oberschall, Doug Mc Adam ve John Mc Carthy, Mayer Zald gibi araştırmacıların Avrupa ve Amerika’daki hareketler üzerinde gerçekleştirdikleri gözlemlerden yola çıkarak oluşmuştur. Bu teori Touraine’in teorisinin aksine sosyal grupların neden sosyal hareket oluşturduklarıyla değil, bu sosyal hareketin nasıl oluştuğu, geliştiği, başarılı olduğu ve gerilediğiyle yani genel anlamıyla sosyal hareketlerin stratejik boyutuyla ilgilenir. Sosyal hareketin taleplerinin neler olduğunu, nasıl tanımlandığını, taleplerin gerçekleşmesi için hangi taktiklerin benimsendiğini, hangi siyasi fırsatlardan yararlandığını, hangi tür eylemlere başvurulduğunu araştırır. Bu teoriye göre sosyal hareket, siyasi sistemin dışında bulunan kolektif bir aktörün o sisteme dahil olmak ve yerini korumak amacıyla yürüttüğü rasyonel eylemlere verilen addır. Bu nedenle bu teoriye Kaynakların Seferberliği Teorisi (KST) adı verilmiştir. Herhangi bir sosyal aktörün, elinde bulunan kaynakları amacına ulaşmak amacıyla en aktif şekilde seferber etmesini ifade etmektedir [7].

KST, 1970’li yıllarda Kolektif Davranış teorisine muhalif olarak ortaya çıkmıştır. KST, kişilerin eyleme niçin kalkıştıklarını sorgularken Kolektif Davranış teorisi, bu eyleme kalkışmanın nasıl ortaya çıktığını ve geliştiğini, başarılı olup olmadığını sorgular. Kolektif Davranış Teorisi, KST’ya göre zaman içerisinde yeni boyutlar kazanmıştır. Bunlardan en

önemlisi Sidney Tarrow'un Politik Olanaklar Kuramı (Political Process) dır. Bu kuram, sosyal hareketleri içinde bulunduğu siyasi sistemle etkileşim içinde incelemeyi hedefler. Tarrow'a göre sosyal bir hareketin ortaya çıkması ve taraftar toplayabilmesi bulunduğu ortamdaki siyasi fırsatlara bağlıdır. Siyasi fırsatların azlığı yada çokluğu ise Tarrow'a göre beş temel faktöre bağlıdır. Bunlar siyasi katılımın açıklığı, siyasi gruplaşmaların istikrarı ya da istikrarsızlığı, destek gruplarının varlığı ya da yokluğu, seçkinlerin bölünmüşlüğü, hükümetin talep edilen konu hakkında kamu politikaları oluşturabilme kapasitesidir. Özetle Tarrow'un teorisi, siyasi sistemin belli bir tepki grubunun eylemlerine karşı algısını, duyarlılığını ve bu koşullarda hareketin ne oranda başarılı olabildiğini ölçmeye çalışmaktadır [7].

Çetinkaya (2008) ise KST ve Politik Olanaklar Kuramı dahilinde gerçekleşen analizlere 1980'li yıllarda Kültürel Çalışmalar'ın da eklendiğini vurgular. Robert Benford ve David Snow'un kültür konusunda iki kavramın kullanımını öne çıkardıklarını ve bunların da Çerçeveleme (framing) ile Kolektif Kimlik olduğunu belirtir. Çetinkaya'ya göre [3], politik süreç, dışsal etkenlere vurgu yaparken kültürel çalışmalar, toplumsal ağın hareketin örgütlenmesindeki önemini incelemektedir. Hareket içindeki insanların duygu ve düşünceleri, ahlaki-etik değerleri, inançları, algılayışları, sembolleri araştırma konularıdır.

1980'li yıllara kadar ortaya çıkan toplumsal harekete ilişkin sosyolojik çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, hareketin ortaya çıkmasında tekil olarak hareketi incelemenin yeterli olmadığı, harekete neden olan o zamana ait politik koşullar, kültürel koşulların değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca herhangi bir toplumsal harekete karşı hissedilen algı ve tepkiler de incelenmesi gereken önemli konulardır. Bu bağlamda kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı gelişen hareketler de sadece hareketin niteliğiyle değil, politik süreç ve sosyo-mekansal değişim ile birlikte incelenmiştir.

Tilly'nin toplumsal hareketi tanımlamada kullandığı açıklamaları da dikkate değerdir. Çünkü yerel ölçekte ve kentsel ölçekte incelenen dönüşüm uygulamalarına karşı verilen tepkiler Tilly'nin açıklamasına göre, kampanya ve repertuar düzeyinde kalmaktadır. Ancak tezin amacı kent hakkı zemininde meslek odalarını, sendika ve çeşitli STK'ları, dernekleri, platformları, inisiyatifleri tek bir çatı altında birleştirmektir. İşte bu nokta da

Tilly'nin bahsettiği kampanya ve repertuvarların birleşmesi ile güçlü bir toplumsal hareket gerçekleştirebilecektir. Ayrıca Alanin Touraine'nin altını çizdiği harekette devamlılık olgusu günümüz hareketlerinin dikkate alması gereken önemli bir noktadır. Çünkü süreksizlik Arrighi, Hopkins, Wallerstein'da vurguladığı gibi ya başarısızlığa ya da kısmi başarıya neden olacaktır. Castells ise (1997:167-168), toplumsal bir güç oluşturabilen, çok sınıflı bir siyasi örgütlenmeye dayanan bir siyasi protesto sürecinden bahseder. Castells bu sürecin kentsel sistemin mantığını sorgulaması durumunda kentsel politik hareket olarak nitelendirilebileceğini belirtmektedir [9].

2.2 Küreselleşme ile Başlayan Yeni Teoriler

Sosyal hareketler belirli bir topluma özgü olmasına karşın küreselleşme ile ulus-ötesi hareketler de artmıştır. Küreselleşme süreci ile aynı anda farklı kitlelere ulaşmak, aynı zamanda farklı mekanlarda gösterilerde bulunmak hız kazanmıştır. Sosyolojik olarak öne çıkan çalışmalar ise Jackie Smith'in küreselleşme ve sosyal hareketler üzerine yaptığı araştırmalar ile Margaret Keck ve Kathryn Sikkink'in Bumerang Teorisi'dir. Jackie Smith, küresel sürecin hem yerel hem de ulus-ötesi hareketi şekillendirdiğini, farklı mekanlarda benzer çözüm ve işleyiş şekilleri ortaya koyduğunu belirtir. Benzer sorunlar üzerine benzer temalar işlenebilmekte, aynı hareket farklı bir ülkede aynı şekilde ortaya çıkabilmekte, strateji, taktik ve eylem tipleri birbirleriyle benzeşmekte, fikir ve söylemler benzer modellere işaret etmekte, hareketlerin düzenlenme tarihlerinde paralellikler gözlenmektedir. Örneğin savaş karşıtı hareketler tüm dünyada aynı anda gerçekleşmiştir. Ayrıca her grup ya da birey, kendi özgün değerlerine sahiptir. Özet olarak Smith'in teorisine göre, küreselleşme farklı ülkelerde meydana gelen hareketlere benzerliği sağlamada, hareketin dünya çapında hızla yayılmasına kaynaklık eder [7].

Keck ve Sikkink'in teorisi ise küresel düzlemdeki sorunlara karşı, sivil toplum örgütlerinin/gruplarının ulus-ötesi alanda verdiği mücadeleyi incelemektedir. Gelişen teknoloji ve iletişim olanaklarıyla ülkeler arasında bağlantının sağlanması aktivist ağlar için de söz konusudur. Çünkü herhangi bir ülkede yaşanan sorun kısa sürede tüm dünyada öğrenilebilmektedir. Çeşitli aktivist gruplar internet aracılığıyla bir araya gelip eylem örgütleyebilmekte ve küresel bir muhalefet yaratabilmektedirler. Keck ve Sikkink

bu muhalefete ulus ötesi eylem ağı (transational advocacy network) adını vermektedir. [7] Bunun anlamı sorun neredeyse o soruna yönelik farklı ülke aktivistleri bir araya gelmektedir.

Ulus ötesi eylem ağı kendi içerisinde önemli sorunları da barındırmaktadır. Sosyal hareketin söylem, ideoloji ve motivasyonunun ulusal düzleme transferi kolay olmamaktadır. Çünkü farklı ülke farklı sosyo-ekonomik ilişkilere sahiptir ve hareketin her ülkeye uyarlanması zor bir süreçtir [7]. Bu çerçevede bir ülkede gözlenen etkiler farklı ülkelerdeki her sosyal hareket için beklenen etkiyi yaratmayabilir. Örneğin, İslam ülkeleri siyasi sistemin ve kültürel yaşamın dışı kapallılığıyla orantılı olarak sosyal hareketler küreselleşmeye karşı olmaktan ziyade küreselleşmeyle bütünleşmek gibi bir tutum benimsemektedirler. Ayrıca Batı ülkelerinde ortaya çıkan hareketler ile İslam ülkelerindeki hareketler nitelik olarak ayrışabilmektedir.

Bu karmaşıklık yerel ve ulusal ölçekte, mahalle ve kent ölçeğinde de görülebilir. Bazı şartların bir araya gelmesi gerekir. Sosyal hareket sadece sosyo ekonomik ya da kültürel şartların varlığıyla oluşmamakta, buna ek olarak sosyal ağların ve bu ağı oluşturan kolektif kimliklerin ve siyasi fırsatların birbirini tanımlar hale geldiği durumda ortaya çıkmaktadır. Ancak bu şartlar tamamlandıktan sonra yerel ölçek kent ölçeğine ve bunların bir bütünü ulus ölçeğinde ve de ulus-ötesi alanda sesini güçlü duyurabilir. Keck ve Sikkink bu ağların düzenledikleri kampanyaları iki kategoride inceler: **Belirli bir konu etrafında örgütlenen eylemler** (Bu konular uluslar arası düzeyde lobi faaliyetleri ve çeşitli medyatik eylemler ile yürütülür. Anlaşma ve bildiriler yapılır.) ve **Belirli bir ülke etrafında yoğunlaşan eylemler** (lobi faaliyetleri ve çeşitli medyatik eylemler daha keskin olarak yürütülebilir, insan hakları ile ilgili konular örnek olarak gösterilebilir) [7].

Herhangi ülkede çeşitli siyasi ve ekonomik yoksunluklar nedeniyle sesini duyuramayan bir sivil toplum örgütü diğer ülkelerdeki örgütleri durumdan haberdar ederek yardıma çağırarak böylece savunduğu konu üzerinde mevcut hükümete karşı etki yaratmaya çalışmaktadır. Keck ve Sikkink buna “Boomerang Etkisi” adını vermişlerdir [7]. Küresel hareketler içerisinde değerlendirilen Boomerang Etkisi teknoloji ve haberleşme olanakları sayesinde gerçekleşmektedir. Coğrafi olarak ayrı ve bir araya nadiren gelebilen aktivistler birbirleriyle iletişimlerini neredeyse tamamen internet üzerinden e-mailler ve tartışma odaları sayesinde yürütmektedir. İnternet aracılığıyla eylemin ilgili

gruplara duyurulması ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmış olur. Bu da günümüzün sosyal hareketlerinin geçmişe göre belirgin bir değişim geçirdiğini göstermektedir.

Küreselleşme ile sosyal hareketler, işçi ve sınıf mücadelesinin giderek dışına kaymışlardır. Ancak küreselleşme işçi ve sınıf mücadelesini bitirmemiştir, o hala devam etmektedir. Ancak manevra alanları oldukça daralmıştır. Günümüzde sendikalar kendi içlerinde farklı niteliklerde bölümlere ayrılarak mücadele vermektedir. Bu parçalanma da küresel ekonominin sonucudur. Tez kapsamı içerisinde üç farklı sendika ile görüşülmüştür. DİSK¹ ile yapılan görüşmelerde doğrudan DİSK olarak katılmadığını ancak DİSK'e bağlı yapıların mücadele içerisinde olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde KESK'e bağlı SES de mücadele vermektedir.

Küreselleşme ile sosyal hareketler keskin ve hiyerarşik bir yapıdan esnek, dağınık ve heterojen bir yapıya dönüşmüştür. Bunun da nedeni esnekliğin eylem düzenlemede kolaylık sağlamasıdır. Ayrıca sosyal hareketi oluşturan aktivistler kendilerini tanımlama biçimi daha kozmopolit bir hal almaktadır [7]. Örneğin aktivist, kendini TC vatandaşı olarak belirtmek yerine çevreci olarak ifade eder.

2.3 Kent Hakkı Kavramının Ortaya Çıkışı ve İstanbul'da Kent Hakkı Mücadelesi

Kentler, insan topluluklarının bir arada yaşamalarından itibaren, sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde dirler. Her dönem birbirinin üzerine eklemlenen yeni sosyo-ekonomik ilişkiler ve bu ilişkilerin belirlediği yeni sosyo-mekansal yapılar üretmiştir. Topluluk halinde yaşayan insanlar arasında özel mülkiyet kavramının doğmasından itibaren, erkler, muhalifler ve onlarla doğan toplumsal mücadeleler her zaman var olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Ayrıca bu toplumsal mücadeleler ekonomik yapıdaki ve de sosyo-mekansal yapıdaki değişime neden olmuştur. Aralarındaki etkileşim gözden kaçmamalıdır.

Castells [11], toplumsal mücadelelerin büyük oranda 18.yy'da ortaya çıktığını, endüstri devrimi ve kapitalizmle birlikte yapısal dönüşümler geçirdiğini belirtmektedir.

¹ DİSK İstanbul Şubesi ile 25.02.2011 tarihli görüşmeden edinilen bilgi.

Çetinkaya [3] ise toplumsal hareketlerin kapitalistleşme ile yaşanan toplumsal kargaşanın bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Bu dönemde kapitalizme özgü üretim ilişkileri emek üzerinden artı değerler elde etmenin yolunu açarken, bir yandan da işçi hareketlerinin yükselmesine neden olmuştur. Sanayileşme dönemi ile hız kazanan metalaşma sürecinde, üzerinden artı değerler elde edilen işçi sınıfının burjuva sınıfına karşı mücadelesine yol açmıştır. Döneme hakim olan üretim ilişkileri sadece sosyo-mekansal yapıyı değil toplumsal mücadelelerin niteliğini de değiştirmektedir. 1930'lu yıllarda yaygınlık kazanmaya başlayan fordist üretimin kitlesel üretim ve tüketimin arttırılması için özellikle 1950'lerden sonra yoğunlaşan pazar arayışı ve alım gücünü artıran refah devleti politikaları, 1980'lerden sonra yerini çeşit ekonomisine dayanan post-fordist esnek üretim sürecine bırakmıştır. Talebin farklılaşması piyasanın hareketini de değiştirmiştir. Bu değişim mekansal farklılaşma ile birlikte tüketimde ve sosyal yaşamda farklılaşmayı hızlandırmıştır. Üretim de talebin ve tüketimin niteliğine ve yoğunluğuna göre şekillenmiştir. İşçi hareketleri kütsel üretim yapan sanayileşmenin; 1968 olayları ise post-fordist ve tüketim temelli bir toplumsal yapılanmanın sonucudur. Bundan sonra ise Tarrow'un ifadesiyle toplumsal hareket toplumu ortaya çıkmış ve eylemlerin kurumsallaşmanı ve de normalleşmesini sağlamıştır [12].

1968 olaylarından önce gerçekleşen işçi sınıfının mücadelesi ekonomik nedenlere dayanmaktayken bu dönemden sonra toplumsal hareketler çeşitlenmeye başlamıştır. Ekonomik nedenlerin yanı sıra sosyo-mekansal sorunlara bağlı mücadeleler ortaya çıkmıştır. 1970'lerdeki metropolleşmenin yarattığı sorunlar ve 1980'lerde neoliberal ekonomi politikalarıyla daha da derinleşen eşitsizlikler nedeniyle farklı nitelikte mücadele biçimleri ortaya çıkmıştır. Sorunlar çeşitlenmiştir ve zincirleme olarak birbirini etkileyerek sonuçların bireysel olarak daha ağır yaşanmasına neden olmuştur. Sorunların çeşitliliği toplumsal boyuta taşınmış ve sorunun hissedildiği toplulukların tepkilerine yol açmıştır. 1980'li yıllarda ortak harekete ve komünal otonomiye ilgi duyan yerel topluluklar ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları kimliklerini etnik veya dinsel bir temele oturtarak muhalefete devam etmişlerdir. Ayrıca askeri, yarı askeri birlikler veya nefret temelli gruplar (devlet karşıtı milisler, beyaz üstünlüğünü savunanlar, göçmen karşıtları) ortaya çıkmıştır. Bunların çoğu anarşist prensiplere dayanmaktadır.

İtalya, Hollanda, Fransa, Yunanistan, İspanya, Meksika, Arjantin ve ABD'nin doğu kıyısı ve orta batı bölgelerinde bu tür toplulukların yoğunlaştığı görülmektedir [12].

1980'lerde devletdesteğinden yoksun evsiz bireyler, yoksullaşmış insanlar, muhtaç aileler ve genç göçmenler merkez ülkelerdeki terk edilmiş parklara sığınmışlardır. Çevre ve yarı çevre ülkelerdeki yoksullaşmış insanlar ise şehirlerde gecekondu mahalleleri inşa etmeye başlamışlardır. Bu yoksul insanlarla devlet arasında kaçınılmaz çatışmalar yaşanmış ve yeni hareketler ortaya çıkmıştır. Bu hareketler küresel dünyada yeni kimliklerin belirginleşmesiyle genişlemiştir.

1968 öğrenci hareketleri sonrasında Fordizmin krizine tepki olarak ortaya çıkan kent hareketleri de gerek kiracı eylemleri gerek yoksulların konut edinme eylemleri ve gerekse yenileme projeleriyle yerinden edilmeye karşı eylemleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Mayer'in aktarımı ile kent araştırmacısı Manuel Castells, dönemin sosyo-ekonomik koşullarından yola çıkarak kentsel toplumsal hareketlerin dinamiklerini ve sonuçlarını irdelemeye başlamıştır. Castells'e göre kentsel toplumsal hareketler kentsel anlamları dönüştürebildiklerinde ve kullanım değerleri ile otonom yerel kültürler ve merkeziyetçi katılımcı demokrasiye sahip bir kent oluşturabildiklerinde, kentsel toplumsal hareketler olarak tanımlanabilmektedir [13]. Ortaya çıkması için tüketimin toplumsallaşması ve devletin toplumsal yapıyı düzenleme sorumluluğunun artması gerekir. Bu gelişme aşamasında ortaya çıkan kentsel toplumsal hareketlerin çok daha örgütlü bir niteliğe sahip olduğu gözlenir [14]. Bu dönemde birçok kent hareketi mevcuttur ve aralarında ulusal ve bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. Hareketlerin ilkeleri Avrupa'da daha militanca, Kuzey Amerika'da daha faydacı bir biçimde tanımlanmaktadır. Avrupa'da hareketlere, öğrenciler, gençler ve göçmenler öncülük etmektedir. ABD'deki ise fordist zenginlikten dışlananlar bu hareketlerin en önemli aktörleridir [13].

1980'lerin ortalarında barış hareketleri özellikle Avrupa'da zirve noktasına ulaşır. Bu hareketin merkezindeki neden ise Soğuk Savaş ve olası bir nükleer imhaya karşı verilen mücadelelerdir. Tüm bunlar yeni hareketlerle birleşerek, insan, hayvan ve doğa haklarını korumak için mücadele eden çevreci hareketleri öne çıkarmıştır. Bu da göstermektedir ki merkeze alınan problemle doğrudan ya da dolaylı ilişkisi bulunan yeni hareketler ortaya çıkabilmektedir. 1980'lerdeki barış, özgürlük ve insan hakları

mücadelesi sistem karşıtı yönelime sahip sivil toplum kuruluşlarının da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda 1990'ların başında göçmenlerin, azınlıkların ve yoksulların da insanca ve eşit muamele görmesi için dayanışma merkezleri özellikle merkez ülkelerde görülmeye başlanmıştır [12].

Kent hareketleri de 1980'lerde mevcut sorunlara eklenen farklı konular üzerinden bir mücadeleye yol açmıştır. Neo-liberal küreselleşme politikalarının da etkisiyle kent hareketlerinin niteliği değişmiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin artan maliyet sorunları nedeniyle yerel yönetimler ile kentsel hareketler arasındaki ilişkiler iş birliğine doğru yeniden yapılanma söz konusu olmuştur. Bu dönüşüm kent hareketlerinin işleyişlerini otoriteye karşı kurumsallaştırmaya teşvik ederken bunun dışında kalan yeni örgütlenmiş gruplardan uzaklaşmalarına da sebep olmuştur. Bu oluşum radikal biçimde mücadelesine devam edenler ile uzlaşanlar arasında ikiliğin ortaya çıkmasına da neden olmuştur [13].

1980'lerdeki tüm bu gelişmeler 1990'lı yıllarda küreselleşme karşıtı hareketlerin ve çevreci hareketlerin söylem, yöntem ve strateji açısından zeminini oluşturmuştur. Martin [12], yeni kimlikler üzerine bina edilen yeni hareketlerin ortaya çıkmasıyla eski hareketlerin yok olduğunu belirtmektedir. Oysaki eski hareketler yok olmak yerine nitelik değiştirmiştir. Örneğin eski hareketlerin merkezindeki işçi hareketleri sistemi dönüştürmek yerine bazı hak ve ayrıcalıklar için mücadelesine devam etmektedir.

1990'lardan itibaren yerel yönetimlerin kent mekânını geliştirme yolundaki neo-liberal çabaları 'yoksulluk' yerine 'sosyal dışlanma' olarak adlandırılan olguyla mücadele mekanizmalarını ortaya çıkarmıştır. Buna karşıt olarak yerel ekonomik gelişim projeleri ve toplum temelli programlar öne çıkarılmıştır. Bu programlar bütüncül bölge kalkınması, kentsel yeniden canlandırma ve sosyal refahta kamu-özel ortaklıkları gibi adlar almıştır ve tüm bunların halkın sorunlarını çözmek adına yapıldığı belirtilmiştir. Bu yeni kentsel kalkınma politikaları ile kent hareketleri daha da parçalanmıştır. Kentsel yeniden canlandırma politikaları sonucunda New York, Paris, Amsterdam, Berlin ve daha sonra İstanbul ve Zagreb kentlerinde, soylulaştırma karşıtı mücadele dalgaları ortaya çıkmıştır [13].

2001 ekonomik kriziyle birlikte işsizlik ve toplumsal-mekânsal kutuplaşmalar artmıştır. Sosyal güvenlik sistemlerinin yeniden yapılandırılması ile sosyal yardımların doğrudan

yapılması yerine işsizlerin bu yardımlardan yararlanmaları için geçici işlerde çalışma ya da çeşitli işgücü eğitim programlarına katılma şartlarına bağlanması ilkesi benimsenmiştir. Yeni kentsel, toplumsal ve işgücüne yönelik politikalar toplumsal hareketleri de etkilemiştir. Bu dönemde muhalefet özellikle kentsel yönetimin neo-liberalleşmesi konusuna odaklanmaktadır. Kamusal mekânların ticarileşmesine, kentlerin, mahallelerin küresel rekabete konu olmasına karşıdır. Kentlerin neo-liberalleşmesine karşı hareketler gelişmeye başlamıştır. Kentlerin neoliberalleşmesine karşı yapılan mücadeleler, kentsel hareketlerin bir kısmını 'kent hakkı' zemininde birleşmeyle yöneltmiştir [13].

Kent hakkı kavramı yeni değildir, ilk kez 1968 yılında Lefebvre tarafından ortaya atılmıştır [15]. Henri Lefebvre'e göre alternatif bir mekân üretiminde şehir sakinlerinin şehrin mekânlarına erişim ve kullanma hakkı vardır. Lefebvre'e göre kent hakkı, kentte yaşayanların kent mekânına doğrudan müdahalesini ve onu kendilerinin yapma hakkını ifade etmektedir. Şehirdeki sosyal hayatın yönetilmesine katılım için kent sakini olmak yeterlidir[16]. Lefebvre, kent hakkını bütün kent ve kentleşme süreçlerini belirleme/kontrol etme hakkı olarak tanımlamıştır. Kent hakkını kentsel mekânı belirleyen kontrolün devlet ve sermayeden kentte yaşayanlara geçişi olarak tarif etmiştir. Kentsel karar mekanizmalarının yeniden yapılanması ile kentlerde yaşayanlar kentsel siyaset içerisinde yerini alacak ve yaşam çevrelerini etkileyen kararlarda söz sahibi olacaklardır; diğer bir deyişle, kentte yaşayan herkesin kenti değiştirme hakkı bulunmaktadır [15]. Lefebvre kent mekanını, algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekan olarak üç grupta incelemiştir. Algılanan mekan gündelik yaşamdaki somut ve nesnel fiziki mekandır. Tasarlanan mekan, yaratıcı fikirler içermektedir. Yaşanan mekan ise ikisinin karmaşık bir ilişkisidir ve gündelik yaşam patiklerini içermektedir. Bu bağlamda kentsel mekanda yapılan fiziki müdahalelerin çok yönlü etkilerinden söz etmek mümkündür. Bu müdahaleler hem toplumsal ilişkileri etkiler; hem toplumsal adaleti/adaletsizliği tetikleyebilir, hem de güç ilişkilerini değiştirebilir [17].

Lefebvre, kentsel karar verme sürecinde kent sakininin katılımının önemli olduğunu ve kent üzerindeki hak sahipliliğinin sermaye ve devletten kentin sakinlerine aktarılmasını vurgular [17]. Ancak kent hakkı, eğer kentte yaşayan tüm sakinleri kapsıyorsa bu hak, sermayeyi, siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduranların da olmalıdır. Bu durumda

Lefebvre'nin kent hakkı kavramı, kenti dönüştürme gücünü elinde bulundurmeyen belli toplumsal zümrelere örneğin yoksullara, kentsel olanaklardan yararlanamayanlara yöneliktir. Ancak bu eleştiride dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, Lefebvre'nin kent hakkını yazdığı dönemin 2.Dünya Savaşının sonrası olmasıdır. Bu dönemde Fordizmin krizine karşı bir araya gelen hareketler, konut hakkı için mücadele eden kent hareketleri bulunmaktadır. Yanı sıra yoksulları yerinden eden yenileme ve banliyöleşme ile ortaya çıkan ayrışmaya karşı kampanyalar örgütlenmiştir [17]. Lefebvre'nin kent hakkı yoksulları yerinden eden ve onlara söz hakkı tanımayan ayrışmaya karşıdır ve bu tanım bu dönem için olumlu bir katkıdır, ancak günümüz için dar kalmaktadır.

Harvey ise "Kent Hakkı" başlıklı makalesinde, kent hakkının bireysel değil ortak bir hak olduğunu belirtir. Harvey, kent hakkının ortaklaşa gücün kullanımına dayandığını, kentlerimizi ve kendimizi yeniden yapma hakkının en fazla ilgisiz kalınmış insan haklarımızdan biri olduğunu ileri sürmektedir [18]. Kent hakkı mücadelesi toplumsal düzeni değiştirmekten çok kentin, kentte yaşayan tüm insanlarca yaşanılabilir olmasının sağlanması mücadelesidir. Kent hakkı mücadelesi sadece fizik mekanın değişimine karşı verilen mücadele değildir, aynı zamanda var olan kültürün, mahremiyetin ve geleceğin sahiplenilmesidir. Castells'in de ifadesiyle kent hareketleri katılımcı demokrasiye dönüştüğünde kentsel anlamlar dönüştürülebilecektir. Ayrıca Fainstein, S. S. and C. Hirst, kentsel hareketlerin kolektif ve katılımcı niteliğinden bahsetmektedir [19].

Harvey yeni-liberalizmin, devlet ve şirket çıkarlarını birleştiren yeni yönetim düzenleri yarattığını ve parasal güç kullanarak devlet aygıtı yoluyla artık harcamasını kenti biçimlendirmede kullandığını belirtmektedir. Bu da şirket sermayesi ile üst sınıfların yararınadır. Devletin tuttuğu artık miktarını yükseltmek, devlet kendisi de demokratik denetim altına getirilirse olumlu bir etkiye sahip olacaktır. Öyleyse kent hakkı artı-üretim ve kullanımı üzerinde daha büyük demokratik denetim kurmaktır. Kentsel süreç artık kullanımının önemli bir yolu olduğuna göre onun kentsel yayılması üstünde demokratik yönetim kurmaktır [20]. Bu durumda kent hakkı kavramı Lefebvre'nin tanımından daha geniş bir anlam içermektedir. Lefebvre'nin katkısı kent sakinlerinin de plan sürecine katılımının gerekliliğini belirtmiş olmasıdır. Kentin biçimlenmesinde

sadece siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduranların söz sahibi olması yerine onların da dahil olduğu tüm kent yaşayanlarının kararlara katılımı gereklidir. Siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduranların kentin yeniden yapılandırılması sırasında ortaya çıkan artığı kentte yaşayanları göz ardı ederek ya da bunu zorunlu hale getirerek uygulamaları ise adil olmayan süreçleri doğurmaktadır.

Lefebvre, Castells ve Harvey'in kent hakkına ilişkin açıklamaları yanı sıra bir çok bilim insanı tarafından bu kavramın içeriğinin ne olması gerektiği konusu tartışılmaktadır. Attoh [18] "kent hakkı, sosyo-ekonomik bir hak mıdır?", "özgürlük hakkı mıdır?", "yasal ya da ahlaki hak mıdır?" ya da "bunların bir bütünü müdür?" şeklinde sorular sormaktadır. Bazıları için kent hakkı sosyo-ekonomik bir haktır ve konut hakkını, ulaşım hakkını içermektedir; bazıları için ise klasik özgürlük haklarıdır [21]. Attoh'un aktarımı ile Wesley Hohfeld (2000) kent hakkının konut hakkı, talep hakkı, özgürlük hakkı ve yetki ve dokunulmazlık içeriğinden bahsetmektedir. J.Waldron (1993) ise birinci, ikinci ve üçüncü kuşak hakları analiz eder. Birinci kuşak haklar geleneksel özgürlüklerdir ve vatandaşlık haklarıdır. Vatandaşlık hakları serbest konuşma, inanç özgürlüğü, işkence edilmeme, seçme hakkı ve diğerlerini içermektedir. İkinci kuşak haklar sosyo-ekonomik haklardır. Konut hakkı ve adil bir ücret hakkı bu kapsamda değerlendirilebilir. Üçüncü kuşak haklar ise azınlık dil hakkı, barış, çevre, kültür veya etnik haklardır. Waldron(1993), toplumun iyiliği için üçüncü kuşak hakların olması gerektiğini savunur. Ona göre ikinci kuşak haklar, ekonomik eşitsizlik ve yoksullukla mücadelede zorunludur. Ancak birinci ve ikinci kuşak hakları ayırdığı için eleştirilmiştir. Çünkü birinci kuşak hakları ikinci kuşak hakları olmadan konuşulamazlar. Ronald Dworkin (1977) ise ahlaki haklar ile anayasa hukuku arasındaki ilişkiye dikkat çeker. "Anayasa yaşayanların ahlaki haklarını tanıyor mu?" ya da "anayasa ahlaki hakları işgal etse insanlar yine de anayasaya uyuyor mu?" sorularını sorar ve sivil itaatsizliği sorgular. Yaptığı değerlendirmelerin sonucunda hakların bireyleri koruduğu kanaatine varmıştır. Ancak Dworkin'in (1977) hakları bireysel haklara dayanmaktadır. Bu nedenle de dar kapsamlıdır. Bununla birlikte demokrasi, sivil itaatsizlik üzerine yaptığı değerlendirmeler yaşam ve kent hakkı arasındaki ilişkinin sorgulanmasına kaynaklık etmiştir. Don Mitchell ve Nik Heynen (2009) ise kent hakkı için çeşitli marjinal grupların birleşebileceğinden bahseder. Konut hakkının kentsel tasarıma katılma hakkı olduğunu

vurgular [21]. Bazı bilim insanları için kent hakkı ulusal vatandaşlık hakkıdır; bazıları için ise işgal hakkıdır. Bu işgal hakkı polis şiddetini, gözetimini ve sömürsünü içermektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik haklardır ve ulaşım hakkı, konut hakkı, doğal kaynaklara ulaşım hakkı ile ortak iyilikleri (toplumsallık ve estetik vb) içermektedir. Bilim insanları evsizlerin, göçmenlerin, etnik grupların, sakatların, kadınların, farklı cinsel tercihleri olan grupların ve politik aktivistlerin vb. kent hakkı için sorumlulukları olduğunu belirtmektedir [21]. Attah'un aktarımı ile Harvey, kent hakkının kolektif bir hak olduğunu iddia etmektedir. Kentsel kaynakların demokratik bir biçimde düzenlenmesi kolektif bir hak haktır. Harvey, kapitalist toplumların yeniden üretiminde kentlerin dönüştüğünü belirtir ve ona göre kentsel süreçlerin yeniden şekillenmesinde kolektif güç gereklidir. Don Mitchell (2003) Amerikan şehirlerinde dilencilik karşıtı yasaların çoğaldığından bahseder ve bu yasaların evsiz insanları yok etme çabasında olduğunu vurgular Katherine Beckett ve Steve Herbet (2010) bu tarz yasaların evsiz insanların kent hakkını yok saydığını ve bunun bir tür ceza olduğunu belirtir ve evsizlerin hakkı için çoğunluğun bu düşünceyi savunanlara karşı olması gerektiğini savunurlar. Katherine Beckett ve Steve Herbet, Harvey gibi kentsel kaynakların demokratik olarak düzenlenmesinin kent hakkı olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca bu düzenlemelere karşı çıkmamanın da bir hak olduğunu vurgulamaktadırlar [21].

İstanbul özelinde yapılan kent hakkı mücadelesinin de kentsel kaynakların demokratik olarak düzenlenmesine yönelik gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. İstanbul'da 2000'li yıllarla birlikte kentsel dönüşüm adı altında gerçekleştirilen projelerin ortak noktası aynı aktörlerce biçimlenmesidir. Bu aktörler yerel yönetimler, büyük sermaye ve çeşitli kamu kuruluşlarıdır. Oysaki kent tüm insanların ortak yaşam alanıdır ve kentte yaşayanların katılımı ile dönüşümün gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kentsel dönüşümün kent sakinlerinin katılımı olmaksızın gerçekleşmesi nedeniyle mahallede yaşayanlar tarafından dernekler ve tüm kenti ilgilendiren konularda farklı platformlar kurulmaktadır; bu gruplar tarafından kent hakkı mücadelesi verilmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı verilen kent hakkı mücadelesi dönüşümün kendisine karşı değildir, kenti yeniden yapmada söz sahibi olma mücadelesidir.

Harvey [1], kentsel sistem içerisinde kaynakların elde edilebilirliği ile erişilebilirliğindeki farklılıkların dengesizliklere yol açacağını ve bu sürecin yoksulların aleyhine varlıklarının lehine işleyebileceğini belirtir. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile gözlemlenen, kentsel sistemin mekansal olarak değişmesi esnasında birbirleriyle pazarlık yapmak suretiyle ortaya çıkan faaliyetlerdir. Mekanın yeniden dağıtımı esnasında iş ve konutun konumu ile mülkiyet haklarının değeri değişmektedir. Bu değişimle birlikte bireylerin devam ettirdikleri toplumsal süreçler de etkilenecektir. Oysa ki, kentsel dönüşüm ile mekanın kullanım değerinin de göz önüne alınması gereklidir. Harvey [1], kullanım değerini toplumsal ihtiyaçlar ve farklılıklar, kişisel farklılıklar, kültürel alışkanlıklar, yaşam tarzı alışkanlıklarının bir karışımı olarak tarif etmektedir. Ayrıca kullanım değerinin her zaman aynı kalmayacağını, zaman içerisinde bireylerin taleplerine göre değişeceğini belirtmektedir. Bu nedenle kullanım değerini esas alan bir kentsel dönüşümde bireylerin katılımının büyük önemi bulunmaktadır. Kent hakkı mücadelesi de tüm tarafları bir araya getirmenin yollarını arayarak kentin kullanım değeri üzerinden mücadele etmelidir.

Farklı grupları bir araya getirmek kolay bir süreç değildir. Çünkü her bir aktör kullanım değerini ve değişim değerini farklı düşünebilir. Bu da kentsel dönüşüm ile amaçlananın büyük ölçüde göreceli olmasından kaynaklanmaktadır. Bu görecelik aktörlerin konuta, kentsel toprağa yükledikleri anlamlara göre değişebilmektedir. Kentsel dönüşüm ilan edilen bir mahalle herhangi bir sermayedar için kâr aracı olabilmektedir. Bir politikacı için siyasi sürecin benimsediği politikalara uygun olabilmekte; bir şehir plancısı için bölgesel ölçekte düşünülmeden noktasal projeler halinde gerçekleştirildiği için eleştiri konusu olabilmektedir. Kentsel dönüşüm ile hedeflenenler, aktörlerin içerisinde bulunduğu toplumsal ilişkilerine bağlı olarak değişebilmektedir. Dönüşüm ilan edilen mahalle sakini ise bu süreçte mülkiyet hakkını koruma çabasına girmekte ve mahalle sakinleri kısmen bir araya gelerek dernekleşmektedir. Kent ölçeğinde ise tüm kente ve kentlilere ait tarihi ve doğal alanlar, kentin belleğini tutan simgesel yapılar, başta meslek odaları olmak üzere çeşitli platformlar, STK'lar, sendikalar tarafından korunmak istenmektedir.

Kent üzerinde farklı beklentileri olan tüm aktörlerin bir araya gelmesinin gereği ortaya çıkmaktadır ve kent hakkı mücadelesi de bu sürecin demokratik ve adil işlenmesi için

verilmelidir. Kent hakkı mücadelesi yalnızca kentleri korumaya dair bir çağrı değildir. Bu haliyle bir önceki dönemi sorgulamada yol göstericidir ayrıca geleceği belirlemede ve kent hakkının oluşmasında ve sürekliliğinin sağlanmasında önemli bir çağrıdır. Tez kapsamında İstanbul'daki kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı kent hakkını korumada yerel ve kent ölçeğinde mücadele eden gruplar incelenmiştir. Sonraki iki bölümde bu incelemelerden elde edilen sonuçlar İstanbul'un sosyo-ekonomik ve mekansal gelişimiyle birlikte değerlendirilerek detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANDA EKONOMİK VE SOSYO-MEKANSAL YAPIDAKİ DEĞİŞİMLER İLE KENT HAREKETLERİ İLİŞKİSİ

Bireylerin sosyal yaşantıları, biyolojik ihtiyaçları, gelenek ve değer yargılarının, içinde yaşadıkları kentin teknolojik, ekonomik ve mekansal özellikleriyle büyük ölçüde ilişkili olduğu görülmektedir [22]. Sosyo-ekonomik yapı toplumun her kesimine eşit olanaklar sağlamayabilir. Özellikle büyük kentlerde çok farklı kültürlerde ve farklı ekonomik düzeylerde yaşayan insanlar bulunmaktadır. Bu heterojen toplumsal yapıda bazı toplumsal kesimler tarafından mekana ilişkin eksikliklere ya da sorunlara karşı tepkiler oluşmaktadır. Bu tepkiler farklı nitelikte olabilmektedir. Kentsel hareketler de genellikle sosyo-ekonomik sorunlara bağlı olarak gelişmektedir. Bu nedenle “İstanbul Metropoliten Alanda Ekonomik ve Sosyo-Mekansal Yapıdaki Değişimler ile Kent Hareketleri İlişkisi” 1950-1980 dönemi, 1980-2000 dönemi ve 2000 sonrası olmak üzere üç döneme ayrılmak suretiyle incelenmiştir. Her dönemin konut sunum biçimi o dönemin ekonomik ve sosyo-mekansal yapısına bağlı olarak şekillendiği için alt başlıklar bu çerçevede değerlendirilmiştir. Böylece dönemler arasında bir karşılaştırma yapabilme olanağı ortaya çıkmıştır. Bu karşılaştırma kent mücadelelerinin geleceği hakkında hem fikir vermekte hem de sosyolojik olarak İstanbul’da kent hakkı zemininde yapılan mücadeleleri değerlendirmede önemli ipuçları taşımaktadır.

3.1 1950-1980 Dönemi Ekonomik, Sosyo-Mekansal Değişim ve Kent Hareketleri

1950-1980 dönemine damgasını vuran kent hareketleri özellikle gecekonduların ortaya çıkışı ve gelişim süreci çerçevesinde şekillenmektedir. Gecekondu konusu geçirmiş

olduğu dönüşümler bakımından hem ekonomik, politik hem de sosyo-kültürel bir olgudur [23]. Gecekondu girişimleri, bazen küçük çaplı müdahalelere uğrasalar da genelde devletin ciddi engellemelerine maruz kalmadan kendi normal seyrinde gelişmiştir. Enformel ilişki ağlarının yaygınlaşması, sanayinin gelişimi, yer seçimi ve devletin de bu sürecin bir parçası olmaya başlaması gecekondulaşmanın gelişimine katkı sağlamıştır [24]. Gecekondular, kentsel toplumsal hareketlerin öznesi olarak ele alındığında, kimi zaman gergin ve çatışmacı ilişkilere sahip, kimi zaman anlaşma zemini arayan ve dayanışmadan yana olan, kimi zaman da kentin kaynaklarını paylaşma hedefi güden bir sosyal mekan olduğu görülür [23].

İstanbul'daki gecekondulaşmanın gelişimi 1950'li yıllarda başlar. Bu dönem Türkiye'de hem çok partili siyasal yaşamın başladığı hem de ithal ikameci sanayileşme politikasıyla devletçi-korumacı sistemin devam ettiği ve ulusal ekonominin dünya ekonomisiyle eklemlenmesine yönelik önemli yeniliklerin başladığı bir dönemdir. Türkiye'nin Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesi içinde yardım almaya başlaması ile [25] karayolları ağı güçlendirilmiş, tarımda makineleşme dönemi başlamıştır. Alınan dış yardımlar ile tarımda teknolojik gelişmeler verimliliği artırmış ve kırdan kopmalara neden olmuştur [26]. Bu kopuşta Birinci Beş Yıllık Sanayi Planına göre (1934-1939) genişletilen ya da yeni kurulan endüstri kollarının da etkisi bulunmaktadır. Demiryolu ulaşımının yaygınlaştırılması ve karayolu ağının güçlendirilmesiyle ve sanayilerin de etkisiyle kırsal alandan sanayi kuruluşlarının bulunduğu illere göç hızlanmıştır. Böylece 1950'li yıllarda İstanbul ilk büyük boyutlu göç dalgasını yaşamış ve İstanbul'un nüfusu hızla artmaya başlamıştır. Kentin nüfus artışının gerektirdiği sayıda konut arzı sağlayamadığı için de kentin çevresindeki araziler, tarlalar parsellenerek gecekondu mahalleleri oluşturulmuştur [26]. Gecekondu alanlarının gelişmesinde, sanayinin katalizör bir etkisi bulunmaktadır. İstanbul, "sanayi-öncesi şehri", "sanayi şehri", hatta az da olsa "sanayi sonrası" nı temsil eden mekansal özelliklere sahiptir [27] ve istihdamı sağlayacak sanayilerin varlığı nedeniyle göç için çekici bir merkezdir. Düzenli işi olmayan, düşük gelirli göçle gelen gruplar, başlangıçta kentin emek pazarına yakın, çoğunlukla hazine arazileri üzerinde, gecekondu yapılmaya başlamışlardır. Bir yandan devletin bu kesimlere konut edinme olanağı sağlayamaması; öte yandan sanayinin emek talebi ve

gecekonduyunun seçmen olarak önemi varlıklarını korumada bir güvence oluşturmuştur [26].

İstanbul'da ilk gecekondu yoğunlaşması 1946'da Kazlıçeşme-Zeytinburnu'nda başlamış ve bunu yine aynı dönem içerisinde Mecidiyeköy, Yıldız, Şişli, Kasımpaşa, Eyüp, Çarşamba, Karagömrük, Şehremini, Ayvansaray, Kumkapı ve Anadolu yakasında Paşabahçe-Beykoz, Çamlıca izlemiştir [28]. Yerleşmelerdeki ortak özellik ise sanayiye yakınlıklarıdır. Bu ilk gecekondu deneyimi, 1949'da çıkarılan 5431 sayılı af ile yasallaştırılmış, bunu 1953'de çıkarılan 6188 sayılı ve 1963'te çıkarılan 327 sayılı af yasaları izlemiştir [28]. 1949'da çıkarılan imar affı, hem ruhsatsız yapılara ceza vermek suretiyle af getirmekte, hem de ruhsatsız binaların yıkılmasını öngörerek idarelerin yıkma yetkisini güçlendirmektedir. 6188 sayılı yasa ile ilk defa tüm gecekondu yasallaştırılmaktadır. Bu tarihe kadar çıkarılan imar aflarında bir taraftan af gündeme getirilirken diğer taraftan yıkıma ilişkin yaptırımlar arttırılmakta, bunları uygulamayan kamu görevlilerine ağır cezalar verilmekte ve belediyelerin gecekondulaşmayı önlemek amacı ile arsa üretmeleri hedeflenmektedir. 1963 yılında çıkarılan yasayla da gecekondu belediye hizmetlerinin götürülmesi sağlanmıştır [29]. Kanunlar ile yasallaşan gecekondu altyapı sağlanmış bu da gecekondu gelişmesini hızlandırmıştır. Gecekonduyunun seçmen olması Tekeli'nin de işaret ettiği gibi yasallaşmada önemli faktörlerden biri olmuştur.

1950-1965 döneminde sanayileşmeye bağlı olarak gecekondu İstanbul'un çevresinde sayıca artmaya devam etmiştir [28]. Gecekondu açısından en önemli sorunlardan birinin ise kentsel yaşama uyum olduğu pek çok çalışmada vurgulanmaktadır. Kırsal kesimdeki davranışlar yerine yeni davranışsal alışkanlıkların elde edilmesi belirli bir zamanı gerektirmektedir. Bu uyumu sağlayacak sosyal organizasyonlara ve bilgilendirmenin sağlanabilmesine ihtiyaç duyulmaktadır [30]. Oysa ki İstanbul'da böyle bir organizasyon bulunmadığı için üst üste yaşanan göçler ile eski ve yeni çatışması yaşanmaya başlamıştır. Hem kentin çevresinde oluşan gecekondu alanları mekansal olarak bir farklılık yaratmakta hem de yeni gelenlerin kentsel yaşama dahil olamamasının sorun yarattığı ifade edilmektedir. Yeni kentliler aile, akrabalık ya da hemşehrilik mekanizmalarıyla kent yaşamına tutunabilmişlerdir. Bu şekilde kurulan enformel ilişki ağları giderek gündelik yaşamın ötesinde de etkili olmakta, aktif ve sivil

kalıcı örgütlere dönüşmektedirler [24]. Bunun nedeni ise devletin, farklı toplumsal kesimlere karşı aldığı tutumdur. Gecekondu alanlarında yaşayan toplumsal kesimler, devletin tutumuna göre bir karşı davranış belirlemekte ve talepleri karşılanmadığında sistemle mücadele etmektedirler [24]. Bu dönemde toplumun önemli bir kısmı ekonomik ve politik taleplerinden dolayı mücadele içerisindeydi. Özellikle 1970'li yıllar kent nüfusunun politik açıdan en fazla parçalandığı yıllar olmuştur. Bu dönemde Türkiye ekonomik kriz süreci içerisindeydi; dünya ekonomisinde petrol fiyatlarındaki artışın tetiklediği bunalımdan etkilenmiştir. Petrol fiyatlarının artması, ekonominin diğer unsurları için gerekli girdilerin ithalatını zorlaştırmış bu da sanayinin ve işletmelerin gelişmesini zayıflatmıştır. Ayrıca çalışanlara düşük ücret verilmesi, güvencesiz çalıştırılması, tüketim ürünlerine sürekli yapılan zamların etkisiyle neredeyse bütün toplumsal kesimler derin bir sıkıntı içine girmiştir. Yoksulluklar ve yolsuzluklar toplumun orta/dar gelirli kesimleri üzerinde ciddi bir baskı unsuru olmaya başlamıştır [24]. Bir yandan gelir bölüşümündeki eşitsizliğin giderilmesi ve işçinin güvencesinin sağlanması yönündeki sınıfsal temelli işçi mücadeleleri söz konusudur. Diğer yandan da konut bölgelerinde bu ideolojik ve kültürel çatışmanın etkisiyle kentsel toplumsal mücadeleler ortaya çıkmaya başlamıştır. Kentlerde resmi otoritenin azalan etkisiyle toplumsal düzeyde bireylerin güvenliğini sağlamak üzere enformel örgütler ortaya çıkmıştır. Mahalle örgütleri, semt komiteleri, savunma komiteleri vb. bunlara örnek olarak gösterilebilir [24]. Gecekondu bölgelerinde yaşayan insanlar, mülkiyet haklarını elde edebilmek için, bu örgütlerin de desteğiyle mücadele içerisine girmişlerdir. Gecekondu hareketleri, kurulmuş gecekonduardaki insanların kentsel hizmetlerden yararlanma talebiyle (ulaşım, kanalizasyon, yol, haberleşme, su vb.) ve yeni gecekonduların yapılması için gerçekleşmiştir. Gecekondu hareketi kendiliğinden gelişen bir hareket değildir. Zaman içerisinde kendi örgütlülüğünü oluşturmakta veya doğrudan örgütlü girişimlerden destek almaktadır. Sendikalar, meslek odaları, mesleki dayanışma dernekleri kentsel toplumsal hareketler içinde aktif olarak yer almakta ya da doğrudan yönlendirme işlevi görmektedirler. Ayrıca, formel/enformel olarak örgütlenen, sistemi eleştirip eşitlik ve özgürlük için mücadele veren ve işçi haklarının savunulmasında önemli işleve sahip radikal siyasal gruplar kimi zaman yönlendirici bir rol oynamaktadır [24]. Bir taraftan konut sorunu ve işsizlik, diğer taraftan kentin yeni yaşam mekanında tutunma çabaları ve yoksulluk sorunlarıyla boğuşan göçmenler, bu

sorunları çözmeye örgütlü bir güç bulduklarında bunu makul çözüm olarak görmekte ve bu gruplarla kolaylıkla bütünleşebilmektedirler [24]. Gecekondu alanlarının meşrulaşması ve yaşam düzeyinin yükseltilmesi, bu alanlarda yaşayan insanların örgütlenmelerine bağlı olmuştur [31]. Bu dönemde, Derbent, Büyükdere, Küçükçekmece, Pendik, Ümraniye, Gaziosmanpaşa ve Kartal'da toplumsal muhalif gruplar, kamunun mülkiyetinde bulunan arazilerde işgal hareketleri örgütleyerek evsiz kentlilere, politik çıkarlar doğrultusunda kendi savunma politikalarını da oluşturarak konut edindirme eylemlerinde bulunmuşlardır. Yerel ya da merkezi yönetimlerin şiddete dayalı önlemler alması, muhalif gruplar ile gecekonducuları birbirine daha da yakınlaştırmıştır. Ancak, giderek toplumsal bir nitelik kazanan gecekondu hareketleri, sistemin sürekliliğine meydan okuyan, kamusal otoritenin karar ve uygulamalarına karşı duran özelliğiyle resmi kurumların, daha önceki sessiz ve kayıtsız tavırlarını terk etmelerine neden olmuş ve resmi kurumlar daha sert önlem almaya başlamışlardır [24].

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ve sonrasında yürürlüğe giren 1961 Anayasası sonrasında yeni af yasaları oluşturulmuştur. Anayasayla ülke kaynaklarının akılcı kullanımı için planlı kalkınma ilkesi getirilmiş ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması sağlanmıştır. Böylece planlı bir karma ekonomi politikası uygulanmaya başlanmıştır [26]. 1960'larda, ekonominin kaynaklarının planlı bir yaklaşımla kullanılması ve kalkınmanın toplumsal boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesi hedeflenmiştir [32]. Ayrıca Anayasanın 49. maddesiyle yoksul ve dar gelirli ailelerin konut ihtiyacının karşılanması güvenceye kavuşturulmuştur. 1963 tarihli 1.Kalkınma Planıyla gecekondu alanlarına kamu hizmetinin götürülmesi ve gecekonducuların arsa mülkiyeti problemini çözmek amaçlanmıştır [33]. 1966'da çıkarılan 775 sayılı Gecekondu Kanunu gecekondu alanlarını planlı bir sürece yönlendirmede önemli bir adım olmuştur [34]. Bu yasa gecekondu bölgelerinde gecekonducular için ayrı bir imar düzeninin olabirliğini kabul etmekte, yeni gecekondu yapımını önlemeyi amaçlamaktadır [28]. 775 sayılı yasayla arsaların satışı yanı sıra tahsisi de gündeme getirilmiştir [29]. Bu yasa sonrasında gecekondu alanlarının niteliğinde önemli iyileşmeler görülmüş ancak yeni gecekondu yapımını önleyememiş ve 1976'da 1990 sayılı yeni bir gecekondu affı çıkarılmıştır. Gecekondu hareketiyle gecekonduyu yasallaştıran, altyapıya kavuşmasına kaynaklık

eden başarıda en önemli etkenlerden biri, Sidney Tarrow'un "Politik Olanaklar Kuramı"yla altını çizmiş olduğu hakim siyasi yapının mücadeleye karşı tutumunda yatmaktadır. Gecekondu alanlarında yaşayan insanlar oy kaynağıdır. Gerekli yasal düzenlemeler de yapılarak gecekondu alanlarının meşrulaşmasına zemin oluşturacak çabalar söz konusu olmuştur. Ayrıca gecekondu alanlarında yaşayan insanlar mücadelelerinde yalnız kalmamışlardır. Gerek formel gerek enformel kanallardan destek almışlardır. Bu kanallar, gecekonduya mücadelesinde rehber olmuştur. Bir diğer önemli nokta ise kültürel yapıların benzer olmasından kaynaklanmaktadır. Gecekonduya yaşayan insanlar Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelmiş olsalar da hemşehrilerine yakın bölgelerde yer seçmişlerdir. Genel olarak homojen bölgeler söz konusudur. Bu da aynı düşünen, sorunları aynı olan, dayanışmanın henüz yok olmadığı, komşuluk ve akrabalık ilişkilerine önem veren bir toplum yapısıdır. Bu kültürel yapının hakim olduğu gecekondu alanları defalarca yıkılmış olmasına karşın gecekondu yeniden inşa edilebilmiştir. İç dayanışmanın yüksek olması, kültürel yapının ve politik düşüncenin birbirine yakın olması da bu mücadelenin başarılı olmasında önemli faktörlerdir. Nurtepe, Gülsuyu ve 1 Mayıs Mahallesi bu tür kentsel toplumsal mücadelenin sonunda oluşmuş mahallelerdir [24].

1966'dan sonra gecekondu alanlarında belediyeler kurulmuş bu da gecekondu alanlarının kalitesinin artmasına yardımcı olmuştur [28]. Böylece, gecekondu kente eklenen bir öge olmaktan çıkarak kentin temel rantlarından paylaşma hakkı isteyen bir güce erişmiştir [35]. Birinci göç dalgasıyla oluşan kentsel istihdamın yerine oturması ve bir süre sonra göçmenlerin kentsel ranttan belli paylar almasıyla mülk edinme dönemleri başlamıştır. 1960-1970'li yıllarda ikinci göç dalgası da bu değişimle birlikte yaşanmıştır. Bu dönemde gecekondu mahallelerinin birbirinden farklılaştıkları, kimisinin apartmana dönüştüğü, kimisinin gecekondu niteliğini sürdürdüğü, kimisinin de eskiyerek yoksul insanların sığınma mekanı haline geldiği görülmektedir [36]. Apartmanlaşma süreci, ya yap-satçılık yoluyla ya da gecekondu sahiplerinin yeni katlar eklemek amacıyla yaptıkları yapılara filiz bırakmalarıyla gerçekleşmiştir. İmar affı yasaları, gecekonduların apartmana dönüşmesinde önemli bir adım olmuştur. Ancak, birinci ve ikinci göç dalgasıyla nüfus giderek artmış, kent içindeki boş alanlar dolmuş,

hem konutta hem de altyapıda nüfusun ihtiyacına cevap verememesi büyük sorunlara neden olmuştur.

Gecekondu alanlarının apartmanlara dönüşümü ile yaşam ve tüketim alışkanlıkları değişmeye başlamış, komşular arası dayanışma zayıflamış, kurulan ilişkiler hemşehrilik bağlarından ziyade çıkar gözeten ilişkiler haline gelmiştir. Değişen yapılar ile sosyal yaşam da değişmeye başlamıştır. Erman [23], gecekondu apartmana geçen ailelerin gecekondu yaşantısını devam ettirdiklerini belirtmektedir. Erman [23], apartmanlaşan bir mahalleden ev satın alan gecekondulunun bu durumu bir statü göstergesi olarak kabul ettiğini vurgulamaktadır. Özellikle tüketim pazarlarının gelişmesi, kredi olanaklarının artması, ekonomik ve politik yapıdaki değişimler, gecekondu ile dönüşüme başlayan kent mekanını sosyal anlamda da değiştirerek, hareketlerin de niteliksel olarak farklı boyutlara kaymasına neden olmuştur [23].

1950'li yıllardan 1970'li yıllara kadar düşük ücretli insanların barınma alanı olan gecekondu, sosyal devletin erozyonu, ücretlerin düşüşü ve kentsel rantların yükselmesi sonucunda, kentin dışına yerleşen alt-orta ve orta sınıfların talepleriyle de birleşerek giderek apartmanlaşmış ve yayılımı devam etmiştir [2]. Dönemin mekanı etkileyen en önemli faktörlerinden birisi ise özel araç sahipliğinin hızla artmasıdır. Kent içi trafiğine çözüm getirmek için de yol genişletme çalışmaları için istimlaklar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 1973'de merkezi iş alanının kuzeye yönelmesine neden olan 1.Boğaz Köprüsü açılmıştır [37]. Boğaziçi Köprüsünün ve bağlantı yollarının açılması kentin kuzeye doğru gelişimini tetiklemiştir [38].

1970'li yılların ikinci yarısından sonra, yap-satçı üretimin pahalı konut arzı, yeni konut sunum biçimleri arayışını gündeme getirmiş ve bu doğrultuda toplu konut sunum biçimleri gelişmiştir. Küçük sanayi sitelerinin sayısı artmış, yüksek öğretim kuruluşları, sağlık kuruluşları gibi kamu hizmet binalarının kampüsler halinde inşa edilme süreci başlamıştır. Böylece kent, büyük parçaların birbirine eklenmesiyle gelişen bir görünüm kazanmıştır. Toplu konut sunum biçimi 1967 yılında 2.Beş Yıllık Kalkınma planında önerilmiştir. Bu sunum biçimi, büyük sermayeye büyük arsaların sağlanmasına neden olmuştur [26]. İstanbul'daki bu gelişmeler fordist üretimden çeşit ekonomisine dayanan esnek birikim sürecine geçişle de açıklanabilir. Özellikle 1970'lerden sonra iletişim olanaklarının gelişmesi, tüketim taleplerinin artması üretimin mekanda

örgütlenme biçimini değiştirmiştir. Fordist üretimin aksine esnek üretimde piyasa koşullarına, talebin miktarına, niteliğine, farklılıklarına göre üretim yapılmakta, mekan da buna göre işlevsel olarak değişmektedir ve farklılaşmaktadır.

3.2 1980 Sonrası Ekonomik, Sosyo-Mekansal Değişim ve Kent Hareketleri

1980 öncesinde dönemin sosyo-ekonomik ve mekansal gelişimine bağlı olarak gecekondulaşma hareketleri ön plana çıkarken 1980 sonrasında mekandaki farklılaşmış sorunlara bağlı olarak küçük gruplar halinde insanların bir araya gelerek farklı platformlarda sivil hareketler başlattığı görülmektedir. 1980 öncesindeki hareketler Yıldırım'ın [39] sivil hareketler konusunda yapmış olduğu sınıflandırmaya göre hem etkiyel hem de tepkiyel niteliktedir. Yıldırım, sivil hareketleri bazı sorumlulukların yeterince yerine getirilmediğine dair destekleyici, 'etkiyel' (proaktif) veya bazı eylemlerin engellenmesi gerektiğine dair 'tepiyel' (reaktif) kaygılar olarak sınıflandırmaktadır [39]. Gecekondulaşma hareketleri ya mülkiyet hakkı elde etmek amacıyla ya da temel altyapı sorunlarına çözüm bulmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yerel yönetimlerin sorumluluklarını yerine getirmesi konusunda etkiyeldir ancak yıkımlara karşı tepkiyeldir. Gecekondulaşma hareketlerinin içerisinde bulunduğı 1970'li yılların politik ve ideolojik ortamında destekleyici ya da katılımcılar ise enformel/formel ve legal/illegal gruplardır. 1980-2000 döneminde ise dönemin sosyo-ekonomik koşullarına bağlı olarak yeni mekansal düzenlemeler yapılmıştır.

Gecekondulaşma hareketleri ve dönemin politik yapısının vermiş olduğı yasallaşma süreciyle gecekondulaşma barınma işlevi yanı sıra önemli bir rant aracı haline gelmeye başlamıştır. 1980 öncesinde kentsel rantlar kentliler arasında bölüşölmektedir; bu yönüyle gecekondulaşma sahipleri ile kullanıcıları arasında bir farklılaşma söz konusu değildir [40]. Bu süreçte, mülk sahipleri kat karşılığı mülklerini yap-satçıya devrederek, kentteki bürokratlar ise kurdukları konut kooperatifleri ile pay almakta, çok sayıda küçük girişimci ya da yap-satçı bu yolla birikim yapmakta ve gecekondulaşma sahipleri de yeni gelenlere mülklerini kiralayarak ve satarak bu ranttan yararlanmaktadır [41]. 1980 sonrasında ise kentsel rantlardan sadece küçük yatırımcı değil büyük yatırımcı da pay almak istemektedir. Bunda, ithal ikameci ekonomik sistemin krize girmesinin de etkileri bulunmaktadır. 1960'lı yıllardan 1970'li yılların sonuna kadar uygulanan ithal ikameci

dönemde burjuvazi devletin korumacı politikaları altında sanayide oluşan kazançla yetinmekteydi; devlet ise kentleşme için gereken hizmetlerin finansmanına kaynak ayırmamaktaydı. Devletin ve burjuvazinin girmediği kent alanı büyük ölçüde küçük sermayenin işleyişindeydi. Ancak 12 Eylül darbesinden önce ilan edilen ve sonrasında uygulamaya giren 24 Ocak Kararları ile yeni bir ekonomik dönem başlamıştır. Bu dönemde ithal ikameci dönemin temelini oluşturan iç piyasa küçültülerek ihracata dayalı bir büyüme modeli uygulanmıştır. Bu da sanayi alanındaki kazançların ciddi düşüşlerine neden olmuştur. Ekonominin temeli üretim sermayesinden finans sermayesine kaymıştır [40]. 1980 sonrasında devlet sanayi yatırımları ile sanayi üretimini serbest piyasa koşullarına terk ederek özelleştirme politikası izlemiştir. Devletin sanayi yatırımından çekilmesi ile oluşan boşluğu özel sektör dolduramamış, aksine özel sektör yatırımları da azalmıştır. Bu da sanayi sermayesinin rant sermayesine dönüşmesine neden olmuştur [32]. Durgunluğa giren sanayi yatırımları, 1980 sonrasında yükselen faizler ve daralan iç pazar nedeniyle çekiciliğini yitirmiş, yüksek faiz getiren ve gelir sağlayan gayrimenkul ticareti, turizm, finans, ithalat-ihracat gibi sanayi dışı yatırımların çekiciliği artmıştır. 1980'li yıllarda başlayan bu yeniden yapılanma sürecinin en önemli aktörlerinden birisi de büyük sermayedir. Büyük sermayenin finans piyasalarından sonra yöneldiği en önemli adres kentsel rant alanlarıdır [42]. Bu da 1980 sonrasında kentte desantralizasyonu başlatacak önemli değişimleri getirmiştir: konut arzının yap-satçılıktan toplu konuta geçmesi, sanayi yer seçiminde küçük ve organize sanayi bölgelerinin payının artışı, kamu hizmeti veren kuruluşların kampüsler halinde kentten kopuşu örnek olarak gösterilebilir. Artık büyük parçalar halinde yapılanma süreci söz konusudur [43]. Dünya ölçeğinde de, 1970'lerin ortalarından itibaren ekonominin yeniden yapılanmasıyla üretim biçimleri değişmiş ve sanayisizleşme süreci yaşanmaya başlamıştır. Çokuluslu şirketler ortaya çıkmış ve giderek dünya ekonomisindeki ağırlıkları artmıştır. 1970'lerden itibaren sanayisizleşmeye bağlı olarak ekonomik problemler artmış, emlak sektörü yatırımları yoluyla ekonominin yeniden canlandırılmasına yönelik politikalar ve bu yönde uygulanan projeler ağırlık kazanmıştır. Başta İngiltere olmak üzere, 1980'lerin ortalarından itibaren, birçok Avrupa ülkesinde yatırımcıları ve turistleri çekmeyi hedefleyen emlak eksenli büyük projeler uygulanmaya başlanmıştır [44].

Devletin ithal ikamesi politikaları bırakıp liberal politikaları benimsemesi ve 24 Ocak Kararları bu yeni yapılanmada kolaylaştırıcı rol oynamıştır. Ayrıca, küreselleşme ile genişleyen serbest meta ve işgücü dolaşımı, bu süreçle birlikte bilgi ve taleplerin artması, küresel tüketim alışkanlıklarının pompalanması, sanayinin desantralize edilerek hizmetler sektörünün yayınlaşması kentin işlevsel ve biçimsel olarak değişimine neden olmuştur. 24 Ocak kararları ise sürecin uygulanmasında etkilidir. Bu kararın temel unsurları, liberal ithalat rejimi, pahalı döviz, ucuz kredi, fiyat kontrollerinin ve temel malların çoğundaki sübvansiyonların kaldırılması ve iç talebin daraltılmasına dönük makro politikalar [25]. 24 Ocak 1980 kararlarının temelinde, kamu yararı kavramını ekonomik politikalar karşısında öncelik olmaktan çıkaran, rant gelirlerinin üretim dışı kazançlarla arttırılarak önündeki engellerin yok edilmesi ve ulusal değerlerin korunmasını öngören anayasal ilkelerin aşılması vb. gibi hedefler yatmaktadır [45]. Bu politikanın göstergesi olarak öne çıkan uygulamalar ise, gecekondu ve kaçak yapıların affını getiren 1983-1984 tarihli af yasasıdır. 1984 tarihli 2981 sayılı yasayla yüksek düzeyde kentsel rantların önünün açılması, kamu yararı adına imara açılmayan koruma bölgelerinde gecekondu tehlikesi gerekçe gösterilerek planlama ilkelerine aykırı kararlar alınması, spekülatif alt ölçekli parça planlar sürecine geçilmesi, tarım alanlarının tarım dışı kullanımını teşvik eden yasa ve yönetmeliklerin hazırlanması mümkün olmuştur. Yasayla, orman alanlarının turizm, eğitim, hizmet, ticaret ve konut alanı olarak yatırıma açılmış, özelleştirme uygulamaları ile kamuya ait işletmeler ve kamu arazileri imara açılmış, doğal-tarihsel-arkeolojik sit alanları üzerinde spekülatif amaçlı imar beklentilerine olanak verilmiştir [45]. 1984 yılında çıkarılan, 24 Şubat 1984 tarih ve 2981 sayılı Af Yasası ile ilk defa 'yeminli özel teknik bürolar' oluşturulmuştur. Bu kurum ile devletin yapacağı/yapmakta olduğu hizmetler özelleştirilmiştir. Ancak, Anayasa Mahkemesi tarafından Kanunun özel yeminli bürolarla ilgili hükümleri 1986 yılında Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiştir [46]. Fakat mahkemenin iptal sürecine kadar bu bürolar yapı denetimi konusunda belediyelere yardım etme görevini yerine getirmişlerdir. İmar ve gecekondu mevzuatına aykırı olarak inşa halindeki ve inşası bitmiş yapıların başvuru, tespit ve değerlendirilmesine ilişkin esasları belirlemek amacıyla kurulan yeminli teknik büroların bir diğer amacı da iş sahiplerini af sürecinden faydalandırmaktır. Ayrıca kaçak yapıların kullanma ruhsatı almasını kolaylaştıracak bir süreçtir. Yeminli bürolar, devletin yasal

düzenleme yoluyla kentsel rantların önünü açmada nasıl bir rol üstlenmiş olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

1980'li yılların başında yap-satçılık tıkanma noktasına gelince [40] yeni konut sunum biçimleri ortaya çıkmıştır. Konut maliyetlerinin yükselmesi nedeniyle dar ve orta gelirli grupların konut elde etme olanağı kalmadığından kooperatiflerin girişimleri zayıflamıştır. Özel sektör tarafından sunulan projeler başlangıçta orta gelir gruplarına ve daha sonra giderek orta-üst ve üst gelir gruplarına yönelik gerçekleştirilmiştir. Kapalı siteler olarak adlandırılan bu yerleşme birimleri kendi içinde bir bütünlük sağlarken kent bütününden kopuk olarak tasarlanmıştır. Yerel yönetimler tarafından da aynı düşünce tarzıyla gelişen konut bölgeleri planlanmaya başlanmıştır [47]. Devlet, önceki yıllarda kooperatiflere ve müteahhitlere kredi sağlayarak büyük ölçekli projelerin gerçekleştirilmesini sağlarken, Toplu Konut İdaresi ile girişimci olarak piyasada yerini almıştır. Toplu Konut İdaresi'nin kurulması, 1983 ve 1984'te çıkartılan yasalarla belediyelerin kaynaklarının arttırılarak; merkezi yönetimin denetiminin azaltılması ve imar planı yapma ve onama yetkilerinin belediyelere devredilmesi kentsel mekanda önemli değişimlere neden olmuştur. 1984 yılında gerçekleşen gecekondu affıyla gecekondu bölgelerinin ıslah planlarıyla apartmanlaşmasına yol açılmak istenmiştir. Bu da hem kaçak yapıların affını getirmiş hem de imar planlarının anlamını zedelemiştir [26].

Toplu uygulamalar büyük ölçekli sermayenin toplu konut alanlarına yatırım yapmasını teşvik etmiştir. Bu yeniden yapılanma süreci bir yandan kentte birbirinden ayrışan mekanları belirginleştirmiş bir yandan da yeni rant mekanları ortaya çıkarmıştır. Bu durumda 1980 sonrasını öncesinden ayırt eden en önemli özelliğin büyük sermaye guruplarının inşaat sektörüne ve gayrimenkule sistematik olarak yatırım yapmaya başlamış olması gösterilebilir [48]. Yapılan projeler ise kentsel dönüşüm adı altında gerçekleştirilmiştir. Kentsel dönüşümün kavramsal olarak ilk kullanımı 1970'li yıllara uzanmakla birlikte, planlamada bir uygulama aracı olarak kullanılması 1980'lerin başına dayanmaktadır. Bu dönemde uygulamaya konulan liberal ekonomik politikalar kentleri de şekillendirmeye başlamış başta gecekondu alanları olmak üzere pek çok kentsel alanda dönüşüm süreci başlamıştır [49].

1980'li yıllardan sonra kentsel dönüşüm uygulamaları mekansal değişimde önemli bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Bir yandan hizmet sektöründeki büyüme, diğer yandan büyük sermayenin kentsel yatırımlara yönelmesi İstanbul'da sosyo mekansal değişimlere neden olmuştur [50]. Otomobil sahipliği giderek artmış ve kentin trafik sorunları gerekçe gösterilerek 1988 yılında 2. Boğaz Köprüsü yapılmıştır. Bu da kentin kuzeyindeki içme suyu kaynakları, orman alanları, su havzaları, kırsal yerleşimler ve tarım alanları üzerindeki yapılaşma baskılarını arttırmada ve yeni yerleşim alanlarının gelişmesinde itici güç olmuştur [51]. Artan trafik yükü gerekçe gösterilerek yapılan 1. Köprü ve 2. Köprü'ye karşı TMOBB'a bağlı meslek odaları ve bilim insanları mücadele etmişler; dolayısıyla kent mücadelesinde önemli bir adımı başlatmışlardır. Yapılan kentsel muhalefete rağmen 1. ve 2. Boğaz Köprüsü kullanıma açılmıştır. Böylece kentin çevresinde merkezden uzak alanlarda yüksek ve orta gelirli grupların konut alt kentleri oluşmaya başlamıştır. Arada kalan eski gecekondular alanlarında ise düşük standartlı apartmanlaşma gelişmiştir. Bu gecekondular halkasının kentin yüksek gelirliilerinin bulunduğu konut eksenlerine yakın kısımlarında ise gecekondular alanları boşaltılarak yüksek gelir gruplarına dönük konut projeleri geliştirilmeye başlanmıştır [26].

1. ve 2. Köprü için yapılan çabalar bir sonuç vermese de önemli bir adımdır çünkü 1998 yılında 3. Boğaz Köprüsü'nün yapılması gündeme gelince meslek odaları ve bilim insanlarının çabasına ek olarak semt sakinlerinin örgütlü ve kolektif girişimi söz konusu olmuştur. 1998 yılında 3. Boğaz köprüsünün Arnavutköy'den geçeceği açıklanınca Arnavutköy'de bir sivil inisiyatif oluşmuş ve burada yaşayanlar dernek adı altında mücadele ederek tepkilerini göstermişlerdir. Arnavutköy Semt Girişimi adı altında mücadele eden dernek, bilim insanlarıyla semt sakinlerini bir araya getirmiştir. Dernek tarafından bu konuyla ilgilenen akademisyenlerin ve ulaşım uzmanlarının halkı bilgilendirmesi için toplantılar organize edilmiştir. Ayrıca özellikle mimarlar odasının yönlendiriciliği söz konusu olmuştur [52]. Yerel düzeyde mahallede yaşayan ve aynı ortak sorunu paylaşan insanlar tarafından oluşan Arnavutköy Semt Girişimi, iletişim kanallarını kullanarak ve bilgi alışverişini sağlayarak mücadelesini sürdürmüştür. Mimarlar Odası bilgi alışverişinde ve ne yapılması gerektiği konusunda yönlendirici olmuştur. Bu yönlendirmede 1. ve 2. Boğaz Köprüsü deneyimlerinin de muhtemel etkileri bulunmaktadır. Ayrıca, mücadele bu defa sadece kurumsal düzeyde değil, sivil

halkın önemli desteğiyle de gerçekleşmiştir. Bu örnek hem deneyimin, tecrübenin pekişmesini göstermesi açısından hem de semt sakinlerinin bilinçli olması durumunda örgütlenerek mahallelerini korumaya çalıştıklarını da göstermesi açısından önemlidir. Dikkate değer diğer bir husus ise bilgi akışındaki sürekliliktir.

1990’larda İstanbul’un bir dünya kenti olma arayışı gündeme gelmiştir ve buna yönelik adımlar atılmıştır. İstanbul sanayisi Marmara Bölgesi içinde desantralize olmuştur. Sanayi ve hizmetlerin mekansal dağılımındaki değişimler ile ulaşımdaki değişimler konut alanlarında da önemli değişiklikler ortaya çıkarmıştır [26]. Örneğin, apartmanların yerini kent çeperlerinde blokların kümelenmesiyle oluşan yerleşmeler almıştır [45]. Ayrıca, kentlerdeki yüksek nüfus artışı, hizmet sektörünün kent merkezine yerleşmesi gibi bir dizi faktör alt-orta ve orta sınıfların kent çeperine yönelmesine ve apartmanlaşarak büyümesine neden olmuştur [2]. Bu yöneliş gecekondu bölgelerinin hızla değer kazanmasına neden olurken, çıkarılan imar afları ve kat çıkma izinleri ile gecekondu apartmanlaşarak büyümeye devam etmiştir [36]. Bu sürecin önemli sonuçlarından biri de gecekondu sahipleri ile gecekondu kiracıları şeklinde yaşanan ayrışmadır. Gecekondu arazileri üzerinde talepte bulunan kesimlerin artması yeni göçmenler için üzerine inşaat yapılabilecek arazi bulmayı güçleştirmiştir. 1990’lardan itibaren gecekondu kiracılığında artış bulunmaktadır. Bu durum eski göç edenlerin yeni göç edenler üzerinden rant almasını sağlamıştır. Ayrıca kent merkezindeki “çöküntü” alanlarında göçle gelenlerin kiracı olarak yerleşmesi yaygınlık kazanmıştır [53]. Bazı göçmenler ise tarihi özelliklere sahip terk edilmiş binalara yerleşerek, bu yapılarda barınmak durumunda kalmıştır [54]. Bir sonraki başlık altında detaylı olarak anlatılacağı gibi Tarlabası’nda bu türden bir mekansal gelişme söz konusu olmuştur.

İstanbul’un dönüşümü bu çerçevede gelişmiş, politik ve ekonomik yapılanmalar, idari ve hukuki düzenlemeler de bu süreci yönlendirmiştir. Bu yapılanmanın sonucunda ise yerleşim alanları gecekondu bölgeleri, kapalı yerleşimler, kent içindeki çöküntü alanları şeklinde birbirinden ayrıştırken, alışveriş merkezleri, lüks oteller ve ofis binaları, rezidanslar, kongre merkezleri, uluslararası organizasyonların sayısı giderek artmış ve tüm bu yapılanma için ayrıcalıklı ulaşım projeleri geliştirilmiştir. Büyük sermaye, devlet desteği ile kentsel yatırımlara yönelişini hızlandırmıştır [55].

Hizmet sektörünün yükselişi ile yüksek gelirli profesyonel hizmetlerde çalışan, yaşam ve tüketim alışkanlıklarıyla farklılaşan “yeni orta sınıf” ortaya çıkmıştır. Merkezi iş alanlarına yakınlık, tarihi çevrenin sunduğu alternatif yaşam tarzı vb. nedenlerle yeni orta sınıf kent merkezindeki tarihi mahallelerde ve Boğaz kıyısında yaşamaya yönelmeye başlamıştır. Bu süreç, yeni orta sınıfın tarihi kent merkezinde evler satın alarak, kiralarak bu çevrede yaşamaları ya da bu bölgelerde ofisler, sanat atölyeleri vs. açmaları ile başlamıştır [56]. Bu semtlerin çekim alanı haline gelmesi burada yaşayan yoksul insanların yerlerinden edilmesine neden olmuştur. Yeni yerleşimciler ise çoğunlukla sanatçılar, mimarlar, hizmet sektöründe çalışan profesyoneller, medya çalışanları ve yatırımcılardır [57]. Örneğin, Arnavutköy, Ortaköy gibi Boğaz kıyısındaki semtler, Beyoğlu’nda Cihangir, Asmalımescit, Galata çevreleri ve Haliç’teki Fener- Balat gibi yerler soylulaştırıcıların ilgisini çeken semtler olarak öne çıkar. Bu semtlerin ortak özelliği yoksul yerleşimcilere ev sahipliği yapmalarıdır. Soylulaştırma sürecinde devletin ve yerel yönetimlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Örneğin Tarlabası Bulvarının açılması (1988) Cihangir, Asmalımescit, Galata gibi semtlerin soylulaşmasını hızlandırmıştır. Soylulaştırma sürecinde merkezi-yerel idareler ve ulus üstü otoritelerin teşviki ve müdahalesi söz konusudur. Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi’nde bu ilişkiyi görmek mümkündür. Avrupa Birliği fonlarıyla, Fatih Belediyesi, UNESCO ve özel sektör aktörlerinin katılımıyla gerçekleştirilen ve soylulaştırmayı tetikleyen bir projedir. Ayrıca ilerleyen bölümlerde daha detaylı olarak anlatılacağı üzere, Fener Balat’taki soylulaştırma 2000 sonrasında Yenileme Projeleriyle boyut değiştirmektedir. 1980-2000 arası dönemde başlayan mekandaki bu değişimler yeni projelere eşlik etmektedir. Bu dönemin dönüşüm projelerinin odağında, kentlerde boşaltılmış, atıl ve çöküntü haline gelmiş alanlarda ekonomik canlanmayı sağlamak bulunmaktadır [58].

Kentsel muhalefet bu defa soylulaştırma sürecinde yerinden edilmeye ve elde edilmiş mülkiyet haklarının korunmasına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu mücadelede meslek odalarının ve akademisyenlerin katılım ve desteği önemlidir. 1980’lerden sonraki dönemde Boğaziçi kıyı peyzajını göz ardı eden kazıklı yol uygulamaları, Taşkışla’nın otel, Maçka Kışlası’nın borsa merkezi yapılmak istenmesi önemli örneklerdir. Taşkışla’nın otel, Maçka Kışlasının ise borsa merkezine dönüştürülmek istenmesine onay veren hem merkezi hem de yerel idaredir. Bu dönüşümlere karşı

hukuk mücadelesi verilmiştir. İTÜ (İstanbul Teknik Üniversitesi)'lü akademisyenlerin Mimarlar Odası ile birlikte açtıkları dava olumlu şekilde sonuçlanmıştır. [59] Kentsel muhalefet bir önceki dönemde olduğu gibi illegal değil legal katılımcılar ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca tüm kenti ilgilendiren ortak sorunların çözümü için bireysel olarak ve mahalle girişimleri olarak katılımcılar söz konusu olmuştur. Örneğin, şehircilik ilkelerine ve mimari dengelere aykırı olan Park Otel projesinin iptali için semt girişimi olarak Ayaspaşa Derneği'nce dava açılmıştır. Mimarlar Odası ve diğer sivil kuruluşlar ile basının sağladığı kamuoyunun da desteğiyle dava yıkım kararıyla sonuçlanmıştır. Ayrıca yıkım, Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) bültenlerinde tüm dünyaya örnek şehircilik duyarlılığı şeklinde duyurulmuştur [59]. Bu uygulama, yerel ölçekte semt sakinlerinin hukuki mücadele içerisinde olduklarını göstermektedir. Kentsel muhalefette basının desteğinin önemli olduğu da görülmektedir. Hukuki mücadele 1980 öncesinde kentsel muhalefette bulunmayan ancak bu dönemde başlamış bir mücadele biçimidir. Bu da kent hareketinin çok yönlü mücadele etmeye başladığını göstermektedir. Ayrıca, bu örgütlenmenin değişen koşullara göre kendini yenilediği, kapsamını genişleterek mücadeleye devamlılık kazandırdığı görülmektedir.

1980-2000 arasında gerçekleşen hareketleri, Yıldırım'ın [39] da ifadesiyle 'olgunlaşma aşaması' olarak değerlendirmek mümkün görünmektedir [39]. Bu dönemde elde edilen tüm deneyimler 2000'den bu güne kadar gelen dönemde de etkisini göstermektedir. 1980-2000 döneminin en önemli eksikliği ise katılımın meslek odaları, bilim insanları ve sorunu yaşayan semt halkıyla sınırlı olması, tüm kentlilerin katılımcı olmayışıdır. Sadece sorunu yaşayan halkın etkisel ve de tepkisel davranışı, Mancur Olson'un "Kaynakların Seferberliği" teorisini hatırlatmaktadır. Olson'a göre insanlar rasyonel seçim yaparak mücadele etmektedir. Mücadeleye farklı mahallelerden sivil insanların katılmamasındaki neden Tarrow'un önemle altını çizdiği politik süreçle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Tarrow'a göre hakim politik yapının konuya karşı bakışı önemli olmaktadır. Gecekondu hareketinde oy potansiyeli olan gecekonduya siyasi partiler destek vermişlerdir. Bu desteğin gecekondu alanlarının mülkiyet hakkına, idari bir yapılanmaya ve altyapıya kavuşturulmasında önemli etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu durumda sadece mücadele eden insanlar değil, aynı zamanda dönemin politik karar vericilerinin de kar-zarar ilişkisi içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

3.3 2000 Sonrası Ekonomik, Sosyo-Mekansal Değişim ve Kent Hareketleri

1990'lı yıllardan itibaren kentsel dönüşüm ekonomik yapıdaki bozulmaları çözmede anahtar role sahip olmuştur. Çünkü Türkiye ekonomisi 1994, 1999, 2001 yıllarında ciddi sıkıntılar ve belirsizlikler yaşamıştır ve 2001 yılına krizle girmiştir [25]. Kozanoğlu [60] 2001 krizinden en fazla darbe yiyen kesimin finans kesimi ve imalat sanayinin olduğunu ve işten çıkarmaların arttığını belirtir. TOKİ-Strateji ve Geliştirme Daire Başkanlığından Deliktaş [61] ise Türkiye'de konut talebinin çok yüksek olduğunu, inşaat sektörünün ekonomide çarpan etkisi olduğunu, çoğu ülkedeki siyasi otoritelerin kamu yatırımlarını kriz döneminde bir lokomotif olarak tercih ettiğini ve işte tam da bu nedenle toplu konut olarak finansman yaptıklarını belirtmektedir [61]. Deliktaş'ın ifade ettiklerini İstanbul mekanında görmek mümkündür. 2000'lerden sonra tüm kent mekanında kentsel dönüşüm adı altında farklı nitelikte (konut, alışveriş merkezi, AVM, vb) projelerin üretildiği görülmektedir. Ancak, kentsel dönüşüm projelerinin İstanbul'daki konumlarına bakıldığında bütüncül değil parçacıl, birbirinden kopuk olarak geliştiği görülmektedir. Ortak bir planlama diline sahip olmayan bu projeler farklı özellikteki mekanlarda (tarihi alan, gecekond, vb) kamu yararını göz ardı ederek gerçekleştirilmektedir. Katılımcı bir anlayışla yürütüldüğü belirtilen bu projelerin katılım anlayışı, o bölge sakinlerini çaresiz bırakıp razı etme şeklinde olmaktadır. Oysa ortak bir dile sahip planlamanın yerelin bölgesel özellikleri, yaşayanların yararı ve katılımı üzerinden gerçekleşmesi ve İstanbul bütününde ortak bir paydaya oturması gerekmektedir.

Özdemir'in aktarımı ile, "Tekeli kentsel dönüşüm projelerini üç ana kategoride toplamaktadır. Birincisi, kentsel bölgeye geçiş projeleridir. Bu tip projeler bir önceki dönemin popülist politikaları sonucunda ortaya çıkmış, yüksek riskli yapıları, gecekond alanları gibi yerleri kapsamaktadır. İkincisi, kentin yapısının değişmesi ile kentin içinde, merkezi alanlarda, ortaya çıkan boşalmanın yarattığı ve soylulaşma örneklerinin görüldüğü projelerdir. Üçüncüsü ise yerel yöneticilerin ideolojik tercihleri sonucunda ortaya çıkan sahte projelerdir" [44]. Tekeli'nin de niteliksel olarak kategorilendirdiği bu projeleri İstanbul'da görmek mümkündür. Ancak, gözlemlendiği kadarıyla niteliksel olarak bu ayırım yeterli görünmemektedir. Dönüşüm alanı ilan edilmeden önce bölgenin Tekeli'nin belirttiği şekilde niteliksel olarak tanımlanması mümkündür. Ancak,

dönüşüm sonrasında ortaya çıkan sonucun birbirine benzer olması düşünüldüğünde “tek tip yapıların oluşturduğu bloklar” ya da “blok düzende yapılaşmış alan” olarak adlandırılabilir monoton alanlar ortaya çıkmaktadır. Kentsel Dönüşüm projeleri kentin belli parçaları kopartılmak suretiyle planlanmaktadır. Projeler belediye-özel sektör ortaklığıyla veya belediye-TOKİ ortaklığı ile gerçekleştirilmektedir. Yerel ya da merkezi yönetim tarafından oluşturulan dönüşüm projeleri rant odaklı olup, sosyo-ekonomik ve çevresel değerler açısından sürdürülebilirliği sergileyememektedir [44]. Projelerin çok taraflılığı kendi içinde de çelişkileri barındırmaktadır. Bir yandan kamu yararı ilkesini korumanın gerekliliği öte yandan ise projenin diğer ortağını ya da ortaklarını ikna etme süreci projelerin planlanmasında güçlükler yaratabilmektedir. Sonuçta üretilmeye çalışılan ise en başlangıçta Tekeli’nin niteliksel olarak ayrımını yaptığı mekanın bu niteliklerinin yok edilmesidir.

2000 yılı sonrasında “depreme karşı dayanıklı ve sağlıklı” olması gerekçe gösterilerek kentsel dönüşüm çalışmaları hız kazanmıştır. Kentin bazı bölgelerinde yıkımlar gerçekleştirilmektedir; bazı bölgelerde ise dönüşüm kararları alınmaktadır. Kentsel dönüşüm projelerinin yapıli kent toprağının tekrar kullanılması suretiyle sosyal adalet ve barınma hakkını yok etmesi söz konusu olmaktadır. Tüm gelir grubundan insanları etkilemekle birlikte özellikle alt gelir gruplarının yaşam alanlarını elinden almakta ve mağduriyetlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Mekandaki değişimler, bir taraftan toplumsal kutuplaşmayı arttırırken, diğer taraftan yeni toplumsal örgütlenme, yeni toplumsal duyarlılık ve dayanışma biçimlerini gündeme getirmiştir. [28] Bu süreçte mahalle ve kent ölçeğinde dönüşüm uygulamalarına karşı mücadeleler ortaya çıkmıştır. Dönüşüm projeleri ile mülkiyeti yıllarca öncesinden bölüştürölmüş kent toprağının yeniden bölüştürölmesi sürecinde hakkaniyetli bir dağılımın olmadığı gözlemlenmektedir.

Araştırma kapsamında, 2000 yılı sonrasındaki kent hareketlerinin niteliklerini belirlemede mahalle ölçeğinde, tarihi öneme sahip Fener-Balat bölgesi; bir gecekondü bölgesi olan Derbent Mahallesi; Gecekondü Önleme Bölgesi olarak planlı bir şekilde yapılanmış ve farklı dar gelirli kesimleri barındıran Tozkoparan Mahallesi’nde ilan edilen dönüşüm projelerine karşı kurulan dernekler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi kentsel ölçekte ise, doğal alanlara olan etkisi

bakımından 3. Köprü, kamusal bir alan olarak Haydarpaşa ve kentin belleğini oluşturan alanlardan Emek Sineması konusunda alınan dönüşüm kararlarına karşı mücadele eden platformlar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ayrıca, aynı amaçla kurulan diğer derneklerle ve platformlarla ilişkilerinin ve işbirliğinin olup olmadığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Sulukule Platformu, Gülsuyu, Gülensu, Başbüyük ve Tarlabası Derneklerinin yetkilileri ve S.O.S Girişimi, Kent Hareketleri Grubu ve İMECE Toplumun Şehircilik Hareketi yetkilileriyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerden ortaya çıkan sonuçlara göre 2000 sonrası Kent Hareketleri niteliksel olarak değerlendirilmiştir. Araştırma sürecinde yapılan görüşmelere ve ortaya çıkan 2000 yılı sonrasındaki kent hareketlerinin niteliklerine bir sonraki bölümde yer verilecektir.

**İSTANBUL METROPOLİTEN ALANDA KENTSEL DÖNÜŞÜM
UYGULAMALARINA KARŞI GELİŞEN HAREKETLERİN KENT HAKKI
ZEMİNİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Bu tez ile amaçlanan mekanın dönüşümüne karşı çıkmak değildir. Aksine kentsel dönüşüm uygulamalarının, kentin daha yaşanılabilir ve her türlü sosyal donatının ve ihtiyacın sağlandığı kentsel mekanlar yaratması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Ancak, bugün kentsel dönüşüm veya yenileme adı altında yapılan uygulamalara bakıldığında, kentin belleğine, kimliğine, tarihine ve kültürüne zarar verildiği görülmektedir. Tez ile amaçlanan büyük ölçüde rant kaygısıyla hareket eden büyük şirketlerin, TOKİ'nin ve yerel yönetimlerin ortaklığıyla gerçekleşen projelerin yarattığı kayıplar karşısında mücadelenin niteliğini yoklamak, sürekliliğinin önemini vurgulamaktır. Bu projelere karşı gelişen hareketlerin kentler açısından sürecin daha sağlıklı yürütülmesindeki katkısını ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla yerel ölçekte mahalle uygulamaları, kentsel ölçekte ise tüm kenti ilgilendiren uygulamalar örnek alan olarak incelenmiştir.

Mahalle ölçeğinde incelenen örnek alanların ilki, 5366 sayılı Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ile gerçekleştirilen ve kentsel yenilemenin ilk deneyimini oluşturan Sulukule'dir. Sulukule'de yaşanan kent hakkı mücadelesi, diğer mahalle ölçeğindeki mücadelelere önemli deneyimler kazandırmıştır. Sulukule örneğinden sonraki ikinci deneyim, tarihi bir dokuya sahip olan ve dar gelirli insanların yaşama alanını oluşturan Tarlabası ve üçüncü deneyim ise Fener-Balat'tır. Kentsel dönüşümde ise incelenen ilk deneyim gecekondu bölgelerinden Derbent Mahallesi'dir. İkinci ve üçüncü deneyim ise yine bir gecekondu alanı olan 5393 sayılı "Belediye Kanunu"nun 73. Maddesine göre kentsel dönüşüm alanı ilan edilen

Gülsuyu, Gülsusu ve Başıbüyük Mahalleleri'dir. İncelenen son alan ise Gecekondulaştırma Bölgesi olarak sosyal konutların yapıldığı, dar gelirli insanların yaşam alanı olan Tozkoparan Mahallesi'dir. Örnek alan olarak incelenen mahallelerde ilan edilen yenileme/dönüşüm projelerine karşı kurulan dernekler ve çalışmaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Kentsel ölçekte ise, doğal alanlara olan etkisi açısından 3.Köprü, önemli bir kamusal alan olarak Haydarpaşa ve kentin belleğini oluşturan alanlardan biri olan Emek Sineması konusunda alınan dönüşüm kararlarına karşı mücadele eden platform çalışmaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Kentsel Dönüşüm Projelerine karşı kent hakkı zemininde yürütülen çalışmaların en önemli hedefi kent hakkının korunması ve geliştirilmesidir. Bu inceleme ile birlikte her iki ölçekte aktörlerin kimlerden oluştuğu (platformlar, meslek odaları, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, sendikalar gibi) hangi aktörlerin hangi ölçekte ve harekette etkin olduğu, bir arada hareket ettiklerinde nasıl etki yarattıkları yüz yüze görüşmeler yapılarak araştırılmıştır.

TMMOB'a bağlı meslek odaları arasından kentsel dönüşümde doğrudan etkinliği olduğu düşünülen yedi meslek odası seçilerek görüşülmüştür. Bunlar, Şehir Plancıları Odası (SPO), Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Çevre Mühendisleri Odası, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Makine Mühendisleri Odası, Orman Mühendisleri Odası'dır. Meslek Odalarının yetkilileriyle yapılan görüşmeler ile kentsel ve yerel ölçekte uygulanan dönüşüm projelerine karşı nasıl ve hangi yöntemle bir tavır aldıkları ve mahalle dernekleri ile dönüşüm karşıtı platformlarla ilişkilerinin hangi boyutta olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır.

Mülakat yapılan Sivil Toplum Kuruluşları (STK), LGBTT (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Travesti, Transseksüel) İstanbul Dayanışma Derneği, STGM-Sivil Toplum Girişim Merkezi, GİKAP-Gökkuşuğu İstanbul Kadın Platformu, KADER-Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Merkezi, İÜÖÜD-İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği'dir. Mülakat yapılan sendikalar ise SES- Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (KESK), DİSK - Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, TEKSTİL-SEN -Dokuma, Örme, Boyama, Trikotaj ve Giysi İşçileri Sendikası (Bağımsız)'dır. STK'lar ve sendikalar ile yapılan görüşmelerde kentsel dönüşüm karşıtı mücadeleye dahil olup olmadıkları sorgulanmıştır.

Mülakat yapılan platformlar ise S.O.S, Kent Hareketleri Grubu ve İMECE Toplumun Şehircilik Hareketi'dir. Farklı sosyal hareket gruplarının, kentsel dönüşüm projelerine karşı yürütülen ortak çabaya dahil olmasıyla, kent hakkı zemininde oluşacak etkinin boyutları sorgulanmıştır.

Kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı mücadele eden farklı gruplar incelenirken, dönüşümü başlatan ilçe belediyeleriyle de görüşülmüştür. Fatih Belediyesi'nin Yenileme Projesi için Fener-Balat Bölgesinde faaliyetini sürdüren Yenileme Etüd Proje Müdürlüğü ile Etüd Proje Müdürlüğü; Tozkoparan'daki dönüşüm için Güngören Belediyesinin Kentsel Dönüşüm Bürosu; Emek Sineması için Beyoğlu Belediyesi'nin, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'ne bağlı Ruhsat Bürosu ve Plan ve Proje Müdürlüğü, Sarıyer Belediyesi'nin Gecekondü ve Mesken Müdürlüğü, Maltepe Belediyesi Kentsel Dönüşüm Bürosu, Beyoğlu Belediyesi Plan Proje Müdürlüğü ve Tarlabası Yenileme Bürosu yetkilileri ile yüz yüze görüşülerek bilgi elde edilmiştir. Belediyeler ile görüşülmesindeki neden ise dönüşümün ilanından uygulama aşamasına kadar önemli yetkilere sahip aktörlerin konu hakkındaki düşüncelerini tespit etmektir. Ayrıca Emek Sineması için kurul kararları hakkında bilgi edinmek için İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıkları Yenileme Alan Kurulu ile görüşülmüştür.

4.1 Mahalle ölçeğinde Gerçekleşen Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

Daha öncede belirtildiği gibi mahalle ölçeğinde kentsel yenileme/dönüşüm uygulamalarının ilan edilme yıllarına göre mekansal özellikleri birbirinden farklı yedi alan üzerinde araştırma yapılmıştır. Bunlar, yenileme alanı ilan edilen Sulukule, Tarlabası, Fener-Balat bölgesi; dönüşüm alanı ilan edilen Derbent, Gülsuyu, Gülensu, Başbüyük ve Tozkoparan Mahalleleri'dir.

4.1.1 Sulukule

Sulukule yerleşmesi, Hatice Sultan ve Neslisah Mahalleleri'nde oluşmaktadır. Sulukuleye ilk yerleşim Bizanslılar döneminde başlamıştır. Bu dönemde Hindistan'dan geldiği iddia edilen Romanlar, Ortodoks Kilisesi tarafından falcılık, büyücülük yaptıkları gerekçesiyle surların dışına yerleşmeye zorlanmışlardır. Osmanlılar döneminde İstanbul'un fethinden sonra (1453) şehri canlandırmak için farklı bölgelerde yaşayanları

İstanbul'a çekme politikası ile Romanlar davet edilmiş ve Romanların bir kısmı Sulukule'ye yerleşmiştir. 1957 yılında Menderes'in imar operasyonları döneminde Edirnekapi surlarının ve Sulukuledeki 29 ev yıkılmıştır. Böylece Sulukule yerleşmesi Hatice Sultan ve Neslisah Mahalleleri ile iyice kaynaşır. 1985 yılına gelindiğinde ise Sulukuleliler Turizm Bakanlığı'na "Gösteri Evleri Projesi" ile başvurup olumlu yanıt almışlardır. Yerel belediye tarafından onaylanmadığı için yasallaşamamakla birlikte "Eğlence Evleri" faaliyete geçer. Eğlence Evleri mahalleye ekonomik katkı sağlamıştır. Ancak, 1990 yılında dönemin Emniyet Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu İstanbul Bölge Başkanı Saadettin Tantan tarafından Eğlence Evleri'ne baskınlar düzenlenerek bir çoğu kapatılır [62].

2005 yılında ise Sulukule, 5366 sayılı Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yasatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ile Kentsel Yenileme Alanı ilan edilmiştir. Sulukule Platformu'ndan yetkili Hacer Foggo ile Sulukule'de yaşanan süreç hakkında yüz yüze görüştük. Eylül 2002'de İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Romanların yaşadığı bölgeleri, "Kentsel Tasarım Projeleri" kapsamında rehabilite etmek üzere 2002 ve 2003 yatırım programının içine almıştır. Proje kapsamında ilk olarak Sulukule, ardından da Romanların yoğun olarak yaşadığı diğer bölgelerin rehabilite edilmesi düşünülmüştür. Bu tarihte düşünülen projenin başlıca hedefleri; Romanlar'ın altyapı olanaklarından daha fazla faydalanmalarının sağlanması, mahallelerine çocuk parkları yapılıp yeşil alanların çoğaltılması ve binaların elden geçirilmesiydi. Bunlar yapılırken buradaki eğlence kültürüne zarar verilmemesi, eğlencelerin, sinema ve geleneksel oyunların sergilenebileceği genel toplu salonlarının yöreye tahsis edilmesi de hedef olarak benimsenmiştir. Hacer Foggo'dan Sulukule'de yaşanan süreç kronoloji halinde metin olarak alınmıştır. Kronoloji EK-B'de yer almaktadır.¹

Sulukule Platformu, Sulukule'nin yok olmasına karşı çok yönlü bir mücadele gerçekleştirmiştir. Ayrıca birçok meslekten insanın ve farklı sivil toplum kuruluşlarının desteğini almıştır. Gerek ulusal basında gerek uluslararası basında sesini duyurabilmiştir. STK'lar rapor hazırlayarak ve de eylemsel olarak mücadele etmek suretiyle destek vermişlerdir. Sulukuleliler Şehir Plancıları Odası, Mimarlar Odası,

¹ Hacer Foggo ile 19.09.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi. (Sulukule Platformu adına)

İstanbul Tabip Odası, Ulaşılabilir Yaşam Derneği, İnsan Yerleşimleri Derneği, Neslişah Mahallesi Derneği, Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği'nin destekleri ile sağlık ve temizlik gibi hizmetlerden faydalanmışlardır. Örneğin okulu bırakmış çocuklar için Milli Eğitim Müdürlüğü ile görüşmeler yapılmış, aşısı yapılmamış çocuklar için İnsan Sağlığı ve Eğitim Vakfı ile iletişim kurulmuştur. Sulukule Platformu, çok geniş bir kesime sesini duyurabilmiş kentsel dönüşüm ve mağduriyetleri konusunda farkındalığın gelişmesine kaynaklık etmiştir. Sulukule'ye destek veren uluslararası kuruluşlar ise UNESCO, COHRE (Centre of Housing Rights and Eviction), ERRC (European Roma Rights Centre, ABD Helsinki Komisyonu, UCL (University College of London)'dır. Bu kuruluşlar da tavsiye mektuplarında ve düzenledikleri raporlarda konut hakkı üzerinden açıklamalar yapmışlardır. En önemli nokta ise Sulukule'de yaşayanların projede söz sahibi olamayışdır; sürece sadece dilekçe vermek suretiyle katılabilmişlerdir. Bu da kent hakkının zedelendiğinin önemli bir göstergesidir.

23 Eylül 2008'de Sulukule'de STOP (Sınır Tanımayan Otonom Plancılar) adı altında MSGSÜ ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nden farklı bilim dallarından birçok öğrenci ve akademisyenin hazırlanmasında katkıda bulunduğu "Sulukule Toplumsal Gelişme - Ekonomik Kalkınma Planı ve Mekânsal Gelişme Stratejileri" yapılan bir basın toplantısıyla duyurulmuştur. Fatih Belediyesi çalışmaları dinlemiş ancak yıkımlara da devam etmiştir. Sulukule Platformu farklı kurum, kuruluş, platform, meslek odası, akademisyen, uluslar arası kuruluşları bir araya getirmeyi başarmıştır. Sulukule Platformu ve platforma destek verenler kent hakkının korunmasında çok güçlü ve kolektif bir mücadele sergilemişlerdir. Sulukule Platformu sadece Sulukulede yaşayanların sesi değil, kentteki farklı grupların da sesi olmuş, kent hakkı mücadelesinin güçlenmesine kaynaklık etmiştir. Sulukule'yle ilgili direnişlere rağmen yıkımlar gerçekleştirilmiş, tepkilere rağmen yerel yönetimin ve merkezi hükümetin tutumu değişmemiştir.

Sulukulelilerin yeni yaşam mekanı olarak belirlenen Taşoluk, yöre insanının yaşam alışkanlıklarını yok eden bir mekandır; Sulukule'deki kültürün yok olmasına neden olmuştur. Sulukule'de yaşayan Romanların gelenekleri, görenekleri, kültürleri de düşünüldüğünde gerçekleştirilenin sadece bir mekanın dönüşümü olmadığı ortaya

çıkılmaktadır. Her ne kadar bugün kültürel dönüşüm hissedilmese de birkaç kuşak sonrasında daha derinlemesine hissedilecektir.

Sulukule’de yerel muhalefet etkinliği ileri düzeylere çıkmıştır. Yerel mücadele ulus ve ulus-üstü platforma taşınabilmiştir. Bunun olumlu katkıları da vurgulamış olduğumuz gibi göz ardı edilemez. Ancak, bu dayanışma birlik halinde gerçekleşmemiştir. Farklı katılımcılar, farklı zamanlarda sesini duyurabilmiştir. Eş zamanda tüm katılımcıların varlığı ile muhalefetin çok daha güçlü olacaktır. Ayrıca, kronoloji incelendiğinde Yenileme Alanı olarak ilan edilen Sulukule’de 2006’da kurulan Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği yaptıkları müzikli eylem sırasında “belediye burayı tarihi bir mekan olarak korumak istiyorsa evlerimize bakım ve tamir için maddi imkan ve mimari destek sağlasın” diyerek yenileme fikrine olumlu baktıklarını göstermişlerdir. Ancak açıktır ki bu esnada dernek, kendilerinin katılımı ile gerçekleştirebilecek bir yenileme olduğu düşüncesindedir. Bu arada 2006 yılında TOKİ, Büyükşehir Belediyesi, Fatih Belediyesi ortaklığı ile ortaklaşa bir proje öngörülmüştür. Direnişin katılımlarla yoğunlaşması da bu tarihten sonra başlamaktadır. Hukuki mücadele ise, Aralık 2006’da alınan acele kamulaştırma kararından sonra Şubat 2007’de kararın iptali ve yürütmenin durdurulması yönündeki taleple başlatılmıştır. Bu süreçten sonra ulus-ulusötesi alandan da katılımcıların yer aldığı Sulukule mücadelesi yerelin ötesine geçmiştir. Ancak, dikkat edilmesi gereken önemli husus katılımların tümünün sürecin ilerlemesinden sonra gelişmesidir. Hızlı hareket kabiliyeti bu mücadelede eksik kalmaktadır. Ne yazık ki Sulukule, kent muhalefeti açısından deneyimsizdir. Sulukule’deki deneyimsizliğin, hareketin manevra kabiliyetini zayıflatmış olduğu ve doğru zamanda eş zamanlı katılımı sağlayamadığı anlaşılmaktadır.

4.1.2 Tarlabası

Tarlabası tarihi, kültürel ve ticari merkezlerden biri olan Beyoğlu ilçesine bağlı bir semttir. Tarlabası, 1535'te Fransızlarla başlayan ülkelerarası elçilik bulundurma uygulaması sonucunda Beyoğlu'na yerleşen sefaretlerde çalışan üst düzey yöneticilerin ve Beyoğlu'nda yaşayan levantenlerin ve gayrimüslimlerin işyeri ve konutlarında çalışanların konut alanı olarak kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra Tarlabası'ndaki elçiliklerin Ankara'ya taşınması, burada oturan insanların birçoğunun iş

imkânlarını ortadan kaldırmıştır. Kasım 1942'de yasallaşan Varlık Vergisi, bölgede yaşayanların hemen hemen tüm mallarını ellerinden aldığı için, burada yaşayan çoğu azınlık, ülkeyi terketmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, 1955'teki 6-7 Eylül Olayları da Rumların mallarının yağmalanmasına neden olmuştur. 1960 döneminde İstanbul'a göçle gelenler Tarlabası'nın boşalan konutlarında çok ucuz kiralarla yerleşmişlerdir. 1980'de ise Bedrettin Dalan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı döneminde Tarlabası Bulvarı'nı açması ve 350 tarihi nitelikli yapıyı yıkması ile bölge Taksim'den tamamen koparak içine kapalı bir alan haline gelmiştir [63].

Şimdilerde ise Tarlabası Kentsel Yenileme Alanı kapsamındadır. Tarlabası 1. Etap Yenileme Projesi Bülbül, Çukur, Şehit Muhtar Mahallelerini kapsamaktadır. Bölge, 5366 sayılı Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun kapsamında 20.02.2006 yılında 10172 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Kentsel Yenileme Alanı ilan edilmiştir. İlgili kararda Tarlabası, Cezayir Çıkmazı ve çevresi, Tophane Bölgesi, Galata Kulesi ve çevresi, Belediye Binası ve çevresi, Bedrettin Mahallesini kapsayan 59 yapı adası yenileme alanı ilan edilmiştir. Tarlabası bölgesinde yenileme alanı olarak belirlenen 21 yapı adasından 9 tanesi Tarlabası 1.Etap Yenileme Projesi kapsamına alınmıştır. 1.Etap yaklaşık 20.000 metrekare büyüklüğündedir. Beyoğlu Belediyesi Tarlabası'nda belirlenen adalar için Bakanlar Kurulu'na acele kamulaştırma kararı alınması yönünde talepte bulunmuş ve bu karar 06.07.2006 yılından yürürlüğe girmiştir. Bu karar proje ihaleye çıkmadan alınmış ancak GAP İnşaat Proje Direktörü Kıvırcık'ın aktardığı bilgiye göre yenileme projesi kapsamında acele kamulaştırma uygulanmamıştır, çünkü buna gerek kalmamıştır. Proje 16.03.2007 yılında ihale edilmiş ve Çalık Holding'e bağlı GAP İnşaat kazanmıştır. Kıvırcık projeyi yapanın belediye olduğunu ve bunu da 5366 sayılı yasaya dayanarak gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Kıvırcık, proje öncesinde alanda konut, ticaret ve imalata yönelik faaliyetlerin olduğunu, bunların da çoğunun mülk sahibi olmadığını; bunların yerine proje ile Tarlabası'ndan cephe alan yapılarda zemin katların ticaret, üst katların ofis ve otel olarak, diğer alanların konut olarak kullanılacağını belirtmiştir. Projenin 2011 Ağustos'unda faaliyete başlayacağını belirten Kıvırcık,

yapıların dar ve küçük olması nedeniyle aslına uygun olarak içleri birleştirilmek suretiyle çalışmaları gerçekleştireceklerini aktarmıştır.¹

Yenileme alanında yaşayanların %70'nin kiracı %30'unun mal sahibidir. Projenin semt sakinlerine anlatılması ve ikna edilmesi sürecinde başlangıçta uzlaştırma yöneticisi kullanılmıştır. Ancak, insanlarla doğrudan ilişki kurabilmek için uzlaştırma yöneticisi yerine yetkili firma ile mal sahibi görüşmeleri devam etmiştir. İnsanların %30'u hiçbir şekilde uzlaşmaya gitmediği için mahkeme kararı ile belirlenen kamulaştırma bedellerinin ödemesi yapılmaktadır. %70'i ise GAP İnşaat ile anlaşma yapmıştır. Uzlaşma yoluna gidenlerin %30'luk kısmı hem TOKİ'nin farklı semtlerde bulunan evlerinden daire almışlar hem de taşınmalarında kendilerine maddi yardımlar yapılmıştır. %40'ı ise ihale üstünden değer esasına göre evini alacaktır.² Buna göre yeni fiyat belirlendikten sonra ana taşınmazın da bedeli belirlenerek peşinat sayılacak geriye kalanı ise aylık ödemeler ile tamamlanacaktır. Ancak Anayasanın 46.Maddesinde *“Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.”* demektedir. Anayasanın üstünlüğü göz önüne alındığında taksitlendirmek suretiyle kamulaştırma bedellerinin ödenmesi hukuka aykırılıklar içermektedir.

Yenileme Projesine karşı 2008 yılında Tarlabası Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Dayanışma Derneği kurulmuştur. Dernek yöneticilerinden Mustafa Akyüz ile görüşülerek bilgiler edinilmiştir. Akyüz'ün aktardıklarına göre, Beyoğlu Belediyesi mahallelileri çağırarak Dünya Bankası kredisi ile restorasyona başlanacağını, maddi durumu iyi olanların kendilerinin yapacağını, iyi olmayanlara da belediyenin destek vereceğini belirtmiştir; bu nedenle bu alanda yaşayanlar ilk başta projeye olumlu yaklaşmışlardır. Ancak, daha sonra tebligatlar ile Çalık Holding'ten haberdar

¹ Beyoğlu Belediyesi'nin Tarlabası Yenileme Bürosu'nda GAP İnşaat Proje Direktörü Nilgün Kıvırcık ile 15.06.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² Beyoğlu Belediyesi'nin Tarlabası Yenileme Bürosu'nda GAP İnşaat Proje Direktörü Nilgün Kıvırcık ile 15.06.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

olmuşlardır; dernek de bu aşamadan sonra kurulmuştur.¹ Bu durum çok önemli bir husustur, çünkü belediyenin bilgiyi doğru şekilde aktarmaması ve aktardıklarının dışında davranarak mahallelinin projeyi onaylamasını sağlaması söz konusudur.

Profesyonel bir kadrosu olmamasına rağmen dernek çeşitli sivil toplum kuruluşlarının ve meslek odalarının desteğiyle hukuki mücadelesine başlamıştır. Bu arada uzlaştırma yöneticisi sürekli insanlara gelip projeyi anlatmış ancak bu çok kısa bir süre devam etmiş, mülk sahiplerinin çoğu söylenenler karşısında ikna olmamıştır. Proje ile kiracılara hiçbir hak tanınmamaktadır ancak bu kiracıların çok düşük gelirli olması nedeniyle bu alanda yaşadığını belirten Akyüz onların da sesi olmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Bugün gelinen noktada ise kamulaştırma davası bittiği için paralar yatmış ve evlerin %70'i boşaltılmıştır. Dernek hala çalışmalarını sürdürmektedir, ancak dağılma noktasına da gelmiştir. Üye sayısı başlangıçta 400'ü geçiyorken bugün 80-100 civarındadır.²

Dernekleşme yenileme projesinin yavaşlamasına neden olmuştur; burada uygulanan 5366 sayılı yasa semt sakinlerinin yeni tanıştığı bir yasadır ve buna rağmen birlikte hareket edebilmek için bir araya gelmişlerdir. Ancak mahallelinin karşısında bulunan belediye-özel şirket ortaklığı ve bu dönüşümü destekleyen yasalar bir yana bir de insanları ikna etmede yeni aktörlerin devreye girmesi etkili olmuştur. Derneğin bugün dağılma noktasına gelmesi derneğin başarısızlığından kaynaklanmamaktadır. Karşı politikaların sürekli geliştirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Yetkili firma tarafından, yapıların boşaltılması için ciddi çalışmalar yapılmıştır. İnsanlar tebligatlar sonrasında konu hakkında görüşmeleri belediye yerine ihaleyi kazanan şirket ile gerçekleştirmiştir. Mülkiyet yapısındaki farklılık da bu dağılmaya neden olmuştur. Tarlabasında farklı bir mülkiyet dokusu bulunmaktadır. 1964'de Yunanistan vatandaşlarının İstanbul'da oturma hakkını kaybetmesi, Türkiye'de yaşayan Rumların da toplu göçleri ile bir mülkiyet transferi gerçekleşmiştir. Böylece Tarlabasında yeni mülk sahipleri ortaya çıkmıştır. Yenileme alanı, mülk sahipleri yanı sıra düşük gelirli insanların da kiracı olarak yaşadığı bir alandır. Yenileme projesine karşı kiracılar ve mülk sahipleri bir araya gelmişlerdir. GAP İnşaat'ın başlattığı pazarlık sürecinde tapu sahibi insanlar

¹ Tarlabası Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Dayanışma Derneği kurucularından Mustafa Akyüz ile yapılan 09.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² Tarlabası Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Dayanışma Derneği kurucularından Mustafa Akyüz ile yapılan 09.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

güçlü konumdadırlar, çünkü mülkiyet hakları vardır. Ancak bu süreçte dernek kendilerine sunulan vaatleri yeterli bulmadığı için mücadelesini sürdürmüştür. Ancak mülkiyet hakkına sahip insanlara mevcut halinden daha kazançlı teklifler sunulmuştur; bu da dernek çalışmasının zayıflamasına neden olmuştur. Bu durumda dernek mücadelesinin zayıflamasına, kolektif gücün dağılmasına yol açanın bireysel çıkarlar olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Ayrıca pazarlık konusunda GAP İnşaat güçlü bir halkla ilişkiler kampanyası başlatmıştır. Uzlaştırma yöneticisi de aslında bunun güçlü bir göstergesidir. [64] Şimdilerde ise Yenileme Projesi GAP İnşaat tarafından uygulanmaya başlamıştır.

4.1.3 Fener-Balat

Fener ve Balat, Bizans'tan beri varlığını sürdüren ve özellikle Osmanlı'nın İstanbul'u fethi ile de önemi artan semtlerdir. 18. yüzyılda Patrikhane civarında varlıklı Rumlar ve Museviler yerleşmiştir. 1894 yılındaki depremin ve semtin yapısını derinden etkileyen yangınların ardından, semtin nüfus yapısı da büyük değişikliğe uğramıştır. 19. yüzyılda Rumlar ve Museviler kısmen semtten ayrılarak, Boğaz kıyısındaki köylere yerleşmişlerdir. Geride kalan memurlar, zanaatkarlar ve küçük tüccarlar ise bölgede yangından sonra boşalan parsellerde inşa edilen evlere yerleşmişlerdir. 19.yüzyılın sonlarında İstanbul'a doğru yaşanan göçlerle nüfus yapısında değişim başlamıştır. 1955'teki 6-7 Eylül Olaylarından sonra Rumlar'ın kitlesel olarak ülkeden ayrılmasıyla yaşanan göçten sonra semte özellikle Karadeniz Bölgesi'nden gelen düşük gelirli bir nüfus yerleşmiştir. Bu arada, sanayileşme nedeniyle semtin karakteristik kıyı özelliği de bozulmaya başlamıştır [65]. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra öncelikle devlet fabrikaları ve ardından her türlü atölye, imalathane ve mezbahanın gelmesiyle burası büyük ölçüde değişime uğramıştır [66].

1980'lere kadar semtte yaşayanlar ağırlıklı olarak civardaki fabrikalarda çalışmaktadır. "Bu kesimdeki en köklü değişim ise, 1984'de İstanbul Belediyesi tarafından başlatılan Haliç temizleme ve düzenleme çalışmaları sırasında gerçekleştirilmiştir; Fener sahilindeki yapılar yıkılmış, yerlerine uzun ve geniş bir yeşil park bandı oluşturulmuştur. Bu çalışmalar sırasında kıyıda yer alan son karakteristik tarihi örnekler de bir ikisi dışında ortadan kaldırılmıştır" [67].

1984'te dönemin belediye başkanı Dalan tarafından gerçekleştirilen Haliç'i temizleme çalışmaları ile başlayan sanayisizleştirme süreci, 1996 yılında Habitat Zirvesi ile yeni bir gündeme taşınmış ve Fener - Balat semtlerinin rehabilitasyonu fikri ortaya atılmıştır. Proje, 1997 yılında Fatih Belediye Başkanı olan Saadettin Tantan tarafından gündeme getirilmiş, ancak 6 Ocak 2003 yılında hayata geçirilebilmiştir. Fener Balat Rehabilitasyon Projesi evlerin restore edilmesi, sosyal merkez, Balat Çarşı'nın yenilenmesi ve katı atık yönetimi konularında çalışmayı hedeflemiş olup, kaynağı Avrupa Birliği tarafından sağlanmıştır. 2004 yılında Pekerler İnşaat Şirketi ihaleyi almış, 2008 yılında Rehabilitasyon projesini başlangıçta hedeflenen 200 bina olmasına karşın, bütçe ve zaman kısıtlılığı nedenleriyle ancak 121 binayı restore ederek tamamlamıştır [66].

Fener Balat evleri 30 metrekareden başlayan genelde 40 ve 50 metrekare taban oturumuna sahip bodrumu ile birlikte 3.5 katlı yapılardır. Bunlar Fener Balat evlerinin tümüne özgü özelliklerdir. Bu özelliğin nedeni ile depreme karşı dayanıklı olmayan kolon giriş sisteminden kaynaklanmaktadır. Büyük taban alanına sahip veya bahçeli ev tipleri bölgede az sayıda bulunmaktadır [68].

Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi, Yenileme Projesinin de başlamasına öncülük etmiştir. Fatih Belediyesi ile yapılan görüşmelerine göre, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve ilgili yönetmeliğe dayanarak yenileme çalışmaları başlamıştır. Bölge 19.10.2005 tarih, 109 sayılı, 09.06.2006 tarih 70 sayılı Fatih Belediye Meclis Kararları ve 09.01.2006 tarih, 26 sayılı, 13.07.2006 tarih 1327 sayılı İstanbul Büyükşehir Belediye Meclis Kararları ile yenileme alanı için uygun bulunmuştur. İlçe ve Büyükşehir Belediye Meclisinin uygun gördüğü kararlar doğrultusunda ve 03.04.2006 tarih 2006/10299 sayılı, 13.09.2006 tarih 10961 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile "yenileme alanı" ilan edilmiştir. Yenileme Alanı, Surun üst tarafı (Ayvansaray ve Mürselpaşa Caddeleri) ile Surun alt tarafından Haliç'e kadar olan alan içersinde bulunan ve toplam 59 yapı adası, 909 adet parsel ve civarındaki alanlardan oluşmaktadır (Şekil 4-1, 4-2). Bu alanlar,

Surun üst tarafında brüt yaklaşık 79.335,00 m², Surun alt tarafında ise brüt yaklaşık 200010,00 m² olmak üzere toplam 279345,00 m² lik bir alanı kapsamaktadır.¹

Şekil 4.1 Fener-Balat yenileme projesi alanı 1²

Şekil 4.2 Fener-Balat Yenileme Projesi Alanı 2 [119]

Semt, sahil kısmında bulunan yeşil alanlar ve konut-ticaret fonksiyonlarının bulunduğu yerleşim alanı olmak üzere, temel olarak iki bölgeden oluşmaktadır. Bu semtte yaşanan sürece alt gelir grupları, özellikle de mülk sahipleri açısından bakıldığında, yenileme alanı ilânı, sadece barınma hakkı ile izah edilemeyecek bu süreçtir. İş imkânlarını,

¹ Fatih Belediyesi'nin Yenileme Projesi için Fener-Balat Bölgesinde faaliyetini sürdüren Yenileme Etüd Proje Müdürlüğü yetkilileri ile 12.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² Fatih Belediyesi'nin Yenileme Projesi için Fener-Balat Bölgesinde faaliyetini sürdüren Yenileme Etüd Proje Müdürlüğü yetkilileri ile 12.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

geçinme stratejilerini yok eden, yaşam hakkının sorgulanması noktasında tartışılması gereken bir yöne doğru gelişmektedir. Fener - Balat Yenileme Projesi, rehabilitasyon projesinin etkilerinin katlanarak arttığı ve mağduriyetin çok daha büyük bir kesim tarafından yaşanacağı bir proje olma niteliğini de içerisinde barındırmaktadır. Rehabilitasyon projesinde dikkate alınan mülkiyet hakları bu projede çok daha az önem taşımakta ve yerinden etmeyle ilgili çok daha doğrudan sonuçları olacağı tahmin edilmektedir.

Fatih Belediyesi çalışanları ile yapılan görüşmelere göre, bu projede, mülkiyet transferi biçiminde bir uygulama seçilmiştir. Uygulamada ise parsel yapısı çok girift ve çok ufak olduğu için, imar açısından çözüm getirmek adına aynı adada bulunan binaların içlerinin birleştirilmesi düşünülmektedir. Ayrıca yapıların yönleri de Haliç'e değil, karaya bakmakta olduğundan bu yönü değiştirmek proje kapsamında hedeflenmektedir.¹

Düşünülen bu proje sadece semt sakinlerinin yaşam hakkına değil, tarihi bir bölgede var olan binalarında tarihi niteliklerinin yok olmasına neden olacaktır. Rehabilitasyon projesinin dolaylı yoldan etkilediği, hatta bazı durumlarda avantajlar elde etmelerini sağladığı mülk sahiplerinin yenileme projesinde ciddi bir mağduriyet yaşayacağı ortadadır. Semt sakinlerine uygulanması düşünülen mülkiyet transferinde kiracılar projenin hiçbir kısmında yer almamakta; sadece taşınma yardımıyla bulunulacağı sözü verilmektedir.

FEbAYDER- Fener-Balat Yardımlaşma Derneği ve Çalışmaları

Fener-Balat Yenileme Projesinin hayata geçirilmesiyle baş gösteren mağduriyetin, rehabilitasyon projesine nazaran çok daha geniş bir kesimi kapsamı sonucu semt halkı dernekleşme yoluna gitmiştir. Bu aşamada umut edilen, yürütülen mücadelenin sadece mülk sahipliği ile sınırlı kalmaması ve barınma hakkı üzerinden biçimlenerek kiracıları da kapsamıdır. FEbAYDER- Fener-Balat Yardımlaşma Derneği, semt sakinlerinin haklarını korumak ve mücadelede yer almak için kurulmuş bir dernektir. Dernek yönetici İbrahim Güntekin ile yapılan yüz yüze görüşmelerde derneğin 2009 yılı

¹ Fatih Belediyesi'nin Yenileme Projesi için Fener-Balat Bölgesinde faaliyetini sürdüren Yenileme Etüd Proje Müdürlüğü yetkilileri ile 12.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

Ağustos ayında kurulduğu öğrenilmiştir. Kurulma amacı, öncelikle tarihin kalbi olan Fener Balat semti üzerinde kendi mülkiyet hakları üzerinden yapılacak olan yenileme projesindeki haksızlığa karşı durmak ve bu uygulamaya bir son vermektir. Dernek, semtte yaşayan mülk sahiplerinin ve kiracıların mağduriyetini engellemek ve hukuki alanda her türlü mücadeleyi vermek için kurulmuştur. Dernek yetkilileri, semt sakinlerine kendilerine ulaşan projeleri anlatarak çalışmalarına başlamıştır. Fener-Balat'taki dönüşümün diğer tüm semtlerde yaşanan rant dönüşümlerinden bir farkı olmadığı ve yasal olarak mücadele edilirse büyük bir oranda haklarının korunabileceği ve kendilerinin de dahil olduğu yenilemenin başarılabileceği semt sakinlerine anlatılmıştır. Yasal süreç ile ilgili çalışmalar da başlatılmıştır. Ayrıca Güntekin, Türkiye'de yapılan bu tarz bir uygulamaya karşı mahkeme yoluyla hukuki süreci başlatan ilk dernek olduklarını belirtmiştir.¹

Güntekin'in aktarımı ile yenileme bölgesi, 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun"a dayanarak ilan edilmiştir. FEBAY-DER, Fener-Balat'ın tarihini, sosyo-ekonomik yapısını göz ardı ederek var olan dokunun üstünden yeni bir mekan kurmaya çalışan bu oluşuma hem eylemsel hem de hukuki olarak karşıdır. Dernek, bir çok meslek odasından, üniversitelerden destek almaktadır ancak halk bu destekte kendilerini eksik bırakmaktadır. Güntekin, FEBAYDER'in dernek olarak sadece yerel ölçekteki sorunları gidermek amacıyla kurulduğunu ve bundan dolayı da yerel ölçekte mücadele verildiğini; Derbent ve Tozkoparan Mahallelerindeki dernek çalışmalarını, FEBAYDER olarak değil bireysel olarak desteklediklerini belirtmiştir. FEBAYDER, diğer mahalle derneklerinden destek almaktadır ve iletişimi telefon ve internet kullanımı ile gerçekleştirmektedir. Kentsel ölçekte devam eden 3. Köprü Yerine Yaşam Platformu, Haydarpaşa Dayanışması ve Emek Sineması için verilen mücadelelerden haberdar olan dernek yetkililerinden bazıları sadece 3. Köprüye bireysel olarak destek vermektedirler. Dernek, miting, afiş, poster ve seminer ile ayrıca web sitesinde güncel bilgiler yayınlamakta ve makale yazarak sesini duyurmaktadır.²

¹ FEBAYDER çalışmaları için İbrahim Güntekin ile 29.12.2010 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² FEBAYDER çalışmaları için İbrahim Güntekin ile 29.12.2010 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

FEBAYDER'in dernek yöneticilerinden Çiğdem Şahin ise FEBAYDER olarak kent hareketlerini her zaman desteklediklerini, Avrupa Sosyal Forumunda belgesel sunduklarını, dernekler arası zincirler oluşturmaya çalıştıklarını belirtmiştir. *"FEBAYDER kentsel dönüşüme karşı kuruldu. Temmuz 2009 da tebligatlar geldi, projeden haberdar olduk. Anlatılanları kabullenmedik. Bireysel mücadele etmek mümkün değildi. Dernek kurduk 2009 Ağustos'ta. İhale sözleşmesi bizim haberimiz olmadan 3. şahsa imzalanmış. Yerel, genel ve hukuki mücadelenin olması gereğine inandık."*¹

Şahin'in aktarımı ile dernek, taleplerini belirten el ilanlarını mahallede yaşayan insanlara dağıtmıştır. Yenileme projesi hakkında insanların bilgilendirilmesi için ikisi Ayvansaray'da ikisi Fener'de olmak üzere toplam dört halk toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantıya Mimarlar Odası, Sulukule, Tarlabası Derneği'nin yetkilileri, dönüşümü yaşayan insanlar katılmıştır. Sorunun genel bir sorun olduğu anlatılmış ve konu hakkında belgeseller izletilmiştir. İnsanlar, bu aşamadan sonra üye olmaya başlamışlardır. FEBAYDER, ayrıca bütün partilerin ilçe teşkilatlarıyla görüşmüş, sorunlarını anlatmıştır.²

*"Bizsiz bir dönüşümü kabul etmiyoruz. Esnafın, yaşayanların yaşamını değiştirmelerini istemiyoruz. Restorasyonu bu şekilde istiyoruz. 5366 sayılı yasa 3. maddede vatandaş isterse kendi restorasyonunu yapar diyor ama burada yaptırmıyorlar. Şehir Plancıları Odasını, Makine Mühendisleri Odasını, Mimarlar Odasını ziyaret ettik. Davet ettik. Mimarlar Odası burada atölye çalışması yaptı, burada başka çalışmalar yapıldı, dernek herkese kapılarını açtı. Projeyi, insanları derneğe davet edip gösteriyoruz. Sendikalara gidip görüştük. Tarlabası'nın tüzüğüyle kuruldu derneğimiz. Avrupanın ve dünyanın değişik yerlerinden kentsel dönüşümle ilgili gruplar geldi, ortak duruş ve görüş belirlemek için. Mahalle dernekleri ve platformlar bir araya gelip konuştuk. Bir sürü grupta yazışan arkadaşlarımız var."*³

"Semtte hem tescilli ve hem de betonarme yapılar bulunmaktadır. Tescilli yapıların %10'u ise UNESCO ile daha önce restore edilen yapılardır. Bu nedenle FEBAYDER, tescilli yapılar, betonarme yapılar ve UNESCO ile restore edilen yapılar için 3 farklı dava

¹ FEBAYDER çalışmaları için Çiğdem Şahin ile 05.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² FEBAYDER çalışmaları için Çiğdem Şahin ile 05.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

³ FEBAYDER çalışmaları için Çiğdem Şahin ile 05.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

açmıştır. Projeye iptal davası açılmış, dava süreci iyi giderken hakimler değiştirilmiş, davaya müdahale edilmiştir. Bilirkişi heyetine ödenmesi için Mimarlar Odasından önce 3-5 milyar istenmiş sonra bu 25 milyara çıkartılmıştır. Bu nedenle Mimarlar Odası, FEBAYDER'e müdahil olmuştur. Bu olayın sonucunda da akademisyenler ve uzmanlarla gönüllü bilirkişi heyeti oluşturulmuştur.”¹ FEBAYDER'in üye sayısı 150 kişidir. Alanın %30'u vakıflar ve emlak'ın, %30'a yakını burada yaşamayan kiracılara terk etmiş alanlardır. %40'ı burada yaşayan ve mücadele edenlerindir. Bu %40'lık dilimin %80'i ise FEBAYDER'in üyesidir. %20'si maddi durumu iyi olmadığı için üye olmayanlardır; ancak onlar da FEBAYDER'i takip etmekte ve yardım alıp uygulamaktadır.² Örneğin dilekçe verme konusunda ve ilgili belediye ile yapılan görüşmelerde nasıl davranılması gerektiği konusunda dernekten bilgi almaktadırlar.

“Burada kahvede insanlar bu konuyu konuşuyor. 60 yıl 3 kuşak yaşayanlar dernek yönetici olduğu için insanların güveni var. Toplu dilekçe verdik amacımız evlerimizi 3.maddeye göre restore etmek. 80 kişi basın açıklamasıyla beraber dilekçe verdik. Reklam kampanyaları yaptık. Evimize dokunma afişi yaptık. Evime dokunma afişi başkanın evindeydi, bunu görünce belediye yetkilisi gelip itfaiye aracıyla kesip aldı bizde evlerin içine posterle yapıştırdık. Çünkü evin içine giremiyorlar. Sadece evimiz için değil kamusal alanlar için de mücadele ediyoruz. Buradaki özelleştirmelere karşı da mücadele ediyoruz. Burada yaşamaya kararlı olduğumuzu, sadece evimizi değil tüm alanı koruduğumuzu göstermeye çalışıyoruz.”

Şahin, kentsel ölçekteki ve yerel ölçekteki dönüşüm uygulamalarına karşı kurulan dernek ve platformları desteklediklerini, ortak bir mail grupları olduğunu ve buradan iletişim sağladıklarını, gerektiğinde Makine Mühendisleri Odasında toplandıklarını belirtmiştir.³

Şahin ve Güntekin'in aktardıklarından FEBAY-DER'in çok yönlü bir mücadele içerisinde olduğu görülmektedir. Yapılan toplantılarda, diğer dernek ve platform yetkililerinin tecrübelerini aktarması da önemlidir. Bu tecrübeler, FEBAY-DER'in hareket kabiliyetini, hızlı hareket ederek çözüm gelişme potansiyelini arttırmıştır.

¹ FEBAYDER çalışmaları için Çiğdem Şahin ile 05.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

² FEBAYDER çalışmaları için Çiğdem Şahin ile 05.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

³ FEBAYDER çalışmaları için Çiğdem Şahin ile 05.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

Son dönemdeki gelişmelere bakıldığında ise İstanbul 5. İdare Mahkemesi, Fener Balat Ayvansaray Derneği'nin (FEBAYDER) 2010'da projenin hukuk dışı olduğuna dair açtığı davayı haklı bularak iptali yönünde karar vermiştir. Kararda, bölgenin 2863 sayılı yasa kapsamında kentsel sit alanı içerisinde kalıp, koruma amaçlı imar planının olmadığı, projelerde kültür mirası niteliğinde bulunan tescilli yapıların yıkılmak istendiği, koruma yüksek kurulu kararlarına, şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına, kamu yararına ve hukuka uygunluk bulunmadığı belirtilmiştir [69]. Ancak, Fatih Belediyesi, Mahkeme kararına karşın Kamulaştırma Kanunu'nun "Yurt savunması veya olağanüstü durumlarda " uygulanan 27. maddesini gerekçe göstererek acil kamulaştırma kararı almıştır. Afet Yasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra çıkan "acil kamulaştırma" kararı Tarlabası ve Sulukule için de çıkartılmıştır [70]. Mahalleliler, bu karara karşı bir araya gelerek kitlesel bir eylem gerçekleştirmiştir. "Mahalle yıkan, tarih yıkan, halkına kıyan iktidar istemiyoruz", "Bu mahallede yaşam var yıkamazsınız", "Evime dokunma", "Yıllardır buradayız, biz de sit alanıyız, kamulaştıramazsınız" pankartlarının yerleştirildiği mahallede sloganlar ve alkışlar eşliğinde basın açıklaması gerçekleştirilmiştir. Bu eylemde mahallilere Mimarlar Odası ve çeşitli akademisyenler de katılımcı olarak destekte bulunmuştur [71].

4.1.4 Derbent

Derbent'te yerleşim 1930'ların başında başlamıştır ve 1980 yılına kadar Sarıyer İstinye Mahallesi sınırları içinde yer almıştır. 1930'lu yıllarda tarım arazisi iken 1950'lerden sonra [72] İstanbul'da yaşanan göç hareketleriyle gelişmiştir. Bu gelişmede Büyükdere-Maslak hattındaki sanayileşmenin büyük etkisi bulunmaktadır. Büyükdere-Maslak aksında, 1950'lerin başında kırsal görünümde iken hızlı sanayileşme ve Anadoludan gelen göçle birlikte önemli dönüşümler yaşanmıştır. İlk büyük ilaç ve otomotiv kuruluşları Zincirlikuyu-Levent arasında kurulmuş, buna bağlı olarak da 1960 ve 1970'lerde sanayileşme, Maslak ve Ayazağa'ya sıçramıştır. Sanayinin aks boyunca gelişmesi Büyükdere-Maslak Bulvarı etrafında gecekonduların gelişmesine neden olmuş, sanayilerin hemen arkasında Gültepe, Seyrantepe, Çeliktepe ve Sanayi Mahalleleri oluşmuştur. [38] 1980 yılında ise İstinye Mahallesinden ayrılarak bugünkü adını almıştır [72].

Birinci Boğaz Köprüsü ve bağlantı yollarının 1974 yılında tamamlanması ile aks üzerindeki gelişme daha da hızlanmış, ayrıca kentin kuzeye doğru gelişimine neden olmuştur. Aynı dönemde hazırlanan 1974 onanlı Nazım İmar Planı ile Mecidiyeköy-Zincirlikuyu ikinci derece merkez olarak kabul edilmiş; bu da sigorta, finans, holding merkezleri gibi fonksiyonları bu bölgeye çekerek hem konut bölgelerinin hem iş alanlarının gelişimini hızlandırmıştır. 1980'li yıllardan itibaren neo-liberal ekonomi politikaları, küreselleşme söylemleri ile yeni sosyo-ekonomik ve mekansal ilişkiler gelişmiştir. Esnek döviz kuru, ihracata dayalı büyüme çabaları, kamu kuruluşlarında özelleştirme girişimleri finansal serbestleşme ve yabancı yatırımcıları çekme politikalarının yansıması olarak değişim kentte hissedilmeye başlamıştır [38].

Şişli-Mecidiyeköy-Esentepe aksında yer alan firmalar, 1980 sonrasında uluslar arası yabancı sermaye ile olan ilişkilerini arttırmışlardır. Ayrıca bu gelişmeye paralel olarak ileri düzeyde iletişim ve haberleşme donanımına sahip bir merkezde toplanacak yeni mekansal organizasyonlara ihtiyaç duyulmuştur. Büyükdere-Maslak aksındaki arsaların bu ihtiyacı karşılayacak büyüklükte olması ve erişilebilirliğin yüksek olması nedeniyle firmalar bu aksa yönelmiştir. Sonuç olarak, Büyükdere-Maslak aksı bu süreçte uluslararası merkezi iş alanı olarak gelişmiştir. Gelişmeler doğrultusunda 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası sermaye yatırımları artmaya devam etmiş, aksın kuzeyindeki ormanlar ve su havzaları lüks konut siteleriyle dolmaya başlamıştır. Böylece bir taraftan sanayinin yol açtığı gecekondu mahalleleri ve bir yandan 1980 sonrasındaki neo-liberal politikalarla gelişen yatırımlarla lüks konut sitelerinin mekansal olarak yan yana ama sosyal olarak ayrıştığı bir silüet ortaya çıkmıştır [38].

Derbent'in göç hareketiyle gelişen bir gecekondu mahallesi olmasına karşın bir boğaz yerleşimi olması buranın rant potansiyelini yükseltmektedir [34]. 2000'li yıllardan itibaren sağlıklı ve güvenli kentsel mekanlarda yaşamak olarak dile getirilen kentsel dönüşümün temel hedefinin varlıklı insanlar için yaşam alanları oluşturmak olduğunu Derbent örneğine bakarak söylemek mümkündür. Derbent'te yaşanan dönüşüm süreci, yıkım tebligatlarıyla birlikte başlayarak kolluk kuvvetlerinin müdahalesiyle devam etmiştir. Semt sakinleri ile dernek üyeleri ise yıkıma karşı kolektif bir mücadele başlatmışlardır. Üstelik yazılı ve görsel medyada Derbent'te yaşanan dönüşüm sürecinden ve yıkımlardan bahsedilerek, konuya dikkat çekilmiştir (Bkz.EK-C). Derbent;

Hazine, Milli Emlak, Vakıflar ve özel mülkiyette olan karma bir arazi yapısı üzerine kurulmuştur. Yaklaşık nüfusu 13-14 bin olan mahalle, 1200 hanelidir. Bugüne kadar mahallede yapılan evlerin büyük bir çoğunluğu tapu tahsis belgesine sahiptir. Mahalledeki dönüşüm süreci ilk olarak 1986 yılında Atatürk Yapı Kooperatifi'nin kurulmasıyla başlar. Atatürk Yapı Kooperatifi, hisseli tapuya sahip mahallelilerin bir kısmından hisselerini toplamıştır. Ancak, 62 hissedar ile paylaşım konusunda anlaşamadıkları gerekçesi ile izale-i şuyu davası açmıştır. Mahkeme ile arsanın satışa çıkarılması kararı çıktığı için 1996 yılında kooperatif arsanın tümünün sahibi olur. Satıştan sonraki yıllarda (2001-2002) lüks bir kapalı site olan MESA Konutları'nın yapım süreci başlar [73].

Sarıyer Belediyesi Gecekondu Mesken Müdürlüğü'ndeki yetkililerle yapılan görüşmelerde, Derbent Mahallesi Kentsel Dönüşüm Alanı ilan edilmediği, 2960 sayılı Boğaziçi Kanununa tabi etkilenme bölgesinde kalmakta olduğu, bu kapsamda Koruma Kurullarından izin alınmadan plan yapılamadığı belirtilmiştir. Görüşmelere göre izale-i şuyu davasına konu olan alanda imar planına uygun konutların yapıldığı, tapu kayıtlarına göre eski 386/15 yeni 386/2 parselde 456 adet yapıdan oluşan MESA konutlarının bulunduğu ifade edilmiştir. Bu konutlar 1/5000 ve 1/1000 ölçekli plan kararları doğrultusunda inşa edilmiştir. 2960 sayılı Boğaziçi Kanununa göre maksimum kat yüksekliği 5 katı geçemeyen MESA Konutlarında %15 TAKS (taban alanı kat sayısı) ile yoğunluk düşük değerdedir¹ (Şekil 4-3).

¹ Sarıyer Belediyesi Gecekondu Mesken Müdürlüğü yetkilileri ile 15.06.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

Şekil 4.3 Sarıyer ilçesi 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı¹

Sarıyer-Derbent Güzelleştirme ve Yardımlaşma Derneği ve Çalışmaları

2004 yılında Derbent Mahallesi'nin kentsel dönüşüm alanı ilan edilmesiyle mahalleliler tarafından 2005 yılında mahallelinin kentsel dönüşüm sürecini takip etmesi, ortak eylemler gerçekleştirmelerini sağlamak üzere Mahalle Derneği kurulmuştur. Dernek kurucu başkanı Köksal Doğan ile yüzyüze görüşülerek mahallede dönüşüm süreci ve derneğin faaliyetleri hakkında bilgiler edinilmiştir. Doğan, Derbent Mahallesi'nin oluşumunda sanayinin etkili olduğunu ve geçmişinin 1970'lere dayandığını belirterek Pınar Mahallesi, Poligon, Ferahevler'in de aynı süreçte oluştuğunu ve genel olarak her mahallenin gecekondulaşma ile oluştuğunu belirtmiştir. %70'ini işçi sınıfından insanların oluşturduğu Derbent, Doğan'a göre gecekondulu mahalle olması yanı sıra bir işçi mahallesidir. Derbent'in %40'ı hazine arazi olup, bu arazi üzerinde tapu tahsis belgesine sahip gecekondulular yaşamaktadır. %50'si özel şahısların mülkiyetindedir. Mahallenin diğer %10'luk kısmı ise, Milli Emlak ve Vakıflar'a aittir.²

1986 yılında Atatürk Oto Sanatkarları Yapı Kooperatifi'nin hisseli tapuları satın alma girişimi başarısızlıkla sonuçlanınca izale-i şuyu davası açılarak mahkeme süreci

¹ Sarıyer Belediyesi Gecekondulu Mesken Müdürlüğü yetkilileri ile 15.06.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² DERBENT Yard. Dernek çalışmaları için Köksal Doğan ile 23.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

başlatılmıştır. Bu süreçte 500 konuta tebligat gelmiş ve insanlar mahkeme sürecinden haberdar edilmiştir. Ancak mahkeme semt sakinlerinin aleyhine sonuçlanmıştır. 62 kişinin tapusu iptal edilmiş, çok düşük miktarlarda bir para tapu sahiplerinin adına bankaya yatırılmış ancak kimse bu parayı almayı kabul etmemiştir. 1996'da sonuçlanan mahkeme kararı ile kooperatif tüm arsanın sahibi olmuştur. Doğan'ın belirttiğine göre 1978 yılında İstanbul Gecekonducular Birliği Dernek Merkezi Derbent Mahallesinde kurulmuştur. 1980 darbesiyle bu derneğin yöneticileri tutuklanmış ve dernek çalışmalarına son verilmiştir. 2005 yılında ise, dernek yaşanan dönüşüm sürecinde haklı tepkisini göstermek için tekrar kurulmuştur. Dernek 11 kişilik komite ve 54 sokak temsilcisinden oluşmaktadır. 1996'da sonuçlanan mahkeme kararı ile kooperatifin arsanın tümüne sahip olmasıyla, 90 dönümlük yerdeki 98 gecekondu yıkılarak [72] sonraki yıllarda (2001-2002) lüks bir kapalı site olan MESA Konutları'nın yapım süreci başlamıştır. 2002 yılında MESA Konutları'nın yapımı ve 2004 yılında ise satışları başlamıştır. Böylece anlaşmalı gerçekleşen yıkımlar ile 36 blok yapılmıştır. "Geri kalan arazinin ise gecekonducularda kalacağı sözlü olarak ifade edilmiştir; gecekonduca yaşayanlar bu araziyi Kooperatif'ten satın almak istediklerini de ifade etmişlerdir. Ancak bu alan Cemre İnşaat'a ihale edilmiş ve %25'i Kooperatif'e kalmak üzere geri kalanının şirkete devredilmesi üzerinden anlaşılmıştır" [72]. 2005 yılında kurulan dernek binası, 2007 yılında kaçak olarak yapıldığı gerekçesi ile yıkılmıştır. Bu yıkım süreci ise KD'nin verdiği bilgilere göre, 866 no'lu paftada evlerin yıkılacağına öğrenmesiyle başlar. *"İnsanların karşı duruşunu engellemek için, sokaklara çıkmayı engelleyecek düzeyde göz yaşartıcı bomba kullanıldı. Sokağa çıkan ilk 35-40 kişi ise gözaltına alındı. Semt sakinleriyle ve dernek çalışanlarıyla sokağa barikatlar kurduk, kolluk kuvvetlerinin mahalleden çıkışını sağladık."*¹ Dernek binası yıkımdan sonra yeniden inşa edilmiştir. Kolluk kuvvetleri bir kere daha 2500 kişi ile sokağa girmiş, bir kere daha dernek binasını yıkmıştır. Nisan 2007 yılında akşama kadar süren bir çatışma olmuştur. Semt sakinleri derneğe yapılanlardan sonra Korunaklı bir site olan MESA Konutlarını taşlamış ve akabinde MESA'nın duvarlarından semt sakinlerine ateş edilerek uzak tutulmaya çalışılmıştır. Gün boyunca mahallelinin yıkıma karşı direnişi ile

¹ DERBENT Yard. Dernek çalışmaları için Köksal Doğan ile 23.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

mahalle, kentleşme tarihi açısından da önemli bir gerilime sahne olmuştur. Çatışmanın sonucunda 120 kişi yaralanmış, 60'ın üzerinde kişi gözaltına alınmış daha sonra serbest bırakılmıştır.¹

Yaşanan süreç, halkın katılımının ve desteğinin yüksek olduğunu ve dönüşüm uygulamalarına karşı tepkilerini, özellikle yıkım anında ortaya koyduklarını göstermiştir. Doğan'ın aktardığı bilgiye göre, mahallede zaman zaman insanları dönüşüm sürecinden haberdar etmek ve bilgilendirmek için açık hava toplantıları düzenlenmekte ve 1500-2500 kişi katılımında bulunmaktadır. Derbent Mahallesi, birlikte hareket edildiğinde etkinin büyük olacağını da göstermesi açısından önemli bir yere sahip görünmektedir. Yıkım anında bir araya gelerek çevik kuvvetin müdahale etmesi bu etki ile gerçekleşmiştir. Böylece örgütlenme kapasitelerini, güçlerinin boyutunu ve en önemlisi evlerini korumak istediklerini göstermişlerdir.

Doğan, yapılan son görüşmelerde, 4 tane kooperatif kurma girişimlerinin olduğunu, 2 tanesinin Eylül 2011'de kurulacağını belirtmiştir. Kooperatifin kurulma amacının ise belediyeden bireysel değil, hak sahipleri için toplumsal tapu almak olduğunu, yani bir parsel üzerinde 3-5 kişiye değil, orada yaşayan herkese topluca tapu alma talebi olduğunu belirtmiştir. Bu parseller, Milli Emlak, MESA-Oto Sanayicileri Yapı Kooperatifi, Belediye ve hazinenin arazisidir. MESA'nın talep ettiği Oto Sanayicileri Yapı Kooperatifi'nin arazisine 60 daire 44 hane yerleştirdiklerini belirtmiştir. 386-2 parsel MESA'nın talep ettiği Oto Sanayicileri Yapı Kooperatifi'nin; 386/4, 387/2 ve 387/3 parseller İBB'nin, 387-30 maliye hazinesinin (Milli Savunmaya ait), 387-29 parsel Vakıfların arazisidir. 387 ada 30 parselde 2010 yılında bir kooperatif kurulmuştur. Burada 46 hane bulunmaktadır ve hane sahipleri, tapu tahsis belgesine sahiptir.²

Son dönemde ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İstanbul İl Müdürlüğü'nün hazırlayarak askıya çıkardığı dönüşüm planları söz konusudur. Bu planlara askı süresi içerisinde 2000'e yakın itiraz dilekçesi verilmiştir. İtirazlarda ise halkın ihtiyaçlarını karşılamaya, sağlıklı ve güvenli bir çevre oluşturmaya dönük bir proje için ekonomik, demografik,

¹ DERBENT Yard. Dernek çalışmaları için Köksal Doğan ile 23.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² DERBENT Yard. Dernek çalışmaları için Köksal Doğan ile 21.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

sosyal, kültürel, fiziksel ve tarihsel özelliklerinin araştırılmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir [74]. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş, bu dönüşümle birlikte önemli bir kısmı ruhsatsız, işgal edilmiş, afet riski altında olan gecekonduların yıkılarak deprem tehdidinden uzak, daha güvenli ve modern bir yerleşim alanına dönüşeceğini ifade etmiştir [75].

Derbent Mahallesi'nde ilk izlenim, 3000-5000 kişilik gruplar halinde mücadele eden insanların yatayda kendi örgütlülüklerini kendiliğinden sağlamalarıdır. Mahalle içerisinde birliktelik güçlüdür ve mahalleliler katılımda bulunmuşlardır. Mülakat sonucu dernek yöneticisinin başarılı bir rehber ve yardım kaynağı olduğunu göstermiştir. Çünkü, olayları sürekli izleyen ve bilgileri aktarma kabiliyetine sahip olan bir kişidir. Bu noktada mücadeleye yön verecek ve başarısını güçlü kılacak rehberliğin önemi de ortaya çıkmaktadır. Bu, hem bilgiye erişmede hem elde edilecek bilginin paylaştırılmasında önemlidir. Eskinin izlerini sokak temsilcisi, mahalle meclisi kavramlarında da görmek mümkündür. 1980 öncesindeki gecekondu hareketleri sırasında da sokak temsilcisi ve mahalle meclisi bulunmaktadır. Mahallelerdeki örgütlenme, 1980 öncesi gecekondu hareketlerini örnek almıştır. Yeni olansa itiraz dilekçelerinin verilmesi, plan iptal davalarının açılması, diğer mahalle dernekleriyle sürekli iletişim sağlanması (ortak e-mail, facebook, twitter), dışarıdan bilimsel desteğin alınarak bilgi paylaşımının kesintisiz devam etmesidir.

4.1.5 Gülsuyu-Gülensu

E-5'in kuzeyinde yer alan Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri Maltepe ilçesine bağlıdır. Gülsuyu Mahallesi nüfusun artması nedeniyle Gülsuyu ve Gülensu olmak üzere iki mahalleye ayrılmıştır. Mahallelerdeki Kentsel dönüşüm uygulamasına karşı kurulan Gülsuyu-Gülensu Yaşam ve Dayanışma Merkezi'nde dernek yöneticilerinden Erdoğan Yıldız ile 09.07.2011 tarihinde yüz yüze görüşülmüştür. Yapılan görüşme ile mahallelerdeki dönüşüm süreci ve dönüşüme karşı mücadeleleri hakkında bilgi edinilmiştir.

Başbüyük, Gülensu, Gülsuyu mahallelerinin en önemli mekansal özelliği panoramik özellikler taşımalarıdır. Mahallenin güney yamaçlarından Marmara Denizi ve Adalar görülebilmektedir. Maltepe'deki dönüşüm 2004 yılında Maltepe E-5 Kuzeyi Nazım İmar

Plan süreciyle başlamıştır. Bu plan sürecinde yer alan mahalleler Başibüyük, Gülsuyu, Gülsuyu, Aydınevler, Girne, Fındıklı, Zümrütevler'dir. Mahalleli ve Güzelleştirme Derneği, 6000 dilekçe ile İBB'ye başvurarak planı istemediklerini belirtmiştir. İBB'ye 32 plan iptal davası açılmıştır. Masraflı davalar olduğu için de bir dava masrafını 15-20 aile birlikte karşılamıştır.¹ 2005 yılında bu planlar iptal edilmiş ancak Maltepe Belediyesi tarafından Gülsuyu, Gülsuyu mahallelerini "kentsel dönüşüm ve yenileme alanı" olarak gösteren 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı yapılmıştır. Bu plan 16.04.2005 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanmıştır. 03.07.2005 tarihli ve 5393 sayılı "Belediye Kanunu"nun 73. maddesinde yer alan "*Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine konu olacak alanlar, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile ilân edilir.*" biçimindeki ifade doğrultusunda "*kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri*" uygulama yetkisi büyükşehir belediyelerine verilmiştir [76].

Planın onaylanmasından sonra mahalliler tarafından 4000'e yakın itiraz dilekçesi verilmiştir ve 2 plan iptal davası açılmıştır. Plan iptal davası kabul edilmediği için kentsel yenileme çalışmalarına devam edilmiştir. Bu süreçte muhtar, dernek ve sokak temsilcisinden oluşan mahalle meclisi kurulmuştur. Gülsuyu'da 120'e yakın sokak temsilcisi, 30-35 kişiden oluşan mahalle meclisi bulunmaktadır. Gülsuyu mahalle meclisi 40-45 kişiden oluşmaktadır. MSÜ öğretim görevlilerinin ve öğrencilerin desteğiyle çok yönlü bir anket çalışması düzenlenmiştir. Sokak temsilcileri de bu çalışmalarda üniversite ile ortak hareket etmiştir. Bu çalışmalar mahallelilerin de dönüşüme karşı bilinçli olmasını sağlamıştır.²

2011'de çalışmaların tüm mahallenin ihtiyacına yönelik olarak yapılabilmesi için dernek kurulmuştur. 7-8 kişilik yönetim kurulu, mahalle derneği içerisinde bir mücadele başlatmıştır. Kurulun, planlamayı savunan bu çabaları mahalle derneği tarafından mahalleyi bölmek olarak adlandırılmıştır. Çünkü mahalle derneği, her planlamanın yıkım getireceğine ve bu nedenle de eylemsel mücadelenin gerektiğine inanmaktadır.

¹ Gülsuyu-Gülsuyu Yaşam ve Dayanışma Merkezi'nden Erdoğan Yıldız ile 09.07.2011 tarihindeki görüşmeden edinilen bilgi.

² Gülsuyu-Gülsuyu Yaşam ve Dayanışma Merkezi'nden Erdoğan Yıldız ile 09.07.2011 tarihindeki görüşmeden edinilen bilgi.

Bu gerilim devam ettiği için mahalle derneğinden ayrılarak dönüşüm karşıtı mücadele eden grup, GÜLDAM-Gülsuyu-Gülensu Yaşam ve Dayanışma Merkezi'ni kurmuştur.¹

2007-2008'de İstanbul'da 22 mahalle derneğinin katılımı ile İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu (İMDP) kurulmuştur. Bu derneklerle kent hakkı mücadelesinde birlikte hareket edebilmek ve bu konuda daha güçlü muhalefet sağlamak için bağlantılar kurulmuştur. Ancak, platform çalışmaları esnasında dernek çalışmaları ile sokak temsilciğı ve mahalle meclisi deneyimi olmadığı için zayıf kalmıştır. Dernek, Şehir Plancıları Odası, Mimarlar Odası, İMECE, Dayanışmacı Atölye, Sosyal Haklar Derneğı, Diren İstanbul, Konut Hakkı Koordinasyonu ile bir araya gelmiş ve desteklerini almıştır. Öte yandan dernek Tarlabası Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Dayanışma Derneğı ve FEBAYDER'e destekte bulunmuş, kentsel ölçekteki hareketlere katılmıştır. Bu süreçte SPO ve Mimarlar Odası da konuya ilişkin dava açmıştır; ancak Yıldız, meslek odalarının kurumsal düzeyde mücadele verdiklerini ve çözüm geliştirmede zayıf kaldıklarını düşünmektedir. Proje geliştirme konusunda meslek odalarının daha fazlasını yapması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca bütün derneklerin kendi kurulma amaçlarını gerçekleştirirken kent hakkı konusunda birleşmeleri gerektiğine inanmaktadır.²

Dernek yöneticisi Yıldız, İMDP içinde yer alan mahalle derneklerinin uygun görüşüyle 2008-2009'da Barcelona'ya "Otonomi Hareketleri" için İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu (İMDP) adına İstanbul Dergisi'nin katkıları ile gitmiştir. Dergi Editörü Tan Morgül ve Fırat Genç ile İstanbul Dergisi için Kentsel Dönüşüm Dosyası oluşturulmuştur. Bu çalışma sürecinde Barcelona'da Kentsel Dönüşüm ile ilgili otonom grupların yer aldığı uluslararası bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıya Hindistan, Rusya, Şili, Finlandia, Madrid'ten aktivistler katılmıştır. Deneyim paylaşımları gerçekleşmiş, mücadele biçimleri, enternasyonal dayanışma yöntemleri üzerine tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Yıldız, 2009'da Express Dergisi ve Mahalle Derneğı desteğıyle Malmö'de bulunmuştur. Malmö ASF (Avrupa Sosyal Forumu) süreci ise Kentsel Dönüşüm, Kent Hareketleri, Kent Hakkı ile ilgili uluslararası network ağlarıyla

¹ Gülsuyu-Gülensu Yaşam ve Dayanışma Merkezi'nden Erdoğan Yıldız ile 09.07.2011 tarihindeki görüşmeden edinilen bilgi.

² Gülsuyu-Gülensu Yaşam ve Dayanışma Merkezi'nden Erdoğan Yıldız ile 09.07.2011 tarihindeki görüşmeden edinilen bilgi.

tanışma ve birlikte hareket etme yetenekleri ile ilgili bir çalışmadır. ASF aracılığı ile de Paris'te No-Vox (No voix, voiceless) davetine katılmıştır. Burada Napoli'den İAİ (Konut Hakkı Koalisyonu), Paris' ten No-Vox, Almanya'dan Kiracılar Derneği'nin organizasyonu ile ilk defa kent meselelerine ilişkin derli toplu bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Sonrasında Annie Pour (No-Vox'un aktivisti) İMDP'yi Barcelona benzeri uluslararası bir çalışmaya davet etmiştir. 2009'un Aralık ayında Paris'te Rusya, Japonya, Kanada, Belçika, Mali, vd. katılımcılar yer almıştır. Novox ağıyla çalışan bu aktivistlerle görüş alışverişinde bulunulmuştur. İMDP, burada gözlemci olarak yer almıştır. No-vox birlikte çalışmayı teklif etmiştir ve 2010 yılında da İMDP, Novox'u Türkiye'ye davet etmiştir. Bu davet sonrasında 3 gün süren bir çalışma gerçekleştirilmiştir.¹ 2012'de Kent Hareketlerinin davetlisi olarak İAİ-Konut Hakkı Koalisyonu Türkiye' ye gelmiştir. Gülsuyu-Gülensu Yaşam ve Dayanışma Merkezi (GÜLDAM) 2012' de İAİ'nin resmi üyesi olmuştur. Bu çalışmalar, derneğin ulus-ötesi alana mücadelesini aktarma çabası içerisinde olduğunu göstermektedir. Bilgi akışı sadece İstanbul ile sınırlı kalmamakta, ulus-ötesine taşınmaktadır. Yıldız, mahalle derneklerinin uygun görüşüyle ulus-ötesi alana dönüşüm sorunlarını aktarabilmiştir. Ayrıca farklı ülke deneyimlerini izleyebilmiştir. Bu deneyimlerin en önemli katkısı ise kolektif mücadelenin öneminin netleşmesi, gün ışığına çıkmasıdır.

Gülsuyu-Gülensu Mahallelerinde gözlemlenen kişilerin bu mücadeleye olan bağlılıklarıdır. Ancak, bu bağlılık süreklilik halinde güçlü kalmış, dernek yöneticisinin İMDP ile olan ilişkilerinden ve çalışmalarından dolayı dernek mücadelesi zayıflamıştır. Çok güçlü gözükken bağların çok çabuk zayıflayabilmesi, bu deneyimin ve bağlılığın tüm semt sakinleri arasında olmadığını düşündürmektedir. Bu durum, dernek yöneticilerinin mahalledeki muhalefette bir üs görevi gördüğünü, mücadelenin tam da merkezinde yer aldığını göstermektedir. Dernek, gücünü yöneticilerinin bilinç, irade ve teşviklerinden almıştır. Dernek yöneticisi mahalleli için güvenilir bir profil çizmektedir; bu durum insanların bir araya gelmesini kolaylaştırmaktadır. Dernek yöneticisinin İMDP ile çalışmalar yaptığı dönemde mahalledeki mücadelenin zayıflamasına neden olan da güvenilir yöneticinin merkezdeki sorunun dışında olmasından kaynaklanmaktadır.

¹ Gülsuyu-Gülensu Yaşam ve Dayanışma Merkezi'nden Erdoğan Yıldız ile 09.07.2011 tarihindeki görüşmeden edinilen bilgi.

Ayrıca kentsel dönüşüme karşı yapılan mücadele biçimi konusunda mahalle derneği, GÜLDAM ile aynı düşüncede değildir. Bu da semt sakinlerinin düşüncelerinin farklılaşmasına neden olmaktadır. GÜLDAM, mücadelesine mahalle derneğiyle başlamıştır. Ancak, mahalle derneği kentsel dönüşümün yıkımlara neden olacağını ve sadece eylemsel mücadelenin olması gerektiğini belirttiği için GÜLDAM kurulmuştur. GÜLDAM hukuki ve eylemsel düzeyde mücadele etmekte, toplantılar yapmakta, halkı bilgilendirmektedir. GÜLDAM, çok yönlü bir mücadele ile kentsel dönüşümün kendisine değil, kentsel dönüşüm ile kendi mülkiyet hakları üzerinden yaratılan rant, katılımcı olmayan planlama anlayışına karşı mücadele etmektedir. Dolayısıyla güçlü bağlar kurmaya çalışan kentsel dönüşüm karşıtı mücadele kendi yerelinde de bu farklılaşmalarla mücadele etmek durumunda kalmaktadır. Bu farklı düşünceler ortak hareket etmeyi engelleyici niteliktedir.

4.1.6 Başibüyük

Maltepe ilçesi'nde yer alan Başibüyük Mahallesi Ankara Asfaltının (E-5) kuzeyinde yer almaktadır. Maltepe, 1990'lı yıllara kadar bir sanayi bölgesi olarak gelişirken, 1990'dan sonra orta ve üst sınıfa yönelik konut projeleri ve hizmet ekonomisine yönelik yatırımların cazibe merkezi haline gelmiştir. Sanayi kuruluşlarının bölgeyi terk etmesi emlak yatırımlarını hızlandırmıştır. Başibüyük mahallesi yüksek bir tepede olması ve deniz manzarası görmesi nedeniyle yatırımcıları çekecek özelliklere sahiptir. Mahalle 1960'lı yıllarda göçle gelen ve enformel ilişkilere dayalı olarak biçimlenen bir yerleşmedir. 1960'lı yılların başında Süreyya Paşa Hastanesi'nin yapımıyla mahalledeki yapılaşma da hız kazanmıştır. Çeşitli altyapı ve diğer hizmetlere kavuşan bu yerleşim alanı 1982 yılında mahalle statüsü kazanmıştır. 1985'de imar affı çıkartılınca buradaki insanların pek çoğu tapu tahsis belgesine kavuşmuştur.

Başibüyük Mahallesi'nin dönüşüm karşıtı mücadelesinde neler yapıldığını, nasıl bir yöntem izlendiğini, katılım düzeyinin ne oranda olduğunu ve Tozkoparan, Fener-Balat, Derbent, Gülsuyu, Gülsusu, Tarlabası dernekleriyle ve kent hakkı mücadelesi veren platformlarla ilişkilerinin hangi boyutta olduğunu öğrenmek için derneğin kurucu yöneticisi Adem Kaya ile 27.07.2011 tarihinde görüşülmüştür.

Kaya, kamu arazisinin işgal edilmesinde devletin de desteği olduğunu belirtmektedir. Devlet, mahallenin doğalgaz, elektrik, su ihtiyacını karşılamakla ve yolların asfaltlanmasıyla bu süreci desteklemiştir. Kaya, mahallede yaşayan insanların bedelsiz oturmadıklarını, alınan her hizmetin karşılığını maddi olarak ödediklerini belirtmektedir.¹ Bugün kentsel dönüşüm uygulamasında işgalci olarak nitelendirilen mahallenin her ihtiyacı görülmeye çalışılmıştır. Oysa ki, bugün işgalci olarak nitelendirilen aynı insanlar, 1960'lı yıllardan itibaren uygulanan ithal ikameci sanayileşme politikaları nedeniyle yaşanan göç ile gelen insanlardır. Bu insanlar sanayiye ucuz işgücü kolaylığı sağlamışlardır. Buradaki paradoks ise işgalci olarak nitelendirilen insanların temel altyapı hizmetlerinin devlet tarafından karşılanmasıdır.

Başbüyük Mahallesi'nde 400 dönümlük alan, 24 Şubat 2006 yılında 5393 sayılı Belediye Kanunun 73. Maddesi kapsamında değerlendirilerek TOKİ, Büyükşehir Belediyesi ve Maltepe Belediyesi ile yapılan üçlü protokol ile Kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiştir. Protokol sonrasında dernek ve mahalleliler, bu 400 dönümlük alanın kentsel yenileme kapsamında değerlendirileceği bilgisini 1 Nisan 2006'da öğrenmişlerdir. Öncelikle 500 kişilik bir toplantı yapılmış ve 50 kişilik bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyon içinden 12 kişilik bir grup inceleme ve araştırma yapmak için seçilmiştir. Komisyon, mahalleliler, muhtar, CHP'li ve AKP'li kişilerden oluşmaktadır. Komisyon çalışması uzun süre devam etmemiştir. AKP'ye oy vermiş olan seçmenlerin çoğunlukta olduğu mahallede insanlar ilk zamanlarda örgütlenmeye karşı olmuşlardır. Dernek, Haziran 2006'da belediye önünde 1500 kişiyle basın açıklamasında bulunmuştur. Ancak, Maltepe Belediye Başkanı dernekleşmeye müdahale etmiş, derneği yıkıcı ve bölücü olarak adlandırmıştır. Bu görüşmelerden bir sonuç alınamayınca Başbüyük Mahallesi'nin dönüşüme karşı tamamen örgütlenmesinin gereği ortaya çıkmıştır.²

Bu arada İBB tarafından 400 dönümlük alan 930 dönüme genişletilmiştir. 400 dönümlük alan hazineden devirli Maltepe Belediyesine aittir ve içerisinde 1762 konut yer almaktadır. Dönüşüm ile inşa edilmek istenen konut sayısı ise 1800 olarak bildirilmiştir. Alanın 930 dönüme çıkartılmaması için CHP muhalefetiyle İBB'ye

¹ Adem Kaya ile 27.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² Adem Kaya ile 27.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

başvurulmuştur ancak kabul görmemiştir. Kasım 2007’de 930 dönümlük alan içerisinde dönüşüm yapılacağı onaylanmıştır.¹

Dernek ***Doğa ve Çevreyi Koruma Derneği*** adı altında kurulmuş ve mücadelesine devam etmiştir. Halkın dikkatini çekmek için planlar üzerinden anlatımlar yapılmıştır. Dernek yetkilileri, Meltem TV üzerinden canlı yayına katılarak sorunlarını anlatmışlardır. Dernek yetkilileri 2007 yılında çeşitli parti kanallarına seslerini duyurmak için Ankara’ya gittiği sırada TOKİ inşaat ekibi 1500 kişilik çevik kuvvetle mahalleye gelmiştir. Erkekler Ankara’da olduğu için kadınlar ve gençler mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Başbüyük halkı bu çatışmada gaz bombası, panzer ve coplanmayla karşı karşıya kalmıştır. Bu aşamadan sonra, halkın derneğe karşı tutumları değişmiştir; derneğin üye sayısı 1297 kişiye ulaşmış mücadeleye devam edilmiştir.²

Mahallenin park olarak kullanılan alanına inşa edilecek blokların ihalesini EVYAP almış ve 2007’de çevik kuvvetle şantiye kurmak için mahalleye gelmiştir. Ancak, haklarını kaybetmek istemeyen mahalleli şantiyenin kurulmasına karşı mücadele etmiştir. Derneğe, kentsel dönüşüme karşı mücadele verdiği için 2007 yılında kapatma kararı gelmiş; ancak ***Doğa ve Çevreyi ve Tabiatı Koruma Derneği*** olarak yeniden kurulmuştur. Derneğe destek artarken firma daha fazla sayıda polisle mahalleye gelmiştir. Bu süreçte Zaman Gazetesi’nin 27 Ekim 2007’deki “Kentsel Dönüşüm Gecekondu Baskısına Takıldı!”manşeti altında TOKİ Başkanı Erdoğan Bayraktar’ın mahallede esrar, eroin, fuhuş olduğunu ve halkın dönüşüme karşı olduğunu belirtmesi üzerine dernek Zaman Gazetesine suç duyurusunda bulunmuştur. Ancak, mahkeme soruşturmayı gerekli görmeyerek sonlandırmıştır.³

Dernek protokolle ve firmayla ilgili olmak üzere 22 tane plan iptal davası açmıştır. 2008 yılında 24 saatlik polis nöbeti eşliğinde AK İnşaat için şantiye kurulmuştur. AK İnşaat ihalesi teklif usulüyle yapılmıştır. Dernek ise buna karşılık, biri kadınlar biri erkekler için çadırlar kurarak yıkıma karşı çıkmayı sürdürmüşlerdir. Polis şiddetine karşı 87 gün çadırdaki kalınarak mücadele verilmiştir. Maltepe Belediyesi bu süreçte derneği görüşmeye davet etmiş ve taleplerini dinlemiştir. Dernek, her bağımsız bölüme bir

¹ Adem Kaya ile 27.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² Aynı görüşmeden edinilen bilgi

³ Aynı görüşmeden edinilen bilgi

konut verilmesini ve kiracıların da 240 ay vade ile aynı haktan faydalanmasını istemiştir. Ancak belediye bu taleplerin bir kısmının karşılanacağını belirtmiştir. Oysa dernek bu mücadelenin herkes için olduğunu ifade etmeye devam etmektedir.¹

Bugün gelinen noktada mahallede yıkımlar başlamıştır. Kasım 2008’de 400 dönümlük alan üzerindeki 35 hektarlık alan üzerinde 6 apartman bloğu inşası tamamlanmıştır [61]. Adem Kaya ile yapılan görüşmelere göre Başibüyük’de uzun süre örgütlülük sağlanamamıştır. Bunda Kaya’nın sol siyasetten gelmesinin, mahalle halkının çoğunun ise AKP’yi desteklemesinin etkisi olduğu düşünülmektedir. Yerinden edilmeye karşı karşıya kalan halkın bir araya gelmesi zaman almıştır. Önceleri örgütlenmeye karşı bir düşünce hakimken çevik kuvvetin müdahaleci tavrıyla karşılaşılması sonrasında derneğin üye sayısında artış olmuştur. Bu süreçten sonra daha fazla insanın birlikteliğiyle mücadele devam etmiştir. Ancak, mahallenin içerisinde özellikle son dönemlerde tapulu mülk sahiplerinin tavırlarından dolayı bir bölünme yaşanmıştır. Tapu sahibi insanlardan bazıları yıkımları onaylayıcı davranışlar sergilemişlerdir.

Başibüyük mahallesindeki örgütlenme çok güçlüdür; çok sayıda insanın bir araya gelmesi birlikte hareket etmeyi kolaylaştırmıştır. Ancak, mahalle sakinlerinin aynı tutumda olmayışları mücadeleyi zayıflatmıştır. Başibüyük deneyimi, kent hakkı mücadelesinde, özellikle yerel ölçekte, sadece dernek ve platform çalışmalarının yeterli olmadığını, en güçlü etkinin birlikte hareket etmeyle sağlanabileceğini göstermesi açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır. Belediyeler, kentsel dönüşümün uygulama aşamasında mülkiyet sahipliliğini esas almaktadır. Tapu sahiplerinin bir kısmının dönüşüme olumlu bakması ve dönüşüm sürecini onaylayıcı söylemleri genelleştirilmektedir ve tüm mahallelinin dönüşümü uygun gördüğü izlenimini oluşturmaktadır. Oysa ki aynı mahalle içerisinde farklı mülkiyet yapısına, farklı gelir düzeyine sahip insanlar bulunmaktadır. Yapılan mülakatta mahallede yaşayan insanların aynı kararlılıkta olmadığı bilgisi edinilmiştir. Tüm mahallelinin kararlılığı mücadelede en önemli etkenlerden biridir. Kararlılıkta mahallelinin politik tercihi, dönüşümü bir kazanç olarak mı yoksa haklarını kaybetmek olarak mı algıladığı önemlidir. Mahallede tapulu, tapusuz, tapu tahsis belgesine sahip insanlar

¹ Adem Kaya ile 27.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

yaşamaktadır. Tapu tahsis belgesine sahip insanlar kentsel dönüşüm ile mülkiyet hakkı elde edebilme şansına sahiptirler. Ayrıca tapusuz insanların da bu haktan yararlanma şansı bulunmaktadır. Tapusuz yapılara Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından belirlenen enkaz bedeli (inşaat maliyet bedeli) ödenmektedir; bu miktar genellikle asgari düzeylerde kalmaktadır. Tapu tahsis belgesine sahip insanların aldığı bedel daha yüksek olmaktadır [64]. Projenin uygulanmasından sonra kazandırılacak mülkiyet sahipliği de insanların mücadelesini caydırıcı bir özellik gibi görünmektedir.

Bu süreçte Başbüyük, diğer mahalle derneklerinden, STK ve meslek odalarından destek almıştır. Dernek yöneticisi Kaya, odaların proje üretme konusunda destek olmadıklarını, alternatif proje üretmeleri gerektiğini düşünmektedir. Dernek diğer mahalle ve kent ölçeğindeki dönüşümlere karşı da tepki göstermektedir ve katılımıda bulunmaktadır.¹

Başbüyük mahallesi ile yapılan görüşmede ortaya çıkan sonuç Gülsuyu-Gülensu Mahallelerinde çıkan sonuçla aynı özelliklere sahiptir. Dernek yöneticisinin bilinçli hareketi ile örgütlenmenin sürekliliği sağlanmıştır. Ancak, sadece yönetici ya da yöneticilerin tutarlı davranışlarının yeterli olmadığı, mahalledeki katılımın önemi bir kere daha Başbüyük'te de görülmektedir. Mahallelerde mücadeleye katılımıda bulunan insan sayısı 3000-5000 kişiyi bulmaktadır. Katılım düzeyinin fazla olması tepkinin gücünü göstermektedir ancak bu kadarı bile sürekliliğin sağlanmasında yeterli olmamaktadır. Kolektif bir mücadele çabası içerisinde olan ve bunu gerçekleştirmek için çalışmalar yapan dernek, insanların mülkiyet hakkı elde etme uğraşısına takılmaktadır. Bireysel çıkarlar kolektif çıkarların ötesine geçmektedir.

4.1.7 Tozkoparan

1950'lerden sonra İstanbul'a göçün başlaması ile birlikte giderek büyüyen Güngören ilçesi, 1966 yılına kadar Bakırköy ilçesinin Mahmutbey Bucağı'na bağlı bir köy olarak varlığını sürdürmüştür. 1981'de İstanbul Belediyesi'nin mücavir alanına dahil edilen Güngören'de bağımsız bir şube müdürlüğü kurulmuştur. 1984'te Bakırköy Belediyesi'ne bağlı bir mahalle olarak hızla gelişmiş, 1992'de Bakırköy'ün bölünmesiyle birlikte, 23

¹ Adem Kaya ile 27.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

mahalleye sahip bağımsız bir ilçe haline gelmiştir. 1993'te ise Merkez, Güneştepe, Gençosman, Sanayi, Akıncılar, Mareşal Çakmak, Haznedar, Tozkoparan, A. Nafiz Gürman ve M. Nezihi Özmen Mahalleleri ile Güngören bugünkü halini almıştır [77].

Güngören ilçesinde yer alan Tozkoparan Mahallesi 1950'lerde Menderes'in İmar operasyonlarıyla gelişmeye başlamış bir yerleşmedir. 1956 yılında Menderes operasyonları kent içi trafiğini rahatlatmak, meydanların ve camilerin çevrelerini açmak, camilerin ve dini yapıların restorasyonunu yapmak amacıyla başlatılmıştır [78]. Menderes döneminde "Menderes Blokları" olarak adlandırılan altı tane 20 daireli apartman bloğunun yapılmasıyla yerleşime açılmıştır. 1960'lar sonrasında Süleyman Demirel döneminde bu proje devam ettirilmiş ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu çerçevesinde gecekondu önleme bölgesi ilan edilmiştir [34].

Bu dönem, İstanbul'a göçün hız kazandığı bir dönemdir. Sanayileşmeye bağlı olarak gecekondu alanları da dağınık bir şekilde gelişmiş ve nüfus giderek artmıştır. Bu yeni yapılanma içinde şehrin merkezinde yaşayan gecekondululara şehir dışındaki alanlarda yer gösterilmek suretiyle yeni bir yapılanma süreci de başlatılmıştır [79]. Yerleşime açılmasıyla birlikte, kent içindeki yıkımlarda evlerini kaybedenler ile İstanbul'da farklı gecekondu mahallelerinde yaşayan düşük gelirli ve çok çocuklu aileler mahalledeki konutlara 20 yıl geri ödemeli yerleştirilmişlerdir [72].

Tozkoparan Mahallesi günümüzde İstanbul'un önemli sanayi ve ticaret alanlarına yakın konumdadır; bu durum kentsel dönüşüm için bu alanın çekiciliğini artırmaktadır [72]. Güngören Belediyesi, İBB ve TOKİ tarafından yürütülen Tozkoparan Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi, 58 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Alan genelinde, Bayındırlık ve İskan Bakanlığının 1960'lı yıllarda konut sorununu çözmek amacıyla "Gecekondu Önleme Projesi" adı altında yaptığı sosyal konutlar yer almaktadır. Güngören Belediyesi Kentsel Dönüşüm Bürosu, zaman içinde kentsel standartlara uymayan, fiziki yapısı gittikçe bozulan veya terk edilen kent alanlarının yeniden kente kazandırılması için kentsel dönüşüm uygulamasını başlattığını; böylece, kente yeni imar planlı alanlar kazandırmanın, sosyal ve kamu kullanım alanlarını yeniden oluşturmanın ve modern yerleşim alanları elde etmenin amaçlandığını ve bunun yanı sıra sosyal barışı yeniden

sağlamak ve sosyal rehabilitasyonu gerçekleştirmek üzere alt ve üst ölçekte kararlar üretilmeye başlandığını belirtmiştir.¹

Kentsel Dönüşüm Alanı için 2008 tarihinde bir ön protokol imzalanmış, öncelikle Güngören Belediyesi ve TOKİ anlaşmışken bu ikili sürece İBB sonradan katılmıştır.² Bu bölge 775 sayılı Gecekondu Kanunun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 274 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye bağlı olarak belediyeye devredilmiş olan hak, yetki ve görevler çerçevesinde değerlendirilmiş ve Deprem Risk Yönetimi ve Kentsel İyileştirme Daire Başkanlığı'nın sözlü emri ile bir taslak çalışması yapılması istenmiştir. Bu taslağa göre, Tozkoparan Gecekondu Önleme Bölgesi Alanının 5393 sayılı yasanın 73. maddesi kapsamında değerlendirilmesine karar verilmiştir [34].

İlçede dönüşümün yapılacağı Şekil 4-4 ve 4-5'de sınırları görülen 58 hektarlık alanın yaklaşık yüzde 83'ü İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Maliye-Hazine, Tüzel Kişilikler ve çeşitli kamu kuruluşlarına aittir. Yaklaşık yüzde 17'si ise şahıs adına kayıtlıdır. Alan içinde yapılan analizlere göre 817 adet bağımsız birim olup bunların %82'si konut alanlarından, %18'lik kısmı ise ticaret, eğitim, altyapı, yeşil alan gibi kullanımlardan oluşmaktadır.³

Güngören Belediyesi ile yapılan görüşmelere göre dönüşüm projesinde temel ilke "yerinde dönüşüm" dür. Yerinde dönüşüm ilkesine göre, mülk sahiplerine, devrettiği evin büyüklüğünde bedel ödemedi, mevcut m²'den daha büyük dairelere yerleşmek isteyenlere ise aradaki bedel farkı ödenmek suretiyle daire verilmesi planlanmıştır. Dönüşüm alanı içerisindeki rezerv alanlarından başlamak suretiyle inşaatların etaplar halinde gerçekleşmesinin planlandığı belirtilmektedir. İnşaatı biten yapılara insanlar yerleştirilirken inşaat etaplarının devam ettirilmesi düşünülmektedir. Mülkiyet hakkına sahip iş yerleri için de aynı düşüncenin gerçekleşeceğini belirten Güngören Belediyesi yetkilileri, kiracılar için net bir fikir belirtmemişlerdir. Ancak satışı yapılacak yeni

¹ Güngören Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü yetkilileri ile 12.01.2011 ve 17.06.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

² Güngören Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü yetkilileri ile 17.06.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

³ Güngören Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü yetkilileri ile 17.06.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

binalarda önceliğin mahallede yaşayanlara ait olacağı belirtilmektedir.¹ (Şekil 2-3) Güngören Belediye Başkanı Ş. Yücel Karaman'ın aktardıklarına göre Tozkoparan'da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin onayı beklenmektedir [80].

Şekil 4.4 Tozkoparan Kentsel Dönüşüm Alanı²

Şekil 4.5 Tozkoparan Kentsel Dönüşüm Alanı ve Çevresi³

Yapılması planlanan ve hazırlıkları devam eden dönüşüm projesi ile mülk sahiplerinin ve kiracıların bir mağduriyet yaşayacağı ortadadır. Semt sakinlerine uygulanması

¹ Güngören Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü yetkilileri ile 12.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² Güngören Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü yetkilileri ile 12.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

³ Güngören Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü yetkilileri ile 12.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

düşünülen yerinde dönüşüm ilkesi ile sadece m² olarak bir daire verilmiş olurken, yıllarca birlikte yaşanan bir mekanın ortak anılarını, yaşanmışlıklarını, sosyal alışkanlıklarını zamana yayarak yok eden projede en fazla mağdur olanlar ise kiracılarıdır. Kiracılar projenin hiçbir kısmında yer almamakta ancak kiracılara talep etmeleri durumunda bedeli ödenmek kaydıyla mülk sahibi olma hakkının sağlanacağı belirtilmektedir.

TOZDER- Tozkoparan Derneği ve Çalışmaları

Güngören Belediyesi, İBB ve TOKİ tarafından yürütülen Tozkoparan Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi ile gerçekleştirilmek istenen uygulamalara karşı semt sakinlerince 2009 yılının Mart ayında TOZDER-Tozkoparan Derneği kurulmuştur. Derneğin kuruluş amacı, faaliyetleri ile ilgili dernek yöneticilerinden Ömer Kiriş ile yüz yüze görüşülerek bilgiler edinilmiştir. Ömer Kiriş, Tozkoparan mahallesinde yaşayan semt sakinlerinden biri olarak ne olacağı belli olmayan bir dönüşüm projesi ile karşı karşıya olduklarını belirtmiştir. Deprem riski ve bölgede bulunan yapıların ekonomik ömrünü tamamlamış olması gerekçesiyle hayata geçirilmek istenen projenin gerçekte Tozkoparan'da yeni bir rant elde etmek amacı taşıdığı ifade edilmektedir. Kiriş, mülk hakları yok edilerek uygulanmak istenen projeye karşı olduklarını göstermek için derneğin kurulduğunu belirtmiştir. Dernek kuruluş aşamasında İMECE, Dayanışmacı Atölye-Bir Umut Derneği'nden davranış ve düşünme biçimlerini geliştirmede yardım almıştır. Sadece Tozkoparan'da yaşanan sorunlara değil, tüm kenti ilgilendiren sorunlara karşı da tepkili olan dernek, kentteki kentsel dönüşüm uygulamaları ile ortaya çıkan tüm olumsuzluklara karşı mücadele etmek amacındadır. Kent Hareketleri Platformu'nun da bir bileşeni olarak, hem yerel ölçekte hem de kentsel ölçekte gerçekleşen doğal alanların yapılaşmaya açılmasına, tarihi alanların özgünlüklerinin kaybedilerek yeniden işlevlendirilmesine, mülkiyet hakkı üzerinde şirketlerin ve kamu kuruluşlarının karar vermesine karşı ve kenti korumak konusunda söz sahibi olmak istemektedirler. Kiriş'in aktarımı ile 2006 yılında TOKİ, tek başına bu bölgede kentsel dönüşümü gerçekleştirmek istemiştir. Ancak, Güngören Belediyesi bu duruma itiraz etmiş ve

Danıştay yürütmeyi durdurma kararı almıştır. Bu karardan sonra, Güngören Belediyesi, İBB ve TOKİ tarafından proje çalışmalarına devam edilmiştir.¹

Tozkoparan Mahallesi Kentsel Dönüşüm Alanı olarak ilan edilmesine karşın ortaya konmuş somut bir proje bulunmamaktadır. Dernek, gelişmeleri belediye ile görüşerek takip etmektedir; amacı ise askıya çıkartılan planlara zamanında itiraz edebilmektir. Proje alanı 58 hektardır ve alanda 5400 hane yaşamaktadır. Kiriş, uygulanmak istenen proje ile yaklaşık 3 katına kadar insanın bu bölgede yaşayacağını, yeşil alanların azalacağını sadece binalardan oluşan bir dokunun gelişeceğini, oysa şimdilerde Tozkoparan'ın yeşil alan standartlarını yakaladığını belirtmiştir. Dernek çalışmaları, üniversitelerden bireysel olarak öğretim görevlilerinin, meslek odalarının ve çeşitli STK'ların desteğini almaktadır. Semt sakinleri ise yeterli düzeyde katılımcı değildir. Kiriş, bunun nedenini halkın yeterince bilinçli olmayışına dayandırmaktadır. İnsanlar, projenin uygulanmasından sonra neler olacağını görememektedirler.² Semtte yaşayan mülk sahiplerinin çoğu emeklidir ve yeni jenerasyon semt dışına taşınmıştır. Kentsel dönüşüm ile olacakların farkında olanlar da bulunmaktadır ve bu insanlar dernek çalışmalarına olumlu bakmaktadır fakat katılımcı olmak konusunda çekimserdirler. Yapıların eski olması nedeniyle asgari kiralarla uzun yıllardır mahallede ikamet eden kiracıların da aynı koşullarda semt dışında yaşam alanı bulmaları zor görünmektedir. Bu farkındalık ile kiracılar da kentsel dönüşüme karşıdır.³

Kiriş'in aktardıklarından, derneğin çok yönlü bir mücadele içerisinde olduğu görülmüştür. Kent hakkı zemininde bir birleşmeden yana olan dernek, kentin geleceği konusunda kaygılar taşımaktadır ve bu amaçla kent ölçeğindeki hareketleri de destekleyerek katılımıda bulunmaktadır. Dernek üyeleri, afiş formatında bültenler hazırlayarak insanları mahalleyi korumaya davet etmiştir. Mahalleye sahip çıktıklarını vurgulamak için İstanbul Büyükşehir Belediyesi önünde basın açıklaması gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca toplantılar düzenleyerek mahallelilere güncel bilgiler aktarmaya çalışmışlardır. TOZ-DER, uluslar arası aktivistlerden de destek almaktadır. Dernek içerisinde, 2010 Avrupa Sosyal Forumu'ndan çeşitli aktivistlerle birlikte

¹ TOZDER çalışmaları için Ömer Kiriş ile 08.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² TOZDER çalışmaları için Ömer Kiriş ile 08.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

³ TOZDER çalışmaları için Ömer Kiriş ile 08.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

dönüşüm uygulamaları ve sonuçları hakkında farklı ülke deneyimlerinin anlatıldığı bir toplantı yapılmıştır. Buna karşın, mahalle derneğinde halk katılımı yeterli düzeyde değildir. Mülk sahibi insanlar ya çekimser kaldıkları için ya da projenin sonunu göremediklerinden derneğe üye olmamaktadır. Kiracıların ise beklentileri farklıdır. Tozkoparan'da kiralar şehrin diğer bölgelerine göre düşük düzeydedir. Kentsel dönüşüm ile yapılacak yeni binalarda ise kiraların yükselmesi muhtemeldir. Bu da kiracıların kentsel dönüşüme karşı olmalarının nedeninin kendi ekonomik koşulları nedeniyle olduğunu göstermektedir. Kiracıların kentsel dönüşüme karşı olmasındaki temel neden kenti koruma bilincinden değil, kendi sosyo-ekonomik koşullarını koruma duygusundan ileri gelmektedir. Bu da kentsel muhalefette katılımcıların sosyo-ekonomik koşullarının da etkisi olduğunu düşündürmektedir.

Güngören Belediyesi, kentsel dönüşüm konusunda bir anket çalışması başlatmıştır. Bu ankette eğitim ve gelir düzeyine ilişkin sorular yanı sıra kaç katlı binalarda yaşamak istediklerini, Topkoparan hakkında ne düşündüklerini öğrenmeye çalışan sorular da bulunmaktadır. Dernek yetkilileri, bireylerin anket sorularına cevap vermediklerini belirtmişlerdir; nitekim Güngören Belediyesi 5026 haneye anket dağıtıldığını, 1500 haneden anket formlarının geri alınabildiğini ve sadece 272 tanesinin analize uygun olduğunu belirtmiştir. 272 anket sonucuna göre ortaya çıkan sonuçlardan bazıları ise şöyledir:

-Bölgenin mekan bağlılığı ölçeği ortalaması %69'dur. Bu yüksek oran ankete katılan kişilerin yaşadıkları bölgeye çok bağlı olduklarını göstermektedir Mekan bağlılığını değerlendiren sonuçlar aşağıdaki gibidir;

-“Bu Mahallede Hepimiz Aile Gibiyiz” ifadesine araştırmaya katılan ailelerin %39,7'si katılmakta, %27,6'sı çok katılmakta, %14,7'si katılmamakta, %7'si hiç katılmamakta ve %11'inin de bu konuda fikri bulunmamaktadır.

-“Bu Mahalle Benim İçin Çok Özel” ifadesine araştırmaya katılan ailelerin %34,6'sı çok katılmakta, %34,2'si katılmakta, %13,6'sı katılmamakta, %5,5'i hiç katılmamakta ve %12,1'inin de bu konuda fikri bulunmamaktadır.

-“Biraz Uğraşarak Bu Mahalleyi Güzel Bir Yer Haline Getirebiliriz” ifadesine araştırmaya katılan ailelerin %45,2'si katılmakta, %35,7'si çok katılmakta, %4,8'i katılmamakta, %3,7'si hiç katılmamakta ve %10,6'sının ise bu konuda fikri bulunmamaktadır.

-“Başka Bir Mahallede Yaşamayı Çok İsterim” ifadesine araştırmaya katılan ailelerin %11,4’ü katılmakta, %5,9’u çok katılmakta, %36,8’i katılmamakta, %33,1’i hiç katılmamakta ve %12,8’inin ise bu konuda fikri bulunmamaktadır.

-“Bu Mahalle Benim İçin İdeal Mahalledir” ifadesine araştırmaya katılan ailelerin %35,3’ü katılmakta, %34,2’si çok katılmakta, %11,4’ü katılmamakta, %5,1’i hiç katılmamakta ve %14’ünün ise bu konuda fikri bulunmamaktadır.

-“Oturduğum Mahalleden Memnunum” ifadesine araştırmaya katılan ailelerin %32,7’si katılmakta, %44,9’u çok katılmakta, %8,5’i katılmamakta, %3,7’si hiç katılmamakta ve %10,2’sinin ise bu konuda fikri bulunmamaktadır.

-“Oturduğum Evden Memnunum” ifadesine araştırmaya katılan ailelerin %24,6’sı katılmakta, %46,7’si çok katılmakta, %13,6’sı katılmamakta, %5,9’u hiç katılmamakta ve %9,2’sinin ise bu konuda fikri bulunmamaktadır.¹

Buna göre belediyesinde yapılan anket sonuçları da incelendiğinde mahallelinin mevcut halinden memnuniyeti ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya katılan ailelerin %65,1’inin az katlı site yapılmasını istemesi de oldukça dikkat çekicidir çünkü Tozkoparan yüksek katlı sitelerden değil, az katlı sitelerden oluşmaktadır. Bu da aslında semt sakinlerinin yeni bir yapılanma söz konusu da olsa mahallenin mevcut halini düşünerek cevap verdiklerini göstermektedir. Semt sakinlerinin mahalleden memnuniyetinin yüksek düzeylerde olmasına rağmen kentsel dönüşüm uygulaması devam ettirilmek istenmektedir. Bu da dönüşüm kararının toplumun yararına ve tercihlerine göre alınmadığını göstermesi açısından çok önemlidir.

4.2 Kent Ölçeğinde Gerçekleşen Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

Bu bölümde kentsel ölçekte, doğal alanlarda (3.Köprü), kamusal alanlarda (Haydarpaşa) ve kentin belleği olan alanlarda (Emek Sineması) gerçekleşen dönüşüm kararlarına karşı oluşturulan platform çalışmaları ile S.O.S Girişimi, Kent Hareketleri Grubu ve İMECE Toplumun Şehircilik Hareketi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu

¹ Güngören Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü yetkilileri ile 17.06.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

platformların eylemleri, destekleyen aktörler ve yerel ölçekteki mücadelelerle ilişkileri bu bölümde ele alınmaktadır.

4.2.1 3.Köprü Projesi

İstanbul’da 1950’li yıllardan sonra ulaşımında karayolunun ağırlık kazanmasıyla kent mekanında daha yayılmacı bir süreç başlamıştır. 1973 yılında 1. Boğaziçi Köprüsü’nün ve çevre yollarının yapılması kentin nüfus ve istihdam dengesini değiştirmiştir. 1988’de yapılan 2. Boğaz Köprüsü (Fatih Sultan Mehmet) ve TEM (Trans-European Motorway) bağlantı yolları ise kentin kuzeyindeki içme suyu kaynakları, orman alanları, su havzaları, kırsal yerleşimler ve tarım alanları üzerindeki yapılaşma baskılarını arttırmıştır. 1990’dan sonra ulaşım yapısındaki değişimlere bağlı olarak kent doğu-batı doğrultusunda dışa doğru yayılmış, ana ulaşım aksları boyunca daha kuzeye yönelen gelişmiş sanayi alanları, yerlerini ticaret ve hizmet alanlarına bırakmaya başlamıştır.

Her iki boğaz köprüsü de kentte ciddi mekansal değişimlere neden olmuştur. Ancak bugün, trafiği rahatlatması amacıyla bir üçüncü köprünün yapılması planlanmaktadır. Planlanan 3. Köprünün ayakları Anadolu yakasında Poyrazköy, Avrupa yakasında Garipçe üzerine düşmektedir (Şekil 4-6). 3. Köprü güzergahının da yaratacağı çekim etkisi nedeniyle yeni yerleşim ve yapılaşmaların oluşmasına yol açacağı pek çok kurum ve kişi tarafından ifade edilmektedir [81].

Şekil 4.6 Yapımı Düşünülen 3. Köprünün Boğaz Geçiş Hattı [81]

Köprü güzergahının işleneceği alt ölçekli planların üst ölçekli Çevre Düzeni Planı (ÇDP)’na uyması zorunluyken kuzeyde 3. Köprüye yer vermeyen ÇDP’nin alt ölçekli planlara uyumluluğu sağlanmaya çalışılmaktadır. 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı’nın ana ulaşım kararlarında, kuzeyde üçüncü bir Boğaz Köprüsüne yer

verilmemiştir. Çevre Düzeni Planı'nın kentin fiziksel gelişimiyle ilgili 2023 yılı öngörüsünde kuzeye yönelik baskıların önlenmesi ve doğal eşiklerin korunması amaçlanmış, kentin bundan sonraki gelişimi doğu-batı ekseninde kurgulanmıştır. 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı (ÇDP) İstanbul Büyükşehir Belediye (İBB) Meclisi'nin 13.02.2009 tarihli toplantısında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir; ancak İBB Meclisi'nin 16.06.2010 tarihli toplantısında, 1/100.000 Ölçekli ÇDP'nin Plan Uygulama Hükümleri üzerinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik, Plan Uygulama Hükümleri'nin 8.4.9.1. maddesinde yer alan *“Plan’da ölçek sebebiyle gösterilmeyen ulaşım sistemi projeleri, plan’ın bütünlüğüne ve ilkelerine uygun olarak alt ölçekli plan çalışmalarında değerlendirilecektir.”* Notta *“ölçek sebebiyle”* ibaresi iptal edilmiş ve yeni bir madde olarak da , *“8.2.17. Madde. İlave Boğaz Geçiş ve güzergahları alt ölçekli planlarda değerlendirilecektir.”* hükmü ilave edilmiştir. ‘3. Çevreyolu ve Bağlantı Yolları’nı da içeren ‘Kuzey Marmara Otoyolu Projesi’nin 1/25.000 ölçekli planlara işlenmesi İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi’nce 17.06.2010 tarihinde kabul edilerek, 08.08.2010 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı tarafından aynen onaylanmıştır [82].

Ancak, 3. Boğaz Köprüsü ve bağlantı yollarının yapımı, 9. Ulusal Kalkınma Planı/Yerleşme-Şehirleşme İlkeleri’ne, İmar kanunu ve mevzuatlarına, Boğaziçi Kanunu’na, İSKİ Kanunu’na, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na (KTVK); evrensel hukuk çerçevesinde bakıldığında ise Bern Sözleşmesi’ne, Uluslararası Doğal Hayatı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) Kriterleri’ne, Avrupa Kentsel Şartı İlkeleri’ne aykırılığı ile hukuksal açıdan sorunlu bir projedir [81].

Örneğin, Boğaziçi Kanunu önemli kısıtlılık getirmektedir. Kanunun genel esaslar, orman alanları ve yeşil sahaları konu edindiği ikinci bölümünde, Boğaziçi alanının korunması, geliştirilmesi ve imar mevzuatının uygulanmasında esas alınacak hususlarda *“kültürel ve tarihi değerler ve doğal güzellikler muhafaza edilir ve doğal yapı korunur”, “imar planları esaslarına göre yapılır, aykırı olanlar derhal yıkılır veya yıktırılır”, “orman sayılmayan kamu kurum ve kuruluşlarına veya özel mülkiyete ait koru, koruya katılacak alan, çayır, mesire yeri, bostan ve benzeri alanlar yeşil alan sayılır ve bitki varlıkları geliştirilerek muhafaza edilir”, “ağaç varlıklarının yok edilmesi veya tahrip edilmesi yasaktır”* denilmektedir. Ancak 3. Köprü ve bağlantı güzergahları için düşünülen

kamulaştırma işlemi sonucunda hattın geçeceği ve doğrudan koşulsuz etkilenecek olan bölgede 680 ha. doğal sit alanı, 931 hektar tarım alanı, 2,5 milyondan fazla ağaç, 1453 hektarlık orman alanı tamamen yok olacaktır. 3. Köprü projesi güzergahının Büyükçekmece Havzası Mutlak Koruma Alanı'ndan geçiyor olması İSKİ İçme Suyu Havzaları Yönetmeliği'ne aykırılık taşımaktadır. Yönetmelikte "dere ve su havzalarındaki mutlak koruma alanlarında (0 ila 300 metre) idare tarafından yapılacak veya yaptırılacak arıtma tesisleri hariç hangi maksatla olursa olsun hiçbir şekilde yapı yapılamaz" ifadesi yer almaktadır [81].

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu da (KTVK), doğal ve kültürel tahribat konusunda önemli ve yasaklayıcı maddeler içermektedir. Bu maddelerden en önemlileri;

- **Madde 9.** *Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma bölge kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarında inşâ ve fizikî müdahalede bulunulamaz, bunlar yeniden kullanıma açılmaz veya kullanımları değiştirilemez. Esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, yakma, kazı veya benzeri işler inşâ ve fizikî müdahale sayılır.*

- **Madde 16.** *Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanlarında ruhsatsız olarak inşaat yapmak yasaktır. Buralarda ruhsatsız olarak yapılacak inşaatlar ile koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre işlem yapılır."* olarak sıralanabilir [78]. 3. Boğaz Köprüsü ve çevre yollarının inşa edileceği bölge Doğal Sit Alanı olup, görüldüğü gibi, hukuksal yönden sakıncalar içermektedir.

İstanbul boğazı üzerine üçüncü bir köprü'nün inşa edilmesi gündemi ilk olarak 1993 yılında DPT'nin yatırım programlarına 3. Köprü Projesi'nin dahil edilmesi ile başlamış ve kesin güzergahı belirlenmiştir. 1/25.000 Ölçekli Kuzey Marmara Otoyolu Planı'nın öngördüğü 3. Boğaziçi Köprüsü, İstanbul 3 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 3. Boğaz Köprüsü'nün DPT Yatırım Programı'na alındığı 1993 yılını takip eden dönemde, 15.11.1995 tarih ve 7755 numaralı "İstanbul Kuzey Kesimi–Karadeniz Kuşağı Doğal Sit Alanı" ilanında;

- “Böylece yine İstanbul’un kuzeye büyümemesi ve bu bölgelerdeki doğal varlıkların ve ekolojinin korunabilmesi için söz konusu alanlarda yerleşimi özendirebilecek yol, köprü, turizm tesisleri gibi kararlara yer verilmemesi yönündeki temel Nazım Plan ilkesi, 1992-1994 ve 1994-1995 dönemlerinde İstanbul Büyükşehir Belediyesinde sürdürülen revizyon nazım plan çalışmaları ile aynı dönemlerde Valilik tarafından hazırlanan (Bayındırlık ve İskan İl Müdürlüğü) Belediye hudutları dışına yönelik Nazım Plan yenileme çalışmalarında da yine temel ilke olarak benimsenmiştir”

- “Bu kararla birlikte bölgede bundan böyle hiçbir ağacın kesilemeyeceği, kıyı dolgusu, hafriyat, düzenleme v.b. uygulamaların yapılamayacağı ve bölgenin doğal dokusu ile tescilli ya da henüz tescili yapılmamış kültür varlığı niteliğindeki yapı ve tesislerin (Köy içlerindeki ahşap evler, eski bağ evleri, çeşmeler, eski mezarlıklar, camiler, dini yapı kalıntıları ve her türlü taşınmaz değerler) Kurulumuz izni olmadan yıkılamayacağı ve onarılamayacağı koşulunun da ilgili kurumlara bildirilmesine,” şeklinde ifadeler yer almaktadır. Bu hükümlerde de açıkça görülmektedir ki, 3.Köprü’nün yapımı planlama ilkelerine açıkça aykırıdır [82].

3. köprü ve bağlantı güzergahlarının etkileyeceği araziler, büyük sermaye gruplarının karlı bulup değerlendirmek istedikleri alanlardır. Ancak, 3. Köprü’nün yapılmasıyla, 2B, özel orman, kırsal yerleşimler, su havzaları, barajlar, bentler, tabiat parkları, arboretum, rekreasyon alanları, tarım alanları ve köyler, kıyı yerleşimleri özgün yapılarını kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. Köprüyle birlikte çevresindeki araziler yoğun bir nüfusla baskı altına girecektir. Orman niteliğini yitirdiği gerekçesiyle bazı alanların orman sınırları dışına çıkarılması yönünde baskılar artacaktır. İstanbul’un önemli içme suyu rezervleri olan Ömerli, Elmalı, Darlık, Alibeyköy, Büyükçekmece, Sazlıdere ve Terkos havzalarını yoğun yapılaşmaya açılacaktır [81].

3.Köprü Projesine Karşı Gelişen Mücadeleler

3. Köprü Projesi, yap-işlet-devret modeliyle ihaleye çıkarılmıştır. Projeye teklif verilmemesi üzerine ihale iptal edilmiştir. Bunun üzerine “uluslararası anlaşma” ile projenin doğrudan bir yabancı ülkeye verilmesi gündeme gelmiştir. Köprü ihalesini cazip hale getirmek ve maliyeti düşürmek için şartnamede değişiklikler planlanmaktadır. Yeni ihalede geçiş ücreti olmayan otoyolları projeden ayırmakta, sadece geçiş ücreti alınacak olan köprü ve bağlantı yolları kısmını kapsamaktadır.

Maliyeti 6 milyar dolardan 2,5 milyar dolara düşen projenin daha kolay finansman ve kredi bulması hedeflenmektedir [83]. 3. Köprü için Karayolları Genel Müdürlüğü'nde ihale yapılırken 3. Köprü Yerine Yaşam Platformu da Karayolları Genel Müdürlüğü önünde eylem yaparak tepkisini göstermiştir [84].

3. Köprü Yerine Yaşam Platformu, 2007 Mart ayında, 3. Köprü projesini ve 3. Köprü projesinin de bir parçasını oluşturduğu kentsel dönüşüm programını engellemeyi amaçlayan bir toplumsal muhalefet zemini oluşturmak amacıyla, Sarıyer Halkevi ve TMMOB Orman Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi'nin çağrısıyla kurulmuştur. TMMOB'ye bağlı meslek odaları platformun önemli bileşenlerinden olmakla birlikte, İstanbul Tabip Odası, İstanbul Barosu gibi çok sayıda meslek örgütü, KESK İstanbul şubeler platformu, Halkevleri, mahalle dernekleri, çevre örgütleri platformun üyesi durumundadır.¹

Platformun bileşenlerinin listesi bugün itibarıyla aşağıdaki kurumlardan oluşmaktadır: Beylerbeyliler Derneği, Beykoz Çiğdem Mahallesi Derneği, Beykoz Dernekler Birliği, Beykoz İnisiyatifi, Beykoz Tokatköy Ayazma Derneği, Boğaziçi Arnavutköylüleri Derneği, BOÇEV, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Çifte Havuzlar Güzelleştirme, Geliştirme ve Koruma Derneği, ÇEKÜL Vakfı, Çağdaş Hukukçular Derneği, Dayanımcı Atölye, Derbent Mahallesi Derneği, DİSK Emekli-Sen, DİSK Genel-İş 1 No.lu Şube, Gençlik Muhalefeti, Gazete Sarıyer, Gebze Bilkar (Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Üretim Kooperatifi), Gülsuyu - Gülsusu Güzelleştirme Derneği, Halkevleri İstanbul Şubesi Haydarpaşa Dayanışması Platformu, Hayvanların Yaşam Haklarını Koruma Derneği, İç Dış Kumsalı Koruma ve Yaşatma Sivil Toplum Destekleme Derneği, İMECE-Toplumun Şehircilik Hareketi, İstanbul Barosu, İstanbul Çevre Konseyi, İstanbul Tabip Odası, İstanbul SOS Girişimi, İstanbul Yaşam Derneği, KESK İstanbul Şubeler Platformu, Kilyos Çevre Koruma Derneği, Kocataş Mahallesi Derneği, Konut Hakkı Koordinasyonu, Kuzguncuklular Derneği, Küçükçekmece STK Platformu, Maden Mahallesi Derneği, Maden Mahallesi Dereiçi Derneği, Öğrenci Kolektifleri, Politeknik, Sarıyer Doğa ve Hayvan Dostları Platformu, Sarıyer Mahalle Dernekleri Platformu, SOS Çevre Gönüllüleri Platformu, Sosyal Haklar Derneği, TEMA, TMMOB İstanbul İKK, Tonyalılar

¹ 3.Köprü Yerine Yaşam Platformu yetkililerinden Kader Cihan ile 23.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

Kültür Yardımlaşma Derneği, TOZDER, TÜKODER, TÜRÇEK, Türkiye Ormancılar Derneği, Validebağ Gönüllüleri Derneği, “Vapurlarımızı Vermiyoruz!” Platformu.¹

Platforma katılım kurumsal düzeyde yeterlidir. Ancak her kurumun mücadelenin önemini tam anlamıyla kavrayamaması, kendi yürütme organları kanalıyla üyelerine yeterince iletememesi ve personel gibi maddi kısıtlılıkları nedeniyle platform çalışmalarının etkinliği zayıflamaktadır. 3. Köprü Yerine Yaşam Platformu, 2008 yılında Dünya Ormancılık Haftası’nda 3. Köprü projesinin ilk güzergahı olarak açıklanan Havantepe’de konuya ilişkin bir basın açıklaması, Beykoz’da protesto yürüyüşü, 2009 yılında ise Sarıyer meydanında miting gerçekleştirmiştir. Platform bileşeni Sarıyer Halkevi’nin çağrısıyla Tarabyaüstü, Ömürtepe ve Kireçburnu halkı ile birlikte 3. Köprü projesine karşı kitlesel yürüyüş yapılmıştır. 14-18 Eylül 2009 tarihleri arasında, 3. Köprü projesinin Belediye Meclisi’nden geçmesini engellemek için İstanbul Büyükşehir Belediyesi önünde bir haftalık nöbet tutma eylemi, Beşiktaş Meydanı’nda platform tarafından yapılan kitlesel basın açıklaması gerçekleştirmiştir. 2010 yılında Dünya Ormancılık Haftasında Fatih Ormanları önünde insan zinciri oluşturma eylemi yaparak tepkisini göstermiştir.²

08.08.2010 onanlı 1/25 000 ölçekli 3. Çevreyolu ve Bağlantı Yolları’nı da içeren ‘Kuzey Marmara Otoyolu Nazım İmar Planı 01.09.2010 – 01.10.2010 tarihleri arasında askıdayken, Şehir Plancıları Odası-İstanbul Şubesi, Peyzaj Mimarları Odası-İstanbul Şubesi ve Çevre Mühendisleri Odası-İstanbul Şubesi tarafından dava edilmiştir [82]. Ayrıca 3. Köprü Yerine Yaşam Platformu bileşenleri 1/100 000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı’nda yapılan tadilata ve ek plan notuna itiraz etmiş, itirazların reddedilmesi üzerine kararın yürütmesinin durdurulması istemiyle hukuk yoluna başvurmuştur. Ancak 4 No’lu İdare Mahkemesi 27 Haziran 2011 tarihinde, projenin uygulanması halinde İstanbul için telafisi güç ve imkansız zararların doğmayacağına ve kararın hukuka uygun olduğuna kanaat getirerek itirazı reddetmiştir [85]. Hukuksal mücadele açısından ise platformun birçok bileşeni tarafından İBB kararına karşı yürütmeyi durdurma davaları açılmıştır ve süreç devam etmektedir. Öte yandan İBB’nin 3. Köprü

¹ 3.Köprü Yerine Yaşam Platformu yetkililerinden Kader Cihan ile 23.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

² 3.Köprü Yerine Yaşam Platformu yetkililerinden Kader Cihan ile 23.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

Projesini askıya çıkarma kararına karşı 40'ın üzerinde kurum ve 1900 kişi tarafından itiraz dilekçesi verilmiştir.¹

3. Köprü Yerine Yaşam Platformu, toplumun farklı kesimlerinden insanları eş zamanda bir araya getirmek konusunda güçlü bir mücadele vermektedir. Kent ölçeğinde kentin doğal dokusunu korumak adına bir araya gelen 3.Köprü Yerine Yaşam Platformu çok farklı alanlarda mücadele eden insanları bir araya getirmeyi başarmıştır. Katılımcılarla iletişimi e-mail ve telefon üzerinden gerçekleştiren platform, sadece eylemsel düzeyde değil hukuki düzeyde de mücadele vermektedir. Bu mücadelede dikkat değer husus ise muhalefetin kurumsal düzeyde kalmayışı halkın katılımının da sağlanmış olmasıdır. Ancak, halk katılımının 3. Köprü'den etkilenen mahallilerden oluşması dikkat çekicidir.

4.2.2 Emek Sineması Yenileme Projesi

Kentsel dönüşüm uygulamaları sadece yerel ölçekte mahallelerde değil, kentin belleği olan alanlarda da gerçekleşmektedir. Sadece mekanı değil, mekanlar içindeki kültürü, mimariyi, sanatı ve tek tek yapıları metalaştırılmaktadır. Bunun çarpıcı örneklerinden biri ise İstanbul'un kültür yaşamına damgasını vuran ve son yirmi yıldır uluslar arası İstanbul Film Festivali'ne de ev sahipliği yapmakta olan Emek Sineması ile Cercle d'Orient binası kompleksindeki en eski yapılardan birisi olan ve 1884'te Mimar Alexandre Vallauray tarafından projelendirilerek Abraham Paşa tarafından inşa edilen binadır. Emek Sineması ve bağlı bulunduğu Cercle d'Orient binasının sahibi Emekli Sandığı'dır.² İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 07.07.1993 gün ve 4720 sayılı kararı ile belirlenen Kentsel Sit Alanı içerisinde kalmaktadır (Bkz. Şekil 4-7, Şekil 4-8, Şekil 4-9) .

Cercle d'Orient ve Emek Sineması'nın bulunduğu 338 ada 33 parsel 1963 tarihinde 27, 28 ve 1 parsellerin tevhide ile oluşmuştur. Parsel üzerindeki yapılara ilişkin yenileme kararları ise çok eskilere dayanmaktadır. İlk olarak Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 12.12.1986 gün ve 560 sayılı kararında, 338 ada 33 parselde bulunan taşınmazın gabarisini, dış mimari görüntüsünü ve dış cephe eleman ve

¹ 3.Köprü Yerine Yaşam Platformu yetkililerinden Kader Cihan ile 23.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

malzemesini aynen korumak şartıyla, iç taşıyıcı elemanları, kat planları, iç malzeme ve iç mimarisi yenilenebilecek yapılardan olduğu belirtilmiş, teklifin, projenin ve maketinin getirilmesinden sonra görüşülebileceği kanaati ifade edilmiştir.¹ Bu ilk karar ve sonrasında alınan kararlarda yapının dış mimarisinin korunması vurgulanmakta, sadece iç mimarisinin yenilenebileceği belirtilmektedir. Ancak, yenilemenin nasıl olacağı konusunda bir bilgi yer almamaktadır.

Şekil 4.7 Beyoğlu Belediyesi Yenileme Alanları-Tarlabası Bölgesi²

Şekil 4.8 Proje Alanının Genel Görünümü³

¹ 25.09.2012 tarihinde İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıkları Yenileme Alan Kurulu ile yapılan görüşmeden edinilen bilgi

² Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

³ Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

Şekil 4.9 Proje Alanının Genel Görünümü 2¹

İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 22.02.1995 gün ve 6392 sayılı kararı ile 338 ada 33 parselde bulunan taşınmazın farklı tarihlerde ve farklı mimari üsluplarda yapılmış yapılar topluluğundan oluştuğundan bu yapılara ilişkin koruma gruplarının belirlenebilmesi için analitik rölevellerinin hazırlanması ve plan üzerinde mimari kütlelerin belirtilmesi kararı verilmiştir. Kurulun 1996 tarih, 7894 sayılı kararında ise gabarisini, dış mimari görüntüsünü aynen korumak kaydıyla iç taşıyıcı elamanlarının, kat planlarının ve iç mimarisinin yenilenebileceği kararı verilmiştir. Koruma Kurulu'nun 20.05.1998 gün ve 9971 sayılı kararı ile Beyoğlu Belediye Başkanlığı'nca hazırlanan proje 08.04.1198 gün ve 97/1545 sayı ile onaylanmıştır. Ancak, bu projenin iptaline karşı Osman Mazhar Kahraman, Vahap Genç, Mehmet Nafi Tosyalı, Luka Zigori ve Mahmut Koramaz tarafından 1998/1060 esas sayılı dava açılmıştır ve yürütmenin durdurulması istenmiştir. İstanbul 2 No'lu İdare Mahkemesinde görüşülen dava, yürütmenin durdurulma istemi ile kabul edilmiştir. Karar sonucunda Beyoğlu Belediye Başkanlığının 97/1545 sayılı proje onayı reddedilmiştir.²

Mimarlar Odası ile yapılan görüşmelerden elde edinilen bilgiye göre Cercle d'Orient binası ve Emek Sineması bakanlık tarafından yıkım olmaksızın Anıtlar Kurulu kararıyla restore edilmek üzere Multi Turkmall'a kiralanmıştır. Emek Sineması taşıdığı tarihi ve kültürel miras niteliğinin yanı sıra erken dönem betonarme bina olarak yapı teknolojisi

¹ Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

² 25.09.2012 tarihinde İstanbul I.No'lu Kültür Varlıkları Yenileme Alan Kurulu ile yapılan görüşmeden edinilen bilgi

ve endüstrisi açısından da miras niteliğini taşımakta olup, bu niteliği ile de DOCOMOMO (Documentation And Conservation Of Buildings, Sites And Neighborhoods Of The Modern Movement) listelerine girmiştir.¹

Multi Turkmall'un Emek Sineması ile ilgili basın açıklamasında da Emek Sineması ile ilişkisi olmadığı belirtilmektedir:

EMEK SİNEMASI İLE HİÇBİR İLİŞKİMİZ YOKTUR

Multi Turkmall olarak Emek Sineması ve Emek Sineması'nın bulunduğu binayla hiçbir ilişkimiz olmadığını belirtmek isteriz. Türkiye'de, "Forum" isimli alışveriş merkezlerini kapsayan geniş bir portföye sahip olan Multi Turkmall 2006 yılından bu yana sırasıyla Forum Bornova, Forum Mersin, Forum Çamlık, Forum Trabzon, Forum Aydın, Forum Ankara, Forum İstanbul ve Forum Kapadokya'yı hizmete açtı. Türkiye'nin çeşitli illerinde inşa ve geliştirme aşamasında bulunan projelerimiz arasında Emek Sineması ve Emek Sineması'nın binası bulunmamaktadır. Turkmall şirketi ile hiçbir ilişkimiz olmadığı gibi Turkmall'un CEO'luğunu üstlenen Levent Eyüboğlu ile de 1 Nisan 2010 tarihi itibarıyla Multi Turkmall'un hiçbir ilişkisi kalmamıştır [86].

Bir başka haberde ise, Emek Sineması'nın projesinde yüklenici firma adı farklı görünmektedir. Bu da projenin farklı şirketler ile görüşülerek pazarlık konusu edildiğini gözler önüne sermektedir.

'Emek'in yıkım serüveni! 10 Ekim 2009: Beyoğlu Belediyesi'nin Emek Sineması'nın yıkımını öngören Yeşilçam Sokak Sürdürülebilir Kentsel Gelişim ve Yenileme Projesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylandı. Proje ortakları Sosyal Güvenlik Kurumu, Kültür Bakanlığı, Beyoğlu Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı olarak sunuldu. 24 Ekim 2009: Mars Entertainment Emek Sineması'nın işletmesine talip olduğunu açıkladı. 26 Ekim 2009: Emek Sineması restore edileceği söylenerek kapatıldı. 25 Aralık 2009: Mimarlar Odası'ndan Mücella Yapıcı, Emek Sineması'nın yıkılmak istendiğini açıkladı. 29 Aralık 2009: Atilla Dorsay, Kültür Bakanı Ertuğrul Günay'la konuştuğunu ve bakanın kendisine 'Emek Sineması'na asla

¹ Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

dokunulmayacak ve bu salon, nisan ayındaki festivale (İstanbul Film Festivali) yetişecek' dediğini yazdı. 9 Mart 2010: İstanbul Film Festivali yönetmeni Azize Tan, yetkilileri Emek Sineması'nın geleceğiyle ilgili kamuoyunu aydınlatmaya çağırdı. 11 Mart 2010: Beyoğlu Belediye Başkanı Demircan "Emek Sineması birebir restore edilecek. Emek'in yıkılması söz konusu değil," açıklaması yaptı. 12 Mart 2010: Mimarlar Odası Emek'in yıkımını öngören projenin iptali için Kültür Bakanlığı'na dava açtı. 2 Nisan 2010: İstanbul Kültür Sanat Varyetesi oluşumu Emek Sineması'nın yıkım kararını festivalin açılışında borazan çalarak protesto etti. Bu olay kitlesel olarak Emek Sineması mücadelesinin başlangıcı oldu. 7 Nisan 2010: Kültür Bakanı Günay, sinema için "Köhnemiş, koltukları oturulmaz, perdelerine dokunulmaz, duvarları ellenmez... Bir kirlilik içerisinde idi," açıklamasını yaptı. 12 Nisan 2010: Mimarlar Odası, yıkımla ilgili avan projesini kamuoyuna duyurdu. 14 Nisan 2010: İKSV bir toplantı düzenledi. Toplantıda 'yenileme planının' proje müellifi Mimyapı Mimarlık'tan mimar Fatih Kesgün ilk defa gerçek projeyi anlattı. Projenin Kamer İnşaat'a ait olduğu ortaya çıktı. 17 Nisan 2010: Yaklaşık 5 bin Emeksever İstiklal Caddesi'nde bir yürüyüş düzenleyerek sinemanın yıkım kararına karşı çıktı. 22 Nisan 2010: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı, Emek Sineması'nın yıkımıyla ilgili projeye ilgileri olmadığını açıkladı [87].

Beyoğlu Belediyesi ile yapılan görüşmelere göre ise, yüklenici firma henüz belli değildir, çünkü mahkemenin yürütmeyi durdurma kararı bulunmaktadır. Bu nedenle davanın sonuçlanmasından sonra projenin onaya gideceğini ve bu onaydan sonra Emek Sineması belediyenin değil, mülkiyet sahibinin yüklenici firmayı belirleyeceğini belirtmiştir.¹ Hukuk Müşavirliğinin 2004 gün 5355 sayılı kararında ise Kamer İnşaattan bahsedilmektedir. Bu kararda Cercle d'Orient binasının 1993 yılında Emekli Sandığı tarafından Kamer İnşaat'a kiralanmasında Kültür ve Turizm Bakanlığından izin alınıp alınmadığı sorulmuştur. 1 No'lu Koruma Kurulunun 25.06.2004 gün ve 1850 sayılı kararında ise izin alınmadığı belirtilmektedir.²

¹ Beyoğlu Belediye Başkanlığı yetkilileri ile 21.04.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

² 25.09.2012 tarihinde İstanbul I.No'lu Kültür Varlıkları Yenileme Alan Kurulu ile yapılan görüşmeden edinilen bilgi

Beyoğlu Belediye Başkanlığının 28.03.2009 gün ve Ç-9569 sayılı yazısı ile yeniden hazırlanan avan proje, Koruma Bölge Kurulu'na iletilmiştir. İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 09.10.2009 gün ve 973 sayılı kararında 338 ada 33 parsel ile 29, 30, 31, 32 parsellerin tevhidini ile avan projenin uygulanabileceği ve her bir parseldeki yapıların koruma gruplarının farklı olması nedeniyle ayrı ayrı değerlendirildiği belirtilmektedir. Aynı kararda 338 ada 33 parseldeki Cercle d'Orient yapısının koruma grubu 1 olarak belirlenmiştir. Emek Sinemasının da içerisinde bulunduğu Melek Apartmanının Yeşilçam Sokağına bakan ön cephesinin sokak silüetindeki konumu, mimari ve estetik değeri yönünden özellik göstermesi dikkate alınarak tescil kaydı devam ettirilerek koruma grubu 2 olarak belirlenmiştir.¹

Ayrıca 33 parselde bulunan diğer taşınmazların tescil kriterlerine uygunluk taşıması nedeniyle korunması gerekli kültür varlığı olmadığına, Emek Sineması Salonu için teklif edilen müdahale yöntemlerinin uygulama projesi aşamasında alternatifleriyle birlikte kurula sunulmasına, ada bazında sinema işlevi dışındaki işlevlerin sinema fonksiyonunun sürekliliğini sağlayacak ve film sektörünü destekleyecek işlevleri de içerecek şekilde olması gerektiğine karar verilmiştir.²

Mimarlar Odası 12.03.2010 tarihinde İstanbul Nöbetçi İdare Mahkemesine İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Hüseyinağa Mahallesi Sakızağacı Sokak 5 Pafta 29, 30, 31, 32, 33 parselleri kapsayan adaya ilişkin T.C Kültür ve Turizm Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.09.2009 gün ve 954 sayılı; 09.10.2009 gün ve 973 sayılı kararına ve eki avan projelerine yürütmenin durdurulması ve iptali istemi ile anılan işlemin dayanağı olan 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıklarının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'un Anayasa'nın 5,35, 46 ve 63 üncü maddelerine aykırılığı gerekçesiyle itiraz etmiştir.³ Bu itiraz sonucunda İstanbul 9. İdare Mahkemesi, 2010/448 esas no.lu kararı mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi

¹ 25.09.2012 tarihinde İstanbul I.No'lu Kültür Varlıkları Yenileme Alan Kurulu ile yapılan görüşmeden edinilen bilgi

² 25.09.2012 tarihinde İstanbul I.No'lu Kültür Varlıkları Yenileme Alan Kurulu ile yapılan görüşmeden edinilen bilgi

³ Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

yaptırıldıktan sonra bu konuda yeniden bir karar verilinceye kadar yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir.¹

Hukuk Müşavirliği'nin 29.11.2011 tarihli 240979 sayılı yazısında Mimarlar Odası tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı'na karşı açılan davanın mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırıldıktan sonra bu konuda yeniden bir karar verilinceye kadar yürütmeyi durdurulması istemi reddedildiği belirtilmektedir.²

Karara itiraz eden Mimarlar Odasının talebi İstanbul Bölge İdare Mahkemesinin 14.12.2011 tarih ve E: 2011-5925 sayılı kararı ile de reddedilmiştir.³

Bilindiği gibi, 2005 yılında 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” hakkındaki kanun yürürlüğe girmiştir. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nu engel görerek onu aşma çabasıyla yürürlüğe giren kanun, sit alanlarının tüm değerleri ile korunarak yaşatılmasından çok mülkiyetlerin değişimini, fiziksel ve sosyal olarak yenilenmesini, farklı fonksiyonlar ve kullanıcılar tarafından kullanılmasını öngörmektedir. Kanunun 1. Maddesinde *“Bu Yönetmeliğin amacı, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması ile ilgili esas ve usulleri düzenlemektir.”* Denilmektedir [88].

Ancak, sadece görüntüyü dikkate alarak, yapıya değer katan diğer öğelerin hesaba katılmadan, yapının içinin boşaltılması suretiyle, kimliğinin yok edilerek, sadece cepheyi korumak gibi yapılan işlemlerle kültürel değerlerden yitirilenin boyutları ölçülemez büyüklüktedir. Bu tür uygulamalar hiçbir kritere uymamaktadır. Bu uygulama biçimi,

¹ Merdim, Yılmaz Emine, Emek Sinemasını Nasıl Bir Son Bekliyor, 12.04.2010, alınış tarihi, 03.02.2011

² 25.09.2012 tarihinde İstanbul I.No’lu Kültür Varlıkları Yenileme Alan Kurulu ile yapılan görüşmeden edinilen bilgi

³ 25.09.2012 tarihinde İstanbul I.No’lu Kültür Varlıkları Yenileme Alan Kurulu ile yapılan görüşmeden edinilen bilgi

hem Quebec Bildirgesi (2008) ve hem de Venedik Tüzüğü-Mayıs 1964’de belirtilen tanımlara da uymamaktadır.¹

Venedik Tüzüğü’nün 1. Maddesi’nde, *“Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.”* denilmektedir. Amaçlar kısmındaki 3. Maddesi ise, *“Kültür varlığının korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır.”* hükmünü içermektedir. Oysa, Emek Sineması ile başlanan dönüşüm süreci bu kriterlere uymamaktadır. Ayrıca tüzüğün 7. Maddesi’nde *“Bir kültür varlığı tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür varlığının tümünün, ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına kültür varlığının korunması bunu gerektirdiği ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir”* denilmektedir [89].

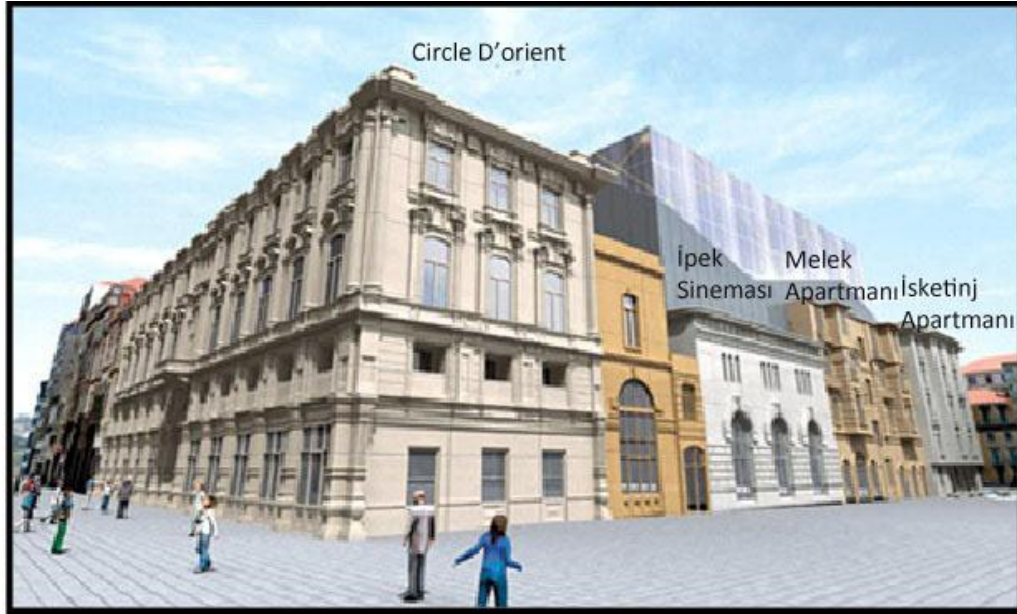
Beyoğlu Belediyesi tarafından hazırlanan avan proje Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından prensipte uygun olduğu 09.10.2009 tarih ve 973 no’lu kararı ile kesinleşmiştir.² Üstelik bu avan proje, alandaki Cercle D’orient binası hariç bütün tescilli yapıların yıkımını ve sadece cephelerinin yeni malzeme ile inşasını öngörmektedir. Ayrıca, kamu yararı ilkesine dayanarak Emek Sinemasının yıkılıp söz konusu yerde inşa edilecek bir alışveriş merkezinin üst katına kopyalanması planlanmıştır (Bkz. Şekil 4-10 ve Şekil 4-11).

¹ Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmenin sonucudur.

Şekil 4.10 Emek Sineması- Şimdiki Görünümü [51]

Şekil 4.11 Emek Sineması-Proje Sonrası Görünümü [51]

İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından Hüseyin Ağa Mahallesi, 338 Ada'ya ait Yenileme Uygulama Projesi, 25.03.2010 tarih ve 1371 no.lu karar ile onaylanmıştır. Bu kararda “Melek Apartmanı, Emek Sineması ve Rüya Sineması'nın bulunduğu alanın zemin kat ile üst katlarının ticaret birimlerinin ve cep sinemalarının yer aldığı yeni bir yapı olarak projelendirilmesini ve Emek Sineması salonunun sökülerek bu yapının en üst katına taşınmasını uygun görmüştür.” Dinçer, İ.

(2012), koruma uygulamaları içinde “taşıma” yaklaşımının bu durum açısından tek çözüm olmadığını, Emek Sineması salonunun yerinde korunarak, onarılarak sağlamlaştırıldığı bir mimari konsept doğrultusunda proje üretilmesinin mümkün olduğunu, sürdürülebilir koruma konusunda yeni ortaklıklar oluşturulması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca hem korunması gereken kültür varlığı olan hem de kendisi kültür hizmeti üreten yapıların korunmasının, diğer tüm yapılardan daha farklı olarak ele alınması gerektiğinin altını çizmektedir [90]. Korhan Gümüş (2012) ise projenin piyasa ve kâr odaklı olmayan kuruluşlarca gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. [91]. Oktay Ekinci (2012) Emek Sinemasının bir Beyoğlu klasiği olduğunu, yapının cephe aldığı sokakla ve diğer sokaklarla işlevsel bütünlüğünün dikkate alınması gerektiğini, rant amaçlı olamayacağını vurgulamaktadır [92]. Nur Akın (2012) ise, asansörle yukarı taşıma yaklaşımının doğru olmadığını ve Emek Sinemasının hiçbir şekilde yerinden oynatılmaması ve maddiyatın ön planda olmaması gerektiğini belirtmektedir [93]. İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) (2012) da projenin gerçekleştirilebilmesi için özel ve kamu ortaklığının hem yatırımda hem de işletme sürecinde bir arada olması gerektiğini belirtmektedir.

Mücella Yapıcı (2011), yeni öneri ile yaklaşık 23.500 m² toplam inşaat alanı, yaklaşık 6800 m² sinema alanı (1250m² sirkülasyon alanı +250 m² teknik mekanlar) ve 16.500 m² ticaret alanının olacağını belirtmektedir. Ayrıca yerin ruhunun yeniden düşünülmesi gerektiğini, yere ait somut (sitler, yapılar, peyzajlar gibi nesneler) ve soyut (anılar, öyküler, anlatılanlar, yazılı belgeler, festivaller, kutlamalar, törenler, ayinler, geleneklere ait bilgiler, itibar, doku, renk ve kokular vs.) öğelerin dikkate alınması gerektiğini, korumanın geleceğe aktarmada önemli olduğunu vurgulamıştır. Değişimin kaçınılmaz olduğunu ancak uygulamalarda değişik disiplinlerden oluşan araştırma ekiplerinin uzmanlığına başvurulması gerektiğini böylece birçok manevi değer değişik topluluklar tarafından da paylaşılabileceğini belirtmiştir.¹

Beyoğlu'ndaki tarihi Emek Sineması'nın dönüşümüne karşı "Emek benim, İstanbul benim yıktırmıyorum" sloganıyla bir araya gelen grubun adı ise İKS (İstanbul Kültür Sanat) Varyetesi'dir. 2009 yılında Emek Sineması kapatıldığında, Mimarlar Odası

¹ Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

İstanbul Şube Sekreteri Mücella Yapıcı'nın yenileme kurulunda projeyi görmesinden sonra Bağımsız Feministler, Altyazı Sinema Dergisi, Sosyal Halklar Derneğinden temsilcilerle bir araya gelinmiştir. Bir araya gelen temsilcilerle birlikte 2010 yılında İstanbul Kültür Sanat Varyetesi kurulmuştur. Varyete, ortak e-mail grubu ve toplantılar ile iletişim kurulmaktadır.¹

2010 İstanbul Film Festivalinde İKSV konu hakkında ses çıkartmayınca, festivalin ilk günü "Emek Sineması açılıyor!" şeklinde bir çağrı yapılmıştır. Gerçekte ise Emek Sineması açılmamaktadır; çağrıdaki amaç Emek Sineması'nın önemini ve dönüşümünü görünür kılmaktır. Çünkü sinema hem kentsel hem simgesel bir anlama sahiptir. Varyete, film festivalinin açılış törenine giderek Eczacıbaşı'nın sunumu sırasında borazan çalmış ve bildiri dağıtmıştır. Tam da o noktada canlı yayında bakanın konuşması bloke edildiği için 'Biz aslında yıkmıyoruz, yıkmadan sökerek taşıyoruz' şeklinde açıklama yapmak zorunda kalmışlardır. Bu arada "Emek Sineması açılıyor!" şeklinde yapılan çağrı etkili olmuş, sinema önüne birçok insan gelmiştir. Sokakta perde gererek ve ses sistemini taşıyarak film gösterimi gerçekleştirilmiştir. Festivalin kapanışından sonra da 5000 kişilik yürüyüş yapılmıştır. Farklı bir zamanda 2000 kişilik bir yürüyüş daha gerçekleştirilmiştir. "Film Sinema Salonunda izlenir, AVM'de değil!" şeklinde posterler hazırlanmıştır. Varyete, spesifik olarak Emek Sineması üzerinde çalışmaktadır; sürekliliği bulunmamaktadır; güncel olaylar olursa ve kendisi bir şeyler üretirse toplanmaktadır. Bir toplanma mekanı olmadığı için kafelerde ve mimarlar odasında toplantılar yapılmaktadır. Konu hakkında basına, twitter ve facebook'tan tüm dernek ve platformlara çağrı yapılmıştır.² İKS Varyetesi'nin mücadelesinin de etkisiyle proje günümüze dek uygulanamamıştır.

4.2.3 Haydarpaşa Dönüşüm Projesi

Haydarpaşa Garı, 1906'da II. Abdülhamit döneminde, İstanbul - Bağdat Demiryolu hattının başlangıç istasyonu olarak planlanmış ve 1908'de inşa edilmiştir. Bir rivayete göre binanın bulunduğu alana III. Selim'in paşalarından Haydar Paşa'nın adı verilmiştir.

¹ Begüm Özden Fırat ile 01.08.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi (İstanbul Kültür Sanat Varyetesi Adına)

² Begüm Özden Fırat ile 01.08.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi (İstanbul Kültür Sanat Varyetesi Adına)

I. Dünya Savaşı sırasında bir sabotaj sonucu çıkan yangınla binanın büyük bir bölümü hasar görmüş ve yeniden onarılarak bugünkü şeklini almıştır. 1979'da Haydarpaşa'nın açıklarında bir tankerin gemiyle çarpışması sonucu meydana gelen patlamadan ve sıcaktan dolayı binanın kurşun vitrayları hasara uğramıştır. 1983'de aslına uygun olarak yeniden onarılmıştır. 8 Kasım 2010 tarihinde çatısında çıkan ağır yangından dolayı çatısı çökmüş ve 4. katı kullanılamaz hale gelmiştir [94].

Haydarpaşa Garı ve liman alanı, simgesel değere sahip önemli bir kamusal alandır. Farklı yıllarda farklı mekanlardan gelen insanların İstanbul'daki başlangıç noktası olması nedeniyle toplumsal hafızada önemli bir yere sahiptir. Milyonlarca insanın farklı dönemlerine tanıklık etmektedir. Sadece İstanbul için değil, Türkiye ve dünya için tarihsel, kültürel ve lojistik değeri bulunmaktadır. Ancak bu simgesel değer, önemine rağmen Haydarpaşa Gar, Liman ve Geri Sahasına yönelik planlama çalışmaları ile ticarete açılması hedeflenmektedir.

Haydarpaşa'nın plan çalışmalarının temeli 2000'li yılların başında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca düzenlenen bir yarışma ile atılmıştır (Bkz EK3). Yarışma sonrasında Cannes'de düzenlenen gayrimenkul fuarında Haydarpaşa Development Project, vizyon projelerinden biri olarak tanıtılmış ve sonrasında ise Haydarpaşa Gar, Liman ve Geri Sahası planlama çalışmaları başlamıştır [95].

5234 sayılı yasaya dayanarak düzenlenen 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Değişikliği ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı Değişikliği Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü tarafından ilgili Bölge Koruma Kurulu'nun onayına sunulmuştur. Ancak, Kurul planları uygun bulmamıştır. Ayrıca Kadıköy ilçe sınırları içerisinde kalan üçte birlik kısmı için İBB tarafından İstanbul 5 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na başvurulmuştur. İlgili kurul ise 26.04.2006 gün ve 85 sayılı kararla Türkiye'deki ilk büyük demiryolu tesisleri alanı olduğu gerekçesiyle Haydarpaşa'nın 'endüstriyel miras' kapsamında değerlendirerek "tarihi sit" alanı olmasını uygun görmüştür. Bu kararda, söz konusu alanda "kentsel ve tarihi sit alanı" karakteri gözetilmesi ve demiryolu kültürünün yaşatılması önerilmiştir. TCDD yönetimi Kurul kararına karşı dava açmış ancak bu dava da reddedilmiştir. Tüm bunlara karşın TCDD yönetimi ile İBB arasında Koruma Amaçlı Nazım Ve Uygulama İmar Planlarının İBB tarafından yapılması yönünde bir protokol imzalanmış ve plan

çalışmalarına başlanmıştır [95]. Planda Haydarpaşa Garı “gar, kültürel tesis, turizm ve konaklama” alanına alınmıştır. Turizm ve ticaret merkezlerine yer verilerek Haydarpaşa Garı’nın her iki yanında otel ve alışveriş merkezleri olması tasarlanmış ve bölgedeki yeni inşaat emsali 1.50 olarak düzenlenerek, Haydarpaşa Limanı’nın gerisindeki bölgeye yüzde 60 oranında yapılaşma hakkı getirilmiştir [96].

17 Eylül 2004 onay tarihli 5234 sayılı “Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un Geçici 5.Maddesine göre *“Mülkiyeti Hazineye ait İstanbul İli, Üsküdar İlçesi, Selimiye ve İhsaniye mahallelerinde bulunan ve Haydarpaşa Limanı olarak kullanılan taşınmazları, üzerindeki muhdesatı ile birlikte ödenmiş sermayesine ilave edilmek üzere, Ulaştırma Bakanlığının ilgili kuruluşu olan Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğüne bedelsiz olarak devretmeye Maliye Bakanı yetkilidir. Bu taşınmaz mallarla ilgili olarak imar mevzuatındaki kısıtlamalar ile plân ve parselasyon işlemlerindeki askı, ilân ve itirazlara dair sürelerle ilişkin hükümlere tâbi olmaksızın, her ölçekteki imar plânını yapmaya, yaptırmaya, değiştirmeye, re’sen onaylamaya ve her türlü ruhsatı vermeye Bayındırlık ve İskân Bakanlığı yetkilidir... Kesinleşen plânlar ilgili belediyelere tebliğ edilir. Bu plânların uygulanması zorunludur...”*[97]. Bu kanuna bağlı olarak; dönemin Cumhurbaşkanı Necdet Sezer tarafından Meclise iade edilmiş bulunan 5335 sayılı “Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 21 Nisan 2005 tarih ve 25798 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kamuoyunda “torba yasa” olarak anılan kanunun 32. maddesinde ise *“Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi (TCDD) Genel Müdürlüğünün mülkiyetindeki taşınmazlardan yatırım planları, işletmecilik esasları ve bu konuda oluşturulacak komisyonun teknik değerlendirmesi dikkate alınarak işletmecilik fazlası taşınmazların belirlenmesine ve bu taşınmazların satışına karar verilmesine TCDD Yönetim Kurulu yetkilidir.”* Denilmektedir [97]. Yerel yönetimler ise sadece görüş bildiren kurumlar haline getirilmiştir.

16 Temmuz 2008 günü Analitik Etüdler, Danışmanlık ve 3-Boyutlu Kent Modelleme adı altında bir ihale yapılmıştır. İhale ile aynı tarihte yaklaşık 100 kurum, kuruluş temsilcileri ve kişi; deneyimli akademisyenlerin moderatörlüğünde, “ortak akıl üretmeyi amaçlayan katılımlı bir planlama yöntemini” denemek ve Haydarpaşa’nın

geleceğini birlikte tasarlamak amacı ile Arama Konferansı Toplantısı düzenlenmiştir. Ancak, toplantı sırasında ihalenin analitik etüdler ile ilgili olduğu belirtilmiştir. Bu da ortak akıl yürütmeyi saplayacak bir zeminin aslında oluşturulmadığını göstermektedir. Bu arada Çalık grubuna ait GAP İnşaatın işverenliğinde hazırlanmış ve kurula sunulmuş olan proje ile ilgili ulusal ve uluslararası tepkiler devam ederken aynı şirketin, yazılı ve görsel basında üç boyutlu simülasyon ile video klipleri eşliğinde proje sunumları yapılmıştır. Bu görsel malzemelerde, Haydarpaşa'nın çevresinden gökdelenler yükselmektedir [98] (Şekil 4-12, Şekil 4-13 ve Şekil 4-14).

Şekil 4.12 Topkapı Sarayı'ndan Simulasyon Görüntü¹

Şekil 4.13 Karaköy'den simulasyon görüntü²

¹ Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

² Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

Şekil 4.14 Zeyrek'ten Süleymaniye Camisi ve Haydarpaşa'nın simulasyon görüntüsü¹

GAP İnşaatın görsel sunumlarına rağmen 1/5000 ve 1/1000 Ölçekli Haydarpaşa Gar, Liman ve Geri Sahası Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nın, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Şirketlerinden BİMTAŞ tarafından hazırlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca, planın 3 boyutlu maketinin hazırlanacağı ve Koruma Kurulu'nun onayının ardından Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın onayıyla yürürlüğe gireceği bildirilmiştir [98].

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ile TCDD, birlikte aldığı karara göre Haydarpaşa Gar ve Liman Dönüşüm Projesi ihalesini, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) gerçekleştirecektir. Bunun nedeni ÖİB'nin, imar değişiklikleri ve kamulaştırma çalışmalarında, diğer kamu kurum ve kuruluşlarına göre daha hızlı sonuç almasıdır. Ayrıca "sit alan statüsü" anlamını kaybetmektedir. Yap-işlet-devret modeli ile gerçekleştirilecek uygun projenin seçimine Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Ulaştırma Bakanlığı ve TCDD'nin birlikte karar vermesi planlanmaktadır [99].

Haydarpaşa Dönüşüm Projesine Karşı Mücadeleler

Haydarpaşa Garı ve Liman sahasındaki fonksiyon değişimi hem liman kullanımında denetimsizliğe neden olması, hem de kentin demiryolu ilişkisini yok etmesi, yüz yıldan fazla geçmişe sahip olan simgesel bir değer yok olması açısından kabul edilemez bir çabadır. Tarihi, kültürel, coğrafi ve stratejik önemiyle kentsel belleğe katkısı ön plana çıkartılması gerekirken ticarete açılması meslek odaları, çeşitli STK'lar, dernekler,

¹ Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

sendikalar, akademisyenler ve çeşitli platformlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır ve bu tepkiler devam etmektedir.

Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin 6 Nisan 2005'te basında da yer alan dayanışma çağrılarına ilk yanıt BTS (Birleşik Taşımacılık Çalışanları Sendikası) İstanbul Şubesi'nden gelmiştir. 6 Nisan 2005'te gerçekleştirilen toplantıda kamuoyundan gizli tutulan proje hakkında gerekli bilgi ve belgelerin elde edilerek geniş bir kampanya başlatılması için işbirliği yapılması konusunda karar alınmıştır.¹

13 Mayıs 2005'de Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nde düzenlenen geniş katılımlı basın toplantısında, o güne kadar gizli tutulan imar planı ile notları, bu plandan yararlanarak yapılan görsel canlandırma çalışmaları ile 1.000.000 m²'lik alanı kapsayan 7 gökdelenli Haydarpaşa projesi "ilk kez" kamuoyunun bilgisine sunulmuştur. Sonrasında ise Toplum, Kent ve Çevre için Haydarpaşa Dayanışması kurulmuştur. 1.000.000 m²'lik kamusal alanı E=3 emsalle "Dünya Ticaret Merkezi ve Kruvaziyer Liman" adı altında kamusal kullanıma kapatarak yapılaşmaya açan, İstanbul'un ve Anadolu'nun demiryolu ve deniz ulaşımı bağlantısını, tarihi-kültürel bir simgeyi yok sayan; yedi adet gökdelen ile silüeti göz ardı eden, ticaret ve konaklama alanlarıyla yoğun yapılaşmayı getiren plana karşı 21 Haziran 2005'de Mimarlar Odası tarafından "Türkiye'nin Haydarpaşa'da Yağmalanmasına ve İşgal Edilmesine İzin Vermeyeceğiz" başlıklı bir çağrı yapılmıştır² (Bkz. EK-D).

24-27 Ağustos 2005'te Ulaştırma Bakanı, Marmaray projesi nedeni ile işlevsiz kalacak Haydarpaşa Garı'nın, 2009 yılında kapatılacağı ve bu alana dünya ticaret ve turizm merkezi yapılacağı yönünde açıklamalar yapmıştır. Bunun üzerine Haydarpaşa Dayanışması adına Birleşik Taşımacılık Çalışanları Sendikası tarafından İzmit, Gebze ve Pendik İstasyonları ve banliyö trenlerinde "Artık bu Trene Binemeyeceksiniz!" ve "Haydarpaşa'mıza Dokunmayın" başlıklı bildiriler dağıtılmıştır. Kamuoyunu

¹ Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

² Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

bilgilendirmek ve ilgisini canlı tutabilmek adına Kadıköy, Beşiktaş vapur iskeleleri önü ve Taksim Meydanı'nda imza kampanyası gerçekleştirilmiştir.¹

Haydarpaşa Dayanışması, Haydarpaşa Gar ve Liman çevresini kapsayan plan çalışmalarına karşı yoğun çabalarla karşı olmuşlardır. Haydarpaşa Dayanışması, duyarlı bilim, teknik ve meslek insanları, meslek odaları, sendikalar, sivil toplum örgütleri ve sivil halktan oluşmaktadır. Karşı çıkarak tepki ortaya koyanlar; Toplum, Kent ve Çevre İçin Haydarpaşa Dayanışması; Birleşik Taşımacılık Çalışanları Sendikası, İstanbul Çevre Konseyi, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Kimya Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Maden Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Gemi Mühendisleri Odası, TMMOB Metalurji Mühendisleri Odası, TMMOB Fizik Mühendisleri Odası, TMMOB Peyzaj Mühendisleri Odası İstanbul Bölge Şubesi, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Makine Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, TMMOB İç Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Harita Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, Yurttaşlık Hareketi Derneği, Türkiye Doğal Hayatı Koruma Derneği, Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği (ÇASOD), İnsan Yerleşimleri Derneği, Gayrettepe çevre kültür ve işletme kooperatifi, Liman İş Sendikası, Ses Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası, Devrimci İş Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Yapı Yol Sendikası İstanbul Şubesi, İngiltere Atatürkçü Düşünce Derneği, Eğitim-Sen 2. Nolu Şube, İstanbul Diş Hekimleri Odası, Arnavutköy Girişimi, Beykoz İnisiyatifi (BEYİN), Tükoder Beykoz Şubesi, Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV), Kentli Kentsel Araştırma Gönüllüleri, Özerk Sanat Konseyi, Sefertası Hareketi, İstanbul Tabip Odası, İstanbul Barosu, Lozan Mubadilleri Vakfı, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD), Mimarlık Vakfı (MİV), Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi Vakfı (KİGEM), Büro Emekçileri Sendikası, Kamu Emekçileri Sendikası Konfederasyonu (KESK), Gazhane Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi, Validebağ Çevre Gönüllüleri, Kadıköy Demokratik Kadın Platformu, Yerel Yönetimler Araştırma Eğitim Derneği (YAYED),

¹ Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

Boğaziçi Çevre Koruma Vakfı, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Sarıyer Şubesi, Ahşap Derneği, Katılımcı Sendikal İnsiyatif, Cumhuriyet Kadınları Derneği İstanbul Şubesi, Devlet Tiyatrosu - Opera ve Balesi Çalışanları Vakfı (TOBAV) - Kadıköy Belediyesi, Nazım Hikmet Kültür Merkezi, Kadıköy Halkevi, BEST İST 3, Darıca Kültür Derneği, Emekliler Yaşlılar Hareketi, KİP-Karadeniz İsyandadır, Kuzguncuklular Derneği, TÜM BEL SEN 3 Nolu Şube, Son Irmak Doğa ve Sanat Derneği, Toplumsal Özgürlük Platformu, İmece, AKA DER, Kaldıraç, Sosyal Haklar Derneği, Eğitim Sen, 3. Köprü Yerine Yaşam Platformu, Homur, ÖDP, EDP KADIKÖY, BDP KADIKÖY, SDP KADIKÖY, TKP, CHP'dir. Ayrıca Haydarpaşa Dünya Mimarlık Örgütü UIA ve UNESCO/İCOMOS tarafından da koruma ve izleme altına alınmıştır.¹

5 Eylül 2005'te İstanbul 3 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 4.5.2005 tarih ve 585 sayılı kararı ile uygun görülmemiş bulunan Haydarpaşa gar ve liman alanının düzenlenmesine dair imar planı değişikliği yapılmıştır. Yeniden 2 ve 3 numaralı kurulların gündemine alınarak görüşülen planlar hakkında Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi şifahi başvurular yaparak bilgi almak istemiş ancak yanıt alamamıştır. Bunun üzerine 25.6.3866 sayılı yazıyla bilgi istenmiştir. 27 Eylül 2005'te İstanbul 3 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun 20 Temmuz 2005 tarih ve 792 sayılı kararı (Bkz. Ek 5) talep üzerine Büyükkent Şubesi'ne iletilmiştir. Bu kararda

"Kentsel değişimler çerçevesinde bir dönüşüm alanı olarak ele alınmasının, bu kapsamda kentsel yaşam içerisine entegre edilmesinin ve sürdürülebilir gelişme ilkeleri bağlamında planlanmasının bir gereklilik olduğuna,

Bu bağlamda dönüşüm alanı olarak tariflenen bu bölgenin İstanbul Nazım planı bütünü ile ilişkilendirilecek biçimde, Kentsel Tasarım süreciyle desteklenerek belirlenecek fonksiyonlar ve ihtiyaç programı ile planlanmasının prensip olarak uygun olduğuna, sunulan 1/3000 ölçekli yaklaşım planı ile 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı değişikliği taslağı 2863 sayılı yasa kapsamında Kurulumuzca değerlendirildiğinde;

Söz konusu alanın çevresinde yer alan Selimiye Kışlası, Haydarpaşa Marmara Üniversitesi Kampüsü, GATA, Haydarpaşa Eğitim Hastanesi ve etrafında yer alan yeşil

¹ Mücella Yapıcı ile aynı görüşmeden edinilen bilgi

dokudan oluşan kentsel peyzajın özgün bir nitelik taşıması, İstanbul'un farklı noktalarından algılanan silueti oluşturmaları nedeniyle yeni önerilecek Kentsel Dönüşüm Projesinde ortaya çıkacak siluetin, mevcut siluet değerlerini ve 3. boyutu da dikkate alınacak bir kentsel tasarım projesi çerçevesinde ele alınmasının Kültür ve Tabiat Varlıklarının korunması kapsamında gerekli olduğuna karar verildi.” denilmektedir.¹

İstanbul 2 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun 20.07.2005 tarih, 438 sayılı kararında ise “21.09.2004 gün 25590 sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan 5234 Sayılı Kanunun Geçici 5. Maddesi gereğince hazırlanan planların, gerek görüntü kirliliği yaratan Haydarpaşa Limanı, gerekse Marmaray projesi kapsamında fonksiyonunu yitirecek olan Haydarpaşa Gar ve çevresinin planlama çalışmalarının yapılmasına ihtiyaç olduğuna; yeni planlamayla kamu yararının yükseltilmesi ve kentin siluetinin zenginleştirilmesinin uygun olacağına;

Ancak Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 05.07.2005 gün B.16.KTV.0.10.00.01/269-95103 sayılı yazısı ekinde iletilen yaklaşım planında mer-i imar planı kapsamında, planlanan alanın çevresi ve kent ile nasıl bütünleştirildiğinin anlaşılamadığı, ayrıca yollar, yapı yükseklikleri, konumları gibi ayrıntıya dönük bilgilerin yer almaması nedeniyle de korunması gerekli kültür varlıklarının nasıl etkileneceğinin anlaşılamadığından 3386 ve 5226 sayılı yasalar ile değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında Kurulumuzca sağlıklı bir değerlendirilmenin yapılabilmesi için

Oluşturulacak planlarda:

- a. Planlanan alanın kent bütünlüğü içindeki yerinin tanımlanması ve yolların belirlenmesi;*
- b. Denizden ve karadan siluet verilerek öneri yapıların, İstanbul'un simgeleri kabul edilen kültür varlıklarını nasıl etkilediğinin belirlenmesi*
- c. Korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının plana işlenmesi,*
- d. Şehrin bütünü düşünülerek bölgede ve yakın çevresinde yapılacak ulaşım etütleri doğrultusunda emsal hesaplarının brüt parsel alanı üzerinden değil, net parsel alanı üzerinden hesaplanması, gerekli görülmesi halinde emsalin düşürülmesi,*

¹ Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

- e. Otopark ihtiyacının tamamının otopark yönetmeliğinde belirlenenden az olmamak şartıyla ulaşım etütleri doğrultusunda planlama alanı içinde çözümlenmesi
- f. Plan yapım yönetmeliğindeki donatı standartlarına uyulması;

Bu bağlamda, yeniden oluşturulacak planlarda:

- “1. Emsal net parsel alanı üzerinden hesaplanacaktır.
2. Plan Yapım Yönetmeliğindeki donatı standartlarına uyulacaktır.
3. Yapıların kontur ve gabarileri, siluet çalışmaları yapılarak İstanbul Boğazının her iki yakasındaki İstanbul’un simgeleri olarak kabul edilen yapılar ile diğer korunması gerekli kültür varlıkları dikkate alınarak tespit edilecektir.
- 4.Şehrin bütünü düşünülerek bölgenin ve yakın çevresinde yapılacak ulaşım etütleri doğrultusunda gerekiyorsa emsal düşürülecektir,
5. Kültür varlıkları ve koruma alanlarındaki her türlü uygulama (onarım,yeni yapı,dolgu,tevhit-ifraz vb.) Koruma Bölge Kurulu’nun kararları doğrultusunda yapılacaktır.
6. Koruma Bölge Kurulu tarafından uygun bulunacak Kentsel Tasarım Projesine göre uygulama yapılacaktır.”plan notlarının eklenmesine,
- Ayrıca planlama alanı içinde kalan 54 pafta,240 ada,1 parselde İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun 21.08.1997 gün 4542 sayılı kararı ile I.grup korunması gerekli kültür varlığı olarak tescilli Haydarpaşa Garı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun 11.2.1978 gün 10275 sayılı kararı ile tescilli İskele Binası (Vedat Tek’in eseri), İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun 31.03.2004 gün 6910 sayılı kararı ile tescilli Elektrik Evi, Muhacir Misafirhanesi, Yatakhane ve Yemekhane olarak kullanılan bina, Poliklinik Binası, Eski Karakol Binası; 240 ada,3 parselde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun 15.11.1975 gün 8762 sayılı kararı ile tescilli iki adet yapı; Haydarpaşa Garı önündeki tarihi mendireğin üzerinde (780 ada,1 parsel) İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun 31.03.2004 gün 6910 sayılı kararı ile tescilli 2 adet Fener ile Dikitin yer aldığına,

7 Envanter Numarası ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 19.06.1981 gün 12853 sayılı kararıyla "doğal anıt" olarak tescil edilen kıyı bandındaki ağaçlar 09.02.2005 gün 215 sayılı anıt ağaç olarak tescil edilmiş olup, söz konusu tabiat varlıklarının (namazgâh ve ahşap yapıların) karşı yapı adasında ve planlama alanı içinde kalan 240 ada, 14 parselin (Et Balık Kurumunun yer aldığı parsel) Kurulumuzun 09.02.2005 gün 215 sayılı kararı ile tescilli kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanı olarak belirlendiğine;

240 ada,1 parselin planlama sınırı içinde kalan lojman binalarının, üç adet kâgir yapının (eski cezaevi ve ona bağlı idari binalar), Devlet Malzeme Ofisi tarafından kullanılan Siloların (2 adet) ve tescilli 2 adet Fener ile Dikinin yer aldığı Tarihi Mendireğin korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine; yine 240 ada,1 parselde yer alan 4 adet çınar ve 2 adet sedirin korunması gerekli anıt ağaç olarak tescil edilmesine; bu kararımız ile tescil edilen kültür ve tabiat varlıklarının da plan paftaları üzerine işlenmesine; ayrıca plan paftaları üzerinde yeri yanlış işaretlenen Poliklinik Binasının yerinin de düzeltilmesine karar verildi." denilmektedir.¹

Kurul kararları, Haydarpaşa'daki dönüşümü reddetmemekte ancak çevresiyle birlikte bütünlük içinde değerlendirilmesi ve yoğunluğun silüet ve tescilli tabiat ve kültür varlıkları da göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Nisan 2006'da ise TCCD Genel Müdürlüğü Taşınmaz Mallar Dairesi Başkanlığı tarafından 5 numaralı Anıtlar Kuruluna başvurularak bir önceki kurul kararları ile tescil konusu olan eski eserlerin tescillerinin iptali talep edilmiştir. Bu arada İCOMOS 18 Nisan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü 2006'nın konusunu "Dünya Endüstri Mirasının Korunması" olarak saptamıştır. Türkiye'de ise konu "Haydarpaşa" olarak seçilmiştir. ² Ancak, 5 Numaralı Anıtlar Kurulu'nun 26 Nisan 2006 tarihinde almış olduğu Haydarpaşa'nın "endüstriyel miras" kapsamında değerlendirerek "tarihi sit alanı" olmasını uygun gören kararı, gereği yapılmak üzere ilgili mercilere ulaştırılmamıştır.³

¹ Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

² Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

³ Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

“Kadıköy’ün Üsküdar ile kuracağı mekansal ve işlevsel birlikteliğin Marmaray Projesi’nin tamamlanması sonrasında önemi artacaktır. Haydarpaşa Liman Sahası’nın konu olacağı mekansal düzenlemenin, toplu ulaşım sistemlerinin birbiriyle buluşarak Anadolu Yakası’nda önerilen alt-merkezlere kesintisiz aktarım sağlayacak nitelikte olması önemlidir. Haydarpaşa Liman Sahası’nın dönüşümü için geliştirilen yaklaşım, bu alandaki potansiyelin ticaret, konaklama, kültür ve rekreasyon faaliyetlerini içermek üzere harekete geçirilmesi ve Kartal için öngörüldüğü üzere, Anadolu Yakasında etkin bir alt merkezin yaratılmasıdır. Türkiye’nin dış ticaret hacminin yarısının karşılandığı İstanbul Metropoliten Alanı’nda Haydarpaşa Limanı’nın devre dışı kalması sadece İstanbul için değil, bölge ve ülke açısından da riskler taşımaktadır.”¹

Haydarpaşa Garı, Limanı ve yakın çevresi İstanbul V Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun 26.04.2010 gün ve 85 sayılı kararı ile “kentsel ve tarihi sit alanı” olarak tescil edilmiştir. Kurulun aldığı “kentsel ve tarihi sit alanı” kararı sonrasında “koruma amaçlı plan” yapmak suretiyle yenilemele çalışmalarına devam edilmek istenmiştir [100]. Aynı yıl Haydarpaşa Garının çatı katında bir yangın çıkmıştır. Çıkan yangın, gar için yapılan tadilat çalışmalarına ilişkin şüpheler içermektedir. Gar işlevi yerine ticaretle fonksiyonlandırma çabasıyla beraber gelen yangına çatı katında olmasına rağmen havadan müdahale edilmemiş olması, tarihi binanın korunması adına özveri eksikliğini göstermektedir [101]. Yangın sonrasında Haydarpaşa’ya trenler getirilmemiş, çalışanlar işyerlerine sokulmamış, Haydarpaşa’ya vapur seferleri ugratılmamıştır.[102] 1/100 000 Çevre Düzeni Planı’nda Haydarpaşa Tren İstasyonu “İstanbul İli’nin imaj ve estetiğini vurgulayan en önemli simgesel değerler” arasında sayılmıştır ancak bu simgesel değerın korunması için gereken özen gösterilmemiştir. Haydarpaşa Garı’ndaki yangın sonrasında 06 Aralık 2010’da TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, Kadıköy Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunmuştur [103].

13 Eylül 2012’de İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisince 1/5000 ölçekli Haydarpaşa Garı ile Kadıköy Meydanı ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı teklifini onaylanmıştır. 12 Eylül 2012’de TCDD kurulu Haydarpaşa Gar, Liman ve Geri sahasında

¹ Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

kendisine ait yaklaşık 1 milyon metrekare taşınmazın, "İstanbul'un kültürel ve sosyal yapısıyla bütünleşerek gelir getirici yönde değerlendirilmesi" amacıyla Özelleştirme İdaresi Başkanlığına bildirilmesine karar vermiş ve 18 Eylül 2012'de de başvuruda bulunmuştur [104]. Bu da Haydarpaşa Garına bakış açısını göstermektedir; bir tarih ve kültür simgesi olarak değil, gelir getirici bir meta olarak bakılmaktadır.

TMMOB'a bağlı Meslek Odaları, 2012'de onaylanan Nazım İmar Planına ilişkin hukuki mücadele başlatmışlardır. 2004 yılından beri Haydarpaşa Dayanışması çatısı altında çok farklı alanlarda mücadele eden STK'lar, meslek odaları, sendikalar, toplumun farklı kesimlerinden insanlar bir araya gelerek mücadele etmektedirler. Mücadelenin sürekliliği de sağlanmıştır. Katılımcı planlama anlayışını da ayakta tutmak isteyen İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Analitik Etüdler, Danışmanlık ve 3 Boyutlu Kent Modelleme Hizmeti için yapılan ihaleye 100 kurum, kuruluş ve akademisyenleri de davet etmiştir. Ancak, bu toplantı analitik etüdler ile ilgili kalmış olup Koruma Planı hakkında da bilgi alınamamıştır. Bu da katılımcılık anlayışına uygun olmamaktadır. Katılmak, sadece o alanda mevcut olmak ile sınırlı kalmış, plana ilişkin görüşme yapılamamıştır.

Haydarpaşa Platformu, 3.Köprü Yerine Yaşam Platformu ile Emek Sineması için yapılan kent hareketleri mücadelesi çeşitli platformlar, girişimler, üniversitelerden bireysel olarak akademisyenler, STK'lar, meslek odaları ve yerel ölçekte mücadele eden dernekler tarafından desteklenmiştir ve desteklenmeye devam edilmektedir. Mahalleler, kendi yerelinde mücadele etmenin yanı sıra İstanbul'da doğayı, kamu yararını, kentte geleceğe taşınması gereken kültür ve tarihi miras alanlarını, kentin ortak kullanım alanlarını korumak için kent hakkı zemininde bir araya gelmektedir. Kent hakkı zemininde bir araya gelen gruplar, barınma ya da mülkiyet hakkı elde etmenin ötesinde kentin yeniden şekillenmesinde uygulanan politikalara karşı mücadele etmektedirler ve kendilerinin de içinde olduğu daha adil ve demokratik bir dağılımdan yadırlar. Mahalle derneklerinin kent hareketlerine katılım ve desteği 2000 yılı sonrasında artmıştır. Bu da aslında kent hakkı zemininde bir birleşmenin ve kolektif mücadelenin gerekliliğine olan inanca bütün grupların sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, kent hareketlerinde önemli bir eksiklik bulunmaktadır. Kent hareketleri mücadelesi kentin yararının ve yaşam kalitesinin artırılması mücadelesi olmasına

karşın tüm kentlilerin katılımı yeterli düzeyde değildir. Sadece sorunu yaşayan mahalle dernekleri ile üyeleri katılmaktadır. Olson, insanların avantaj elde etmek için bir sosyal hareket oluşturmayı isteyeceğini, kişisel çıkarların hareketin içinde bulunmada önemli bir etken olduğunu belirtmektedir. Kent hareketlerinde ise insanların elde edebileceği bireysel çıkarlar bulunmamaktadır, kentin ortak kullanım alanlarında yapılan dönüşümlerde rantın kamu yararının önüne geçmesine karşı mücadele edilmektedir. Olson'un da üzerinde durduğu en önemli avantaj ortak avantajlardır ve bundan tüm kentliler faydalanacaktır. Ancak, edilgin kalmanın bir nedeni küreselleşme sürecinin sonucu olarak bireysel çıkarların toplumsal çıkarların önüne geçmesi ve toplum yararına olanı geri plana itmesidir.

4.2.4 Kent Hareketleri Grubu

Kent Hareketleri, sadece bir inisiyatifdir ve ortak bir kent hareketi oluşturmaya çalışan bir gruptur. Ortak bir mail grubu ile iletişim sağlamaktadırlar. Kent Hareketleri Grubu'nu oluşturanlar; mahalle dernekleri, kentsel dönüşüme karşı mücadele eden, barınma ve kent hakkı mücadelesi veren platformlar, akademisyenler, sanatçılar, göçmen dayanışma grupları, Sulukule Platformu, Konut Hakkı Koordinasyonu, İMECE-Toplumun Şehircilik Hareketi, Dayanışmacı Atölye, Sosyal Haklar Derneği, Mimarlar Odası, Belgeselciler, Af örgütü, Diren İstanbul, Birleşmiş Milletler Barınma Hakkı, Emek Platformu ve Okuluma Dokunma İnisiyatifi'dir.¹ Avrupa 2010 Sosyal Forumu öncesinde Makine Mühendisleri Odasında toplanan grup, her toplantıda farklı konuları ele almaktadır. Bu konular, mahalle derneklerinin nasıl bir araya geleceği ve kent hareketlerinin önceliklerinin neler olması gerektiği üzerinedir. İlke olarak eylemde birlik kararı alan Kent Hareketleri Grubu, hukuki mücadele içerisinde değildir. Belgeseller hazırlamakta ve makaleler yazmaktadır. Avrupa 2010 Sosyal Forumu sırasında farklı ülkelerden dernek üyeleriyle birlikte Tozkoparan Derneği-TOZDER'de toplantı yapılmıştır. Kent Hareketleri Grubu, Derbent-TOZDER ve FEBAYDER'in mücadelelerini desteklemekte ve katılımında bulunmaktadır.²

¹ Çiğdem Şahin ile 05.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi (Kent Hareketleri Birleşimi adına)

² Çiğdem Şahin ile 05.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi (Kent Hareketleri Birleşimi adına)

4.2.5 S.O.S Girişimi

Kent Hareketleri'nin çağrısıyla SOS Girişimi oluşmuştur. İstanbul S.O.S, UNESCO'nun İstanbul'un tarihi alanlarını Dünya Miras Listesi'nden çıkaracak olma kararına karşı Mimarlar Odasında toplantı yapılarak kurulmuştur. S.O.S Girişimi çekirdek bir grupla başlamıştır ve sekreteryaya gibi çalışmaktadır. Yaşam alanlarına müdahale eden, kültürel değerleri ve doğal alanları tahrip eden uygulamalara karşı çıkmak, yanlış yapılmış projelerin hayata geçirilmemesi için strateji geliştirmek ve toplumda bilinç oluşturmak; S.O.S Girişiminin amaçlarıdır. Eylemlerine siren sesiyle başlayan S.O.S Girişiminin sloganı ise "İstanbul Alarm Veriyor!" şeklinde belirlenmiştir. Anında her yere ulaşabilen bu mobilize girişimin eylemleri bugüne kadar yapılandan farklıdır. Örneğin, UNESCO'nun ruhuna el-fatiha denilerek helva eylemi yapılmıştır. Tekerlek üzerine S.O.S yazarak ve Tarlabası'nda bina büyüklüğünde pankart açarak, sadakat gezileri düzenleyerek eylemlerine devam etmektedirler. Sadakat Gezileri keyfi bir gezinti olmayıp dönüşüm alanlarını tanıtmak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Tarlabası, Süleymaniye ve Zeyrek'te Sadakat Gezileri yapılmıştır. UNESCO ile yazışma halinde olan girişim doğru bilgilendirmede önemli bir işleve de sahiptir. S.O.S Girişimi, Doğa derneği, Kent hareketleri, Gönüllüler, Akademisyenler, FEBAYDER, Gazeteciler, Sulukule, MSÜ, İTÜ, YTÜ, Ahşap Yapıları Koruma Derneği, Atlas Dergisi, Europa Nostra, Arkeologlar Derneğinden oluşmaktadır. Ortak bir mekanı olmayan girişimin toplanma mekanı genellikle kafelerdir. Atlas Dergisi matbaa konusunda Doğa Derneği ise ofisini kullandırmak suretiyle destek olmaktadır.¹

4.2.6 İMECE-Toplumun Şehircilik Hareketi

İMECE-Toplumun Şehircilik Hareketi 2006 yılında kurulmuştur. Başlangıcında sadece şehir planlama sorunları odak noktasını oluştururken, daha sonra planlamanın sadece teknik bir mesele olmadığı, aynı zamanda toplumsal olguların tartışılması gerektiği fikri üzerinden çeşitlenmeler yaşamıştır. Böylece Toplumun Şehircilik Hareketi doğmuştur. Politik örgütlenme olmasını istemedikleri için bu isim verilmiştir. Temel fikir ise kentleşmenin salt fiziksel olmadığı ekonomik, sosyal boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesinin gerekliliğidir. Bu gruba farklı politik gruplardan ve mecralardan

¹ Çiğdem Şahin ile 05.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.(S.O.S Girişimi adına)

insanlar katılımcı olmuştur. Mahallelere teknik destek vermek, örgütlenmelerine yardımcı olmak ve onlarla birlikte kentte yaşanan dönüşümler konusunda bilgi alışverişinin sağlanmasında görev yapmaktadır. Bir mahalleye sandalye taşınmasından basın açıklamasına kadar desteklerde bulunan İMECE, duruma göre şekillenmektedir. Örneğin Çiftelhavuzlar'da halk toplantısı yapıldığında broşür dağıtmış, Beşiktaş-Reşitpaşa Körler Okulu İBB tarafından şehir dışına taşınmak istenince basın açıklaması yaparak mücadele etmiştir. Ayrıca Başbüyük için "Görüş" adında kısa bir belgesel hazırlanmış bu da Mimarlar Odası Kent Filmleri Yarışmasında birinci olmuştur.¹ Yarışma ile kazanılan parayla sanayi tipi çadır alınarak o günlerde yıkımın gerçekleştiği Ayazma'da kullanılmıştır. İMECE ayrıca kent ölçeğindeki sorunlara yönelik olarak raporlar hazırlamaktadır. Hukuki mücadele içerisinde bulunmayan İMECE, hukuki mücadelede teknik olarak bilgi verilmesi aşamasında avukatlara ulaşılmasında ve dava süreçlerini insanlara anlatmada aracılık etmektedir. Ortak e-mail grubu ve telefon ile iletişim kurulmaktadır. İMECE, kent hareketi gruplarının bir araya gelmesini erken bulmakta ve farklı grupların kendi bulundukları yerden mücadele etmesini daha anlamlı bulmaktadır. Küçük grupların daha kolay hareket olanağı sağladığına inanılmaktadır. Kendi özel alanında yaptığı mücadele kent hareketini daha başarılı yapmaktadır.²

İMECE, mücadelesini farklı şekillerde gerçekleştirebilmektedir. Bu da bilgi akışının sürekliliğini gerektirmektedir. Kaynak sağlamada (Ayazma için çadır tedarik edilmiştir), doğru bilginin aktarılmasında (hukuki süreç hakkında mahalleliler bilgilendirilmiştir) fayda sağlamaktadır. İMECE, sorunla çözüm arasında bir ağ görevi görmektedir. İMECE, mücadele eden derneklerin hareket kabiliyetini arttırmaktadır.

4.3 Kentsel Dönüşüme Karşı Geliştirilen Hareketlerin Kent Hakkı Zemininde Değerlendirilmesi

Bu bölümde kentsel dönüşüme karşı kent hakkı zemininde mücadeleye farklı grupların katılımının olup olmadığı irdelenmiştir. Bu gruplar Çizelge 4-1 ve Çizelge 4-2'de görüldüğü gibi meslek odaları, sivil toplum kuruluşları, sendikalar, TMMOB'a bağlı 7 meslek odası; Şehir Plancıları Odası (SPO), Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası,

¹ İMECE yetkilileriyle 27.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² İMECE yetkilileriyle 27.07.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

Çevre Mühendisleri Odası, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Makine Mühendisleri Odası, Orman Mühendisleri Mühendisleri Odası'dır. Sivil Toplu Kuruluşları; LGBTT (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Travesti, Transseksüel) İstanbul Dayanışma Derneği, STGM-Sivil Toplum Girişim Merkezi, GİKAP-Gökkuşluğu İstanbul Kadın Platformu, KADER-Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Merkezi, İÜÖÜD-İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği'dir. Sendikalar ise SES- Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (KESK), DİSK -Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, TEKSTİL-SEN -Dokuma, Örne, Boyama, Trikotaj ve Giysi İşçileri Sendikası (Bağımsız)'dır.

Kentsel Dönüşüm Projeleri, dönüşüme konu olan arazilerin ve yapıların değer artışını değil sosyo-kültürel çevrenin yaşam kalitesini yükselten, fiziksel yıpranmayı ortadan kaldıran ve o yöreye özgü değerleri canlandırarak yeniden kent kimliğine ve dokusuna kazandıran bir yaklaşımla yapılmalıdır. Projenin, kaynak kullanımını, aktör uyumunu ve kullanıcı hassasiyetlerini dikkate almalıdır. Ancak, uygulanan projelerde bu amaca taban tabana zıt, farklı kullanıcılara farklı mekanların yaratılarak sosyo-kültürel kimliği değiştiren, apayrı bir mekan üretiminin benimsendiği, mevcut kullanıcıların sosyo-ekonomik sorunlarının kent merkezinin dışına ötelendiği bir süreç yaşanmakta ve dışlanma şeklinde devam eden bu sürecin adı "Kentsel Dönüşüm" olarak duyurulmaktadır.

Dönüşüm planlarının yarattığı mağduriyetlerin giderilmesi ve projelerin plan kriterlerine uygun olarak gerçekleşmesi ve eğer bir dönüşüm yapılacaksa bunun tüm kentlilerin yararı ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için yapılması gereklidir. Ancak, uygulamalardan çıkan sonuçlardan çoğu durumda mevcut kullanıcıların yerine yenilerinin geldiği ve öncekilerin mülkiyet haklarının zarar gördüğü görülmektedir. Hem mahalle bazında hem de tüm kenti ilgilendiren ortak kullanım alanlarında yaşanan süreçte kent hareketleri olumlu bir çaba olarak etkinliklerine devam etmektedir.

Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi (SPO-İST), dönüşüm alanlarında kurulan dernek çalışmalarını takip etmeye çalışmakta, gerektiğinde konuya dair sunum ve söyleşiler yapmakta ve projenin uygulanma arifesinde de konuyu gerektiğinde yargıya taşıyarak mücadele vermektedir. Bu süreçte belirli aralıklarla ve projedeki gelişmelere paralel olarak basın duyuruları, bildiriler ve panel-sempozyum türü etkinlikler organize etmekte ya da katılmakta ve konuya dair etkin kamuoyu farkındalığı yaratılmasına

çalışmaktadır. Dönüşüm mağduru mahalle derneklerini odaya davet ederek sorunlarını dinleyerek ortak hareket etmeye çalışmaktadır. Kitleseel bir eylemlilik söz konusu ise TMMOB çatısı altında veya SPO- Genel Merkez'in desteği ile kurumsal katılımlar da sergilemektedir.¹

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi ve SPO-İST, ağırlıklı olarak dönüşüm projesinin yapılmak istendiği bölgede kurulan derneklerle birebir ilişki içerisinde olmaktadır. İlgili tüm meslek odaları benzer eleştirileri ve mücadeleleri ortaya koyduğu için çokça aynı eylem, etkinlik ve bildiri de bir araya gelmektedir. Meslek Odalarının bağlı olduğu İstanbul İl Koordinasyon Kurulu'nun (İKK) düzenli olarak yaptığı toplantılara tüm meslek odalarının temsilcileri katılmaya çalışmaktadır. Bu toplantılarda kentsel gündeme konu olan başlıklarda önemli kararlar alınarak ortak mücadele araçları (panel, basın duyurusu, ziyaret, rapor, bildiri, afiş hazırlama...vb.) geliştirilmeye çalışılmaktadır.²

İnşaat Mühendisleri Odası (İMO) ve Makine Mühendisleri Odası (MMO), İKK'nın bileşenlerinden biri olarak yapılan etkinliklerde yerini almaktadır. MMO, Kentleri korumak adına "Kentleşme ve Yerel Yönetimler Komisyonu" oluşturmuş olup bu komisyon gerektiğinde basın açıklaması yaparak kamuoyu yaratmaya çalışmaktadır. İMO ve MMO, meslek alanlarına girdiği ölçüde kent hareketlerini desteklemekte, bülten hazırlamakta ve mahalle derneklerinin doğrudan etkinliklerine katılamasa da toplantı mekanı olarak, araç gerek tedariği ile maddi destek olarak dolaylı olarak desteklemektedir. İMO ve MMO, 3. Köprü'nün tek başına sadece mühendislik olarak değerlendirildiğinde iyi bir çalışma olduğunu ancak 3. Köprü'nün İstanbul'un kuzeyinde bulunan arazilere zarar vereceğini bildirmiştir. Ayrıca köprünün yeni yapılanmaları teşvik ederek, trafik yükünü arttıracaklarını ifade ederek bu projeye karşı olduklarını; bu anlamda hukuki ve eylemsel mücadele içerisinde yer aldıklarını belirtmişlerdir.³

Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası (HKMO) ile Çevre Mühendisleri Odası (ÇMO) da İKK'nın bileşenlerindendir. Özellikle tüm kenti ilgilendiren dönüşüm karşıtı kent

¹ Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi yetkilileri ile 12.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri Mücella Yapıcı ile 15.02.2011 tarihinde ve Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi ile 12.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

³ İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi yetkilileri ile 12.01.2011 tarihinde yapılan ve Makine Mühendisleri Odası ile 24.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

hareketleri içerisinde yer almakta, web sitesinden konuya ilişkin duyurular yapmakta, bülten hazırlamaktadır. Örneğin 3.Köprü Yerine Yaşam Platformunu desteklediklerini, hem eylemsel hem hukuki mücadelenin içerisinde olduklarını belirtmişlerdir.¹

Orman Mühendisleri Odası (OMO), oda olarak kamusal alanlara yönelik özelleştirme, el değiştirme ve yapılaşma tehditlerine karşı davalar açmakla birlikte, tüm bu süreçleri basın-yayın yoluyla da kamuoyuyla paylaşmaya, bu konulara duyarlı kesimlerin katılımına göre sokak eylemleri örgütlemeye çalışmaktadır. Örneğin, İBB'nin Belgrat Ormanlarında yer altı suyunu şişeleyip satan su dolum tesislerine verdiği izinlere karşı açılan davalardan sonra artık yeni su dolum tesislerine izin verilmemektedir. 3 ayrı su dolum tesisine karşı OMO tarafından açılmış davalarda da bu ticari işletmelerin kapanması söz konusudur. Bu olumlu sonucun ana nedeni söz konusu izinlerin hukuksal açıdan birçok açığının olması ve oda olarak bunlara ulaşılmış olmasıdır. Mahalle dernekleri, meslek odaları ve diğer demokratik kitle örgütleriyle gerek 3. Köprü Yerine Yaşam Platformu, gerekse kent çapında oluşturulan örneğin Halkalı Ziraat Okulu'nun İlim Yayma Cemiyetine 10 yıllığına kiralanması karşısında kurulan Küçükçekmece Çevre ve Yaşam Meclisi gibi diğer inisiyatifler düzleminde ve ayrıca birçok muhtarlık, mahalle derneği ve kitle örgütlerinin ilgili başvuruları düzleminde ilişki kurulmaktadır. Ayrıca, Orman Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi'nin çağrısıyla 3. Köprü Yerine Yaşam Platformu kurulmuştur.²

Günümüzde sermayenin güvencesizleştirme saldırısının en olgunlaşmış biçimlerinden birisini temsil eden kent politikaları, farklı kentsel mekânlarda yaşayan halkın toplumsal ilişkilerinde, gündelik hayatlarında, çalışma ilişkilerinde, siyasetle ve doğayla kurdukları ilişkilerde yıkıcı sonuçlar yaratmaktadır. Sermayenin yıkıcı kent politikaları, kenti bir bütün olarak dönüştürmeyi öngören kentsel dönüşüm projeleri, ulaşım, enerji, eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmetlerin piyasalaştırılması, kentlerdeki kamusal-tarihsel varlıkların ve alanların gasp edilmesi, kentlerdeki kültürel ve iletişimsel ortamların sermaye sınıfı lehine dönüştürülmesi ve toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren mega ulaşım projeleri gibi temel bileşenlerden oluşmaktadır. Bu gelişmeler, kentte

¹ HKMO yetkilileri ile 02.02.2011 tarihinde yapılan ve ÇMO yetkilileri ile 18.01.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² Orman Mühendisleri Odası adına Kader Cihan ile 23.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

gerçekleşen hak mücadelelerini, günümüz sınıf mücadelesinin en sert ve görünür politik çatışma alanlarından biri haline dönüştürmüştür.¹

Yine Orman Mühendisleri Odası'nın ortaya koyduğu çerçevede, neo-liberal kent, parçalanmış yapısıyla sermaye sınıfı tarafından dayatılan neo-liberal yurttaşlık rejiminin mekânsal anlamda cisimleşmesidir. Bu uzlaşmaz çatışma alanının bir tarafı, finans, inşaat, hizmet üretimi, iletişim gibi alanlardan beslenen bir avuç tekeli sermaye sahibidir. Çatışmanın diğer tarafı, kentin dışına sürülen, kentsel hizmetlerden mahrum edilen, kamusal-politik alanlardan dışlanarak yok sayılan ve insan onuruna yakışmayan kölece bir yaşama doğru sürüklenen bütün kentli emekçi sınıflardır. Başta güvencesiz işlerde çalıştırılan, işsizliğe ve geçici işlere mahkûm edilen kent yoksulları olmak üzere, mülksüzleştirilen kentli orta sınıflar ve güvencesizleştirilen meslek grupları, neo-liberal kentin ikinci sınıf yurttaşları haline getirilmektedir.²

Tüm meslek odaları ile yapılan görüşmelerden ortaya çıkan sonuç ise, Çizelge 4-3 ve Çizelge 4-4'de görüldüğü gibi kente sahip çıkılması konusunda büyük bir duyarlılığın var olduğudur. Ancak her birinin etkinliği farklı hedeflere yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, SPO, Mimarlar Odası, Orman Mühendisleri Odası hukuksal mücadele içerisinde de yer almakta ve diğer odalar da bunu desteklemektedirler. Yapılan görüşmelerden çıkan ortak sonuç ise, katılımın yeterli olmadığı ancak eski ile karşılaştırıldığında insanların artık konu özelinde bir araya gelebildiğini ve kentsel ölçekteki hareketlerde katılım oranının yüksek olduğudur. Örneğin 3. Köprü için tüm meslek odaları, sendikalar, STKlar, öğrenciler ve öğretim görevlileri bir araya gelmiştir. Bu çabaların artması durumunda etkisi mutlaka görülecektir. Olumsuz olarak değerlendirebileceğimiz bir ortak sonuç, sivil halkın katılımının çok az olmasıdır. Yargıya taşınan projelerden elde edilen olumlu sonuçların katılım açısından olumlu sonuçlar yarattığını belirten meslek odaları, kent hakkı zemininde tüm grupların birleşmesinin ve bunun sürekliliğinin sağlanmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir.

¹ Orman Mühendisleri Odası adına Kader Cihan ile 23.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² Orman Mühendisleri Odası adına Kader Cihan ile 23.02.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

SES, sağlık ve sosyal hizmetlerde örgütlü bir sendikadır ve sağlık kurumlarının da dönüşümü söz konusu olduğu için bu mücadeleye katılmaktadır. Örneğin şehir merkezlerindeki sağlık kurumlarının depremde hasar gördüğu gerekçesiyle şehir dışında oluşturulması planlanan sağlık kampüslerine taşınması söz konusudur.; buna örnek olarak İstanbul Üniversitesine bağlı sağlık kurumlarının İkitelli'ye taşınması gösterilebilir. SES, kendi örgütsel mücadelesinin yanında kentsel dönüşüm adı altında gerçekleşen uygulamalara karşı oluşturulan platformlarda KESK olarak yer almaktadır. Ancak dönüşüm planlarının bütün yaşam alanlarımıza yönelik bir saldırı olduğu konusunda yeterli bilinç oluşturulamadığından eylemlere katılımın sınırlı olduğunu belirtmektedir. Hukuki girişimlerden kısmi sonuçlar alınsa da mahkeme kararlarının kamu idarelerince uygulanmaması söz konusu olabilmektedir. Diğer yandan Anayasa değişikliği ile mücadelenin önüne engeller konulmaya çalışılmaktadır. Buna karşın SES, mücadelenin sürekliliğine inanmakta, ancak çoğunluğun hareketiyle kenti korumanın mümkün olacağına inanmaktadır.¹

DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu), kentsel dönüşüm projelerini, sermaye birikiminin yoğunlaştığı yerler olan kentlerde, sermaye birikiminin yeniden sağlanması ve paylaşımını hedefleyen düzenlemeler olarak tanımlamaktadır. Görüşülen yetkili, dönüşüm sözünün içeriği itibari ile yeniye vurgu yapan bir söz olduğunu, yeninin ise daha ileri ve güzel olan olarak algılandığını, yeniliğin gücü, beraberinde yeni beklentilerin ve umutların doğuşuna neden olduğunu, bu yüzden dönüşüm kavramı söz konusu olduğunda, ona genellikle olumlu bir anlam yükleme eğiliminde bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca, kentin dönüşümünün, kentsel mekanın sahip olduğu fonksiyonların farklılaşmasını hedeflediğini, temel sorunun da buradan kaynaklandığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda, “dönüşüm” başlığı altında kent mekanına, yaşıadığımız çevreye ne yapılıyor sorusuna cevap aramanın zorunlu olduğu vurgulanmaktadır. DİSK'in yetkilisi, konfederasyon düzeyinde dönüşüm uygulamalarına karşı herhangi bir girişimleri olmadığını ancak kendilerine bağlı sendikaların çeşitli katılımları olabildiğini belirtmiştir.²

¹ SES, İstanbul-Aksaray Şubesi yetkilisi ile yapılan 22.02.2011 tarihli görüşmeden edinilen bilgi.

² DİSK İstanbul Şubesi yetkilisi ile 25.02.2011 tarihli görüşmeden edinilen bilgi.

DİSK'e göre, halkın katılım süreçlerinden dışlanması söz konusudur. Diğer bir deyişle, kentte kullanım değil, değişim değerinin esas alındığı dönüşüm modelleri özellikle yoksul halk kesimlerine zarar vermektedir. Kentsel mekanın yeniden ele alınışı, barınma hakkının gaspı, kentli yoksulların yaşadıkları yerlerden sürülmesi üzerine şekillenmektedir. Bu nedenle, sınıfsal bir öze sahip olan ve egemen sınıfın çıkarlarınca şekillenen kentsel dönüşüm projelerini onaylamak söz konusu değildir. DİSK, kent ve kentin yaşayanlarının, yerlerinden edilmeksizin, yaşam kalitelerini yükseltecek, kamusal hizmetlere erişimini kolaylaştıracak, tarihe ve çevreye duyarlı, halkın katılımını esas alan kamu yararı odaklı yaklaşımlara olumlu bakmaktadır. Ancak, bunun da kent mekanının, piyasa güçleri ve müteahhitlerin belirleyiciliğinde dönüştürülmesi nedeniyle mümkün görülmediği belirtilirken, kent hakkı zemininde tüm meslek odaları, sendika, STK, üniversiteler ve halkın bir araya gelerek mücadele etmesinin olumlu olacağına inanılmaktadır.¹

TEKSTİL-SEN, işçilerin güvencesiz çalışmasına karşı yaşam koşullarının düzeltilmesi, hak gasplarının önlenmesi adına mücadele veren bağımsız bir sendikal kuruluştur. Kuruluşun öznesi insan olduğu için, sağlıklı konutta ve çevrede yaşaması da dolaylı olarak hedefleri arasında yer aldığı için, kentsel dönüşüm karşıtı hareketleri desteklemektedirler. Bu projelerin uluslar arası sermayenin bir projesi olduğunu ve rant kaygısıyla yapıldığını belirten TEKSTİL-SEN yetkilisi, bir yandan da İstanbul'un 2010 Kültür Başkenti ilan edilmesinin tezatlık oluşturduğunu ve tam da bu anlamda kapitalist sürecinin çelişkilerini barındırdığını belirtmektedir. 1980 öncesinde insanlara politik kaygılarla yaşam alanı sunan ve hatta kaçak yapılaşmayı meşru gören yerel yönetimlerin bugün daha fazlasını kazanmak kaygısıyla aynı insanları yerlerinden etme yoluna gitmekte olduğu ifade edilmektedir. TEKSTİL-SEN, 2003 yılından beri yıkımlara karşı mücadele vermektedir. Ağırlıklı olarak tüm kenti ilgilendiren mücadeleleri desteklediklerini, yerelde ise yıkım sürecindeki eylemsel mücadeleleri desteklediğini, kurumların bir araya gelmesinin çok daha etkin olacağını ancak insanların da buna katılmasının zorunlu olduğunu belirtmişlerdir.²

¹ DİSK İstanbul Şubesi yetkilisi ile 25.02.2011 tarihli görüşmeden edinilen bilgi

² TEKSTİL-SEN Şirinevler Şubesi yetkilisi ile 05.03.2011 tarihli görüşmeden edinilen bilgi.

Sendikalar ile yapılan görüşmelerden, sendikanın kuruluş amaçlarının yanı sıra kent hareketlerini destekleme biçimleri de ortaya çıkmaktadır. Ancak, Çizelge 6'da görüldüğü gibi bu mücadele şekli özellikle kent ölçeğinde eylemsel olarak kısmi düzeyde kalmaktadır. Kenti ilgilendiren ortak sorunlara sendikaların kısmi bir katılımı bulunmaktayken mahalle ölçeğindeki muhalefete sadece TEKSTİL-SEN katılmaktadır. Ancak bu katılım da dönüşüm alanı olarak ilan edilme sürecinde değil, uygulama aşaması olan yıkımlar esnasında gerçekleşmektedir. Bu da sendikaların katılım düzeyinin sınırlı olduğunu göstermektedir.

STGM-Sivil Toplum Geliştirme Merkezi'nin amacı "Güçlü ve Demokratik bir Sivil Toplum" ortamının kurulmasını sağlamaktır. Sivil toplum içinde katılımcılığın ve demokrasinin gelişimi, örgütlülüğün ve özerkliğin güçlendirilmesi, sivil toplumun karar alma süreçlerinde söz sahibi olması için kendi öncelik alanları içinde savunuculuk, kampanya, araştırma, eğitim ve lobi çalışmaları yürütmektedirler. STGM, bütün üçüncü şahıslar karşısında tarafsız ve bağımsız davrandıklarını ve STK'ların iç işlerine karışmadan, bütün faaliyetlerinde ve her düzeyde saydamlığı ve hesap verebilirliği esas aldıklarını ifade etmiştir. Her türlü ayrımcılığa karşı durarak farklılıkları zenginlik olarak algılayıp değerlendirmektedirler. Üretim ve tüketim kalıpları açısından yaşamın bütünlüğüne ve ekosistem değerlerine duyarlı olan STGM, katılımcı ve çoğulcu bir demokrasi anlayışını bir yaşam biçimi olarak benimsemektedir. STGM'nin amacı, sivil örgütlerin bilgi, ekonomik güç ve cesaret eksikliklerini giderecek çalışmalarla verimliliklerinin artırılmasına yardımcı olmak, iletişim ağı kurmak; ulusal STK platformları oluşturma çabalarını desteklemektir. STK'lar arasında olumlu/olumsuz bilgi ve deneyim paylaşımını teşvik edecek olanakları sağlamak, kitle iletişim araçlarını kullanarak sivil örgütlerin çalışmalarını duyurmak ve lobi faaliyetleri yürütmek en temel faaliyet alanlarını oluşturmaktadır. Böylece STK'ların halkla olan diyaloglarını geliştirmeye, kurumsal gelişmelerini ve sürdürülebilirliklerini sağlamaya çalışmaktadırlar [105].

STGM ile yapılan görüşmelerde, işlevsel öncelikler açısından merkezin kendi kurumsal yapısını güçlendirmeye, STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesi bağlamında desteklenmesine, STK'ların yurtiçi ve yurtdışında kendi aralarında ve devlet/yerel idare gibi diğer alanlarla iletişim ve işbirliğinin geliştirilmesine öncelik verdiği ifade edilmiştir.

Etnisite, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim; ekonomik durum, siyasal görüş, felsefi eğilim ve dini inanç açısından hiçbir ayırım gözetmeyen STGM'nin Kent Hareketlerine bakış açısı ise olumludur; ancak misyon ve amaçları içinde olmadığı için etkinliklerin dışında kaldıkları anlaşılmaktadır. Ancak, HES'lerin doğaya karşı zarar vermesine karşı kurulan dernekleri ve STK'ları misyonlarına uygun olduğu için desteklediklerini, maddi ve araçsal desteklerde bulunduklarını belirtmişlerdir. Ancak bu kapsamdaki çalışmaların İstanbul dışında gerçekleştiğini, İstanbul özelinde ise herhangi bir çalışma içinde olmadıklarını belirtirken, Kent Hareketlerinin tek bir çatı altında ve bir STK olarak örgütlenmesi halinde katılımcı olarak destekleyebileceklerini çünkü bunun kendi misyonlarına uygun düşeceğini vurgulamışlardır.¹

GİKAP-Gökuşağı İstanbul Kadın Kuruluşları Platformu'nun amacı, gönüllü kadın kuruluşlarının öncelikle kadın ve aile eksenli olmak üzere ortak paydalar çerçevesinde, proje ve politikaların üretim süreçlerinde aktif rol oynamalarını sağlamak, kadından topluma, kadın bakış açısıyla küresel düşünüp, yerel ve özgün çözümler üretmektir. Bu amaçla farklı sahalarda çalışan ve farklı birikimlere sahip gönüllü kadın kuruluşlarını periyodik süreçlerde bir araya getirerek; kadınların aile içinde, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatta üretken bireyler olmalarını desteklemek, temel hak ve özgürlüklerin toplumda yaygınlaşmasını sağlamak, yaşam boyu eğitimi teşvik etmek, çeşitli sebeplerle aile kurumu dışında kalmış bireylerin (huzurevi, yetiştirme yurdu, sığınma evi vb.) yaşam koşullarını iyileştirmek, aile destek hizmetlerini toplumda yaygınlaştırmak, kadın ve aileyle ilgili olarak hayatı anlamlandıran her konuyu (sağlık, hukuk, çevre, sanat, spor, medya, etik değerler vb.) çalışma sahası içinde kabul etmek, kadın STK'ları desteklemek ve verimliliği artırmaya yönelik proje ve programlar uygulamak, kadınların politikaya katılımını engelleyen ekonomik, sosyal, kültürel ve yasal engellerin ortadan kaldırılmasını sağlamak en önemli hedefler olarak ortaya konmaktadır [106].

GİKAP, kentsel dönüşüm karşıtı hareketlere olumlu bakmasına karşılık, kendi amaçlarına doğrudan uymadığı için bu mücadelelerde katılımcı olmadıklarını ifade

¹ STGM yetkilisi ile 08.03.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

etmiştir. Bununla birlikte, kendi amaçlarını da kapsayacak şekilde oluşturulacak bir STK içerisinde tereddütsüz yer alacaklarını belirtmişlerdir.¹

İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği (İÜÖÜD)'nin amacı, siyasi bir gaye gütmeksizin İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri arasında sosyal dayanışmayı sağlamak, karşılaşılabilecek tüm sorunları ve bunlara ait çözüm yollarını araştırmak, mesleki sorunlarda araştırma, geliştirme ve öğretim hizmetlerinde tüm İstanbul Üniversitesi mensubu öğretim üyelerine destek sağlamak, maddi - manevi yardımlarda bulunmaktır. Üyelerinin hem daha yüksek bir meslek kültürüne ve hem de daha yüksek bilimsel aşamaya erişebilmesi için etkinlikler düzenlemektedir [107].

İÜÖÜD, dernek amaçlarını gerçekleştirmenin yanı sıra kent hareketlerine karşı duyarlı olduklarını, mahalle ölçeğindeki dernekleri desteklediklerini ama özellikle tüm kenti ilgilendiren dönüşüm uygulamalarına karşı gelişen hareketlere her zaman olmasa bile katılımcı olmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Ayrıca, eskiye oranla konu hakkında bilincin geliştiğini ve birlikte hareket edildiğinde etkinin büyük olacağı vurgulanmıştır. Görüşülen yetkili, derneğin yönetim kurulu üyeleri arasında Orman Mühendisliği Fakültesine mensup öğretim üyeleri olduğunu ve bu vesile ile 3. Köprü Yerine Yaşam Platformunu desteklediklerini belirtmiştir. Ayrıca, farklı amaçlarla yola çıkan grupların kendi misyonlarına göre hareket etmesinin yanı sıra kent konusunda ortak bir platform yaratıldığında tüm duyarlı grupların birleşeceği vurgulanmıştır. Örneğin tüm Türkiye’de 13 üniversite derneğinin “Üniversite Dernekleri Platformu” çatısı altında birleştiğini ve ortak eylemlerde bulunduklarını, bu organik bağların daha güçlü etkisi olduğu belirtilmektedir.²

LGBBT-Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Travesti, Transseksüel İstanbul Sivil Toplum Girişimi 2011 yılından itibaren LGBTT-İstanbul Dayanışma Derneği olarak ad değiştirmiş olup derneğin amaçları Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Travesti ve Transseksüel bireylerin hakkını savunmak, pozitif ayrımcılıktan yararlanmak, çalışma ve yaşama hakkını her alanda dile getirmek, haklarının Anayasa’da güvence altına alınmasını sağlamak, toplumsal baskıyı azaltmak için mücadele vermektir. LGBBT, kentsel dönüşüm karşıtı hareketlerde

¹ GİKAP yetkilisi ile 11.03.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

² İÜÖÜD ile 11.04.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

katılımcı olarak yer almadıklarını ancak olumlu bir çaba olduğu için desteklediklerini belirtmişlerdir.¹

KADER (Kadın Adayları Destekleme Derneği), 1997 yılında kurulmuştur. Kurulma amacı ise kadınların politikaya katılımını engelleyen ekonomik, sosyal, kültürel ve yasal engellerin ortadan kaldırılması, kadınların aday olmaya teşvik edilmesidir. Tüm siyasi partilere eşit mesafede duran KADER, partilerde yer alan kadınların sorunları konusunda çözümler üretmeye çalışmaktadır. Onların politikaları konusunda güç birliğinin gelişmesine katkı sağlayacak eğitimler vermekte, kampanyalar düzenlemektedir. Kentsel dönüşümün adil olarak gerçekleştirilmesi gerektiğini belirten KADER, kendi misyonlarına uygun olmadığı için kent hareketlerine katılımcı olmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak, dönüşüm mağduriyeti yaşayan insanların mücadele etmelerini haklı bularak desteklemektedirler.²

STK'lar ile yapılan görüşmelerde ortaya çıkan ortak sonuç, Çizelge 4-4'de de görüleceği gibi kent muhalefetine olumlu bir çaba olarak kabulüne karşın katılımın bulunmayışıdır. Bunun da nedeni STK'ların kendi amaçları doğrultusunda mücadele etmeleridir. Oysaki kent hakkı mücadelesi tüm kentlilerin ortak alanlarını koruma çabasıdır. STK'lar kendi amaçlarını da kapsayacak bir STK çatısı altında kent hakkı mücadelesi içerisinde olabileceklerini belirtmişlerdir.

¹ LGBTT ile 02.03.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi

² KADER (Kadın Adayları Destekleme Derneği) ile 04.03.2011 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgi.

Çizelge 4.1 Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Karşı Eylemsel Mücadele Veren Kurumsal Yapılar

Kurumsal Yapılar	Yerel Hareketler	Kentsel Hareketler
FEBAYDER	X	X
TOZDER	X	X
DERBENT Yard.Dern.	X	X
DİSK	-	kısmen
SES (KESK)	-	kısmen
TEKSTİLSEN (bağımsız)	kısmen	kısmen
Şehir Pl.Od.	X	X
İnş.Müh.Od.	X	X
Mimarlar Od.	X	X
Harita Kadastro Müh.Od	kısmen	X
Makine Müh.Od.	X	X
Çevre Müh.Od.	kısmen	X
Orman Müh.Od.	X	X
İÜÖÜD.	-	kısmen
LGBTT	-	-
STGM	-	-
GİKAP	-	-
KADER	-	-

Çizelge 4.2 Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Karşı Hukuki Mücadele Veren Kurumsal Yapılar

Kurumsal Yapılar	Yerel Hareketler	Kentsel Hareketler
FEBAYDER	X	-
TOZDER	-	-
DERBENT	X	-
Şehir Pl.Od.	X	X
Mimarlar Od.	X	X
Orman Müh Od.	-	kısmen
İnş. Müh Od.	-	kısmen
Mak. Müh Od.	-	kısmen
Çevre Müh Od.	-	kısmen
Hart.K. Müh Od.	-	kısmen

Çizelge 4.3 Kent Hareketlerine Katılımda Bulunanlar ile Katılım Olmadan Destekleyenler

		Yerel Hareketler		Kentsel Hareketler	
		Katılımcılar	Destekleyenler	Katılımcılar	Destekleyenler
Dernekler	FEBAYDER	X	X	X	X
	TOZDER	X	X	X	X
	DERBENT Yard.Dern.	X	X	X	X
Sendikalar	DİSK		X	kısmen	X
	SES (KESK)		X	kısmen	X
	TEKSTİSEN (bağımsız)	kısmen	X	kısmen	X
Meslek Odaları	Şehir Pl.Od.	X	X	X	X
	İnş.Müh.Od.	X	X	X	X
	Mimarlar Od.	X	X	X	X
	Harita Kadastro Mh.Od	kısmen	X	X	X
	Makine Müh.Od.	X	X	X	X
	Çevre Müh.Od.	kısmen	X	X	X
	Orman Müh.Od.	X	X	X	X
STK'lar	İÜÖÜD		X	kısmen	X
	LGBTT		X		X
	STGM		X		X
	GİKAP		X		X
	KADER		X		X

Çizelge 4.4 Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Karşı Destek Veren Kurumsal Yapılar ve Destekleme Şekilleri

KURUMSAL YAPILAR		Mekansal Destek	Araç-Gereç Desteği	Yazılı İletişim Araçlarıyla Destek (Makale, bildiri vs)	Bireysel Destek	Kurumsal Destek	Sessiz Destek
Dernekler	FEbAYDER	X	X	X	X	X	
	TOZDER	X	X	X	X	X	
	DERBENT Yard.Dern.			X	X	X	
Sendikalar	DİSK				kısmen	kısmen	
	SES (KESK)				X	kısmen	
	TEKSTİLSEN(bağımsız)				X	kısmen	
Meslek Odaları	Şehir Pl.Od.	X	X	X	X	X	
	İnş.Müh.Od.	X	X	X	X	X	
	Mimarlar Od.	X	X	X	X	X	
	Harita Kadastro Mh.Od	kısmen	kısmen	X	X	X	
	Makine Müh.Od.	X	X	X	X	X	
	Çevre Müh.Od.	kısmen	kısmen	X	X	X	
	Orman Müh.Od.	X	X	X	X	X	
STK'lar	İÜÖÜD			X	X	X	
	LGBT						X
	STGM						X
	GİKAP						X
	KADER						X

Yerel ölçekte ve kent ölçeğinde mücadeleler üzerinde yapılan araştırmalar ile muhalefetin nitelikleri hakkında öğretici bilgiler edinilmiştir:

Yerel Ölçekte Mücadelelerin Araştırma Sonuçları

Yerel ölçekte kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilen Sulukule, Tarlabası, Derbent, Gülsuyu, Gülsu, Başıbüyük, Fener-Balat, Tozkoparan mahalleleri rant potansiyeli yüksek olan yerleşmelerdir. Mahalleler dernek kurmak suretiyle dönüşümde söz hakkına sahip olma, yaşam biçimlerini ve mülkiyet haklarını koruma konusundaki taleplerini ifade etmeye başlamışlardır. Derneklerin kurulmasında ve mücadelenin yönlendirilmesinde meslek odalarının katkıları büyüktür. Dernekler kendi yerel sorunları için mücadele etmenin yanı sıra aynı sorunu yaşayan diğer mahalle derneklerini de desteklemektedir. Dernek mücadelesinde üzerinde durulması gereken önemli hususlardan birisi mücadelelerin önceki deneyimlerle pekişerek artmakta olduğudur ve bu da başarıyı getirmektedir. Örneğin Sulukule Platformu ile başlayan mücadele Tarlabası Derneğine, Tarlabası ise Fener-Balat ve Tozkopan derneklerine önemli tecrübeler kazandırmıştır.

Dönüşümün ilk deneyimi olan Sulukule’de, öncelikle 2002-2003 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından rehabilitasyon projesi başlatılmıştır. Sonrasında ise 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun’a dayanarak 2005 yılında yenileme alanı ilan edilmiştir. İlanın ardından aynı yıl kurulan Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği yetkilileri, belediyenin maddi ve mimari desteği ile tarihi mekanın korunmasını talep etmiştir. Dernek, kendilerinin katılımı ile gerçekteşebilecek bir yenileme olduğu düşüncesi ile yenileme fikrine olumlu bakmıştır. Ancak, TOKİ, Büyükşehir Belediyesi, Fatih Belediyesi ortaklığı ile bir dönüşüm projesinin öngörölmesi ile aslında burada yaşayanların katılımı olmaksızın bir projenin gerçekteştirileceği ortaya çıkmıştır. Direnişlerde bu andan itibaren başlamıştır. Hukuki mücadele ise acele kamulaştırma kararından sonra bu kararın iptali ve yürütmenin durdurulması yönünde açılmıştır. Ancak, bu aşamaya gelinceye kadar mülk sahiplerinden bir kısmı acele kamulaştırma kararından dolayı mülklerini satmışlardır. Bu süreçten sonra toplumun farklı kesimlerinden insanların katılımları ile mücadele devam etmiştir. Ancak, tüm bu katılımlar, sürecin ilerlemesinden sonra gelişmiştir. Sulukule’nin yenileme alanı olarak

ilan edilmesi ve beraberinde gelişen süreç İstanbul için yenidir. Bu da insanların olaylar karşısındaki hareket kabiliyetini eksik bırakmıştır. Üstelik acele kamulaştırma kararı, insanlardan bazılarının endişe ile mülklerini satmalarına neden olmuştur. Tüm bunlara karşın çok yönlü bir mücadele ile Sulukule desteklenmiştir. Yereldeki mücadele ulus-üstü platforma taşınabilmiştir. Üstelik mücadele sadece eylemsel ya da hukuki düzeyde kalmamıştır. Alternatif proje üretimi de gerçekleşmiştir. Ancak, katılımcılar farklı zamanlarda sesini duyurabilmiştir. Tilly, bir hareketin tüm katılımcıların parçalanmadan varlığı ile toplumsal hareket niteliği kazanabileceğini belirtmektedir. Oysa ki, Sulukule’de eş zamanda tüm katılımcıların varlığı ile muhalefetin çok daha güçlü olması sağlanamamıştır (Bkz. Çizelge 4-5 ve Çizelge 4-8).

Sulukule’de yaşayan Romanların gelenekleri, görenekleri, kültürleri de düşünüldüğünde Sulukule’deki dönüşüm sadece bir mekansal dönüşüm değildir. Ayrıca siyasetin yenilemeye ilişkin ısrarı da dikkate değerdir. Farklı meslekten bir çok insanın yenilemeye ilişkin tavsiyelerine karşın bu ısrar devam etmiştir. Sonuçta ise, Taşoluk’ta Sulukule’deki insanlara yaşam alışkanlıklarını yok eden ve üstelik borçlandırılmak suretiyle farklı bir mekan sunulmuştur. Yenileme, sadece fiziksel bir müdahaleyle gerçekleştirilirken sosyal boyutu değerlendirilmemiştir.

Sulukule’deki dönüşümden sonra ikinci bir uygulama Tarlabası’nda yaşanmıştır. Tarlabası, 2006 yılında 5366 sayılı yasaya dayanarak yenileme alanı ilan edilmiştir. İnsanların Sulukule’den gelen bir deneyimleri bulunduğu için daha bilinçli bir hak arayışına girmeleri mümkün olmuştur ancak burada da eksik bilgilendirilmeden kaynaklanan sorunlar ortaya çıkmıştır. Semtte yaşayan insanlar, yenileme alanının Beyoğlu Belediyesi tarafından yapılan ihale ile GAP İnşaata verildiğini kendilerine gelen tebligatlar ile öğrenmelerinden sonra dernek kurmak suretiyle mücadeleye başlamışlardır. Oysa ki insanlar, bu ihale öncesinde belediyeden kendilerinin de katılımının sağlanması ile bir sağlıklılaştırmanın yapılacağı bilgisini almışlardır. Tebligatlardan sonra Tarlabası’nda kurulan dernek, sadece mülk sahipleri için değil kiracılar için de mücadele etmeye başlamıştır. Pazarlık sürecini ise doğrudan GAP inşaat yetkilileri gerçekleştirmişlerdir. Tarlabası’nda yaşayan insanlar dar gelirli ve mülk sahibi insanlardır. Kiracıların oranı da yüksek düzeydedir. Mülk sahiplerinden bir kısmının pazarlık sürecine katılımı da dernek mücadelesini daha kırılgan hale getirmiştir.

Tarlabası'nda da tıpkı Sulukule'deki gibi çok yönlü mücadele edilmiş, mücadeleye toplumun farklı kesimlerinden katılım sağlanmıştır. Ancak bir kere başlayan pazarlık süreci dernek mücadelesinin ortak hareketini zayıflatmıştır. Şimdilerde ise Tarlabası'nda yenileme projesi uygulanmaya başlanmıştır (Bkz. Çizelge 4-5 ve Çizelge 4-8).

5366 sayılı yasaya dayanılarak yenileme alanı ilan edilen bir başka örnek ise Fener-Balat-Ayvansaray'da yaşanmaktadır. 2006 yılında yenileme alanı ilan edilen Fener-Balat, dönüşüm deneyimlerine sahiptir ve bu da dernek mücadelesinin çok daha hızlı ve bilinçli hareketini sağlamıştır. Dernek (FEBAYDER), halkın konu hakkındaki bilinçliliğini arttıracak birçok etkinlikte bulunmuştur. Seminerler ve toplantılar düzenlenmiş, atölye çalışmaları yapılmıştır. Bu etkinliklerle birlikte halk katılımı süreç içerisinde artmıştır, ancak bu katılım tüm yenileme alanında yaşayanları kapsayamamıştır. Ayrıca Yenileme Alanı noktasal bir projedir ve alanın çevresinde yaşayanların da bu muhalefete katılımı sağlanamamıştır. Bunun en önemli nedeni yenileme sonrasında bu alanın rant potansiyelinin artacak olmasıdır. Bu da Mancur Olson'un Kaynakların Seferberliği teorisini hatırlatmaktadır. Olson'a göre insanlar hayatları boyunca kar-zarar hesabı yapmaktadır. İnsanların bireysel çıkarları söz konusu olunca bundan faydalanacakları rasyonel seçimleri yapmaktadırlar. Bu da yerel muhalefeti zayıflatıcı bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Eylemsel ve hukuki düzeyde mücadele eden dernek mücadelesi, STK'lar, meslek odaları, akademisyenler, diğer mahalle dernekleri ve platformların katılımlarıyla genişlemiştir. Yerel muhalefette manevra kabiliyeti FEBAYDER'de yüksek düzeylere ulaşmıştır. Bunun en somut göstergesi mahkeme sürecinde bilirkişi ücretleri arttırıldığında gönüllü bilirkişi heyeti oluşturabilmesidir. Ayrıca, mücadelenin sürekliliği de dikkate değerdir. Tilly ve Touraine, dönüştürmenin sağlanabilmesi için hareketin gerçekleşmiş olmasına bakılmaksızın devamlı olmasının sağlanması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Süreklilik, derneğin mücadelesine olumlu katkılar sağlamıştır. Son dönemdeki gelişmelere bakıldığında ise Fener Balat Ayvansaray Derneği'nin (FEBAYDER) projenin hukuk dışı olduğuna dair açtığı dava, haklı bulunarak projenin iptali kararıyla sonuçlanmıştır. Fatih Belediyesi ise mahkeme kararına karşı acil kamulaştırma kararı almıştır. Yerel idare, farklı alternatifler ile yenileme çalışmasını gerçekleştirme çabası içerisinde. Ancak,

mahallede yaşayan insanlar ile dernek, bu karara karşı da sessiz kalmayarak mücadelesine devam etmektedir (Bkz. Çizelge 4-5 ve Çizelge 4-9).

Yapılan araştırmalarda, yerel muhalefeti süreklilikle ve halkın tam katılımı ile gerçekleştirenin Derbent Mahallesi olduğu görülmüştür. Ancak, mücadeleyi zayıflatan halkın mülkiyet hakkını 1986 yılında başlayan izale-i şuyu davası sonucunda kaybetmiş olmasıdır. Derbent, bir gecekondur mahallesidir ve yaşayan insanların kaybettikleri mülkiyet haklarını tekrar elde etmek ortak sorunlarıdır. Bireysel çıkarları için değil toplumsal mülkiyet hakkı için mücadele eden Derbentliler'i çeşitli STK'lar, meslek odaları, öğretim üyeleri, diğer mahalle dernekleri ve platformlar katılımları ile desteklemişlerdir. Derbent Mahallesi'nde sokak temsilcisi ve mahalle meclisleri bulunmaktadır. 1980 öncesindeki gecekondur hareketleri sırasında da sokak temsilcisi ve mahalle meclisi bulunmaktadır. Dernek mücadelesi, 1980 öncesi gecekondur hareketlerini örnek almıştır. Bu da muhalefette eski deneyimlerin günümüz koşullarıyla yeniden şekillendiğini göstermektedir. Zira tabandan gelen gecekondur hareketlerinde hem süreklilik, hem örgütlülük, hem de dayanışma çok güçlüdür. Derbent, bu özellikleri yeniden kurmak suretiyle aynı güçlü etkiyi yaratma çabası içerisine girmiştir (Bkz. Çizelge 4-6 ve Çizelge 4-9). Sokak temsilcisi ve mahalle meclisine Maltepe ilçesi Gülsuyu, Gülensu ve Başbüyük Mahallelerinde de rastlanılmıştır (Bkz. Çizelge 4-10).

Maltepe'deki dönüşüm 2004 yılında Maltepe E-5 Kuzeyi Nazım İmar Plan süreciyle başlamıştır. Bu plan sürecinde yer alan mahalleler Başbüyük, Gülensu, Gülsuyu, Aydınevler, Girne, Fındıklı, Zümrütevler'dir. Gülsuyu, Gülensu Mahallelerinde yaşayan insanlar ile Güzelleştirme Derneği Büyükşehir Belediyesine dilekçe vermek suretiyle planı istemediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca insanlar bir araya gelerek plan iptal davası açmışlardır. Bu planlar iptal edilmiştir ancak, sonrasında Başbüyük, Gülensu, Gülsuyu Mahalleleri Kentsel Yenileme Alanı ilan edilmiştir. Bu mahallelerin ortak özelliği bir gecekondur mahallesi olmasının yanı sıra mekansal olarak panoramik özelliklere sahip olmasıdır. Mahallelerin tepe noktalarından Marmara Denizi ve Boğaz görülebilmektedir. Bu da rant potansiyelini arttırmaktadır.

Gülsuyu, Gülensu Mahallelerinde yaşayan insanlar tekrar toplu dilekçe vermiş ve plan iptal davası açmıştır ancak kabul edilmemiştir. Bu aşamadan sonra ise sokak temsilcisi, mahalle meclisi kurularak mahallede yaşayan insanların konu hakkında bilinçliliği

arttırılmaya çalışılmıştır. Bu arada mahalledeki Güzelleştirme Derneği ile fikir ayrılıkları oluşmaya başlamıştır. Güzelleştirme Derneği, her planlamanın yıkım getireceğini düşünerek eylemsel mücadelenin gerekliliğine inanmaktadır. Oysaki Kentsel Dönüşüm sürecine karşı mücadele edenler planlamayı savunarak kendilerinin de katılımı ile hem mülkiyet haklarını koruma konusunda hem de kent hakkı konusunda mücadele etmek istemektedir. Yerelde yaşanan bu farklı düşünceler ortak hareket etmeyi engelleyici niteliktedir. Bu noktadan sonra ise Gülsuyu-Gülensu Yaşam ve Dayanışma Merkezi (GÜLDAM) kurulmuştur. 2007-2008’de İstanbul’da 22 mahalle derneği ile Mahalle Dernekleri Platformu (İMDP) oluşmuştur. Bu derneklerle kent hakkı mücadelesinde birlikte hareket edebilmek ve bu konuda daha güçlü muhalefet sağlamak için bağlantılar kurulmuştur. Ancak, İMDP çalışmalarından dolayı dernek çalışmaları ile sokak temsilciği ve mahalle meclisi deneyim olmadığı için zayıf kalmıştır. Bu da dernek yöneticisinin rehberliğinin önemini göstermektedir. Dernek yöneticisi başarılı bir rehber ve yardım kaynağıdır. Ayrıca olayları sürekli takip eden ve bilgileri aktarma kabiliyetine sahiptir. Bu özellikler diğer mahalle derneklerinde gözlemlenmiştir (Bkz. Çizelge 4-6 ve Çizelge 4-10).

Başbüyük Mahallesi de kentsel dönüşüm ile başlayan süreçte tabanda güçlü bir örgütlenmeyi sağlayabilmiştir. Bu örgütlenme hemen olmamış süreç içinde gerçekleşebilmiştir. Dernek yöneticisinin sol siyasetten gelmesi ve halkın da çoğunun radikal islamı ve AKP’yi desteklemesi bunda etkili olan nedenlerden biridir. Bu noktada Robert Benford ve David Snow’un kültür konusunda ileri sürdüklerini hatırlamak yerinde olacaktır. Mücadelenin başarısında politik süreç gibi dışsal etkiler önemli olduğu gibi insanların duygu ve düşünceleri, ahlaki-etik değerleri, inançları, algılayışları da önemli olmaktadır. Mahalleliler, istikrar ve sürekliliği güven ile birleştirerek dernek yöneticisiyle aynı düşüncede olmasalar bile süreç içerisinde katılımcı olmuşlardır. Ancak bu katılım kısmi düzeyde kalmaktadır. Yerel muhalefette halk katılımının gerçekleşmesi özellikle çevik kuvvetin müdahalesinden sonra artmıştır. Ancak sonrasında, mahallede yaşayan insanların kısmen mülk sahibi olması, kısmen tapu tahsisli ve tapusuz olması mücadelenin kolektif gücünü zayıflatmıştır (Bkz. Çizelge 4-7 ve Çizelge 4-10).

Belediyeler, dönüşüm alanı içerisinde yıkılıp yeniden yapılacak binanın bedelini belirlemektedirler ve borçlandırmak suretiyle öncelikle alan içerisindeki insanların almasını özendirmektedirler. Bayındırlık ve İskan Bakanlığının belirlemiş olduğu standartlar kullanılarak yıkılacak binalara enkaz bedeli belirlenmektedir. Alan içindeki her bir yapının mülkiyet durumuna göre enkaz bedeli farklılaşmaktadır. Yeni yapının fiyatı belirlenen enkaz bedelinden düşülerek geriye kalan miktar ile borçlandırılarak insanlara mülkiyet hakkı verilmektedir. Mahalledeki insanlardan bazılarının dönüşüm ile ortaya çıkacak olan ranttan faydalanmak istemesi, bireysel çıkarların ön plana geçmesi ise dernek mücadelesi ve ortak bir kent hakkı arayışını zorlaştırmaktadır. Olson’a göre insanlar avantajlı olarak gördükleri taktirde bir sosyal hareket oluşturmayı kabul ederler. Bu durumda sosyal hareketin amacı, bir dönüşüm oluşturmak değildir. Bireylerin savundukları konu üzerinde en kısa sürede avantaj elde etmeleridir. Olson, insanların sadece kişisel çıkarlarını maksimize etmek için harekete geçeceklerini iddia eder. Düzenli bir maaşı olan insanlar için dönüşüm ile elde edilecek yeni yapı için uzlaşma yolunu tercih ederek rant elde etme olanağını sağlamış olacaktır. Düzenli geliri olmayan çok yoksul insanlar ise kendilerine yapılacak kira yardımı ve şehir dışında da olsa yeni yapı mücadeleden cazip gelebilmektedir.

Kentsel muhalefette deneyimler artarak geleceğe önemli birikimler bırakmaktadır. Tozkoparan Mahallesi’de bu deneyimleri yerel mücadelesinde kullanmaktadır. Tozkoparan Mahallesi, 775 sayılı Gecekondu Kanunu çerçevesinde gecekondu önleme bölgesi olarak ilan edilmiş bir mahalledir. Bu kapsamda 1960’lar sonrasında planlı bir şekilde yerleşime açılmıştır. Ancak, mahallenin bugün şehrin merkezinde olması ve çevresinden önemli ulaşım yollarının geçmesi nedeniyle rant potansiyeli yükselmiştir. Fiziki yapısının bozulması gerekçe gösterilerek bu alan, 2008 yılında 5393 sayılı yasa ile kentsel dönüşüm alan sınırı içerisine alınmıştır. Bu aşamadan sonra ise 2009 yılında Tozkoparan Derneği (TOZDER) kurulmuştur. Dernek, diğer mahalle derneklerinden, platformlardan, meslek odalarından ve akademisyenlerden katılımları ile destek almaktadır. Ancak mahallede yaşayan ve toplumun farklı kesimlerinden insanların katılım yeterli düzeye ulaşmamıştır (Bkz. Çizelge 4-7 ve Çizelge 4-11). Derneklerin yerel muhalefesinde katılım düzeyinin tam olamayışı kolektif hareketi zorlaştırmaktadır. Mahalle içerisinde bu ayrılıklar parçalanmaya neden olmaktadır. Tilly’nin altını çizdiği

gibi parçalanmış eylemler farklı adlandırılacak ve toplumsal hareket olmaktan çıkacaktır.

Kentsel dönüşüm uygulamaları mahallede yaşayan insanların yararına değil, kar elde etmek amacıyla yapılmaktadır. Bunun somut örneği Tozkoparan'daki kentsel dönüşüm hazırlık aşamasında Güngören Belediyesi tarafından yapılan anket çalışmasıdır. Ankete mahalleden kısmi bir katılım gerçekleşmiştir. Katılanlar üzerinden yapılan değerlendirme sonuçları ise insanların az katlı düzenli ve planlı yapılarda yaşama isteğini ve mahallelerinden memnun olduklarını göstermektedir. Bu durumda, mahallede yaşayan insanlar, dönüşümle yoğunluğu arttırılacak olan yapılar yerine mevcuttaki gibi düşük katlı yapılarda yaşamayı tercih etmektedirler. Anket sorularına verdikleri cevaplar da bu yönde olmuştur. Anket çalışmaları yapmak yerel idare için önemli bir adımdır. Böylece insanların taleplerini değerlendirme ve bunu projeye yansıtma olanağı ortaya çıkmaktadır. Yerel idarenin bu tavrı, Tozkoparan'daki dönüşüm kadar yapılan mücadelelerde kullanılan ortak dilin etkisinden de ileri gelebilir. Muhalefete katılımında bulunan meslek odaları, akademisyenler sürekli olarak dönüşümlerin sadece fiziksel boyutta olmaması sosyal boyutunun da olmasının, halkın katılımı ile bir dönüşüm zemininin oluşturulmasının gerekliliğini vurgulamışlardır. Anket çalışması sosyal boyutun değerlendirilmesi için yeterli değildir ancak, mücadelelerin katkısıdır.

Tüm mahalle dernekleri hem kendi üyeleriyle hem de dernekler arası iletişimi hızlı bir şekilde sağlayabilmektedir. Ortak e-mail, facebook, twitter vb. ile bilgi alışverişi kesintisiz devam etmektedir. Bu da dönemin sosyo-ekonomik ve teknolojik koşullarının bir ürünüdür. Yerel ölçekte ve kent ölçeğinde kent hakkı mücadelesi veren grupların en önemli sorunlarından biri ise maddi kaynak olarak ortaya çıkmaktadır. Gönüllük esasına göre bir araya gelen grupların maddi sorunlarını çözmesi halinde ulaşabilecekleri insan sayısının da fazlalaşacağı düşünülmektedir.

Çizelge 4.5 Yerel Ölçekte Kentsel Dönüşüm Alanları

Yerel Ölçekte Dönüşüm Alanları	Kentsel Dönüşümün Başlangıç Tarihi	Kentsel Dönüşümün Uygulama Aracı	Kentsel Dönüşümün Ortakları	Kentsel Dönüşümün Uygulanma Biçimi
Sulukule	2002-2003 2005	Rehabilitasyon Projesi Yenileme Projesi 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Hakkında Kanun	Fatih Belediyesi, İBB, TOKİ	Yerinde Dönüşüm -Kamulaştırma bedelini alarak alan dışına çıkma ve Taşoluk beldesinde TOKİ yapılarına yerleşim
Tarlabaşı	2006	Yenileme Projesi 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Hakkında Kanun	Beyoğlu Belediyesi GAP İnşaat	Mülkiyet Transferi ile ada ve parsellere ilave katlar eklemek suretiyle fiziksel ve işlevsel değişim -Uzun vadeli krediler yoluyla projeye dahil olma -Kamulaştırma bedelini alarak alan dışına çıkma
Fener Balat	2006	Yenileme Projesi 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Hakkında Kanun	Fatih Belediyesi, İBB	Mülkiyet Transferi ile ada ve parsellere ilave katlar eklemek suretiyle fiziksel ve işlevsel değişim ----- -Uzun vadeli krediler yoluyla projeye dahil olma -Kamulaştırma bedelini alarak alan dışına çıkma

Çizelge 4.6 Yerel Ölçekte Kentsel Dönüşüm Alanları

Yerel Ölçekte Dönüşüm Alanları	Kentsel Dönüşümün Başlangıç Tarihi	Kentsel Dönüşümün Uygulama Aracı	Kentsel Dönüşümün Ortakları	Kentsel Dönüşümün Uygulanma Biçimi
Derbent	1986 2001-2002 2005 2012-2013	Atatürk Oto Sanayicileri Kooperatifi Kentsel Dönüşüm 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun	Cemre İnşaat Sarıyer Belediyesi, İBB, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	İzale-i Şuyu davası ile başlayan mahkeme süreci ile devam eden 2002-2003 yılı MESA Konutlarının yapımı Riskli Alan Sınırı olarak ilan edilmesi
Gülsuyu Gülensu	2004	Kentsel Dönüşüm Projesi 5393 sayılı Belediye Kanunu	Maltepe Belediyesi, İBB, TOKİ	Yerinde Dönüşüm -Mülk sahibi için:uzun vadeli krediler yoluyla satın alma yada kamulaştırma bedelini alarak alan dışına çıkma -Tapu tahsisliler ve tapusuzlar için: enkaz bedeli üzerine uzun vadeli krediler yoluyla satın alarak mülk sahibi olma yada alan dışına çıkma -Tapusuzlar ve tapu tahsisler için, Bayındırlık Bakanlığının toplam inşaat metrekaresi birim fiyatı değişmektedir.

Çizelge 4.7 Yerel Ölçekte Kentsel Dönüşüm Alanları

Yerel Ölçekte Dönüşüm Alanları	Kentsel Dönüşümün Başlangıç Tarihi	Kentsel Dönüşümün Uygulama Aracı	Kentsel Dönüşümün Ortakları	Kentsel Dönüşümün Uygulanma Biçimi
Başibüyük	2006	Kentsel Dönüşüm Projesi 5393 sayılı Belediye Kanunu	Maltepe Belediyesi, İBB, TOKİ	Yerinde Dönüşüm ----- -Mülk sahibi için:uzun vadeli krediler yoluyla satın alma yada kamulaştırma bedelini alarak alan dışına çıkma -Tapu tahsisliler ve tapusuzlar için: enkaz bedeli üzerine uzun vadeli krediler yoluyla satın alarak mülk sahibi olma yada alan dışına çıkma -Tapusuzlar ve tapu tahsisler için, Bayındırlık Bakanlığının toplam inşaat metrekaresi birim fiyatı değişmektedir.
Tozkoparan	2008	Kentsel Dönüşüm Projesi 5393 sayılı Belediye Kanunu	Güngören Belediyesi, İBB, TOKİ	Yerinde Dönüşüm ----- -Uzun vadeli krediler yoluyla satın alma yada kamulaştırma bedelini alarak alan dışına çıkma

Çizelge 4.8 Yerel Ölçekte Muhalefet Gruplarının Mücadele Nitelikleri

Yerel Ölçekte Dönüşüm Karşıtı Mücadele Eden Grubun Adı	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Sulukule Platformu	-Yerel Muhalefet etkinliğinde genişleme -STK'lar, meslek odaları, öğretim üyeleri, dernek ve platformların katılımı ile desteğin büyümesi -Alternatif proje üretiminin sağlanması -Ulusal ve uluslar arası kuruluşlardan desteğin ve katılımın gerçekleşmesi, yerel mücadelenin ulusüstü platforma taşınması -Önce eylemsel ve sonra hukuki mücadele ile muhalefet edebilme -Konserler, paneller ve atölye çalışmaları ile farkındalık yaratma -Mücadelenin sürekliliğinin sağlanması	-Projenin anlatıldığı ilk anda insanların konuyu bilmemelerinden dolayı belediye ile anlaşmacı tavrı -Acele Kamulaştırma Kararından sonra insanlardan bazıları mülklerini satmış olması, hukuki mücadelenin gecikerek başlaması -Yerel muhalefetin mücadelesinin deneyimin de yeni olması nedeniyle zamanında başlayamaması -Katılımcıların eş zamanda muhalefet edemeyişi, yan yana gelinemeyişi ve dayanışmanın birlik halinde değil parçalanarak gerçekleşmesi
Tarlabası Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Dayanışma Derneği	-Yerel Muhalefetin halk katılımıyla artması - STK'lar, meslek odaları, öğretim üyeleri, dernek ve platformların katılımı ile desteğin büyümesi -Önce eylemsel ve sonra hukuki mücadele ile muhalefet edebilme	-Projenin anlatıldığı ilk anda insanların konuyu bilmemelerinden dolayı belediye ile anlaşmacı tavrı -İnsanların eksik bilgilendirilmesi nedeniyle hukuki mücadelenin ve yerel muhalefetin ihale yapımından sonra gerçekleşmesi -Müzakereye açık tutumların oluşması -Toplumun her kesiminden insanın katılımcı olmaması

Çizelge 4.9 Yerel Ölçekte Muhalefet Gruplarının Mücadele Nitelikleri

Yerel Ölçekte Dönüşüm Karşıtı Mücadele Eden Grubun Adı	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Fener-Balat Ayvansaray Derneği	-Diğer dernek mücadelelerinden edindiği deneyimi kullanması ile hızlı ve etkili çözüm üretebilme kabiliyeti -Yerel Muhalefetin halk katılımıyla artması, halkın konu hakkındaki bilinçliliğini arttırmaya yönelik çabaların olması, seminer, toplantı ve atölye çalışmalarının yapılması, yazılı/görsel malzemelerin kullanılması - STK'lar, meslek odaları, öğretim üyeleri, dernek ve platformların katılımı ile desteğin büyümesi -Eylemsel ve hukuki mücadele ile muhalefet edebilme - Mücadelenin sürekliliğinin ve hızlı iletişimin sağlanması	-Toplumsal her kesiminden insanın mücadeleyi desteklemeyişi ve yerel de halkın katılımının tam olmayışı
Derbent Derneği	-Yerel Muhalefet etkinliğinde genişleme, bireysel değil, toplumsal mülkiyet hakkı için mücadele -STK'lar, meslek odaları, öğretim üyeleri, dernek ve platformların katılımı ile desteğin büyümesi -Ulusal ve uluslararası kuruluşlara sorunlarını paylaşma ve deneyimlerinden faydalanma, -Eylemsel ve hukuki mücadele ile muhalefet edebilme -Sokak temsilcisi, mahalle meclisinin kurulması ile halkın konu hakkındaki farkındalığını ve örgütlülüğünü sağlama mücadelesi -Mücadelenin sürekliliğinin sağlanması, -Dernekler arası desteğin sürekli olması ve katılımın sağlanması	-Mülkiyet haklarını kaybettikleri için mücadelenin zor şartlarda yapılması -Toplumsal her kesiminden insanın katılımcı olmaması

Çizelge 4.10 Yerel Ölçekte Muhalefet Gruplarının Mücadele Nitelikleri

Yerel Ölçekte Dönüşüm Karşısı Mücadele Eden Grubun Adı	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Gülsuyu-Gülensu Yaşam Merkezi	-Yerel Muhalefet etkinliğinde genişleme -STK'lar, meslek odaları, öğretim üyeleri, dernek ve platformların katılımı ile desteğin büyümesi -Ulusal ve uluslar arası kuruluşlara sorunlarını paylaşma ve deneyimlerinden faydalanma, yerel mücadelenin ulusüstü platforma taşınması -Önce eylemsel ve sonra hukuki mücadele ile muhalefet edebilme -Sokak temsilcisi, mahalle meclisinin kurulması ile halkın konu hakkındaki farkındalığını ve örgütlülüğünü sağlama mücadelesi -Mücadelenin sürekliliğinin sağlanması -Dernekler arası desteğin sürekli olması ve katılımın sağlanması	-Yerel muhalefette halk katılımının süreç içerisinde gerçekleşmesi -Farklı mülkiyet yapısının varlığı nedeniyle dayanışmanın zayıflaması, tapu sahibi insanların uzlaşmacı tavırları -Mahalle içerisindeki diğer dernekler ile kentsel dönüşüm hakkındaki düşüncenin farklılaşması ile fikir ayrılığının ortaya çıkması -Toplumsal her kesiminden insanın katılımcı olmaması
Başbüyük Doğa ve Çevreyi ve Tabiatı Koruma Derneği	-Yerel Muhalefetin halk katılımıyla artması, mahalle komisyonu kurarak bilinç yaratma - STK'lar, meslek odaları, öğretim üyeleri, dernek ve platformların katılımı ile desteğin büyümesi -Eylemsel ve hukuki mücadele ile muhalefet edebilme ve Mücadelenin sürekliliğinin sağlanması -Yerel muhalefette halk katılımının süreç içerisinde gerçekleşmesi, özellikle çevik kuvvet müdahalesinden sonra kolektif bir harekete dönüşmesi -Mahalle komisyonunun kurulmasıyla örgütlülük sağlama	-Farklı mülkiyet yapısının varlığı nedeniyle dayanışmanın zayıflaması, tapu sahibi insanların uzlaşmacı avırları -Dernek yöneticinin sol siyasetten gelmesi ve halkında çoğunluğunun AKP ve radikal islamı desteklemesi ile kolektif gücün geç oluşması -Toplumsal her kesiminden insanın katılımcı olmaması

Çizelge 4.11 Yerel Ölçekte Muhalefet Gruplarının Mücadele Nitelikleri

Yerel Ölçekte Dönüşüm Karşıtı Mücadele Eden Grubun Adı	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Tozkoparan Derneği	-Diğer dernek mücadelelerinden edindiği deneyimi kullanması ile hızlı ve etkili çözüm üretebilme kabiliyeti -STK'lar, meslek odaları, öğretim üyeleri, dernek ve platformların katılımı ile desteğin büyümesi -Ulusal ve uluslar arası kuruluşlara sorunlarını paylaşma ve deneyimlerinden faydalanma, -Eylemsel mücadele ile muhalefet edebilme -Mücadelenin sürekliliğinin sağlanması, -Dernekler arası desteğin sürekli olması ve katılımın sağlanması	-Toplumsal her kesiminden insanın mücadeleyi desteklemeyişi ve yerel de halkın katılımının tam olmayışı

Kentsel Ölçekte Mücadelelerin Araştırma Sonuçları

Kentsel ölçekte doğal alanlar, kamusal alanlar ve kentin belleğini tutan alanlar üzerinde yenileme veya dönüşüm adı altında çeşitli projeler uygulanmaktadır. Kentin geleceğe taşınması için ortak bir planlama anlayışı bütüncül yaklaşımla değerlendirilmesi gerekirken gayrimenkul yatırımlarını arttırıcı projeler hazırlanmaktadır. Tüm kentliye ait olan bu alanlar üzerinde sadece merkezi ve yerel idareler, bazı kurum ve kuruluşlar ile yatırımcılar söz hakkı sahibi olmaktadır. Özellikle 2000'li yıllardan sonra küresel piyasalara uygun olarak, tüm kentliye ait ortak alanlarda radikal dönüşümler gerçekleştirilmek istenmektedir. Günümüzde uygulanan kent politikaları, kentsel mekânlarda yaşayan halkın toplumsal ilişkilerine, mülkiyet haklarına müdahale ettiği gibi onların doğayla, kamusal alanlarla kurdukları ilişkilerine de müdahale etmektedir. Kentteki kamusal, doğal ve tarihsel varlıkların tüm kentli yerine sadece belli bir grubun lehine dönüştürülmesi toplumsal eşitsizlikleri derinleştirecektir. Bu alanların korunması için kent hakkı zemininde meslek odaları, STK'lar, platformlar, çeşitli girişimler, üniversiteler ve üniversitelerden bireysel olarak akademisyenler, dernekler mücadele etmektedirler. Tez kapsamında kent ölçeğinde mücadele eden 3. Köprü Yerine Yaşam

Platformu, Haydarpaşa Platformu, Emek Sineması için İstanbul Kültür Sanat Varyetesi, S.O.S Girişimi, Kent Hareketleri Grubu, İMECE-Toplumsal Şehircilik Hareketi ile yapılan görüşmeler kolektif bir gücün oluşturulmaya çalışıldığını, mücadelelerin sürekliliğinin sağlandığını ancak katılımın yeterli olmadığını göstermektedir. Kent ölçeğindeki mücadelelerde kurumsal katılımcıların varlığı kentte yaşayan halktan çoktur. Ayrıca, yapılan araştırmalar kent ölçeğinde mücadeleye katılan/destekleyen kurumsal katılımcılardan bazılarının geçekundu hareketini desteklemediklerini göstermektedir. Hatta planlı ve düzenli gelişme kaygısıyla yapılanları olumlu karşılamaktadırlar [72].

Sorunların çeşitliliği nedeniyle 2000 sonrasındaki kent ölçeğindeki hareketlerde bir önceki döneme göre niceliksel olarak bir artış görülmektedir. Gruplar kenti ilgilendiren farklı sorunlar üzerinden mücadelesine devam etmektedir. Örneğin 3.Köprü Yerine Yaşam Platformu 3. Köprü projesinin de bir parçasını oluşturduğu kentsel dönüşüm programını engellemeyi amaçlayan bir toplumsal muhalefet zemini oluşturmak amacıyla mücadele ederken, Haydarpaşa Platformu, kentsel-tarihi sit alanı ve kentin ortak bir kamusal alanı olan Haydarpaşa Tren Garı ve Çevresinin ticari amaçlarla yeniden işlevlendirilmesine karşı mücadele etmektedir. Farklı sorunlar üzerinden mücadele eden grupları oluşturan bileşenlere bakıldığında genelde aynı bileşenlerdir. Örneğin 3. Köprü Yerine Yaşam Platformunu oluşturan bileşenlerden bazıları, Haydarpaşa Platformunun da bileşenidir, hatta her iki platform birbirinin bileşeni olarak yer almıştır. Bu da aslında hem birleşmekten yana olunduğunu hem de dağılma zemininin de oluştuğunu göstermektedir. Çeşitli kent hareketleri grupları kentin herhangi bir sorunu özelinde birleşirken bir başka sorun için başka bir grubun çatısı altında yeniden bir araya gelmektedir. Bu çabalar olumlu olmasına karşın kent mücadelesinin daha da parçalanmasına neden olmaktadır. Parçalı muhalefet ile ortak bir dönüşüm hakkı aramak zor görünmektedir ve mücadelenin çözülmesine neden olabileceğinden önemli bir sorun olarak belirlemektedir. Tilly [10], bu tür girişimleri “kampanya” ve “repertuvar” olarak tanımlamaktadır ve bunların birleşiminin “kent hareketi” niteliği kazanabileceğini belirtmektedir. Yanı sıra farklı konular üzerinden mücadele eden grupların varlığı yaygın bir kent hareketi mücadelesinin oluşturulduğu izlenimi de vermektedir. Bu etki ile kent hareketlerinin kentsel dönüşüm programı ile yapılmak istenen yeni rant projelerine karşı yeni bir mücadele grubunun ortaya

çıkacağına vurgu yapmaktadır. Kent ölçeğinde mücadele gruplarda kentte yaşayan sivil halkın katılımı yeterli düzeyde değildir. Halkın katılımı ile mücadele eden gruplar daha güçlü olacaktır; onları destekleyen ve katılımında bulunanların da artması gerekmektedir.

Kent ölçeğindeki hareketler, kent hakkı zemininde birleşmenin gerekliliğine inanmaktadırlar. Hatta bu bağlamda, eylemde birlik kararı alan Kent Hareketleri Grubu bulunmaktadır. Toplumun farklı kesimlerinden kurumsal düzeyde katılımcıyla bir inisiyatif olarak kurulan Kent Hareketleri Grubu, mahalle derneklerinin nasıl bir araya geleceğinden kent hareketlerinin önceliklerinin neler olması gerektiğine kadar birçok farklı konuyu tartışmaktadır. Buna ilişkin belgeseller hazırlamakta ve makaleler yazmaktadır. Ancak, eylemde birlik kararı olsa bile “Kent Hareketleri Grubu” da kurumsal düzeyde farklı konular özelinde kent hakkı mücadelesi veren bir başka gruptur ve bu da parçalanmanın devam ettiğini göstermektedir.

Kent ölçeğindeki hareketlerde eylemlerde zaman zaman teatral gösteriler yapılmaktadır. Farklı semboller kullanılmak suretiyle protestolar gerçekleştirilmektedir ve yöntemler belleklerde daha fazla iz bırakacak niteliktedir. Örneğin UNESCO’nun İstanbul’un tarihi alanlarını Dünya Miras Listesi’nden çıkaracak olma kararına karşı kurulan S.O.S Girişimi ile tarihi Emek Sinemasının yıkımına karşı mücadele eden İstanbul Kültür Sanat Varyetesi insanların dikkatlerini çekme konusunda farklı eylemler gerçekleştirmektedirler. Bu da gösterilerin ses getirmesine neden olmaktadır. Protestoyu farklı aksiyonlarla birleştirmek mücadelenin etkili yöntemlerinden biridir. S.O.S Girişimi, “UNESCO’nun ruhuna el-fatiha!”diyerek helva eylemi yapmış, eylemlerine siren sesiyle başlamıştır. İstanbul Kültür Sanat Varyetesi ise İstiklal Caddesi üzerinde film gösterileri yaparak Emek Sineması’ndaki dönüşüme dikkat çekmeye çalışmıştır.

2000’ler sonrası kent ölçeğindeki hareketlerde önemli bir yenilik ise bilgi akışında ve kaynak bulmada sürekliliği sağlayan grupların ortaya çıkmasıdır. Örneğin, İMECE-Toplumun Şehircilik Hareketi bir mahalleye sandalye taşınmasından, basın açıklamasına kadar çeşitli şekillerde mahallelerdeki derneklere yardımda bulunmaktadır. Kent ölçeğindeki sorunlar için açıklayıcı raporlar hazırlamakta, hukuki mücadele gerekliyse avukatlara ulaşmaktadır. Bu yönüyle İMECE, hem derneklerin hareket kabiliyetini

arttırmakta hem de kentsel sorunlar konusunda farkındalığın oluşmasına kaynaklık etmektedir.

Yerel ve kentsel ölçekteki hareketlerin en önemli destekçileri ise meslek odaları olmuştur. Derneklerin kurulumu aşamasında teknik bilgiler vermekle birlikte dava sürecinde onlara müdahil olarak mücadele etmektedirler. Meslek odaları maddi ve manevi destek vermekte ve eylemlere katılımında bulunmaktadırlar. Özellikle tüm kenti ilgilendiren sorunlar için TMOBB çatısı altında bir araya gelerek diğer gruplarla kolektif bir mücadele zemini oluşturmaya çalışmaktadırlar. Meslek odalarınca hakim kanı ise kentte yaşayan insanların katılımının yeterli düzeye ulaşamamış olmasıdır. Ayrıca tez kapsamında görüşülen STK'lardan İÜÖÜD-İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği, LGBTT- Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Travesti, Transseksüel İstanbul Sivil Toplum Girişimi, STGM- Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, GİKAP-Gökkuşuğu İstanbul Kadın Kuruluşları Platformu, KADER- Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Merkezi, kendi misyon ve amaçlarına uygun düşmediği için sadece desteklerken katılımcı olmamaktadırlar. STK'lar kendi misyonları doğrultusunda olduğu sürece mücadeleye katılabileceklerini belirtmişlerdir.

Sendikalar (SES, DİSK, TEKSTİL-SEN) ise sendikanın kuruluş amaçları doğrultusunda mücadele etmelerinin yanı sıra kent hareketlerini desteklemektedirler. SES, sağlık ve sosyal hizmetlerde örgütlü bir sendikadır ve kentsel dönüşüm adı altında gerçekleşen uygulamalara karşı mücadelelere KESK olarak yer almaktadır. DİSK, kendilerine bağlı sendikalar aracılığıyla katılımlarda bulunmaktadır. TEKSTİL-SEN, işçilerin güvencesiz çalışmasına karşı yaşam koşullarının düzeltilmesi, hak gasplarının önlenmesi adına mücadele veren bağımsız bir sendikal kuruluştur. İnsanların sağlıklı konutlarda oturması ve adil bir çevrede yaşaması amaçları olduğu için kent hakkı zeminindeki mücadeleleri desteklemektedir. Ancak, bu mücadele şekli sadece eylemsel düzeyde kalmaktadır. Özellikle, dönüşüm alanı olarak ilan edilmesi esnasında değil, uygulama aşaması olan yıkımlar esnasında katılımcıdırlar. SES, DİSK, TEKSTİL-SEN meslek odaları gibi kent hakkı zemininde bir birleşmenin gereğine inanmaktadır.

BÖLÜM 5

SONUÇ

Kentler, sosyo-ekonomik ve politik ilişkilerin oluşturduğu karmaşık süreçler sonucunda sürekli yeniden yapılanmaktadır. Bu ilişkiler değiştikçe kentlerin yeniden yapılanması toplumsal grupların ve mekansal yapıların dönüşümü ile birlikte gerçekleşmektedir. Farklı dönemlerin sorunlarına bağlı olarak farklı nitelikte toplumsal hareketler ortaya çıkmaktadır. Bu tezde de, kentsel toplumsal hareketlerin tarihsel olarak nasıl dönüştüğü ve hangi dinamiklerin bir araya gelmesiyle şekillendiği ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Tezde, özellikle 2000’ler sonrasında ortaya çıkan muhalefet biçimleri, dönemin koşulları çerçevesinde ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Bu bağlamda tez, 2000’ler sonrasında gündeme gelen kentsel dönüşüm uygulamalarıyla birlikte ortaya çıkan mahalle ölçeğinde ve kent ölçeğinde toplumsal hareketleri araştırmayı hedeflemiştir. Bir toplumsal hareket olan kentsel hareketler kentin tarihi, doğal alanlarını, yapılarını, sokaklarını korumak için gerçekleştirilmektedir.

İstanbul’daki kentsel hareketler mekansal sorunların değişimine bağlı olarak çeşitlenmektedir. İthal ikameci dönemde gecekondulaşma, liberal dönemde soylulaştırma ve neoliberal kent politikalarının hakim olduğu günümüzde kentsel dönüşüm uygulamaları ortaya çıkmaktadır. Temelde ekonomi-politik ilişkilerin sürdürülebilirliğine kaynaklık eden bu mekansal gelişimler kendi içlerinde barındırdığı çelişkiler nedeniyle kentsel muhalefetlerin oluşmasına neden olmuştur.

Kentsel muhalefetler, 1980 öncesi “gecekondu hareketleri” olarak karşımıza çıkmaktadır. Gecekondu gelişimi ülkenin ekonomi-politikalarından bağımsız değildir, aralarında dolaylı bir ilişki bulunmaktadır. Bunun en somut örneği 1950’li yıllardan

sonra artan gecekondulaşma ile görülecektir. Tarımsal yapıların çözülmesiyle kente gelen göçmenler sanayi için ucuz iş gücüdür. Dar gelirli olan ve konut elde edemeyen bu insanlar için tek seçenek ya gecekondulaşmak suretiyle yerleşmek ya da kentin merkezindeki yıpranmış konut alanlarında kiracı olmaktır [108]. Göçle gelen insanlar enformel ilişki ağlarıyla kente tutunabilmişlerdir. Mülkiyeti olmayan insanlar, devletin formel yollarla karşılayamadığı konut sorununu, gecekondulaşmak suretiyle gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca bu süreçte gereksinimlerini ve çeşitli taleplerini hemşehrilik ilişkileri ile destek alarak ve kimi zaman bunun karşısında olanlarla çatışarak çözmüşlerdir. Gecekondulaşma hareketlerinde mücadele eden semt sakinleri aynı sorunları paylaşan insanlardır. Ülkenin farklı kırsal bölgelerinden gelen gecekondulular genelde homojen özellikler sergilemektedir ve barınma gereksiniminin karşılanması ile mülkiyet hakkı elde etmek temel amaçlarıdır.

Bu dönemde devlet tarafından artan konut talebi için yeni yasal düzenlemeler de getirilmiştir. Af yasaları ile dar gelirli insanlar için konut üretiminin gerçekleştirilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu süreç içerisinde büyük çaplı yıkımlar gerçekleşmediği gibi af yasaları ile gecekondulaşma alanları büyük oranda mülkiyet hakkı elde etmiştir. 1970'li yılların ikinci yarısında gecekondulular, politik nitelikli toplumsal hareketlerin desteğini almıştır [72]. Politik grupların gecekondulaşma hareketlerine katılımındaki neden dönemin politik koşullarından kaynaklanmaktadır. İşsizlik ve yoksulluk sorunlarına gecekondulaşma sorunları da eklenerek kentsel-toplumsal mücadeleler gerçekleştirilmiştir. Bu da devletin müdahalesine neden olmuştur [24]. Örneğin, gecekondulaşma alanlarındaki ilk büyük yıkım 1977 yılında İstanbul, 1 Mayıs Mahallesi'nde gerçekleştirilmiştir. Mahallenin politik nitelikli bir gecekondulaşma mahallesi olması bu yıkımda etkili olmuştur [72]. Politik nitelikli gecekondulaşma hareketleri sendikalar, meslek odaları, mesleki dayanışma dernekleri tarafından desteklenmişlerdir [24]. Ayrıca gecekondularda yaşayan insanların bu mücadeleye katılımı yüksek düzeydedir. Bu mücadeleler mahallelilerin lehine sonuçlanmıştır. Gecekondulaşma hareketlerindeki başarı gücü, aynı sorunu yaşayan insanların sürekli mücadelesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Sidney Tarow'un Politik Olanaklar Kuramında belirttiği gibi, hakim politik yapının hareketlere olan bakışı dikkate değerdir. Bu noktada merkezi ve yerel yönetimin gecekondulaşma ve gecekondulular için düşüncesi önemli olmaktadır. Gecekondulaşma alanlarının oy potansiyeli taşıması büyük

bir etkindir. Bu potansiyeli taşıyan gecekondululara gerekli yasal düzenlemeler sağlanarak mülkiyet hakkı verilmiştir ve yerleşim yerlerine mahalle olarak yasal statü kazandırılarak gerekli altyapı sağlanmıştır.

1980'li yıllardan sonra ise kentsel hareketler dönemin kentleşme politikalarına ve sorunlarına bağlı olarak değişim göstermektedir. Bu dönem, ithal ikameci sanayileşme politikalarının terk edilerek küresel sermayeyi ülke içine çekmeyi sağlayacak liberal politikaların benimsendiği bir dönemdir. Bu dönemin konut üretimi açısından en önemli düzenlemelerinden birisi Toplu Konut İdaresinin kurulmasıdır. Toplu Konut Yasası, her ne kadar dar gelirlilerin konut sorununu çözmek ve sosyal konut üretimini gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş olsa da büyük ölçekli konut üretiminin büyük sermayedarlar aracılığı ile gerçekleştirilmesi özendirilmiştir. Yapılan konutların mülkiyet hakkını ise düzenli gelir düzeyine sahip insanlar elde edebilmiştir. Bu dönemde, kentin tarihi merkezlerinde yer alan yıpranmış konut alanlarının yenilenmesi, sağlıklılaştırılması da gündeme gelmiştir. Kente göçle gelen yoksul insanların barınma ihtiyacını karşılayan bu alanların yeniden canlandırılması soylulaştırma kavramı ile açıklanmaktadır. Ancak, soylulaştırma ile başlayan bu dönüşüm fiziksel iyileştirmenin ötesine geçerek sosyo-ekonomik ayrışmalara da neden olmaktadır. Kentin tarihi, kamusal ve doğal alanlarında kimi zaman serbest piyasa mekanizması içerisinde noktasal ölçekte dönüşümler gerçekleştirilmektedir. Soylulaştırma süreci ile mülkiyet yapısı, konutların niteliği ve kullanıcıları değişmektedir. Yapılan fiziksel iyileştirmeler sonucu bu alanlarda yaşayan dar gelirli insanlar yerlerinden edilmektedir [108]. İyileştirme-sağlıklaştırma adı altında hazırlanan projeler ise merkezi ve yerel yönetim ile özel girişimcinin katılımı ile gerçekleştirilmektedir.

Bu dönemdeki mücadelelerin belirgin özelliği tüm kenti ilgilendiren kamusal alanların, tarihi yapıların, doğal alanların korunması gereğinin ihlaline karşı olmaktır. Bu mücadeleler, Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası başta olmak üzere akademisyenlerin ve semt sakinlerinin katılımı ile gerek hukuki, gerekse eylemsel düzeyde gerçekleştirilmiştir. Taşkılla'nın otel, Maçka Kışlası'nın borsa merkezi yapılmak istenmesi önemli örneklerdir. Bu noktasal dönüşümlere onay veren hem merkezi hem de yerel yönetimlerdir. Buna karşı İTÜ'lü akademisyenler ile Mimarlar Odası'nın açtığı dava olumlu şekilde sonuçlanmıştır [59]. Meslek odalarının katılımı gecekondulara

hareketlerinde de görülmektedir. Tek bir dinamikle açıklanamasa bile bu dönemin en belirgin özelliğinin, mücadelenin eylemsel düzeyde kalmayıp hukuki düzeye taşınabildiğini ve meslek odalarının hareketin merkezinde olduğunu söylememiz gerekir. Meslek odaları, tecrübe ve deneyimle biriktirdiği bilinçle hareketi yönlendiren bir üs görevi görmektedir. Örneğin, 3. Köprü için bir araya gelen Arnavutköy Semt Girişimi'ne en büyük destek meslek odalarından gelmiştir. Semt sakinlerinin konu hakkındaki çeşitli uzmanlarla iletişim halinde olması bilinçli örgütlenmeyi sağlamıştır. 3.Köprü Projesi bu dönemde gerçekleştirilememiştir. Projenin bu dönemde gerçekleştirilmemesinde mücadeledeki kararlılığın ve sürekliliğin önemi büyüktür. Şimdilerde ise aynı projenin Garipçe-Poyrazköy üzerinde yapılması planlanmaktadır. Projenin hala devam ediyor olması devletin yer seçimi hakkındaki yeni tercihlerinden de ileri gelebilir. Tarrow'un Politik Olanaklar Kuramında belirttiği hükümetin talep edilen konu hakkında kamu politikaları oluşturabilme kapasitesi ile siyasi gruplaşmaların istikrarı ya da istikrarsızlığı bu örnekte görülmektedir. Kentsel muhalefetin seyrine göre farklı politikalar üretilmektedir. Bu örnek, karşı politikalara karşı muhalefetin sürekliliğinin gerekliliğini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca 3. Köprü'nün yapımı sadece Arnavutköylüleri değil, tüm kenti ilgilendiren bir konudur. Ancak, kentte yaşayan insanların bireysel katılımı sınırlı kalmış, sadece sorunu yaşayan semt sakinlerince dernek kurularak mücadele edilmiştir. Olson'a göre insanlar avantajlı olarak gördükleri taktirde bir sosyal hareket oluşturmayı kabul ederler. Bu durumda sosyal hareketin amacı, bir dönüşüm oluşturmak değildir. Bireylerin savundukları konu üzerinde en kısa sürede avantaj elde etmeleridir. 3. Köprü'nün yapımı ile kentin diğer alanları doğrudan etkilenmeyecektir ancak, bu dönemde Arnavutköy'de gerçekleştirilmiş olsa büyük yıkımların gerçekleşmesi olasıydı ve bundan Arnavutköylüler kentte yaşayan diğer insanlardan daha fazla etkilenecekti.

Kentsel muhalefet gecekondular hareketlerinde olduğu gibi illegal değil legal katılımcılar ile gerçekleştirilmiştir. Muhalefet, katılım ve destekle güç kazanmaktadır; değişen koşullara göre kendini yenileyerek ve kapsamını genişleterek mücadele devam etmektedir. Ancak, tüm kentlilerin katılımı sınırlı düzeylerde kalmaktadır.

1990'lı yıllardan sonra İstanbul'un bir dünya kenti olması yolunda önemli değişimler yaşanmıştır. Özellikle İstanbul sanayisinin desantralize edilerek finans, kültür, turizm sektörlerinin öne çıkarıldığı küresel bir kent olma yolunda vizyon projelerinin gerçekleştirilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Merkezi ve yerel idarelerin özel girişimci ile ortaklaşa gerçekleştirdikleri bu çalışmalara muhalefet oluşturmak bir önceki döneme göre göreceli olarak zorlaşmaktadır. Çalışmaların en önemli uygulama araçları ise yasalar ve sürekli arttırılan yetkililerdir. 1990'larda bu dönüşüm çabaları başlamış olmakla birlikte esas olarak ciddi bir biçimde 2000'lerden sonra ortaya çıkmıştır. Bu dönemden sonra çok sayıda yasalar çıkartılarak ve bazı kurumların yetkileri arttırılarak ciddi bir dönüşümün altyapısı oluşturulmuştur. Bu kapsamda kentsel dönüşümlerin yapımını olanaklı kılan yasal düzenlemelerden bahsetmek gerekir. Bunlardan ilki 2005 yılında onaylanan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun'dur. Bu kanuna dayanarak dönüşüm alanlarında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca kentsel sit alanı olarak ilan edilmesine karşın koruma amaçlı imar planı hazırlanmayarak 5366 sayılı yasa hükümleri uygulanmıştır. İkinci kanun 2010 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunun 73.maddesinde değişiklik yapan 5998 sayılı Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanundur. Buna göre dönüşüm alanı ilan etme yetkisi büyükşehir belediyesi yetkisine verilmiştir. Bu kanun maddelerine göre kentsel dönüşüm yapabilmek olanaklı hale gelmektedir. Ancak, yapılan dönüşümler kullanım hakkını göz ardı etmektedir ve konuya değişim değeri üzerinden bakıldığı gözlemlenmektedir. Oysaki kentsel dönüşümün kentte yaşayan tüm insanlara eşit oranda yaşama şansı verecek düzenlemeler ile yapılması gerekir. Doğaya, tarihi dokulara, toplulukların o yerde biriktirdiği anılara saygılı adil ve sürdürülebilir bir planlama yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir. Ancak gözlemlenen bunların gerçekleşemediğidir. Bu nedenle tüm bu yasal düzenlemeler ile başlayan kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı "mülkiyet haklarını koruma, kente dair tüm değerleri (tarihi, doğal alanlar vb.) sahiplenme, barınma hakkı üzerinden kiracı haklarını koruma ve en önemlisi kent hakkını koruma" mücadelesi başlamıştır.

Yerel ve kentsel ölçekte yapılan mücadeleler üzerine yapılan araştırmalar ile muhalefetin nitelikleri hakkında öğretici bilgiler edinilmiştir. Bu bilgilere detaylı olarak bir önceki bölümün sonunda yer verilmiştir.

Yerel Ölçekte Kent Hareketlerinin Araştırma Sonuçları

Yerel ölçekte; kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilen mahalleler dernek kurmak suretiyle dönüşümde yaşam biçimlerini, mülkiyet haklarını, kiracı haklarını koruma ve söz hakkına sahip olma konusunda mücadele etmeye başlamışlardır. Derneklerin kurulmasında ve mücadelenin yönlendirilmesinde meslek odalarının büyük katkıları bulunmaktadır. Dernekler kendi yerel sorunları için mücadele etmenin yanı sıra kentteki noktasal ölçekte yapılan dönüşümlere karşı da kentli olma bilinciyle “kent hakkı” konusunu tartışmaya açmaktadırlar. Bu da kolektif bir mücadele çabasının başlamış olduğunu göstermektedir. Dernek mücadelelerinin deneyimlerle pekişerek artmakta olduğu görölmüştür. Dönüşümün ilk deneyimi Sulukule’de yaşanmıştır ve diğer mahalle derneklerine önemli katkılar sağlamıştır. Ayrıca, 1980 önceki gecekondu hareketlerinde yaşanmış deneyimler de kullanılmaktadır. Gecekondu hareketlerinde süreklilik, örgütlülük ve dayanışma çok güçlüdür. Bu özellikleri yeniden kurmak çabası Derbent, Gülsuyu, Gülsu ve Başbüyük Mahallelerinde görölmektedir. Bu mahallelerde gecekondu hareketlerinde olduğu gibi sokak temsilcisi ve mahalle meclisi bulunmaktadır.

Mahalle dernekleri, yerel mücadeleyi kent ölçeğine taşıma kabiliyetine sahiptir. Gecekondu mahallelerinde kurulan dernekler ve diğer mahalle dernekleri, kent hareketlerini desteklemekte ve katılımıda bulunmaktadır. Böylece dernekler kent hareketleri ile kolektif bir bağın oluşmasına ve mücadelenin güçlenmesine de kaynaklık etmektedir. Bu bağın kurulmasında günümüz kitle iletişim araçları da büyük kolaylık getirmektedir. İnternet kullanımı ile e-mail, telefon hareketin mobilizasyonunu sağlamaktadır. Bu da derneklerin hareket kabiliyetini arttırmaktadır. Ayrıca iletişim araçlarıyla farklı ölkelerden destek alınabilmektedir.

Dernekler hukuki ve eylemsel düzeyde mücadele etmektedirler. Ancak, buna karşın hareketin toplumsal bir nitelik kazanamadığı görölmektedir. Hareketin toplumsal nitelik kazanabilmesi tüm kentlilerin eş zamanlı katılımı ile mümkün olacaktır. Katılım, kısmi düzeyde kalmaktadır. Bu katılımıda dernek yöneticisinin etkisi büyüktür. Dernek

yöneticisi olayları sürekli takip eden ve bilgileri aktarma kabiliyetine sahip güvenilir bir profil çizmektedir. Ancak, mahallelerde tupulu/tapusuz/hisseli tapulu olmak üzere farklı mülkiyet hakkına sahip, farklı kültürlere ve siyasi düşüncelere sahip insanlar yaşamaktadır. Bununla birlikte mahallelerde yaşayan insanlardan bazılarının dönüşüm ile ortaya çıkacak ranttan faydalanmak istemesi, bireysel çıkarların ön plana geçmesi kent hakkı mücadelesini zorlaştırmaktadır.

Kentsel Ölçekte Kent Hareketlerinin Araştırma Sonuçları

Kentsel ölçekte kamusal, tarihi, doğal alanlar üzerinde dönüşüm adı altında gerçekleştirilen projelerin tüm kentlilerin ortak kullanımı için yapılması yerine yatırımı teşvik edici olduğu ve bundan toplumun üst gelir grubundan kesimlerin faydalandığı görülmektedir. Kente ait ortak alanların yapılaşmaya açılmasına karşı kent hakkı zemininde meslek odaları, STK'lar, platformlar, çeşitli girişimler, üniversiteler ve üniversitelerden bireysel olarak akademisyenler, dernekler mücadele etmektedirler. Kent ölçeğinde mücadele eden 3. Köprü Yerine Yaşam Platformu, Haydarpaşa Platformu, Emek Sineması için İstanbul Kültür Sanat Varyetesi, S.O.S Girişimi, Kent Hareketleri Grubu, İMECE-Toplumun Şehircilik Hareketi ile yapılan görüşmeler kolektif bir gücün oluşturulmaya çalışıldığını, mücadelelerin sürekliliğinin sağlandığını göstermektedir. Ancak, kent ölçeğindeki mücadelelerde kurumsal katılımcıların varlığı kentte yaşayan halktan çoktur. 2000 sonrasındaki kent hareketlerinde bir önceki döneme göre niceliksel olarak bir artış görülmektedir. Niceliksel olarak bir artış olmasını düşündüren neden genelde kent ile ilgili olarak mücadele söz konusu olup özelde her birinin mücadelesinin birbirinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Niteliksel olarak ortaya çıkan bu ayrım niceliksel olarak da farklı grupların ortaya çıkmasına ve kent mücadelesinin daha da parçalanmasına neden olmaktadır. Kent hareketlerindeki parçalanma, çözülme tehlikesi de yaratabileceğinden önemli bir sorun olarak belirlemektedir. Parçalı muhalefet hareketi içinde ortak bir dönüşüm hakkı aramak zor görünmektedir.

Yerel ve kentsel ölçekte hareketlerin en önemli destekçileri meslek odalarıdır. Derneklere kurulum aşamasında gerekli teknik bilgiyi sağlamaktadırlar. Maddi ve manevi destek vermektedirler. Ayrıca hukuki süreçte davalara müdahil olarak dernek mücadelesinin daha da güçlenmesini sağlamaktadırlar. Bu konuda akademisyenlerin

bilimsel destekleri de unutulmaması gerekir. Dava süreçlerinde gönüllü bilirkişilik ile mahalle derneklerinin mücadelesine önemli katkılar sağlamışlardır.

Kentsel ölçekte mücadele eden kent hareketleri insanların dikkatlerini çekme konusunda farklı eylemler gerçekleştirmektedirler. Örneğin S.O.S Girişimi siren sesiyle eylemlerine başlamaktadır. İstanbul Kültür Sanat Varyetesi, Emek Sineması için teatral gösteriler yapmaktadır. Bu da gösterilerin ses getirmesine neden olmaktadır. Protestoyu farklı aksiyonlarla birleştirmek mücadelenin etkili yöntemlerinden biridir ve daha fazla iz bırakmaktadır.

Kent ölçeğindeki hareketler kent hakkı zemininde ortak bir dönüşüm hakkı aramanın gerekli olduğuna ve bu birleşmenin yanında kentte yaşayan insanların da katılımcı olması gerektiğine inanmaktadırlar. STK'lardan İÜÖÜD- İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği, LGBTT- Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Travesti, Transseksüel İstanbul Sivil Toplum Girişimi, STGM- Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, GİKAP-Gökkuşluğu İstanbul Kadın Kuruluşları Platformu, KADER- Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Merkezi ile yapılan görüşmelerden kuruluşların kendi amaçlarına uygun düşmediği için sadece destekledikleri katılımcı olmadıkları ortaya çıkmıştır. STK'lar kendi amaçlarını da kapsayan mücadeleye katılabileceklerini belirtmişlerdir. Sendikalar (SES, DİSK, TEKSTİL-SEN) ise sendikanın kuruluş amaçları doğrultusunda mücadele etmelerinin yanı sıra kent hareketlerini desteklemektedirler ve kent ölçeğinde gerçekleşen muhalefete kısmi düzeyde katılımcıdır. SES, DİSK, TEKSTİL-SEN meslek odaları gibi kent hakkı zemininde bir birleşmenin gereğine inanmaktadır.

Bu noktada, kent hakkı kavramının tüm kenti ve kentliyi kapsayacak şekilde yeniden tanımlanması gerekmektedir. David Harvey'in [20] belirttiği gibi kent hakkı artı-üretim ve kullanımı üzerinde daha büyük demokratik denetim kurmaktır. Bu demokratik denetim ise kurumsal düzeyde tüm STK'ların meslek odalarının sendikaların ve diğer platformların; mahalle ölçeğinde derneklerin ve her şeyden önemlisi kente yaşayan tüm insanların ortak hakkıdır. Dönüşüm projeleri ile mülkiyeti yıllarca öncesinden bölüştürülmüş kent toprağının yeniden bölüştürülmesi sürecinde hakkaniyetli bir dağılımın olmadığı gözlemlenmekte ve bu nedenle dönüşümleri yaşayan tüm kent sakinlerinin kent hareketleri ile kent hakkını savunması zorunlu hale gelmektedir.

Kent ölçeğinde mücadele eden meslek odaları, sendikalar, dernekler, STKlar ve çeşitli platformlar göstermiştir ki kent hakkı mücadelesi için birleşmek gereklidir. Bu birleşim sağlanırken her grubun kendine özgü misyon ve amaçlarına devam etmesinin yanı sıra, kentin doğal alanlarını, tarihi özelliklere sahip tüm yapı ve mekanlarını ve kentin önemli simgesel ve kamusal yapılarını korumak ve bunu geleceğe taşımak için kurumsal düzeyde ortaklaşa bir araya gelinebilir/gelinmelidir. Böyle bir kurumsal yapının kendi içinde kuracağı farklı konular üzerinde çalışan ağları ile hedefleri hayata geçirmek mümkün olabilir. Günümüzde kullanılan haberleşme olanakları insanların bir araya gelmesini hızlandırabilecektir. Kurumsal düzeyde birleşmenin çok daha güçlü etkileri olabilecektir. Mevcut yasalar karşısında politikalar üretme şansı olabilecek, uluslar arası kuruluşlarla bağlantılar kurulabilecektir.

KAYNAKLAR

- [1] Harvey, D., (2006). Sosyal Adalet ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul, 71, 139, 148-149.
- [2] Türkün, A. ve Kurtuluş H., (2005). "Giriş", İstanbul'da Kentsel Ayrışma, yay haz. Kurtuluş H., Bağlam Yayınları, İstanbul, 10-15.
- [3] Çetinkaya, Y.D., (2008). Toplumsal Hareketler, Tarih, Teori ve Deneyim, İletişim Yayınları, İstanbul, 18-37.
- [4] Hopkins, G. A. ve Wallerstein, K.T., (1989). Sistem Karşısı Hareketler, Metis Yayınları, İstanbul, 34-56.
- [5] Çoban B., (2009). "Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet", Yeni Toplumsal Hareketler, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 10-11, 19-20.
- [6] Şen, B., (2010). "Kentsel Dönüşüm ve 'Kaybetmeden Mücadele Etme Arayışı'", Tarih, Sınıflar ve Kent-Neoliberalizmin Mekanı ve Mücadele Deneyimleri, İstanbul, 314.
- [7] Lelandais, G.E., (2009). "Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme", Yeni Toplumsal Hareketler, Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 64-74, 78-79, 81-87.
- [8] Yırtıcı, H., (2005). "Mekansal Değerler Üzerine Bir Tartışma", Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 56.
- [9] Castells, M., (1997). Kent, Sınıf, İktidar, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 167-168.
- [10] Tilly, C., (2008). Toplumsal Hareketler, Babil Yayınları, İstanbul, 17-23.
- [11] Castells, M., (2010). The City And Social Movements, socgeo.ruhosting.nl/html/files/geoapp/Werkstukken/Castells2.pdf, 2.9.2010.
- [12] Martin, G. W., (2008). Toplumsal Hareketler 1750-2005, çev. Keskin Deniz, Versus Yayınları, -8, 229-230.
- [13] Mayer, M., (2011). Kentsel Toplumsal Hareketlerin Değişken Sloganları Bağlamında 'Kent Hakkı', [http://www.toplumunsehicilikhareketi.org/index.php?option=comcontent & view=article&id=151:kentsel-toplumsal-hareketlerin-](http://www.toplumunsehicilikhareketi.org/index.php?option=comcontent&view=article&id=151:kentsel-toplumsal-hareketlerin-)

- deiken-sloganlar-balamnda-qkent-hakkq&catid=25:derlemeler&Itemid=30, 13.04.2011.
- [14] Tekeli, İ., (2011). "Kent-Suçluluk Şiddet", Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 215.
- [15] Yalçınan, M.C., (2009). 3.Köprüyü Yeniden Kuracağımız Agoralarda Tartışmalıyız,http://www.birgun.net/city_index.php?news_code=1251418265&year=2009&month=08&day=28, 07.05.2012.
- [16] Özkan, D., (2010). Kimin Şehri? Mekanın Suistimal Değeri ve Şehir Hakkı.
- [17] Baysal,C,U.,http://bilgi.academia.edu/CihanUzuncarsiliBaysal/Books/1070140/Kent_Hakkı_Erişim_Hakkından_Değiştirme_Hakkına, 364-368, 05.08.2012.
- [18] Harvey, David, (2009), Kent Hakkı, www.sendika.org, alınış tarihi, 18.03.2011
- [19] Fainstein, S. S. and C. Hirst (1995). Urban Social Movements. In: D. Judge, G. Stoker and H. Wolman, (eds.). *Theories of urban politics*, Sage, London, 181-204.
- [20] Harvey, D., Kent Hakkı, <http://www.timeturk.com/tr/2012/06/10/kent-hakki.html>, 10.06.2012.
- [21] Attoh, K.A., (2011). What Kind of Right Is The Right To The City?, *Progress in Human Geography*, 659-678
- [22] Kiray, M., (1999). Toplumsal Yapı, Toplumsal Değişim, Bağlam Yay, İstanbul,77.
- [23] Erman,T., (1998). "Kentteki Kırsal Kökenli Göçmenlerin Yaşamında Gecekondu ve Apartman", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık Bilanço 98 Yayın Dizisi, İstanbul, 317-324.
- [24] Aslan, Ş., (2008). 1 Mayıs Mahallesi, 1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler Ve Kent, İletişim Yay. 2.Baskı, İstanbul, 68-71.
- [25] Boratav, K.,(2008). Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007, İmge Kitabevi Yay.,Ankara, 149.
- [26] Tekeli, İ., (1998). "Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Bilanço 98 Yayın Dizisi, İstanbul, 12-22.
- [27] Tümertekin, E., (1997). İstanbul, İnsan ve Mekan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 14.
- [28] Tekeli, İ., (1994). "Gecekondular", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi-3.cilt, sütun 1-2-3, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 382-383.
- [28] http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=68&tipi=15&sube=0, İmar Affına Yönelik Düzenlemeler ve Yürütülen Çalışmalar, Alınış Tarihi: 02.10.2011,
- [30] Cengiz, H., (1998). Metropoliten Alanlar Planlama Sorunları, 1.Sempozyum Bildirileri, 15-16 Ekim 1998, 84.

- [31] Erder, S., (1998). "Kentlerdeki Enformel Örgütlenmeler, "Yeni" Eğilimler ve Kent Yoksulları Ya da Eski Hamamdaki Yeni Taşlar", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Bilanço 98 Yayın Dizisi, İstanbul, 109-112.
- [32] Kepenek, Y., (1999). "Türkiye'nin 1980 Sonrası Sanayileşme Süreci", 75 Yılda Çarklardan Chip'lere, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 229-235.
- [33] 1.Kalkınma Planı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf>, 429.
- [34] Türkün, A., (2011a). "Konut Alanlarında Radikal Dönüşümler", Konut Sempozyumu, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, 339-381.
- [35] Şenyapılı, T., (1998). "Cumhuriyet'in 75.Yılı Gecekondu'nun 50.Yılı", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Bilanço 98 Yayın Dizisi, İstanbul, 301-316.
- [36] Erman, T., (2004). "Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondu Kurguları", European Journal of Turkish Studies Thematic Issue No. 1: Gecekondu. <http://www.ejts.org/document85.html>, 06.08.2011.
- [37] Osmay, S., (1998). "1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Bilanço 98 Yayın Dizisi, İstanbul, 146-152.
- [38] Öktem, B., (2005). "Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü: Büyükdere-Maslak Aksı", İstanbul'da Kentsel Ayrışma, yay.haz. Kurtuluş, H. Bağlam Yay. 2005, İstanbul, 42, 47.
- [39] Yıldırım, E., (2001). "Türkiye'de Tarihî-Kültürel Çevrenin Korunmasında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir Durum Değerlendirmesi", Mimar-İst Dergisi, s:2001/2, 49-51.
- [40] Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M., (2001). Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği, İletişim Yayınları, İstanbul, 113, 120-123.
- [41] Tekeli, İ., (1991a). Türkiye'de Kentsel Rantların Bölüşülmesinde Yeni Bir Aşama. Kent Planlaması Konuşmaları, İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 173-175.
- [42] Sönmez, M., (1996). İstanbul'un İki Yüzü 1980'den 2000'e Değişim, Arkadaş Yay. Ankara, 56.
- [43] Tekeli, İ., (1991b). "Türkiye'de Küçük Sermayenin Spekülatif Kentinden Büyük Sermayenin Spekülatif Kentine Bir Geçiş mi Yaşanıyor?" Kent Planlaması Konuşmaları. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 170-172.
- [44] Özdemir, D., (2010). Kentsel Dönüşüm Olgusunun Süreç İçinde Değişen Anlamları", Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama, derl.Özdemir, D., Nobel Yayınları, Ankara, 6.
- [45] Ekinci, O., (1998). "Kaçak Yapılaşma ve Arazi Spekülasyonu", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, 195.
- [46] Af Yasaları, www.spo.org.tr/mevzuat/mevzuat, 02.10.2011.
- [47] Sey, Y., (1998). "Cumhuriyet Döneminde Konut", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Bilanço 98 Yayın Dizisi, İstanbul, 273-300.

- [48] Bilgin, İ., (1998). "Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyetin İmarı", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Bilanço 98 Yayın Dizisi, İstanbul, 265-267.
- [49] Sönmez, N. Ö., (2006). "Düzensiz Konut alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Planlama*, 2: 121-127.
- [50] Keyder, Ç., (2000). "Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına", İstanbul Küresel ile Yerel Arasında, Metis Yayınları, İstanbul, 171-191.
- [51] Genel, www.arkitera.com/news, 2010
- [52] Arnavutköy Semt Girişimi, www.arkitera.com, 09.08.2011.
- [53] Adaman, F. ve Keyder, Ç., (2006). "Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma", http://ec.europa.eu/employmentsocial/socialinclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf, 09.10.2011.
- [54] Enlil, Z. M., (2003). "80 Sonrası İstanbul'da Toplumsal Ayrışmanın Mekansal İzdüşümleri", *Mimar-İst Degisi*, s:2003/8, 84-89.
- [55] Kurtuluş, H., (2005). "Bir Ütopya Olarak Bahçeşehir", İstanbul'da Kentsel Ayrışma. der. Hatice Kurtuluş. İstanbul: Bağlam, 77-126.
- [56] İslam, T., (2003). "Galata'da Soylulaştırma: Soylulaştırıcıların Demografik ve Kültürel Özellikleri Üzerine Bir Çalışma", TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, 11-13 Haziran 2003. İstanbul: YTÜ Yayınları, 159-172.
- [57] İnce, A., (2006). "Asmalımescit'te Kültür Endüstrileri Destekli Yer Değişim". İstanbul'da Soylulaştırma Eski Kentin Yeni Sahipleri. ed. David Behar, Tolga İslam. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 99-113.
- [58] Akkar, Z.M., (2006). "Kentsel Dönüşüm Üzerine, Batıdaki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye", *Planlama*, 2006/2, 29-38.
- [59] Ekinci, O., (2002). "İstanbul'da Sivil Duyarlılık ve Toplumsal Duyarsızlık", *İstanbul Dergisi*, Temmuz 2002, 61.
- [60] Kozanoğlu, H., (2010). "Sayılarla Kriz", İstanbul Buluşmaları 2009, 19-20 Ekim İTÜ Taşkışla kampüsü, Kriz ve İstanbul, TMMOB SPO Yayınları, İstanbul, 38-45.
- [61] Deliktaş, G., (2009). "Kriz ve Sektörel Yatırımlar-1", İstanbul Buluşmaları 2009, 19-20 Ekim İTÜ Taşkışla kampüsü, Kriz ve İstanbul, TMMOB SPO Yayınları, İstanbul, 63-66.
- [62] Sulukule, F., http://tr.wikipedia.org/wiki/Sulukule,_Fatih, 14.05.2013.
- [63] Tarlabası, http://tr.wikipedia.org/wiki/Tarlaba%C5%9F%C4%B1,_Beyo%C4%9Flu, 14.05.2013.
- [64] Kuyucu, T. Ve Ünsal, Ö., (2011). "Neoliberal Kent Rejimiyle Mücadele: Başbüyük ve Tarlabası'nda Kentsel Dönüşüm ve Direniş", İstanbul Nereye? Küresel Kent, Kültür, Avrupa, Metis Yayınları, İstanbul, 102-103, 95-97.
- [65] Fener, Balat, http://www.fenerbalat.org/content.php?ct=District%20History&chlang=_t, 2012.

- [66] Sarıoğlu, Aslı, Fener-Balatta Kentsel Dönüşüm Rantı, <http://www.haberlink.com/haber.php? -Query =57322>, 26.01.2011.
- [67] Fener, İstanbul Ansiklopedisi, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi-3.cilt, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul cilt 3, 280.
- [68] Evci, F., Fener-Balat Projesi ve Kentsel Yenileme, www.mimnap.org, 14.10.2009.
- [69] Vardar, N., “Fener-Balat-Ayvansaray Yıkımı da İptal”, <http://bianet.org/bianet/toplum/139230-fener-balat-ayvansarayda-sevinc>, 20.08.2012.
- [70] Vardar, N., “Fatih Belediyesi’nin Fener-Balat-Ayvansaray’da Acelesi Var”, <http://www.bianet.org/bianet/kent/141339-fatih-belediyesinin-fener-balat-ayvansarayda-acelesi-var>, 27.01.2013.
- [71] Fener Balat halkı kararlı: 'Acil kamulaştırmaya, yağmaya izin vermeyeceğiz', <http://haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/fener-balat-halki-kararli-acil-kamulastirmaya-yagmaya-izin-vermeyecegiz-haberi-60883>, 04.10.2012.
- [72] Türkün, A., Şen, B., Yapıcı, M. ve Aslan, Ş., (2012). “İstanbul’da Eski Kent Merkezleri ve Gecekondu Mahallelerinde Kentsel Dönüşüm ve Sosyo-mekansal Değişim”, Basılmamış Kitap, İstanbul, 215-216, 244.
- [73] Çelik, Ö., “Kentsel Ayrışmanın Yüzü:Derbent, www.bianet.org, 02.10.2010.
- [74] http://www.birgun.net/actuel_index.php?news_code=1347698911&year=2012&month=09&day=15 Derbentliler'den kentsel dönüşüm planına itiraz, 15 Eylül 2012
- [75] Bin 600 konut dağıtılacak, <http://www.gazete5.com/haber/sariyer-derbentteki-kentsel-donusum-basliyor-233419.htm>, 14.08.2012.
- [76] 5393 Sayılı Kanun, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html>, 2013
- [77] Güngören - İstanbul ilçesi, <http://www.biriyilik.com/gezelim-gorelim-2/iller-ilceler-kasabalar-ve-koyler/gungoren-istanbul-ilcesi-38109.html>, 21.07.2010.
- [78] İstanbul’a Vurulan Tarih ve Kültür Darbeleri, www.fatihhaber.com, 17.01.2011
- [79] Tozkoparan’ın Sesi Dergisi, Yıl 1, Sayı1, Tozkoparan Halk Birliği, TOZDER Yay., 2010.
- [80] Güngören'de 14 bin bina dönüşecek, <http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2012/07/04/gungorende-144-bin-bina-donusecek>, 04.07.2012
- [81] **3.Köprü Projesi Değerlendirme Raporu**, www.spoist.org/odadan.../3-kopru-projesi-degerlendirme-raporumuz, **11.03.2012.**
- [82] 3.Köprü Dava Metni, http://www.spoist.org/dokuman/davalarimiz/devam_eden/3_kopru/3.Kopru DavaMetni_125.000.pdf, 2012.
- [83] 3. Köprü İşte Şimdi 'Ballı' Oldu, <http://www.aktifhaber.com/3.-kopru-iste-simdi-balli-oldu-553723h.htm>, 28 Ocak 2012.

- [84] 3.Köprü, <http://kopruyerineyasam.blogspot.com/> Üçüncü köprüye nükleer modeli, 11 Ocak 2012, Alınış tarihi: 11 Mart 2012
- [85] Cinayet Kapıda, 3. Köprü Projesinin Adımları Atılıyor!, http://www.ikkistanbul.org/index.php?option=com_content&view=article&id=312:cnayet-kapida-3-koeprue-projesnn-adimlari atiliyor&catid=39:guncel&Itemid=18, 11 Mart 2012.
- [86] Merdim, E., Emek Sineması'nı Biz Öldürdük-Yorumlar, www.arkitera.com, 22.04.2010.
- [87] Özyurt, O., Bir Emek Davası www.arkitera.com, 03.05.2010.
- [88] Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr>,07.02.2011.
- [89] Venedik Tüzüğü, www.mimarlarodasi.org.tr/mevzuat, 07.02.2011.
- [90] Dinçer, İ., (2012). "Taşıma Güncelliğini Yitirdi", Cumhuriyet Gazetesi, 11.01.2012, 14.
- [91] Gümüş, K., (2012). "Muhatabımız Sayın 'Kültür' Bakanı", Cumhuriyet Gazetesi, 11.01.2012, 14.
- [92] Ekinci, O., (2012). "Rant Amaçlı Olmaz", Cumhuriyet Gazetesi, 11.01.2012, 14.
- [93] Akın, N. (2012). "Büyük Ayıp", Cumhuriyet Gazetesi, 11.01.2012, 14.
- [94] http://tr.wikipedia.org/wiki/Haydarpa%C5%9Fa_Gar%C4%B1, 4 Mart 2012.
- [95] Plan'a Yönelik Olarak TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şube'den Yapılan Görüş Bildirimi, www.yapi.com.tr, 2012.
- [96] Haydarpaşa Garı ve Liman Dönüşüm Projesi, www.yapi.com.tr, 4.3.2012.
- [97] www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.5234...0
- [98] Plan'a Yönelik Olarak TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şube'den Yapılan Görüş Bildirimi, Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası ve Birleşik Taşımacılık Çalışanları Sendikası İstanbul 1 no'lu Şube'den Yapılan Ortak Açıklama, www.yapi.com.tr, 2012.
- [99] Söhmen, Z.G., <http://database.emrearolat.com/2012/02/28/haydarpa%C5%9Fahalesini-ozellestirme-idaresi-yapacak/>, 4.3.2012.
- [100] Haydarpaşa Garı ve Yakın Çevresinin Geleceğine Birlikte Karar Verelim" Toplantı Sonuç Bildirisi, <http://www.mimarlarodasi.org.tr/index.cfm?sayfa=belge&sub=detail&bid=2&mid=2&recid=11314>,01.02.2013.
- [101] İnşaat Mühendisleri Odası: "Haydarpaşa garı yanamaz!",www.yapi.com.tr, 2012.
- [102] Toplum, kent ve çevre için Haydarpaşa Dayanışması:"Haydarpaşa Gar, Liman ve Kıyı Alanını; "Pazarlanacak Mal" Olarak Küresel Emlak Tacirlerinin Hizmetine Sunmak İsteyenlerin Her Türlü Girişimi Boşa Çıkartılacaktır!",www.yapi.com.tr,2012.
- [103] TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi: Haydarpaşa Garı Hakkında Suç Duyurusu, www.yapi.com.tr, 2012.

- [104] Vardar, N., (2012). Haydarpaşa Port İçin TCDD Yola Önceden Çıktı, <http://www.bianet.org/bianet/kent/141092-haydarpaşa-port-icin-tcdd-yola-onceden-cikti>, 27.09.2012.
- [105] STGM, www.stgm.org.tr, 2012.
- [106] GİKAP, www.gikap.org, 2012.
- [107] İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri *Dernek Tüzüğü*, www.iuoud.org/index.php, 11.04.2011.
- [108] Türkün, A., (2011b). “İstanbul’da Kentsel Dönüşüm: Mekanı Değişen Yoksulluk”, 7.Türkiye Şehircilik Kongresi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları, 131.
- [109] 40 Gün 40 Gece Sulukule, <http://40gun40gece-sulukule.blogspot.com>, 2012.
- [110] <http://www.arkitera.com/interview.php?action=displayInterview&ID=&year=2007&ID=68>, 2012.
- [111] Aslı Kıyak İngin, Sulukule Neighbourhood Inura Presentation, 2012.
- [112] <http://sulukulegunlugu.blogspot.com>, 2012.
- [113] <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=238839>, 2012.
- [114] [http://www.gazeteport.com.tr/YAZARLAR/NEWS/GP_111943?](http://www.gazeteport.com.tr/YAZARLAR/NEWS/GP_111943?WebsiteSearch=true), 2012
- [115] Sulukule Çok ortaklı Plan Geliştirme Komisyonu Taslak Protokol Ön Mektubu, Sulukule Platformu.
- [116] Sulukule Platformu tarafından hazırlanan Çok Ortaklı Plan Geliştirme Komisyonu Taslak Protokolü, Sulukule Platformu.
- [117] <http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/104225/romanlar-sulukulede-yikimin-iptali-icin-dava-acti>
- [118] <http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/105565/sulukulede-7-ev-yikildi-romanlar-sokakta>
- [119] Yenileme Projeleri, www.fatih.bel.tr, 2011.
- [120] <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=513689>
- [121] Oğuz, S., (1995). Satılan Mahallede İsyan, www.gazetearsivi.milliyet.com.tr, 25.04.2011.
- [122] Derbent’e Müjde, www.gazetearsivi.milliyet.com.tr, 25.04.2011.
- [123] Derbent Duruşması, (1996). www.gazetearsivi.milliyet.com.tr, 25.04.2011.
- [124] Avcı, Ü., (1996). Derbent Kazandı, www.gazetearsivi.milliyet.com.tr, 25.04.2011
- [125] Derbent’te Yıkım Protestosu, (2010). www.radikal.com.tr, 25.04.2011

MÜLAKAT SORULARI

Mahalle Derneklerine Sorulan Sorular

Derneğin Kuruluş Amacı nedir?
Derneğin üyelerinin kimlerden oluşmaktadır? (kiracı, ev sahibi, mahalle sakini, STK üyeleri, üniversiteler, sendikalar, meslek odaları, çeşitli platformlar)
Derneğin amacına uygun şimdiye kadar yaptığı girişimler nelerdir? (Hukuksal-kamusal ve eylemsel)
Derneğin aynı ortak amaçlarla çalışan diğer girişimlerle bağlantıları ve katılımlı nelerdir? (Örneğin, 3.Köprü, Haydarpaşa, Emek Sineması, AKM, 2B alanları, Diğer Mahalle Dernekleri...vb.)
Üyelerle ve diğer girişimlerle iletişimi hangi kaynakları kullanarak gerçekleştirmekteler?

Meslek Odalarına, STK'lara ve Sendikalara Sorulan Ortak Sorular

Kentsel Dönüşüm Projelerine karşı bakış açınız nedir?
Dönüşüm Projelerine karşı ne tür girişimlerde bulunmaktasınız ve etki alanınız nedir? (Hukuksal-kamusal-eylemsel)
Yapılan girişimler ile aldığınız olumlu-olumsuz sonuçlar nelerdir? Olumlu yada olumsuz olmasına etki eden faktörler nelerdir?
Dönüşüm projelerine karşı yaptığınız eylem ve mücadelelerde diğer meslek ve kamu kuruluşları, mahalli derneklerle iletişiminiz ve katılımınız ne düzeydedir? İletişimi hangi kanallarla gerçekleştirmektesiniz?
Yapılan eylem ve mücadelelerde katılım oranı ne düzeydedir? Bu düzey yeterli olmakta mıdır?

SULUKULEDE YAŞANAN SÜREÇ

Kasım 2005'te 5366 sayılı kanun kapsamında Sulukule, Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Kentsel Yenileme bölgesi ilan edildi.

Haziran 2006'da "Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği" kuruldu ve Sulukuleliler Kale Kapısı girişinde müzikli eylem yaptı. Eylem sırasında "Eğer belediye burayı tarihi bir mekân olarak korumak istiyorsa evlerimize bakım ve tamir için maddi imkân ve mimari destek sağlasın" diye açıklama yapıldı.

13 Temmuz 2006'da TOKİ, Büyükşehir Belediyesi ve Fatih Belediyesi kentsel yenileme projesi ile ilgili protokol imzaladılar. Bu protokole göre 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması" başlıklı kanun kapsamında, Fatih Belediyesi tarafından kentsel yenileme alanı olarak belirlenen Sulukule'de TOKİ ile ortaklaşa gerçekleştirilecek bir proje ön görüldü.

Temmuz-Ağustos 2006, Sulukule Roman Kültürü'nü Geliştirme ve Dayanışma, İnsan Yerleşimleri Derneği, Ulaşılabilir Yaşam Derneği, Mimarlar Odası, Bilgi Üniversitesi'nin katılımıyla yoğun bir direniş, gösteri ve tartışma dönemiyle geçti.

14 Eylül 2006'da Avrupa Roman Hakları Merkezi, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Ulaşılabilir Yaşam Derneği, Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Yaşatma Derneği, Edirne Roman Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği imzasıyla Başbakan Tayyip Erdoğan'a, genelde Roman Mahallelerindeki yenileme projeleri sonucunda Roman ailelerin karşı karşıya kaldığı sorunları bildiren bir mektup gönderildi.

Eylül 2006'da mahallede yıkımlar başladı.

13 Kasım 2006'da Avrupa Birliği Konseyi yaptığı görüşmede İstanbul'un 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti olmasını onayladı.

13 Aralık 2006 Sulukule; Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri için Bakanlar Kurulu'ndan sadece savaş ve deprem gibi afet şartlarında alınan "Acele Kamulaştırma Kararı" çıktı.

12 Şubat 2007'de Sulukuleliler, Danıştay Başkanlığına gönderilmek üzere, İstanbul İdare Mahkemesi'nde Acele Kamulaştırma Kararı'nın iptali ve yürütmenin durdurulması için İstanbul İdare Mahkemesi Başkanlığı'na Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Avukatı ile dava açtılar. Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin de müdahil olduğu bu davaya, bir çok sivil toplum kuruluşu ve bölge halkı da destek oldu.

22 Şubat 2007'de Fatih Belediyesi Sulukule'de Güldür ailesine ait bir evi yanlışlıkla yıktı. Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir ise "Arkadaşlar büyük metruk binayı yıkarken o ev de hasar görmüş. Camları kırılmış, hasar görmüşken indirmişler. Belediyenin operatörü yapmış, bir sıkıntı olmuş tabii. Kurumumuz muhakkak onların zararını karşılar. Gerekirse mahkemeye de gidilir." şeklinde açıklama yaptı.

26 Şubat 2007'de İnsan Hakları Derneği (İHD) İstanbul Şubesi tarafından Sulukule'deki yıkımlarla ilgili Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir'e mektup gönderildi. Mektupta yıkıma ilişkin araştırma yapılması ve Güldür ailesinin mağduriyetinin giderilmesi istenildi.

24 Mart-11 Mayıs 2007 tarihleri arasında, Yıkıma 40 gün kaldı denildiği sırada STKların, gönüllülerin, bölge halkının, akademisyenlerin, öğrencilerin katılımıyla "40 gün 40 gece Sulukule Etkinlikleri" düzenlendi. Etkinliklerde bölgenin özelliklerini farklı yönlerden ele alan paneller, müzik atölyeleri, çocuklarla resim-fotoğraf-dans atölyeleri, sergiler, söyleşiler, konserler yer aldı. Bu sayede bölgenin potansiyeli ortaya çıktı ve tanıtıldı. Sulukule'nin karşı karşıya bulunduğu tehlike olumlu bir bakış açısıyla kamuoyuna duyuruldu. Konuya basında ve televizyonda yer verildi [109].

17 Mayıs 2007'de konu 2010 Komitesine taşındı. Ve komite çatısı altında 17 Mayıs 2007'de bir toplantı yapıldı. Toplantının ilk bölümünde konu ile ilgili sunumlar yapıldı: Mayıs ayında bölgede öğrencileri ile katılımcı planlama üzerine çalışmalar yapan

DPU(The Development Planning Unit University College London) geliştirdikleri öneri alternatif bir planlama yaklaşımını sundu, Fatih Belediyesi'nden Mustafa Çiftçi, Sulukule için yaptıkları 30. projeyi ve nasıl ele aldıklarını aktardı; DPU'dan Prof.Yves Cabannes, konu ile ilgili genel bir çerçeve çizen bir konuşma yaptı; 40 Gün 40 Gece Sulukule Platformu, Bölgede etkinlikler öncesi ve sonrası yapılanları, tespitleri ve önerilerini aktardı. İkinci bölüm, karşılıklı soru-yanıtlarla devam etti. Toplantı sonucu; çok ortaklı bir protokol antlaşmasının hızla gündeme alınması, çok aktörlü bir komisyon oluşturulması ve bu süreçte yıkım ve satış sürecinin durdurulması gündeme geldi. Toplantı ardından, 2010 Komitesi Belediyeyi ziyaret ederek, çok ortaklı protokol konusunda ilk görüşmeleri gerçekleştirdi [110].

20 Eylül 2007'de Mahallede yapılan bir yıkımın ardından, roman müzisyenler ve sanatçıların önderliğinde "Sulukule Yok Olmasın" adı altında imza kampanyası düzenlendi. 7 gün içerisinde 332 imza toplandı.

5 Ekim 2007'de konuyla ilgili STK'lar olarak İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Koruma Kurulu toplantısına katılarak, bölgede yapılan 40 Gün 40 gece Sulukule etkinlikleri ve sonuçları, eylül ayında yapılan anket çalışması ve alan çalışmaları sonuçları, başlayan yıkımlar ve etkileri ve bölgede yaşayan halkın süreçle başlayan mağduriyetleri dile getirildi, sunum yapıldı [111].

1 Kasım 2007'de STK'ların daveti üzerine, İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ve belediye yetkilileri Sulukule'yi mahalleliyle görüşme ve proje alanını yerinde inceleme maksadıyla ziyaret ettiler. Bölge halkının ihtiyaç ve taleplerini, süreçten kaynaklanan mağduriyetlerini dinlediler ve avan projeye yansıtmak için not aldılar.

2 Kasım 2007'de Sulukule Yenileme Avan Projesi, İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylandı.

5 Kasım 2007'de Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) İstanbul milletvekili Ufuk Uras, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) İstanbul Milletvekili Çetin Soysal ve Prof. Dr. Baskın Oran Sulukule'yi ziyaret edip, semt halkını dinlediler. Soysal, sorunu Meclis'in İnsan Hakları Komisyonu'nun ele aldığını söyledi. Toplantının ardından semt sakinlerini şikayetlerini

komisyona vermek üzere dilekçelendirdi. Uras ise Sulukule sorununu TBMM'ye taşıyacağını açıkladı.

6 Kasım 2007 günü "Projenin geliştirilmesine kimler nasıl katkıda bulunabilir, neler önerilebilir?" sorusunu tartışmak üzere tekrar bir toplantı düzenlendi. İstanbul 2010 Komitesi Toplantı Salonu'nda gerçekleşen toplantıya Sulukule Platformu adına Aslı Kıyak İngin, Yerel Halk ve Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği adına Şükrü Pündük, İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu adına Mehmet Erdal, Fatih Belediyesi adına Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir ile danışmanı ve projenin koordinatörü Mustafa Çiftçi katıldı [112].

8 Kasım 2007'de Sulukule sorunu Avrupa Parlamentosu'na taşındı. Brüksel'de yapılan toplantıya konuyla ilgili olarak Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir ve danışmanları ile Şükrü Pündük, Korhan Gümüş ve Hacer Foggo katıldılar. Toplantının başkanlığını Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Eş Başkanı Joost Lagendijk yaptı.

14 Kasım 2007'de Sulukule'de uygulamaya konulan kentsel dönüşüm projesi kapsamında evleri yıkıldığı için mağdur olan Romanlar, Meclis'te destek aradılar. Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu ise "Sulukule halkına değer veriyoruz. Proje, orada güzel bir çevre oluşmak için hazırlanmış muhteşem bir projedir" sözleriyle çalışmayı savundu [113]. CHP İstanbul Milletvekili Çetin Soysal mecliste Sulukule ile ilgili bir konuşma yaptı.

14 Kasım 2007'de Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde Sulukule Platformu tarafından, birkaç mahallelinin de katılımıyla öğrencilere ve öğretim görevlilerine sunum yapıldı. Sulukule Projesi'nin mahalleli ve mahalle için nasıl tehlike arz ettiği ile ilgili bir dilekçe verildi. Bunun yanında yine Sulukule Platformu'nun tezini destekleyen raporlar dilekçenin ekinde sunuldu: O ana kadar yapılan yıkımlar, zor durumda kalan aileler, mahallenin sosyal ve kültürel özellikleri, korunmasının gerekliliği hakkında belgeler sunuldu. Aynı dilekçe ve raporlar yine Kasım ayında Yıldız Teknik Üniversitesi'ne, Aralık ayında da İstanbul Teknik Üniversitesi'ne verildi.

22 Kasım 2007 tarihli Gazeteport'ta Sevilay Yükselir'in haberinde, Fatih İlçe Başkanı Yardımcısı Avukat Recep Karaoğlu'nun ve iktidar partili bir grup milletvekilinin

Sulukule’de yapılacak evlerden satın aldığı ve parti yönetimi tarafından kurulan ETİK kurulunun bu isimlerin istifasının istediği iddia edildi [114].

23 Kasım 2007’de, 6 Kasım’da yapılan toplantıda alınan karar üzerine çok ortaklı yerel plan geliştirme komisyonun ilk toplantısı yapılmıştır. Sulukule Platformu tarafından hazırlanan protokol taslak metni katılımcıların görüşlerine sunulmuştur.

Komisyon toplantılarına katılan Fatih Belediyesi yetkilileri Sulukule ile ilgili yapılacak her çalışmanın çok ortaklı komisyon tarafından karar alınacağını belirtmiş özellikle 23 Kasım 2007 tarihinde yapılan toplantıda Fatih Belediyesi Başkan Danışmanı Mustafa Çiftçi, belediyenin Sulukule ilgili yapacağı bütün çalışmalarda komisyonun kararı olmaksızın hiçbir adım atmayacağını taahhüt etmiştir [115].

2 Aralık 2007’de Fatih Belediyesi tarafından sekiz otobüsle Gaziosmapaşa Taşoluk’a götürülen Sulukuleli bir grup kiracı henüz bitmeyen TOKİ bloklarını gezdiler.

4 Aralık 2007’de Fatih Belediyesi Taşoluk’ta TOKİ bloklarını gezdirdiği kiracılara yeni evlerini belirlemek üzere kura çekti.

7 Aralık 2007 tarihinde Çok Ortaklı Komisyon'un çalışması ile ilgili hazırlanan protokol metninin görüşülüp karara bağlanması için Çok Ortaklı Plan Geliştirme Komisyonu toplantısı, Fatih Belediyesi’nin Zübeyda Hanım Kültür Merkezi’nde adı ve içeriği değiştirilerek “Sivil İnsiyatif Platformu Toplantısı” adı altında gerçekleştirildi. Bu toplantının önce 30 Kasım’da yapılması kararlaştırılmışken Belediye toplantıyı bir hafta ertelemeyi yani 7 Aralık’ta yapmayı uygun gördü. Ancak bu geçen bir hafta içerisinde Belediye, Sulukuleli Kiracıları Taşoluk’a götürmek ve kura çekirmek gibi iki önemli uygulamayı devreye soktu. Böylece çok ortaklı plan geliştirme komisyonu tarafından talep edilen ve protokolde belirtilen “protokolün kesinleşmesi ve ortakların çalışmaya başlamasına kadar geçen süre içinde Sulukule Kentsel Yenileme Projesi’nde hak sahiplerinin statülerinde değişiklik yapacak uygulamalar da dahil, atılacak adımların askıya alınması bir zorunluluktur” [116] maddesi ihlal edilmiş oldu. Bu süreçte Fatih Belediyesi tarafından taslak protokol ile ilgili hiç bir öneri getirilmedi ve imza atılmadı. Belediye Başkanının da olduğu 6 Kasım toplantısında ortak alınan Komisyon oluşturma ve çalışma kararı böylece delinmiş ve işlemez hale gelmiş oldu.

18 Aralık 2007’de Jeoloji Mühendisleri Odası hazırladığı raporda, bölgede ilk günden beri büyük afet riski olduğunu iddia eden Fatih Belediyesi’nin aksine Sulukule’nin jeolojik zemin özellikleri açısından İstanbul’un güvenli bölgelerinden birisi olduğu açıklandı. Bütün bu gelişmeler yaşanırken Aralık 2007’de belediye tarafından “Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Derneği” kuruldu.

31 Aralık 2007’de Fatih Belediyesi tarafından başlatılan kentsel yenileme projesinin iptali için Romanlar ve Roman hakları savunucuları dava açtı. Davada, öncelikle projenin yürütmesinin durdurulması sonra da iptali istendi. Davanın avukatı Hilal Küey, İstanbul 2. İdare Mahkemesi’nin 8 Kasım 2007 tarihinde 1/100.000 ölçekli imar planına ilişkin olarak yürütmeyi durdurma kararı verdiğini anımsatarak, “Bu karara rağmen yıkımların sürmesi, mahkeme kararının açık ihlalidir. Belediye bu uygulamaya derhal son vermelidir” görüşünü savundu. 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun”un, kamulaştırmayı düzenleyen 4. maddesinin de Anayasa’ya aykırı olduğunu öne süren Küey, ayrıca, Belediye’nin projesine onay veren Yenileme Kurulu’nun iki üyesinin Belediye çalışanı olduğunu, bu durumun da “hukukta tanımlanmış objektiflik ve tarafsızlık ölçütleri ile” çeliştiğinin altını çizdi [117].

4 Ocak 2008’de İnsan Yerleşimleri Derneği İstanbul Yenileme alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge kuruluna bölgedeki 85 öneri tescilli yapının incelenmesi ve tescil edilmesi için 100 sayfalık ayrıntılı bir dosya ve dilekçe ile başvurdu.

8 Ocak 2008’de Sulukule’deki kentsel yenileme projesiyle ilgili bir meclis soru önergesini yanıtlayan Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, mahallenin, Osmanlı mimarisiyle yeniden şekilleneceğini ve bu yapı tiplerinin üniversite öğretim üyesi olan proje tasarımcıları tarafından belirlendiğini açıkladı. Proje kapsamında yıkılması öngörülen yapıların yerine bitişik nizamda, 7 ana mimari üslupta toplam 21 yapı tipinin tasarlandığını belirten Günay, bu konutların dışında konaklama tesisi ile ticaret ve kültür tesisi olarak 2 yapının da avan projede yer aldığını kaydetti.

17 Ocak 2008’de TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 'Sulukule Kentsel Dönüşüm Alanı' dosyasını kapattı. Fatih Belediyesi’nin, Sulukule’de gerçekleştirmek istediği kentsel dönüşüm projesi ile ilgili şikâyetleri değerlendiren TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu son kararını verdi ve Sulukule’de yaşatılan Roman

kültürünün yok edileceğine dair bir veri bulunmadığı sonucuna ulaşıldı. AKP ve MHP'li üyelerin oylarıyla 'Sulukule sakinlerinin evlerinden çıkarılmalarında insan hakkı ihlali olmadığına' karar verildi.

29 Ocak 2008'de Üniversiteler arası çalışma grubu kentsel dönüşüm uygulamalarından duydukları kaygıyı duyurmak için imza kampanyası başlattılar. Çeşitli disiplinlerden 167 akademisyen ve 448 destekçi imzası toplandı.

9 Şubat 2008'de Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Eş Başkanı Joost Lagendijk meseleyi ve sorunları yerinde görmek için Türkiye'ye geldi ve Sulukule'yi gezdi. Lagendijk, bölge yenilenirken sosyal yapının korunmasının da önemli olduğunu vurgulayarak, Avrupa'da da benzer projeler gerçekleştirildiğini ve birçok hatalar yapıldığını anlattı.

11 Şubat 2008 tarihinde Sulukule'de "kentsel yenileme projesi" kapsamında Fatih Belediyesi yıkımlara devam etti. İlk etapta daha önceden belirlenen ve boşaltılan dokuz ev yıkıldı. Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği Başkanı Şükrü Pündük "Henüz hukuki süreç devam ediyorken neye dayanarak yıkıma başladılar. Burada yaşayan insanlar var. Eğer projenin durdurulması kararı çıkarsa bu yıkımların hesabını nasıl verecekler?" diye açıklama yaptı.

21 Şubat 2008'de Fatih Belediyesi Sulukule'de İstanbul IV Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun kararıyla sivil mimari örneği olarak tescillenmiş iki adet yapıyı yıktı. Bu binaların kurul tarafından restorasyon kararı ve bu kararın şekli oluşmadan yıkımların gerçekleştirilmiş olması ise hukuka aykırı bir durum teşkil etmekteydi. Durumla ilgili olarak harekete geçen "Sulukule Platformu" ise, 2863 sayılı yasa gereğince yasal işlemlerin başlatılmasını talep eden dilekçesini, koruma kuruluna iletti.

21 Şubat 2008'de Gazi Üniversitesi Şehir Bölge Planlama Bölümü'ne Sulukule Platformu tarafından dilekçe verildi ve sunum yapıldı.

24 Şubat 2008'de Türkiye'deki tarihsel ve kültürel mirasın korunması alanında söz sahibi olan ve halen UNESCO İzleme Komitesi ile ICOMOS Türkiye Ulusal Komitesi üyeliği bulunan Prof. Dr. Cevat ERDER, Sulukule Platformu üyeleriyle beraber mahalleyi ziyaret etti.

7 Mart 2008 tarihinde Fatih Belediyesi görevlileri içinde aileler olduğu halde evlerin kapısına kiracılar için mahalleden “zorunlu göç” anlamına gelen X ve Y işaretleri koydu.

13 Mart 2008’de İşaretli evlerden 7’si yıkıldı. Yıkımların devam edeceği söylenirken, Sulukule Platformu yıkımları protesto etmek için mahalle halkıyla birlikte basın açıklaması yaptı. Mahallede eylül ayından bu yana yıkılan evlerin sayısı 47’ye ulaştı. Ayrıca Belediyenin yıkım ekipleri "yanlışlıkla" 42 yıllık mahalle kahvehanesini de yıktılar [118].

19 Mart 2008’de Sulukuleli kiracılar, proje çerçevesinde sahip olacakları Gaziosmanpaşa Taşoluk’taki TOKİ konutlarının kapı numaralarını belirleyen kuraları çekti. Yenileme Projesini hazırlandığı günden bu yana eleştiren Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği Başkanı Şükrü Pündük de sahneye çıkarak kura çekimine katıldı [119].

19 Mart 2008’de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Sulukule’yi ucube olarak niteledi ve restorasyona karşı çıkanlara "Bir kere gidip Sulukule’yi görmüş değildir. Bilen de bilmeyen de konuşuyor" dedi.

20 Mart 2008 tarihinde “Sulukule’yi ucube halinden kurtaracağız” diyen Başbakan’a, Sulukule Platformu cevap verdi: Ne bu insanlar ucube doğdu, ne bu mahalle ucube olarak tasarlandı. Ucube, yönetimlerin ayıbı.

26 Mart 2008, İnsan Yerleşimleri Derneği tarafından İstanbul 4 nolu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kuruluna yapılan 85 öneri yapıdan 25 tanesinin tescil edilebilir olduğu ve konuyla ilgili 2 Kasım 2007’de onaylanan avan proje ve envanter çalışmasının talebi ve bu belirlenen 25 evle ilgili yıkımların durdurulması kararı alındı. 26 Mart 2008 tarihli 4 Nolu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu Kararı 04 Nisan 2008 tarihinde ilgili kurumlara gönderildi.

4 Nisan 2008’de Helsinki Komisyonu’nun eşbaşkanları Alcee Hastings ve Ben Cardin, Başbakan Erdoğan’a gönderdikleri mektupta, yenileme projesinin uygulanması yerine, eski mahallenin korunmasını ve Roman halkının o bölgede yaşamasına izin verilmesini istediler ABD Kongresi’nin en etkili kuruluşlarından biri olan Helsinki Komisyonu’nun eşbaşkanları, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a bir mektup göndererek, Sulukule’nin yıkılmamasını istedi. Mektupta, Romanların, “Avrupa’da halen en geniş, fakir ve en hızlı

büyüyen azınlık” olduğu ve çeşitli ırkçı ayrımcılıklara hedef oldukları belirtildi. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın (AGİT) 1999 İstanbul zirvesinde, Türkiye ve diğer bütün AGİT ülkelerinin, bu toplumun karşı karşıya kaldığı zorlukları kabul ederek, tam fırsat eşitliğinin sağlanması yönünde etkili tedbirler almayı kararlaştırdığı hatırlatıldı. ABD’li parlamenterler, AGİT kurallarının izlenmesi görevini üstlenen ABD Helsinki Komisyonu’nun, özellikle İstanbul’daki Roman halkının durumundan endişe duyduğunu belirttiler [120].

7 Nisan 2008 tarihinde Fatih Belediyesi ekipleri, Sulukule’nin İstanbul dışına taşınması projesi kapsamında 12 evin daha yıkımını gerçekleştirdi. İçinde eşyalar bulunan bazı ev sahiplerine ise 24 saat süre verildi.

8 Nisan 2008 sabahı yani “Dünya Roman Günü”nde Sulukuleliler güne dozer sesleriyle uyandı. 7 binanın yıkıldığı günde halk “Bugün 8 Nisan Dünya Roman Günü, ve biz Sulukuleliler bu günü kutlamak yerine, matemle karşılıyoruz...” diye başlayan bir basın açıklaması yaptı.

15 Nisan 2008 de Çingenerler üzerine yaptığı filmlerle pek çok ödül alan Roman yönetmen Tony Gatlif, Sulukule’yi gezdi, halkın sorunlarını dinledi, Roman müziği eşliğinde dans etti.

24 Nisan 2008 tarihinde Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı tarafından İstanbul Valiliği, İl İnsan Hakları Kurulu’na Sulukule ile ilgili bir yazı gönderdi. Yazının içeriği şu şekildeydi:

“Basın yayın organlarında yer alan haberlerde, Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri’nde (Sulukule) 759 hak sahibi ve hissedarla 303 kiracı olmak üzere, aileleriyle beraber 3 bin 500 kişinin ikamet ettiği, “Kentsel Dönüşüm Projesi” kapsamında yer değiştirmeye zorlanan mahalle halkının, yer değiştirme nedeniyle çok ağır ekonomik ve sosyal koşullarla karşı karşıya kaldığı, özellikle çocukların bu durumdan olumsuz etkilendikleri iddia edilmektedir.

Bu konuda Fatih İlçe İnsan Hakları Kuruluna 05.03.2008 gün ve 319 sayılı yazı gönderildiği, bu yazımıza Fatih Belediyesi’nden 28.03.2008 gün ve 1373 sayılı cevap verildiği, ancak konunun İnsan Hakları Kurulu’na getirilmediği ve kurul kararı alınmadığı anlaşılmıştır.

4 Mayıs 2008’de Sulukule Platformu ve Sulukuleliler tarafından bir Hıdırellez Şenliği organize edildi. Kötü hava koşullarına rağmen kalabalık bir grubun katılımıyla eğlenceli geçen şenlikte sanatçılar verdikleri konserlerle ve katılımlarıyla Sulukule halkına destek verdiler. Özellikle Sezen Aksu’nun şenlikte bulunması basının daha fazla ilgi göstermesine neden oldu.

11 Mayıs 2008 tarihinde UNESCO’dan bir heyet İstanbul’a, verilen taahhütlerin yerine getirilip getirilmediğini kontrol etmek amacıyla geldi. Sulukule Platformu’nun baskısıyla Sulukule de uğrayan heyet, proje alanını yerinde görmüş, mahalle halkının sorunlarını dinledi.

12 Mayıs 2008’de UNESCO heyetinin başkanı Francesco Bandarin yaptıkları geziyle ilgili düzenlenen basın toplantısında bu tür projelerin de hem fiziki hem de sosyal açıdan değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak "Koruma faaliyetlerine bakıldığında popülasyon ihtiyaçlarının dikkate alınmak zorunda olduğunu görüyoruz. Ve fiziksel ve sosyal yapı boyutunun orantılı olması gerekiyor. Oradaki yoğunluk belki azaltılabilir. Ama orada yaratılan ruhun kaybolmaması gerekiyor. Zaten bir şehri oluşturan o şehrin vatandaşlarıdır. Onlara uygun koşullar sağlayabilmeliyiz. Bu durum fiziksel ve sosyal yapının değiştirilmesini de gerektirebilir. Ama oradaki halka da danışılması gerekiyor. Şu an bakıldığında demokratik olduğunu düşünüyorum, olumlu bir sonuç çıkacağına inanıyorum." açıklamasını yaptı. Bu açıklama ilgili belediyeler ve basın tarafından "Bandarin Sulukule projesini onayladı" şeklinde yorumlandı. Hatta Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş da "UNESCO projelerimizi beğendi, sınavdan geçtik" doğrultusunda basına beyanat verdi.

16 Mayıs 2008 tarihinde Bandarin, yanlış anlaşıldığını, projeyi bu haliyle onaylamadıklarını, halkın katılımını sağlayarak ortak bir platformda karar üretilmesini, bir kentin yalnızca anıtlar ve yapılardan oluşmadığını, kent içindeki toplulukların, tüm koruma süreci içerisinde temel bir rol oynadıklarını ve kentlilerin yaşamlarının iyileştirilmesinin kentsel korumanın önemli bir temel hedef olduğunu savunduklarını açıkladı.

BASINDA DERBENT MAHALLESİ DÖNÜŞÜMÜ

27.05.1995 tarihli Milliyet Gazetesinde, Serhat Oğuz'un Satılan Mahallede İsyan Başlığı altındaki haberinde

“Sarıyer’deki 15bin nüfuslu Derbent Mahallesi 177 milyar liraya Oto Sanatkarları Mesken Yapı Kooperatifine satıldı. Olaya tepki gösteren mahalle halkı, satışın yapıldığı Sarıyer Adliyesi önünde protesto gösterisinde bulundu. Mahalle sakinleri, arazinin değerinin 10 trilyon lira dolayında olduğunu ileri sürüyor.

Tapuda fundalık olarak gözüken 221 bin 700 metrekarelik Sarıyer İstinye Mevkii Havuzlu Bostan Mahallesinin bir süre önce %80lik kısmını satın alan Oto Sanatkarları Mesken Yapı Kooperatifi arazinin tamamının satışa çıkması için Sarıyer 1.Sulh Hukuk Mahkemesine başvurdu. Sarıyer Adliyesinde dün yapılan satışa, Kooperatif yöneticileri katıldı. Kooperatif 177 milyar lira teklif vererek beş ana cadde, 45 sokak, ilköğretim okulu ve camiinin bulunduğu yaklaşık 15bin kişinin yaşadığı bölgeyi satın aldı. Sarıyer adliyesi önünde toplanan yaklaşık

200 bölge sakini satışı ve Oto Sanatkarları Mesken
Yapı Kooperatifini protesto etti [121].

01.06.1995, Milliyet, sayfa3'deki haberde ise

Derbent'e Müjde

Sarıyer Belediye Başkanı Yusuf Tülün, mahkeme kararıyla 177 milyar liraya satılan Derbent Mahallesinde evlerinden olacakları korkusunu yaşayan vatandaşlara tapu müjdesi verdi. Mahalle sakinlerinin tedirgin olmamasını isteyen Tülün, "Ben belediye başkanım, buradaki uygulama benden geçer" dedi [122].

07.08.1996, Milliyet, Sayfa 28, Haberde

Derbent duruşması

Sarıyer'de 15bin nüfuslu derbent mahallesinin 177 milyar lira bedelle Oto Sanatkarları Mesken Yapı Kooperatifine satılmasıyla ilgili olarak, mahalle sakinlerinin ihalenin feshi istemiyle açtıkları davaya devam edildi. Sarıyer Sulh Hukuk Mahkemesindeki duruşma, dinlenmek için çağrılan tanıkların gelmemesi üzerine ertelendi. [123].

26.10.1996, milliyet, sayfa 3, Ümran Avcı'nın "Derbent Kazandı" başlığı altındaki
haberinde

Oto Sanatkarları Mesken Yapı Kooperatifinin 177 milyar liraya satın aldığı15bin nüfuslu Derbent Mahallesinin sakinleri hukuk savaşını noktaladı. Avukat Mehmet Erusta yerin değerinin 10 trilyon lira olduğunu ve ihalenin feshedilmesi gerektiğini belirtti. Tapu kaydıyla hissedar olan davacılar yönünde davayı kabulüne ve ihalenin feshine karar

veren mahkeme, yasal yollar açık olmak üzere davayı bitirdi. denilmektedir [124].

02.05.2010 tarihli Radikal gazetesinde

Derbent Mahallesi'nde oturan 400 kişi, tapusu olmayan evlerine yıkım tebligatı gelmesini protesto etti.

Derbent Merkez Camii önünde toplanan grup, "Derbent'i biz kurduk, bizim kalacak", "İşgalci değiliz, biz Derbentliyiz" şeklinde slogan attı. Bazı kadınların eylemde gözyaşlarını tutamadığı görüldü. Derbent Mahalle Muhtarı Metin Ateş ve Çamlıtepe Derbent Mahallesi Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği üyeleri Derbent Merkez Camii önünde toplandı. Grup adına basın açıklaması yapan Muhtar Metin Ateş, mahalledeki bazı tapusuz evler için yıkım tebligatı gönderildiğini belirterek, evlerin boşaltılması için 5 günlük süre verildiğini ancak yetkililerle yaptıkları görüşmeler sonucu bu süreyi 2 ay daha uzattıklarını belirtti. Oturdukları evlerin bedelli olarak tapularını almak istediklerini belirten Ateş, gerekli yerlere dilekçe yazdıklarını ve bunun sonucunu beklediklerini söyledi. Mahalle sakinleri de canlarını ortaya koyma pahasına, yıkımlara izin vermeyeceklerini savundu. Basın açıklamasının ardından grup, olaysız dağıldı. denilmektedir [125].

EK-D

HAYDARPAŞA PROJESİ

Ç a ğ r ı

TÜRKİYE’NİN HAYDARPAŞA’DA YAĞMALANMASINA VE İŞGAL EDİLMESİNE İZİN VERMEYECEĞİZ

TMMOB MİMARLAR ODASI İSTANBUL BÜYÜKKENT ŞUBESİ
BİRLEŞİK TAŞIMACILIK ÇALIŞANLARI SENDİKASI
İSTANBUL ÇEVRE KONSEYİ
TMMOB ÇEVRE MÜHENDİSLERİ ODASI İSTANBUL ŞUBESİ
TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI İSTANBUL ŞUBESİ
TMMOB KİMYA MÜHENDİSLERİ ODASI İSTANBUL ŞUBESİ
DEMOKRATİK SOL PARTİ İSTANBUL İL ÖRGÜTÜ
YURTTAŞLIK HAREKETİ DERNEĞİ
TÜRKİYE DOĞAL HAYATI KORUMA DERNEĞİ
TMMOB MADEN MÜHENDİSLERİ ODASI İSTANBUL ŞUBESİ
TMMOB GEMİ MÜHENDİSLERİ ODASI
TMMOB METALURJİ MÜHENDİSLERİ ODASI
TMMOB FİZİK MÜHENDİSLERİ ODASI
TMMOB PEYZAJ MİMARLARI ODASI İSTANBUL BÖLGE ŞUBESİ
ÇAĞDAŞ SİNEMA OYUNCULARI DERNEĞİ (ÇASOD)
İNSAN YERLEŞİMLERİ DERNEĞİ
GAYRETTEPE ÇEVRE KÜLTÜR VE İŞLETME KOOPERATİFİ
LİMAN İŞ GENEL MERKEZİ
SES SAĞLIK VE SOSYAL HİZMET EMEKÇİLERİ SENDİKASI GENEL MERKEZİ
TMMOB İNŞAAT MÜHENDİSLERİ ODASI İSTANBUL ŞUBESİ
TMMOB MAKİNA MÜHENDİSLERİ ODASI İSTANBUL ŞUBESİ
TMMOB İÇ MİMARLAR ODASI İSTANBUL ŞUBESİ
DİSK GENEL İŞ GENEL MERKEZİ
GENEL İŞ ANADOLU YAKASI 3 NOLU BÖLGE BAŞKANLIĞI
BTS BİRLEŞİK TAŞIMACILIK ÇALIŞANLARI SENDİKASI GENEL MERKEZİ
BTS TÜM ŞUBELERİ
ENERJİ SANAYİ VE MADEN EMEKÇİLERİ SENDİKASI İSTANBUL ŞUBESİ
YAPI YOL SEN İSTANBUL ŞUBESİ
EĞİTİM- SEN 2 NOLU ŞUBE
ÇEKÜL VAKFI
İSTANBUL DİŞHEKİMLERİ ODASI
ARNAVUTKÖY GİRİŞİMİ
TMMOB HARİTA MÜHENDİSLERİ ODASI İSTANBUL ŞUBESİ
TMMOB ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI İSTANBUL ŞUBESİ
BEYKOZ İNİSYATİFİ (BEYİN)
TÜKODER BEYKOZ ŞUBESİ
KADINLARLA DAYANIŞMA VAKFI (KADAV)
KATILIMCI SENDİKAL İNİSYATİF
İNGİLTERE ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE DERNEĞİ
KENTLİ KENTSEL ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜLERİ
SEFERTASI HAREKETİ
CUMHURİYET KADINLARI DERNEĞİ ÜSKÜDAR ŞUBESİ
LOZAN MÜBADİLLERİ VAKFI
ÖZERK SANAT KONSEYİ
İSTANBUL TABİP ODASI
İSTANBUL BAROSU ÇEVRE VE KENTLEŞME KOMİSYONU
MİMARLIK VAKFI
KAMU İŞLETMECİLİĞİNİ GELİŞTİRME MERKEZİ VAKFI (KİGEM)

...

21 Haziran 2005 salı günü saat 12.00’de Haydarpasha Garı önünde
düzenleyeceğimiz basın açıklaması ve etkinliğimize davet ediyoruz.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı :Yasemin SOLMAZ
Doğum Tarihi ve Yeri :01.05.1977
Yabancı Dili :İngilizce
E-posta :solmazyasemin@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Y. Lisans	Şehir Planlama	YTÜ	2004
Lisans	Şehir ve Bölge Pl.	YTÜ	2000
Lise	Fen Bilimleri	Pertevniyal Lisesi	1995

YAYINLARI

Bildiri

1. Yasemin S., Türkün A., 2011, “Mahalle Ölçeğindeki Dönüşümlerin Kent Hakkı Zemininde Değerlendirilmesi”, *Dünya Şehircilik Kongresi, 7.Türkiye Şehircilik Günü*, 14-15-16 Kasım 2011, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

2. Yasemin S., 2011, “Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Planlama Dili”, Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar 2.Sempozyumu, 8-9 Aralık 2011, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.